תלמוד בבלי · אחרונים · קרן אורה · סדר נשים

קרן אורה על סוטה

רבי יצחק מינקובסקי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

קרן אורה על סוטה

רבי יצחק מינקובסקי

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/קרן-אורה-על-סוטה/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161024 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ב. 5
דף ב: 6
דף ג. 9
דף ג: 12
דף ד. 15
דף ד: 15
דף ה. 16
דף ה: 18
דף ו. 20
דף ו: 25
דף ז. 28
דף ז: 30
דף ח. 30
דף ח: 31
דף ט. 32
דף ט: 32
דף י. 33
דף יא. 35
דף יא: 37
דף יג. 37
דף יד: 38
דף טו. 40
דף טו: 41
דף טז. 45
דף טז: 47
דף יז. 49
דף יז: 50
דף יח. 53
דף יח: 56
דף יט. 59
דף יט: 60
דף כ. 62
דף כ: 63
דף כא. 64
דף כא: 67
דף כב. 68
דף כב: 69
דף כג. 69
דף כג: 71
דף כד. 73
דף כד: 75
דף כה. 78
דף כה: 80
דף כו. 81
דף כו: 84
דף כז. 87
דף כז: 90
דף כח. 92
דף כח: 94
דף כט. 97
דף כט: 99
דף ל. 101
דף ל: 103
דף לא. 104
דף לא: 110
דף לב. 111
דף לב: 114
דף לג. 114
דף לג: 118
דף לד. 119
דף לד: 119
דף לה: 120

דף לו. 121
דף לו: 123
דף לז: 123
דף לח. 123
דף לח: 129
דף לט. 129
דף לט: 129
דף מ. 132
דף מ: 133
דף מא. 133
דף מא: 134
דף מב. 136
דף מב: 136
דף מג. 137
דף מג: 139
דף מד. 143
דף מד: 146
דף מה. 147
דף מה: 151
דף מו. 154
דף מו: 157
דף מז. 159
דף מז: 163
דף מח. 164
דף מח: 165
דף מט. 168

חדושי הלכות על מסכת סוטה

פרק ראשון

דף ב.

גמ' כי הוה פתח ר"ל בסוטה אמר הכי אין מזווגין לו לאדם אשה אלא לפי מעשיו שנאמר כי לא ינוח כו' בא להורות שאל יקשה לך אשר זאת היא נגד טבע היצירה לעזוב אשה את אישה בעל נעוריה ותקח את זרים הלא בראשית יצירתם ממקור אחד יצאו לזה אמר כי יש זיווג לפי מעשיו ובחירתו ואם בחירתו טובה להתרפק באהבת התורה אילת אהבים נותנין לו אשה טובה להיות לו מעיר לעזר ואם בחירתו לא טובה היא לחבק חיק נכריה דעות זרות מזמינין לו אשה ג"כ לפי מעשיו ואיהו בקרי כו' וכאמור זכה נעשה לו עזר לא זכה כנגדו כו'. ע"כ אשה כי תשטה תחת אישה מעשיו ג"כ גרמו לזה ושניהם אוהבים לקחת זרים וזיווג כזה קשה כקריעת ים סוף. כי הקושי אשר בקריעת ים סוף היתה מפני מה"ד אשר קיטרגה מה נשתנו אלו מאלו ולא חויב להעשות להם הנס הגדול הזה כ"א מפני רצון הבורא יתברך ויתעלה כמו כן החיבור הזה מצד הדין והמשפט המושג היה להם להפרד פועלי און אך ברצון העליון יתחברו לא ישיג כל מדע סיבת ותכלית הדבר והוא לבדו פעל את כל זאת וכמאמרם ז"ל באגדה במטרונה ששאלה על מעשיו של יוצר הכל ב"ה והשיבו לה כי מזווג זווגים כי הענין הזה ממעשי ופלאי היוצר הוא ועוד אחת אמרו ז"ל כי הוא ממעשי היוצר ב"ה ועושה סולמות ברקיע מעלה ומוריד. כי מזון האדם ג"כ קשה הוא דוגמת קריעת ים סוף כמ"ש ז"ל. וזה ג"כ מפני שע"פ הדין והמשפט מקפח כל אחד פרנסתו בסיבת מעשיו אשר לא טובים אשר עי"ז יסוגר אוצר הטוב להשפיע טובה אבל הוא לבדו ית' בחסדו הגדול ייטיב לברואיו ולא ימנע מהם מזונם וחיותן. וסדר ההנהגה בזה העושר לזה והעוני לזה ג"כ אינו מושג לפי הדין והמשפט כי על הרוב העוני מצוי בין הכשירים והעושר להיפך ומאוד עמקו מחשבותיו ית' והוא המסבב את כל והכל לטוב הצפון:

תוס' בד"ה אבל בטומאה כו' והקשו מנ"ל למידק הכי דילמא איפכא הוא כיון דאוסרתה איסור עולם לכ"ע בעינן שנים ותי' דעדיפא ליה טומאה מקינוי כו' דרגלים לדבר ולא הבנתי דהא לקמן פ' מי שקינא אמרינן במשנה שם להדיא דאיכא למימר איפכא דעדות אחרונה תיבעי שנים בק"ו מעדות ראשונה ע"ש אבל בלא"ה א"ש דע"כ מוכח ממתניתין דבטומאה סגי בעד אחד דאל"ה מאי טעמא דר"א בסתירה דסגי לה בעד אחד. וע"כ טעמיה משום דאיתקש לטומאה וכדאמרינן לקמן וש"מ דבטומאה לכ"ע סגי בע"א

ומש"ה פריך מנ"ל וק"ל ולקמן בגמרא משמע דמסברא הוי אמרינן דעד א' סגי בטומאה משום דרגלים לדבר ולא ילפינן לה בק"ו מעדות ראשונה ולקמן יתבאר עוד בזה:

דף ב:

גמ' זה בנה אב כו' ואמר רחמנא תרי לית בה אלא חד. והיא לא נתפשה כו' יש לדקדק תינח ע"א דשמעינן מקרא דמהימן בטומאה אבל ע"פ עצמו מנ"ל דמהימן וע"כ ע"פ עצמו נמי נאמן כמו בסתירה לר"א דנאמן ע"פ עצמו משום דאיתקש לטומאה שמע מינה דבטומאה נמי נאמן ע"פ עצמו ומנ"ל וצ"ל דס"ל להש"ס דכל היכא דעד אחד נאמן ולא בעינן בזה עדות גמורה ה"ה דנאמן ע"פ עצמו וע"פ עבד ושפחה ועד מפי עד ובירושלמי יליף מפי עצמו מקרא דומעלה בו מעל ומיבעי ליה התם בעד מפי עד ולפ"ז א"ש דכתיב קרא בהדיא בקינוי או סתירה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה דאפי' מפי עצמו אבל לשיטת תלמודין דילפינן מדאיתקש לטומאה ע"כ צ"ל כמש"כ דמסברא פשיטא לן דה"ה ע"פ עצמו אלא דלא מצאתי כעת מבואר הדבר גבי טומאה אי נאמן ע"פ עצמו ונהי דלאוסרה עליו וודאי נאמן דשוייה אנפשיה חד"א אבל להפסידה כתובתה מי מהימן ועוד דע"י ע"א בטומאה נעשית זונה גמורה לחייב כהן הבא עליה משום זונה כמבואר בירושלמי ובד' הרמב"ם ז"ל וע"י עצמו מאי והרמב"ם ז"ל לא כתב אלא כלשון המשנה דפ' מי שקינא דאפילו עבד ושפחה נאמנים ועד מפי עד ג"כ לא ביאר מה דינו וכ"ז יתבאר יותר במכילתין בס"ד וכן אם נאמנות ע"א בטומאה הוא דווקא מאותה סתירה אי לא יתבאר ג"כ:

תוס' בד"ה מ"ט דר"י כו' מ"ט דר"א כצ"ל ועיין מהרש"א ז"ל וכן מבואר הדבר בירושלמי עיין שם:

בא"ד עבר וקנא כו' אמר ר' מנא אתיא כהדא כל מקום שנאמר חוקה תורה מעכב ומשמע דלמסקנא אין קינויה קינוי דכתיב בה תורה והרמב"ם ז"ל כתב דקינויה קינוי. ועי' בכ"מ שם ובבאה"ג בש"ע סי' קע"ח ויפה כתב בזה בעל פ"מ בירושלמי דלמסקנא דש"ס דילן במנחות דף י"ח מבואר דתורה לחוד לכ"ע לאו לעכב הוא ועוד נראה דלמאי דדייקינן בשמעתין ממתני' דאסור לקנאות והיינו משום דס"ל דרוח קנאה היינו רוח טומאה וודאי ליכא נפ"מ אם דרך שחוק וקלות ראש או דרך אימה וה"ה למאן דאמר רוח טהרה דהדין כן דלא אשכחן דפליגי בזה לענין דינא ואע"ג דהרמב"ם ז"ל כתב דמצוה לקנאות וכר"ע' לא כתב בזה אלא מצות חכמים ומדרכי המוסר אבל לא ד"ת הוא ועוד נראה מדבריו ז"ל דהא דדייק ממתני' דאסור לקנאות לא פליגי אהני תנאי דאמרי רשות וחובה אלא

אסור לקנאות תחלה בפני שנים אלא יקנא תחלה בינו לבין עצמו ואע"ג דלא משמע הכי לקמן בפלוגתא דר"ל ורב יימר מ"מ משמע ליה הכי מהא דאמרינן לקמן דמסתברא כרב אשי דאמר רוח טהרה מר"ע ור' ישמעאל דס"ל רשות וחובה ואמאי לא קאמר דמסתברא כרבנן דאמרי רוח טומאה ממתניתין דס"ל דאסור לקנאות אלא ש"מ דלא פליגי כלל והאיסור הוא לקנאות בפני שנים תחלה אלא דהתם לר' ישמעאל אמרינן דמסתברא מדידיה אדידיה:

לדברי ריבר"י אף למשנתנו אין לדבר סוף פי' דריבר"י ס"ל דגם לר"א דמתניתין תיקשי דאין לדבר סוף דזימנין דלא איסתתר ואמר איסתתר ומש"ה מסתברא ליה למימר איפכא דקינוי הוי בע"א או ע"פ עצמו משום דאיתקש לטומאה וליכא לאוקמא היקשא למילתא אחריתא כמו בסתירה אבל תנא דמתניתין ס"ל דמסתבר דקינוי ע"פ שנים ואיכא עיקר אבל לריבר"י ליכא עיקר כלל ומ"מ לא ניחא ליה להש"ס לפרש דהשיבו כן לריבר"י משום דאין זו תשובה נצחת דאיכא להשיב דלת"ק נמי אין לדבר סוף והיינו דלא קאמר הש"ס לעיל דמש"ה מוקי ת"ק למיעוטא דבה לקינוי והיקשא דטומאה לסתירה מהאי טעמא דאי איפכא אין לדבר סוף משום דאין זו מכרעת כ"כ ולהכי קאמר דסתירה עדיפא דאתחלתא דטומאה היא וכתבתי זאת מפני שראיתי למהרש"א ז"ל שכ' מכאן לישב ד' רש"י ז"ל בחומש שכ' דלסתירה בעינן ב' עדים דאין לדייק הא לקינוי סגי בע"א משום די"ל דכש"כ קינוי בעינן ב' עדים דאל"ה אין לדבר סוף כיון דאין לו עיקר ולא ידעתי למה הוצרך לזה ואמאי לא ניחא ליה סברת הש"ס דמה סתירה דאתחלתא דטומאה היא בעינן ב' עדים כש"כ קינוי דבעינן ב' עדים אבל סברא זו דאין לדבר סוף לא מכרעא כלל ובירושלמי איתא להאי שמעתא באנפא אחריתא דמייתי התם נמי הא דהשיבו לריבר"י א"כ אין לדבר סוף כל הימנו לקנאות לה ע"פ שנים ולהביא עדים שנסתתרה כצ"ל ופריך עליה דמאי קושיא מה טיבה להסתר ולמה אנו חוששין לתקנת זו שעברה ונסתרה בפני עדים אלא אתיא על מתניתין דלמתניתין תיקשי יותר דאין לדבר סוף דלא כל הימנו לקנאות לה ע"פ שנים ולומר שנסתרה כיון דהוא עצמו מהימן אסתירה ור' מנא משני דאריבר"י נמי תיקשי וכמ"ד דיכול לקנאות לה מאביה ומבנה דמותרת להסתר עמהם ויאמר שקינא לה וישקנה ועיין מל"מ ז"ל ריש הלכות סוטה:

אמר ר"ח מסורא לא לימא אינש כו' דילמא קי"ל כריבר"י כו' והרמב"ם ז"ל השמיט בהלכותיו להא דר"ח ונראה דס"ל דר"ח מסורא מספקא ליה כמאן הילכתא אי כריבר"י אליבא דר"א אי כר' יהושע דמתניתין אבל לקמן פשיטא ליה לרב יימר בר שלמיא משמיה דאביי דהלכה כר' יהושע דקינוי ע"פ שנים ליכא למיחש להא מילתא ואפילו

לימא להו לאו כלום הוא וקצת קשה מ"ט דר"ל דס"ל דהלכה כריבר"י דקינוי ע"פ עצמו דהא ריבר"י אליבא דר"א קאמר לה ור' יהושע פליג עליה ובכל דוכתא קי"ל כר"י לגבי ר"א ואולי מסתבר להו טעמיה דריבר"י:

שוב ראיתי בדברי הרמב"ם ז"ל בפכ"ד מהלכות אישות שכתב שם הלכה כ"ה אמר לה בינו לבינה אל תסתרי עם איש פלוני וראה אותה ונסתרה עמו הרי זו אסורה עליו בזמן הזה ויוציא ויתן כתובה ואם הודית שנסתרה תצא בלא כתובה מבואר מזה דחש להא דריבר"י ואע"ג דבהלכות סוטה פסק כר' יהושע דקינוי ע"פ שנים היינו לענין השקאת מי סוטה אבל להפסיד כתובתה מספקא לן דילמא הלכה כריבר"י ואסורה עליו ומפסדת כתובתה אם הודית או יש עדים כן כתבו הפ"מ והכ"מ ז"ל ולדידי צ"ע טובא דמדבריו ז"ל שם בהלכה כ"ד לא משמע כן שכתב שם האומר לאשתו בפני שנים אל תסתרי כו' ונכנסה ליסתר בפני שנים כו' והיום שאין שם מי סוטה אסורה עליו איסור עולם ולמה ליה שקינא לה בפני שנים אפילו בינו לבינה נמי אסורה כיון דאיכא עדים שנסתרה ועוד דכבר דקדק הכ"מ ז"ל מאי אריא בזמן הזה אפילו בזמן הבית נמי אינו יכול להשקותה והתוי"ט ז"ל דקדק כן על דברי ר"ח מסורא מאי אריא דקאמר לא לימא אינש בזמה"ז אפילו בזמן הבית נמי לא לימא דילמא קיי"ל כריבר"י ונאסרה עליו ולהשקותה אינו יכול ותירץ שם דבזמן שיש מי סוטה כיון דיכול להיות שהסתר בפני שנים ואז יועיל הקינוי שלפניו להשקותה לפיכך לא נמנעו מלקנאות לה ע"ש ולא הבנתי דבריו ז"ל דאפילו אם תסתר בפני שנים אינו יכול להשקותה ע"י זה הקינוי כיון דבינו לבינה היה ודילמא הלכה כר' יהושע דבעינן קינוי ע"פ שנים ואכתי אפילו בזמן שיש מי סוטה לא לימא הכי דילמא תסתר ותאסר עליו לעולם ובא"ע סי' קט"ו כתב הח"מ ז"ל דבזמן הבית איכא תקנה שיחזור ויקנא לה בפני שנים ותסתר בפני שנים וישקנה ויגלגל עליה גם סתירה ראשונה והותר לו עי"ז וגם זה אינו מובן דכיון דנאסרה לו ע"י סתירה ראשונה היכי יכול עוד לקנאות לה הא הוי אשה שאינה ראויה לו אם לא שישקנה בתנאי או משום קינוי הראשון או משום קינוי האחרון דממ"נ מחד מינייהו יכול להשקותה אבל לא ע"י גלגול ומ"מ אין תקנה זו מבוררת דילמא לא תסתר שנית אבל לדברי ר"ח מסורא בלא"ה לא תיקשי כ"כ דבזמן שהיו מי סוטה היינו בזמן הבית לא שייך למימר דלא ליקני לה בינו לבינה דאפשר לא הוי מספקא להו כלל הילכתא כמאן והשתא קאמר לא מיבעי דלא ליקני לה בזמן הזה בפני שנים דודאי תסתר עליה לעולם אלא אפילו בינו לבינה נמי לא לימא לה דילמא קי"ל כריבר"י ואין לה תקנה אבל על דברי הרמב"ם ז"ל תיקשי כיון דבספק הילכתא כמאן מחזיק ליה א"כ אפילו בזמן הבית נמי אין לה

תקנה אם קינא לה בינו לבינה ועוד קשה לי מדבריו ז"ל בהלכות סוטה פ"א הלכה ח' קינא לה בפני שנים וראה אותה שנסתרה כו' הרי זו אסורה עליו ויוציא ויתן כתובה ולפי הנ"ל מאי אריא קינא לה בפני שנים אפילו בינו לבינה נמי אסורה עליו ועוד קשיא לי מדבריו ז"ל בפ"ו מהלכות שבועות דאם כפרו עידי קינוי פטורים משום דהוי דבר הגורם לממון ולאו כממון דמי ואי נימא דע"פ עצמו ג"כ מקנא להפסיד כתובתה אם יש עדים בסתירה או הודית א"כ בלא"ה לא שייך שבועת העדות בזה כיון דהוא עצמו נאמן על הקינוי אם לא שנאמר דאינה מפסדת כתובתה ע"י קינוי בינו לבינה אלא אם היא מודה בקינוי אבל אם אינה מודה לא תפסיד כתובתה וא"כ שפיר איצטריך עדים לזה. ומפשטא דשמעתין משמע דלריבר"י הוא נאמן שקינא לה כדאמרי ליה דלדבריו אין לדבר סוף וכן צ"ל במש"כ בפכ"א מהלכות עדות דעידי קינוי שהוזמו לוקין ואי מספקא לן דילמא ע"פ עצמו ג"כ הוי קינוי אמאי לוקין הא עדותן לא נצרך כלל אם לא שנאמר כנ"ל והרמב"ם ז"ל כתב שם דעידי קינוי וסתירה שהוזמו לוקין והוא מדברי הירושלמי בריש מכילתין אע"ג דבירושלמי בעי לה בעידי סתירה אם ישלמו היינו אי נימא דדבר הגורם לממון כממון דמי אבל למאי דקי"ל לאו כממון דמי פשיטא דאין משלמין כי היכי דפטורין משבועת העדות ועי' מש"כ הפ"מ ז"ל ואין צורך לזה:

ועוד יקשה אמאי לא כתב הרמב"ם ז"ל להאי דינא בהלכות סוטה דע"י הקינוי שבינו לבינה ג"כ נאסרת מספיקא ולא עוד אלא שכתב דלא יקנא לה תחלה בפ"ש אלא בינו לבינה וכמו שכ' בסוף הלכות סוטה ולפי הנ"ל הוא מכניס עצמו לידי ספק דאולי תסתר ולא יהיה לה תקנה ועוד דאם חש להא דר"ח מסורא אמאי לא כתב ג"כ לעיקר מימריה דלא לימא אינש ומסתפינא לומר ולהגיה בדברי הרמב"ם ז"ל קינא לה בפני שנים וראה אותה שנסתרה ואפשר היה כתוב בב' ר"ל בפני ב' והגיהו בינו לבינה ובטלה דעתי נגד דעת הראשונים ז"ל:

דף ג.

תוס' בד"ה ר' ישמעאל אומר רשות כו' והקשו ממנין המצות מספר תרי"ג וכי נחלקו בזה ר"י ור"ע ותי' דפליגי בשאר מצות דלר"י מקראי נפקא לן ולר"ע אסמכתא הם ולא מצינו מפורש פלוגתא דר"י ור"ע באיזה שאר מצות וי"ל דלא באו אלו בכלל מנין המצות דטומאת קרובים בכלל המצוה להדמות בדרכיו ולעסוק בגמ"ח ומת מצוה וקרובים הכל בכלל זה ועבודת עבד ג"כ לא נחשב בכלל שאר מצות משום דעיקר החיוב בה הוא שלא להסיר עול העבדות מעבד כנעני ואין זו מצוה בפועל וכן הקינוי גם כן מצותה

להסיר מכשול מביתו ואין מצותה מצד עצמה וכבר באו הראשונים ז"ל למנין המצות ורבו הדעות בהם ולא נתבררו עד יבא ויורה צדק והרמב"ם ז"ל חשיב להני תרתי עבודת עבד וטומאת קרובים במנין המצות והקינוי לאשתו משמע מדבריו בהלכות סוטה דלא הוי אלא מצות חכמים ולא ד"ת כמו שכתב הכ"מ ז"ל שם בסוף הלכות סוטה ולפי מש"כ לעיל בדברי הרמב"ם ז"ל דהא דדייקינן ממתניתין דאסור לקנאות היינו לכתחלה בפני שנים ומצוה להוכיחה בינו לבינה תחלה א"ש קצת דמזה משמע דלאו חיוב ד"ת הוא אלא מצות חכמים מדרכי המוסר ומש"ה לא יצא לריב מהר לקנאות לה כדין אלא תחילה יקנא לה בינו לבין עצמו וא"ש בזה נמי מה שדקדקו התוס' ז"ל היכי דייקינן ממתניתין דאסור לקנאות הא ר"א סבירא ליה בירושלמי דחובה לקנאות ולפי הנ"ל ניחא דלר"א נמי נהי דחובה לקנאות לה מ"מ אל יקנא לה תחלה קינוי אשר תאסר ע"י אלא יוכיחנה תחלה בדברים בעלמא דעיקר החיוב הוא ליסרה לדרך הישרה ויש לישב בזה נמי מה שדקדקו התוס' ז"ל לדברי הירושלמי דפלוגתא דרשות וחובה תליא בפלוגתא דב"ש וב"ה בגט אי בעינן דווקא ערות דבר והרי ר"ע ס"ל דיכול לגרש אפילו מצא אחרת נאה הימנה ולפי הנ"ל ניחא קצת דלשיטת תלמודין דאין החיוב הזה אלא מדרכי המוסר אפילו אי יכול לגרשה טוב יותר דרך התוכחה מלגרשה מיד אלא דקשה קצת כיון דבהני תלת פליגי ר"י ור"ע מ"ש דבהני תרתי עבודת עבד וטומאת קרובים מצוה גמורה היא לר"ע. ובקינוי לא הוי אלא מצות חכמים וגם הני קראי בחד טעמא דרשינן בכולהו ומ"ש דבהני תרתי דרשא גמורה הם ובהך אין זה אלא אסמכתא וי"ל דבשאר דוכתי משמע דהני תרתי ד"ת הם כמו שאמרו ז"ל המשחרר עבדו עובר בעשה וכן טומאת קרובים משמע בזבחים דמצוה מה"ת היא גבי מעשה דיוסף הכהן אבל בקינוי מסתבר ליה דאין בזה אלא מצות חכמים וכנ"ל:

בא"ד וה"נ אמרינן בפ"ק דקדושין וגאל את ממכר אחיו ר"א אומר חובה לא הבנתי מה ענין זה לכאן דהתם בקראי אחריני פליגי ולר"א לא שמעינן חובה מוגאל אלא מגאולה תתנו כדאיתא שם בקידושין דף כ"א ואדרבא איפכא קשה קצת דהתם משמע דלר"י משמע מקרא דוגאל לחובה ומקרא אחרינא יליף דלא הוי אלא רשות מואיש כי לא יהיה לו גואל ולר"א משמע קרא דוגאל דלא הוי אלא רשות ואיצטריך קרא דגאולה תתנו לקובעו חובה. הכא הוי איפכא דר"י דריש וקנא לרשות ור"א דריש ליה לחובה. לר"א ניחא דהכא מקינוי יתירא דריש לחובה אבל ר"י משמע התם דמשמעותא דוגאל הוי לחובה ואמאי ס"ל הכא דוקנא לא הוי אלא רשות אבל גם זה לא תיקשי דהכא איצטריך

לרשות משום דה"א דאיסורא איכא משום לא תשנא כו' ועי' בא"ר דס"ל לר' יהושע דטומאת קרובים מצוה היא אע"ג דגבי קינוי ס"ל רשות:

בד"ה לא נשנית כו' והקשו אמאי לא דרשינן היכא דאיכא למידרש כו' ונראה דר"י ס"ל דסגי אם משמע לן קרא דרשות הוא בכל הני אע"ג דאי לאו קרא הוה אמינא דאיכא איסורא קמ"ל קרא דרשות הוא אבל לעשותן מצוה לא מסתבר ליה למידרש קרא להכי וק"ל:

תוס' בד"ה לה יטמא מצוה ונפקא מינה לעוסק במצוה כו' עי' מהרש"א ז"ל שביאר כוונתם ז"ל דלא מסתבר למימר דמצוה לטמאות היכא דיש לו מתעסקים אחרים דבהכי מיירי דאי אין לו מתעסקים אחרים מת מצוה הוא ולכ"ע חובה הוא אלא ע"כ יש לו מתעסקים וא"כ ליכא למימר דמצוה על הכהן לטמא דהא אפילו אחר שאינו כהן אינו מחויב לטמאות לקרוביו אם יש מתעסקים אחרים ואמאי קרי לה מצוה לזה כתבו דנפקא מינה לעוסק במצוה דנהי דאין לכופו לטמאות מ"מ אי מיטמא לקרובו מיקרי עוסק במצוה ופטור מן המצוה:

שם ולטמאותו בע"כ כעובדא דיוסף הכהן דהיה בע"פ דאז לא היו לה מתעסקים אחרים כצ"ל שם במהרש"א ז"ל ויוסף הכהן דאיכא מצוה בו משום הכי טמאוהו בע"כ ויש לדקדק בדבריו ז"ל דמאי דפשיטא ליה היכא דאיכא מתעסקים אחרים אין הקרוב מחויב אין זה פשוט כ"כ והרבה מהראשונים ז"ל ס"ל דאפילו יש מתעסקים מצוה היא וכדאיתא בש"ע י"ד סי' שע"ג עיין שם בטור וש"ע ז"ל ואפילו שלא לצורך כלל מצוה איכא וכדמשמע נמי מהא דתניא באשתו ארוסה לא מיטמאה לו דפירש רש"י ז"ל דאינה מחויבת לטמא לו אבל נשואה מחויבת וע"כ ביש לו מתעסקים מיירי דבאין לו גם ארוסה מחויבת לטמא דהוי מת מצוה גם מש"כ דעובדא דיוסף הכהן שטימאוהו בע"כ היינו משום דע"פ היה דאז לא היו מתעסקים אחרים מפני שלא רצו להטמאות מפני הפסח ג"כ אינו מובן. דא"כ היכי מייתי ראיה מזה דמצוה היא הא בכה"ג אפילו רשות היא שפיר טימאוהו בע"כ דעליו מוטל יותר מעל אחרים אלא ודאי גם שם היו מתעסקים אחרים דקודם חצות כולם מותרים לטמאות אע"פ שידחו מן הפסח וכדאיתא בזבחים שם דף ק' אלא דיוסף הכהן רצה להחמיר על עצמו שלא להטמאות וטימאוהו בע"כ משום דמצוה היא והתוס' ז"ל נראה דלא נתכוונו לזה ולא כתבו אלא הנפ"מ בין רשות למצוה דאפילו עושה הוא מ"מ נפ"מ לעוסק במצוה ועוד דאם לא רצה כופין אותו כמו בכל מ"ע וכהא דיוסף הכהן ודוקא שלא לצורך המת כלל הוא דיש אומרין דאפילו

איסורא איכא וכמו שכתבו התוס' ז"ל בריש פסחים גבי עובדא דשפחתו של מציק אבל לצורך המת אפילו יש לו מתעסקים אחרים מצוה בו יותר מבאחרים ודו"ק:

דף ג:

ור"ע כו' תימא כו' עי' מה שכתבתי שם בנזיר בחי' ועיין בביאורי הגאון הר"א ז"ל בספר ויקרא שם בפ' אמור:

בד"ה כתיב כו' וא"ת כו' ויש לדקדק עוד הא איצטריך להא דדריש שמואל לעולם בהם תעבודו לעבודה ניתנו ולא לבושת ושמואל גופיה ס"ל דהמשחרר עבדו עובר בעשה כדאיתא בברכות וגיטין וצ"ל דזה ג"כ לאו דרשא גמורה היא ואפילו אי לא כתיב לעולם בהם תעבודו ג"כ הוי ידעינן דאסור לביישן והשתא נמי קאמר דלא נאמר בהן אלא עבודה אבל לא הותרו לבושת ועיין בדברי הר"ן ז"ל פרק השולח שכתב דלאו מצוה גמורה היא מדהתירוה במקום מצוה דרבנן כגון תפלה וא"ש בזה דלא מייתינן לה בשמעתא דתמורה גבי פלוגתא דכל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני. ואמאי מהני גט שחרור כיון דאסור לשחררו וי"ל כיון דע"י הפקר בעלמא הוא יוצא מרשות רבו גבי הפקר לא שייך אי עביד לא מהני דסלוקי רשות בעלמא הוא עוד כתב הר"ן ז"ל שם דאפילו אי עשה גמורה היא מ"מ לצורך מצוה קצת שרי לשחררו דעיקר איסורא משום לא תחנם לא תתן להם מתנת חנם וכל שהוא עושה משום מצוה שרי ולפ"ז אם הפקירו תחלה מותר לשחררו כיון דכבר יצא מרשותו ואין צריך ג"ש אלא להתירו בבת ישראל לא שייך בזה לא תחנם ובתחלת ההפקר ג"כ נראה דלא שייך ביה עשה דלעולם בהם תעבודו כיון דלא יצא לחירות עדיין וא"כ איכא גווני לשחררו שלא ע"י איסור. וגבי ר"א לא אמרינן דעבד הכי וצ"ל דמ"מ איכא איסורא או בשעת הפקר או בשעת שחרור ואין כאן מקומו בזה:

רש"י בד"ה בה ולא בקינוי כו' וכיון דכתיב בה מיעוטא הוא ולא גמרינן שאר עדיות דאשה מינה וקמו להו במילתייהו ככל עדיות שבתורה עכ"ל נראה מדבריו ז"ל דבלא גז"ש דדבר דבר מסברא שמעינן דבעינן שנים בעדות אשה וכמש"כ דקמו לה במילתייהו ככל עדיות שבתורה והשתא אכתי לא ידעינן מגז"ש דדבר דבר אלא מסברא הוי ככל עדיות שבתורה דבעינן שנים ועד אחד לא קם אלא לשבועה וכש"כ הכא דאשה מכחישתו דודאי ע"א לאו כלום הוא וגז"ש דדבר דבר לא איצטריך אלא לטומאה בעלמא דסד"א למילף מטומאה דסוטה וכמש"כ רש"י ז"ל לקמן ריש פ' מי שקינא ומשמע ליה הכי מהא דתנן ומה עדות הראשונה כו' אינה מתקיימת בפחות משנים ומנ"ל הא אכתי

לא ידע משום דרשא אלא ש"מ מסברא בעלמא נמי שמעינן דבעינן שנים ככל עדיות שבתורה אלא דבקינוי קשה לי מנ"ל דבעינן שנים הא עדות זו לאו בהכחשה היא דאפי' אם האשה מודה שקינא לה לאו קינוי הוא כל שלא היה בפני שנים ומנ"ל למילף בהא מעדיות דעלמא אלא ע"כ ממיעוטא דבה שמעינן דבשאר עדות אשה זו בעינן שנים וא"כ לענין סתירה נמי נימא דמבה שמעינן ולענין מאי כתב דקמו להו במילתייהו ככל עדיות שבתורה דמשמע דמעלמא שמעינן דבעינן שנים וי"ל דמשמע ליה דבה לא הוי מיעוטא אלא דלא ניגמר מעדות אחרונה ומ"מ אי מסברא דעלמא הוי סגי בעד אחד גם בעדות ראשונה הוי אזלינן בתר סברא דעלמא וסגי בע"א להכי כתב דקמו להו במילתייהו כו' ועי' מהרש"א ז"ל שכ' בכוונת רש"י ז"ל דמבה ילפינן לכל עדות אשה דבעינן שנים והקשה דאמאי לא כתב דשאר עדות אשה מגז"ש דדבר דבר ילפינן ולפמש"כ ניחא דלאו מבה ילפינן אלא מסברא ידעינן מידי דהוי אכל עדות שבתורה וגז"ש דדבר דבר לא איצטריך אלא לטומאה דעלמא דלא נילף מטומאה דסתירה אלא דלקמן פ' מי שקינא פי' רש"י ז"ל בעצמו הא דאמרינן מה עדות הראשונה אינה מתקיימת פחות משנים משום דילפינן בגז"ש דדבר דבר וכן פי' כאן בשמעתין משמע דמסברא לא קים לן דבעינן שנים וי"ל דכתב כן לפי משמעות לישנא דמתניתין דמגז"ש ילפינן דעדות ראשונה בשנים אבל למאי דמסקינן דמבה שמעינן דלא ילפינן מעדות אחרונה וגז"ש דדבר דבר איצטריך לטומאה בעלמא משמע ליה דשאר עדות אשה מסברא ידעינן דבעינן שנים אבל בכל דוכתא משמע דעיקר עדות אשה דבעינן שנים מגז"ש דדבר דבר ילפינן כדאיתא בריש גיטין וביבמות ריש פ' האשה רבה ולזה י"ל דהתם אין כאן הכחשה בשליח המביא את הגט או העד שאומר שמת הבעל ובכה"ג אי לאו גז"ש ה"א דעד אחד נאמן להכי איצטריך גז"ש מממון דאפילו בלא הכחשה ע"א לאו כלום הוא וכן איתא בקדושין פ' האומר דמקדש בע"א לא הוי קדושין אפי' שניהם מודים משום דילפינן דבר דבר מממון ואע"ג דעיקר גז"ש איצטריך לטומאה בעלמא ואפי' היא מכחשת דלא נילף מטומאה דסוטה וא"כ מנ"ל למילף היכא דליכא הכחשה יש לומר כיון דילפינן מממון לכל מילי ילפינן אפילו היכא דליכא הכחשה:

וכן נראה מדברי התוס' ז"ל בד"ה נאמר כאן דבר כו' שהקשו למה לי גז"ש הא מטומאה דסוטה ליכא למילף דאיכא רגלים לדבר וא"כ מסברא בעינן שנים דוקא הרי דס"ל דבלא גז"ש ג"כ מסתברא דבעינן שנים בעדות אשה וכי איצטריך גז"ש בגוונא דליכא הכחשה. דה"א דבכלל איסורין הוא דע"א מהימן ואיצטריך נמי לטומאה בעלמא דלא נילף מטומאה דסוטה ושפיר הקשו למה לי גז"ש לזה ולפי הנ"ל יש לישב קושיתם קצת כיון

דגז"ש איצטריך לעדות אשה שאין בהן הכחשה דדווקא בשנים מש"ה מייתי מתניתין הך גז"ש למידחי ילפותא דטומאה דעלמא מטומאה דסוטה אע"ג דבלא"ה איכא פירכא אלא דאכתי תיקשי מהא דאמרינן לעיל דף ב' ע"ב דאפילו לא כתב רחמנא קרא דועד אין בה ה"א דבעינן שנים כיון דילפינן דבר דבר מממון ולמה לי גז"ש הא בלא"ה נמי מסברא אמינא דבעינן בטומאה שנים כיון דהיא מכחשת וי"ל דלרווחא דמילתא מייתי מגז"ש ונפ"מ להיכא דאינה מכחישתו דמצד הסברא היה ע"א נאמן להחזיקה בזונה גמורה למילקי כהן עליה משום זונה אבל השתא דילפינן דבר דבר מממון אפילו אינה מכחישתו אין העד נאמן וכהן הבא עליה אינו לוקה משום זונה דעל פי הודאת עצמה אינה מוחזקת בזונה לחייב כהן הבא עליה ועיין תוס' גיטין שם בד"ה הוי דבר שבערוה והדברים ארוכים בזה בדין ע"א באיסורין לאסור ולהתיר וכבר מבוארים הדברים באורך בדברי הראשונים והאחרונים ז"ל ועיין בתוס' חדשים בפרק מי שקינא מש"כ בשם הגאון מוהר"ש אב"ד דק"ק אמשטרדם על קושית התוס' ז"ל בדיבור הנ"ל:

תוס' בד"ה מה עדות אחרונה כו' תימא כו' עי' תוי"ט פ' מי שקינא מש"כ בזה:

בד"ה ת"ל ועד אין בה כו' תימא כו' והקשו לאביי דאמר דעד א' נאמן אם הבעל שותק כמו בשאר איסורין א"כ ל"ל קרא הכא דמסתמא שתיק כיון דקינא לה ונסתרה ותי' דאיצטריך להיכא דמכחיש ליה ולי נראה לישב דע"כ לא קאמר אביי דע"א נאמן אם הבעל שותק אלא היכא דהאשה ג"כ שותקת אבל אם מכחישתו אין שתיקת הבעל ראיה דע"כ טעמא דאביי משום דס"ל שתיקה כהודאה דמיא והיכא דהאשה מכחישתו לא שייך בזה שתיקה כהודאה וכמו שכתבתי בזה באריכות ביבמות פרק האשה שם ולהכי איצטריך קרא הכא דאפ"ה ע"א נאמן וכן מבואר במל"מ ז"ל פ' כ"ד מהלכות אישות בשם הרשב"א ז"ל דהתם מיירי דוקא דאין האשה מכחישתו ולהכי לרבא אי מהימן ליה כבי תרי אסורה אבל אי מכחישתו ע"א בהכחשה לאו כלום הוא ואע"ג דד' הרשב"א ז"ל צ"ע דכיון דכבי תרי מהימן ליה נראה דאפי' מכחישתו אסורה וכן הניח המל"מ ז"ל שם ד' הרשב"א ז"ל בצ"ע אבל לאביי ודאי יש לומר כן דאם מכחישתו לא מיחשב שתיקתו כהודאה אבל אם הבעל מכחישו צ"ע אי עד אחד מהימן אפילו בעד סוטה כיון דע"א בהכחשה לאו כלום הוא ולקמן גבי ע"א אומר נטמאת וע"א אומר לא נטמאת וכו' יתבאר יותר בזה בס"ד:

דף ד.

אי הכי היינו ר"א וה"ה כו' א"נ יתרץ דבן עזאי כדי למזוג ולשתות קאמר עי' מהרש"א ז"ל וביאור דבריו מ"ש דניחא ליה למיפרך היינו ר"א משום דאבן עזאי יכול לתרץ דלמזוג ולשתות קאמר ועיקר הפירכא היינו ר"א הא מר"א ג"כ ליכא למיפרך דאיכא למימר דר"א דאמר בברייתא קמייתא כדי מזיגה היינו כדי למזוג ולשתות וכמו שפי' רש"י ז"ל דסתם מזיגה לשתיה עומד אלא דתיקשי לפ"ז ר' יהושע היינו בן עזאי וא"כ אכתי מ"ש דניחא ליה להש"ס למיפרך היינו ר"א מלמיפרך היינו בן עזאי דכי היכא דאיכא לתרץ אבן עזאי וישאר הפירכא היינו ר"א ה"נ יכול לתרץ אר"א וישאר הפירכא היינו בן עזאי להכי כתב דהתוס' ז"ל ס"ל דליכא לפרש כדי מזיגה כדי למזוג ולשתות אלא לר"י דסמך אברייתא קמייתא דאמר כדי לשתות אבל לר"א כדי מזיגה לחוד משמע ושפיר פריך היינו ר"א אבל לבן עזאי אפשר לתרץ דלשתות אחר מזיגה קאמר דמוסיף אדר"י דאמר כדי מזיגה כתבתי זאת מפני שראיתי רבים נבוכו בכוונתו והניחו דבריו ז"ל בצ"ע ודבריו ברורים כמ"ש:

דף ד:

אמר ר"י כ"א בעצמו שיער יש לדקדק דא"כ משמע דלא פליגי כלל ומאי נפ"מ בהא דמר אמר בהכי הוי ביעורא ומר אמר בהכי ולפי סדר ברייתא בתרייתא נראה דכל חד להחמיר בא ולמעט בשיעור ר"א אמר כדי חזרת דקל ור"י אמר דכדי מזיגה ג"כ סגי וכל חד מחמיר ואמר דאפשר לשער בזמן קצר ובסתירה כזו ג"כ נאסרת על בעלה אבל א"א לומר כן לפי מסקנה הש"ס דר"י אומר שיעור סתירה מרובה מר"א דלר"א סגי בכדי מזיגה לחוד ולר"ע כדי מזיגה ושתי' וכן בברייתא קמייתא ר"י מיקל מר"א ור"ע מיקל מב"ע וי"ל דדוקא בהני תרתי דחד מילתא הוא הוסיף ר"י לשתותו ג"כ וכן ר"ע הוסיף גמיעה אצליה אבל כל אינך תנאי באים להחמיר ולמעט בשיעור סתירה ובזה יש לישב הך בעיא דרב אשי דמיבעי ליה באינך תנאי דמרחק כו' דמהדק כו' ואינך בעיא משום דקי"ל כהני תנאי דאמרי שיעור מועט ושפיר מיבעי ליה האי שיעורא היכי הוא והיינו דלא מיבעי ליה בהקפת דקל דהך שיעורא הוא שיעור גדול וליכא נפ"מ בהאי שיעורא כיון דאפילו בשיעור מועט איכא כדי סתירה והא דמיבעי ליה לרב אשי אתלתא תנאי בתראי משום דמספקא ליה בהני תנאי איזה שיעור מועט מחבריה אבל כללא דמילתא דיש להחמיר כשיעור המועט מכולן ומש"כ התוס' ז"ל בד"ה דמרחק כו' דהא דלא מיבעי ליה בחזרת דקל בגדול או בקטן משום דידע שיעוריה כדי מזיגת הכוס ק"ק דא"כ מאי

מיבעי ליה לרב אשי חזרה כי היכי דאזיל ואתי או אזיל ואתי והדר הא ידע שיעוריה ממזיגת הכוס אבל הרמב"ם ז"ל פסק כר"ע דכדי סתירה הוא כדי לצלות ביצה ולגומעה נראה דס"ל דכל חד פליג אחבריה ופסק כר"ע מחביריו וקצת צ"ע למה השמיט ד' הירושלמי דכולהו לאחר התרת סינר אמרו:

דרש רבי עוירא כל האוכל בלא נט"י כאילו בא על אשה זונה שנאמר כי בעד כו' יכוין כי ענין נט"י קודם אכילה הוא לטהר ידיו אשר המה כלל כל הפעולותו לישא אותם השמימה להורות כי לא יאכל להנאת עצמו ולא ירים ידו זולת ברצון בוראו ולעשות רצון בוראו באכילתו במחשבה הפשוטה לחזק כחו לעבודתו או מי שחננו ה' במחשבות יותר פנימיות וזכות ויתוקן בזה חטא הקודם אשר פשטו יד בעץ הדעת בשביל התגברות החמדה כמש"נ ותרא כי כו' וכי נחמד כו' ע"כ צריך לטהר ידיו בכל עת אשר יפשוט אותם לאכילה אשר היא בחינת עץ הדעת כאמרם ז"ל אילן כו' חטה היה למען לא יתגבר עליו כח המתאוה לזאת אם הוא אוכל בלא נט"י זה יורה על כח המתאוה אשר גבר עליו ולמלאות נפש תאוה כי הרעב הוא אוכל ע"כ סופו ליפול ברשת התאוה המרה והזרה וכאילו בא על אשה זונה כי סופו לבא לידי כך ורבא לא ניחא ליה לפרש הכי כי בעד ככר לחם עד אשה זונה מיבעי ליה אלא דרש הכי כל הבא על אשה זונה לסוף מבקש ככר לחם והוא ג"כ כנ"ל אם הוא פרץ גדר ולתאוה יבקש נפרד ויצא חוץ לגבולו לחבק חיק נכריה סופו ומשפטו כי לא ישיג עוד די תאותו גם הצריכיות ויבא עד ככר לחם ולזה סמך מאמר ר' זריקא כל המזלזל בנט"י נעקר מן העולם והוא כנ"ל כי שב הוא אל חטא הקודם והוא אכילת עץ הדעת ונעקר מן העולם כמ"ש כי ביום אכלך כו' ע"כ שומר נפשו יזהר במצוה זו וכל עוד שיזהר בה יוסיפו לו ברכה:

גמ' אמר רב כל הבא על אשת איש כו' ע' מהרש"א ז"ל בח"א וחשב כאן כל ג' העמודים אשר העולם עומד עליהם עבודה מאברהם אבינו שהקנה שמים וארץ להקב"ה בעבודתו והוא הראשון לבעלי העבודה כמ"ש בבנין מזבחותיו לה' ומשה רבינו הוא הראשון בעמוד התורה ומתן בסתר הוא הראשון בעמוד ג"ח כל אלו לא יועילו להציל גבה לב מדינה של גיהנם ועונה חמור ככל ג' העבירות החמורות ע"א וג"ע כמו שאמרו ז"ל וש"ד הוא בכלל בונה במה כי לשפיכת דם יחשב כל קרבנותיו:

דף ה.

אזהרה לגסי רוח מנין כו' שמעו והאזינו כו' ורם לבבך ושכחת אמרו ז"ל שני אזהרות על ב' מיני גסי הרוח הא' כנגד חכמים ותלמידיהם מי שיגבה לבו לומר עמי תמות חכמה

ואינני נצרך לקול מורים לז"א אזהרה מקרא דשמעו והאזינו ואל תגבהו והב' עבודת המקום ב"ה בגסות רוח ובגבהות לב בחשבו כי יצא ידי העבודה עד בלי די וזה מביא לידי שכחה אלא מחויב להיות לבו נשבר בכל עת אולי מיעט בעבודה כי מי יאמר זכיתי לבי בכל עתיו ורגעיו:

שם ומסתברא כמ"ד אני את דכא הוא על דרך אמרם ז"ל אקרא קרוב ה' לנשברי לב שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם כי מדת בשר ודם השפל מקרב עצמו אל הגבוה והגבוה מתרחק ממנו ומדת הקב"ה הוא מתקרב אל השפל ומתפאר בו כמו שנאמר קרוב ה' לנשברי לב וזהו אני את דכא כי גם זה אם היה מקרבו אליו לחסד יחשב שלא כמדת בו"ד אלא עוד יוסיף חסדו להתקרב אל השפל ולהתפאר בו וכן אמר ר' אלעזר לקמן:

גמ' ת"ח צריך שיהא בו אחד משמנה בשמינית נראה לכוין בזה כי מקור מדה הזאת לטובה הוא מבחינת מלוכה ומלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול וכל ישראל בני מלכים הם כי שרשם ממדה זו והיא מקורם אבל מדת ענוה גדולה מכולם וממדה זו למדה מלכות בחינת מלכות היא התורה וידוע שכל המדות הקדושות כולן בלולות זו מזו כמו הענוה בלולה מכולן אלא שהיא עיקרית וכן כולם ובחינת מלכות ג"כ בלולה מכולן וא"כ שיעור פעולת המדה הזו הוא אחד משמנה בשמינית בכללות כל המדות הטובות ע"כ ת"ח שיש בו כל המדות הטובות צריך שיהא בו אחד משמנה בשמינית ממדה זו ולהכי אמרו ז"ל בשמתא דלית ביה כי בלעדה לטוב חסר מדות הוא ורנב"י אמר לא מינה ולא מקצתה כי מי הוא אשר שקל בפלס מדותיו לפעול בה שיעור ההכרחי וגם אולי לא תהיה בכללות כל המדות הטובות ח"ו והוא מפריד אלוף ח"ו והבן וה' הטוב יכפר בעד:

אמר ר"י אדם אפר דם מרה בשר בושה סרוחה רמה. יכוין כי מי שהוא משים עצמו כבשר שהוא רך היינו מסבת הסתכלותו בשלשה דברים שאין מניחים אותו לידי עבירה בושה היינו ידיעתו לפני מי הוא עתיד ליתן דין וחשבון ותכסהו בושה מאימת יוצרו ית' סרוחה הוא ידיעתו מאין הוא בא מטפה סרוחה. רמה הוא ידיעתו לאן הוא הולך למקום עפר רמה ותולעה. ובהשים אל לבו כל אלו הג' דברים ישפיל דעתו ויהיה רך כבשר אבל אדם שהוא קשה כאדמה בגבהות לבו הוא להיפך מכל אלו כי אפר הוא שאינו מצמיח וכמש"א ז"ל אין עפרו ננער בשביל שלא שכן לעפר בחייו ושלא נסתכל לאן הוא הולך דם הוא היפוך הבושה כי הבושה ממעטת הדמים העכורים המזיקים את האדם וזה שאין לו בושה מתרבה דמו להזיק לו ובריש כל מרעין הן חולי הנפש הן חולי הגוף כולן באין מריבוי דם כי כח הנפש המתאוה מתגברת בו ונופל הוא בחלאים רעים חולי

הנפש והגוף מרה הוא נגד מיעוט ההסתכלות מאין הוא בא כי המסתכל בזה ומשפיל דעתו גם כי מתחלתו מקורו נבאש אבל סופו מתמתק וגם בשרו ישכון לבטח ע"י חניטת הבשמים הטובים מדותיו הטובים אבל הגס רוח מרה יהיה גם באחרונה וגם נפשו תהיה דחויה ממחיצתה כמש"א ז"ל שכינה מיללת עליו וידוע דרשת הזוה"ק במקרא קראן לי מרה הרחמן יצילנו מכל המדות הרעות ונזכה להדבק בו ית' ובמדותיו הקדושות:

דף ה:

תוס' בד"ה הא גופא קשיא והקשו אמאי לא פריך כיצד אין מקנא לה איבעי ליה ועי' מהרש"א ומהרש"ל ז"ל ול"נ דהתם שפיר פריך כיצד אין העדים נעשים זוממין מיבעי ליה דחידוש הוא אע"פ שהוזמו אין מקיימין בהם הזמה אבל הכא לא שייך למיתני כיצד אין מקנא לה דזה פשוט הוא דאם לא מיחה בידה הסתירה אין כאן קינוי וק"ל:

בא"ד דבר כו' אין סתירתה כלום בתמיה ול"נ לפרש בניחותא סוף דבר שתדברי עמו דלא קאמר לה אלא אל תדברי וא"כ אם נסתרה עמו ולא דברה אין סתירתה כלום ואמאי תני בסיפא נכנסה לבית הסתר אסורה לבעלה ומשני דיבורה אתא מימר לך דאפי' דברה עמו אם לא נכנסה לבית הסתר מותרת אבל אם נסתרה אסורה דלשון נקי קאמר אל תדברי היינו אל תתיחדי. ועיקר כוונתו לסתירה אבל תלמודין ס"ל דצריך שיקנא לה בפירוש על סתירה ולא בלשון נקי דיכולה היא לומר דלא מיחה בה אלא הדיבור ולא הוי קינוי:

בד"ה לאחר ולא ליבם כו' אבל קשיא מפרק האומר כו' דלא תפסי קדושין באחות אשה אימא דאיצטריך קרא דוקא ליבם משום דרמיא עליה ליבומי עי' מהרש"א ז"ל שכתב דאיצטרכו להכי דמש"ה ניחא טפי למעוטי יבם מקרובים דלא תפסי בהו קדושין וגם לזה לא הוי צריכי דבלא"ה קושיא אלימתא היא דמנ"ל למעוטי קרובים ולאשמעינן דיעבד דלא תפסי קדושין כיון דאיצטריך לאחר למעוטי יבם דלכתחלה לא ומנ"ל למידרש תרתי וי"ל דלזה נתכוונו ג"כ ונראה לישב דרב יוסף דיליף יבם מלאחר ס"ל כרב אחא בר יעקב שם בקדושין דיליף לה בק"ו מיבמה דלא תפסי בה קדושין ודלא כמ"ש התוס' ז"ל דלראב"י ג"כ צריך להיקשא דאחות אשה ורבא יליף מהאי טעמא הכא וגם מק"ו משום דס"ל דרשא דלאחר ולא לקרובים וליבם לא איצטריך דיליף בק"ו אם במותר לה כו' או מאינך טעמי ועיין בקדושין דר' יוחנן אמר לדרשא דלאחר ולא לקרובים וביבמות פ"ק לחד לישנא מספקא ליה אי אלים ק"ו במקום מצוה:

בא"**ד** ועוד תיקשי דהכא ממעטינן יבם אע"ג דכתיב איש אחר ובערכין מרבינן מאיש יבם היינו אח ומאחר ממעט בן דוקא ולדידי הא לא קשיא כלל דהתם בערכין שפיר דרשינן תרווייהו לאיש לרבויי אח ולאחר למעוטי משום דהוי מצי למכתב חדא מינייהו ומכר את השדה לאיש או ומכר כו' לאחר דאי כתיב לאיש לא הוי ממעטינן אפילו בן ואי כתיב לאחר הוי ממעטינן אפי' אח והשתא דכתיב תרווייהו על כרחך מלאיש מרבינן אח ומלאחר אימעוט בן אבל הכא לאיש אינו מיותר כלל דגבי נשואי אשה אורחיה דקרא למכתב הכי והיתה לאיש ולא מייתרי אלא אחר שפיר ממעטינן אפי' יבם היינו אח דגם הוא לא מיקרי אחר:

בד"**ה** לאחר כו' אי קשיא כו' תריץ דלאחר לא איצטריך אלא לסוטה ספק דסוטה ודאי נפקא מטומאה דכתיב בה ובירושלמי ריש מכילתין יליף מגז"ש דדבר דבר לקינוי וסתירה דבעינן שנים ע"ש ולא מדרשא דבה ואיכא למימר דרב יוסף ס"ל הכי ועיין תוס' יבמות דף י"א שהקשו מאי קאמר הכא ותתייבם יבומי. כיון דסוטה ודאי פטורה גם מן החליצה כערוה סוטה ספק דין הוא שתהיה חולצת ולא מתיבמת ועי' מש"כ שם בחי' בד' הרא"ש והראב"ד ז"ל באריכות ועי' מל"מ ז"ל בפ"ו מהל' יבום שהאריך בזה ועי' בד' הרמב"ם ז"ל שם שכתב טומאה דכתיב בסוטה היינו ונסתרה והיא נטמאה וביבמות שם לא משמע כן ועי' במש"כ בחי' נזיר ריש פ' ב' נזירים לענין ספק טומאה ברה"י אי הוי כוודאי טמא ומהכא משמע דסוטה ספק לאו כוודאי היא לכל מילי מדאיצטריך לאתויי מקרא או מסברא דאינה מתיבמת וה"ה ספק טומאה ברה"י דמינה גמרינן דלאו כודאי טומאה היא ולקמן במכילתין יתבאר יותר בס"ד:

אילו איתא לבעל כו' עיין תוס' ז"ל שהקשו מסוטה וודאי. והראב"ד ז"ל כ' דבאמת פליגא הך סוגיא אסוגיא דיבמות והתוס' ז"ל חילקו בין סוטה וודאי דהוה כערוה ובין סוטה ספק. ובהרא"ש ז"ל ביבמות ביאר הדברים יותר דוקא סוטה ודאי דכתיב בה טומאה בלשון לאו הוי כערוה ע"ש ומ"מ קשה לי' בתחלה מאי קסבר ולבסוף מאי קסבר כיון דפריך אלא מעתה חליצה לא תיבעי ע"כ מסתברא ליה ממיעוטא דלא ליבם לפוטרה לגמרי ומאי משני ליה אילו איתא לבעל כו' הא אין זה הכרח כיון דאשכחן דכוותה בסוטה ודאי. אע"ג דאי איתא לבעל צריכה גט מ"מ מיבם אפי' חליצה לא בעיא ה"נ בספק סוטה וי"ל דהא דפריך אלא כו' חליצה נמי לא תיבעי היינו מסברא דכל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה ולהך סברא שפיר אהני הא דאילו איתא לבעל כו' ומסתברא דליבעי עכ"פ חליצה מיבם משא"כ סוטה וודאי דהוי כערוה ומדברי הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה נראה דדרשינן לדרשא דלאחר ולא ליבם גם בסוטה וודאי שכ' שם לפי שאמרה

תורה באיש שמצא באשתו ערות דבר דמורה לזה הענין והיתה לאיש אחר ולא ליבם ומש"ה לא תתיבם משמע דאיצטריך הך דרשא גם בסוטה ודאי וי"ל דעיקר איסור ליבם מהאי קרא דלאחר ולא ליבם שמעינן אפי' בסוטה ודאי אלא לפוטרה מחליצה אמר רב להך סברא דטומאה כתיב בה כעריות אבל אי לאו האי קרא דלאחר גם סוטה ודאי לא היתה אסורה ליבם וע"כ צ"ל הכי דמסוטה וודאי ילפינן לסוטה ספק לאידך שינויא דרב יוסף רחמנא אמר ויצאה מביתו דלא ליסתריה לביתיה וזה נאמר בסוטה וודאי וסוטה ספק מנ"ל דהא לאו מיתורא דקרא דריש אלא סברא בעלמא מדאמר רחמנא להוציאה מביתו אלא ש"מ דסוטה ספק ג"כ בכלל זה וכן לאידך שינויא הכתוב קראו אחר כו' דכ"ז מיירי בסוטה וודאי משמע דכל הני קראי וסברא גם לסוטה וודאי איצטריכו וממילא שמעינן נמי סוטה ספק וביבמות שם הארכתי בזה:

דף ו.

רש"י בד"ה מי קא רמינן כו' וממילא שמעינן דאסור ליבמה והוי כאשת אח שלא במקום מצוה. נראה מדבריו ז"ל דביבום כזה איכא איסור אשת אח וביבמות הארכתי בזה בכל הני דחולצות ולא מתייבמות ד"ת אי איכא גבייהו איסור אשת אח וכש"כ בכה"ג דמתניתין דהא דלא מתייבמת הוא רק מסברא בעלמא דלא לסתריה לביתיה פשיטא די"ל דאם עבר ויבם דקנה ולפי הנך שינויי מסתברא דצרתה שפיר מתייבמת כיון דליכא בהדה גופא איסור מפורש וממילא דלכולהו שינויי צרתה מותרת וכמ"ש הרמב"ם ז"ל וגם בזה כתבתי ביבמות בחי':

בד"ה סוטה שיש לה עדים אין המים בודקין עדים שראו שנטמאה מזה עכ"ל מדבריו משמע דוקא שיש עדים על טומאה זו שמשקה אותה וכפשטא דקרא והיא נטמאה ועד אין בה היינו על טומאה זו שאחר הסתירה לזה באו המים לבדוק אותה ואם יש עדים על טומאה זו אין צורך למים לבודקה כי יכול להתברר על ידי העדים אבל עדים על טומאה אחרת אין מבטלין בדיקת המים שעל סתירה זו וא"כ הא דתנן במתניתין שבאו לה עדים שהיא טמאה היינו ג"כ מסתירה זו וקמ"ל דלא אמרינן סהדי שיקרי הם אבל אם באו עדים על טומאה אחרת ע"כ סהדי שיקרי הם דאל"ה אמאי לא בדקוה מיא על טומאה ראשונה דהא מגלגל עליו מאיש אחר ג"כ. ואי משום דאיכא עדים על טומאה ראשונה הא לד' רש"י ז"ל אפ"ה בדקו לה מיא וזו שלא נבדקה וודאי סהדי שיקרי הם אלא די"ל דע"כ לא כתב רש"י ז"ל דבעינן עדים שנטמאה מזה דאי ליכא עדים בטומאה זו אע"ג דאיכא עדים בטומאה אחרת שפיר בדקו לה מיא אם נטמאה בסתירה זו אבל

אם טהורה היא בסתירה זו ואין המים בודקים אותה אלא בטומאה ראשונה בזה ג"כ איתא להאי דינא דאם יש עדים על טומאה ראשונה אין המים בודקים וכללא דמילתא לא נאמר בדיקת המים אלא על טומאה דליכא דידע בה ואע"ג דאיכא עדים במדינת הים על טומאה אחרת בדקי לה מיא על טומאה דליכא דידע בה וא"כ אפי' באו עדים שהיא טמאה מאחר אסורה לאכול בתרומה ולאו סהדי שיקרי הם ושפיר דייק רב ששת ממתניתין דאין המים בודקין דאי בדקו לה מיא אפי' בטומאה דאיכא עדים סהדי שיקרי הם אלא ש"מ דלא בדקו לה מיא וראיתי במל"מ ז"ל פ"א מהל' סוטה שהאריך בזה ונראה מדבריו דס"ל בד' רש"י ז"ל דעל טומאה אחרת בדקו לה מיא אפי' איכא עדים עליו ואפ"ה כתב דשבאו עליו דמתניתין היינו אפי' טומאה אחרת ולא תיקשי הא וודאי סהדי שיקרי הם מדלא בדקו לה מיא משום דאיכא למימר דמש"ה לא בדקו לה מיא דאיכא עדים במדינת הים על טומאה זו שהוא משקה אותה ולא תלינן בסהדי שיקרי ע"ש שהאריך בזה ולענ"ד דחוק הוא דאי לא חיישינן לסהדי שיקרי משום דתלינן בעדים שמא יש עדים א"כ איכא למיפרך אעיקר הוכחה דר"ש דילמא לעולם בדקו לה מיא ומה שלא נבדקה היינו משום דהוא אינו מנוקה מעון דהא עדים במדינת הים נמי מילתא דלא שכיחא היא ואפ"ה תלינן בזה ולא מחזקינן בסהדי שיקרי ה"נ איכא למיתלי באינו מנוקה מעון אלא וודאי במילתא דלא שכיחא לא תלינן:

וראיתי בד' הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהל' סוטה הלכה כ"ג שכ' דאם באו עדי טומאה אחר ששהתה אסורה לבעלה ואפי' לא בדקוה המים שאין המים בודקין אלא מי שאין לה עדים שמודיעין זנותה ועוד שמא בעלה אינו מנוקה מעון ולכאורה הוא נגד ד' הש"ס ז"ל דא"כ מה הוכיח רב ששת ממתני' דאין המים בודקין מדלא מחזקינן להו בסהדי שיקרי אפילו אם המים בודקין לאו סהדי שיקרי הם דשמא הוא אינו מנוקה מעון וגם זה מצאתי בד' המל"מ ז"ל בפ"ב מהל' סוטה שהקשה כן על דברי הרמב"ם ז"ל ע"ש באריכות ונראה כיון דליכא נפ"מ לדינא בהך מילתא אי המים בודקין אי לא אע"ג דמד' ר"ש נראה דס"ל בפשיטות דאין המים בודקין לא חש להאי והרמב"ם ז"ל אתי לאשמעינן עיקר הדין דעדים נאמנים אחר השתיה ג"כ אי משום דאין המים בודקין או משום דאיכא למיתלי באינו מנוקה מעון. ועיקר מימרא דרב ששת ג"כ ע"כ הא אתי לאשמעינן דאין המים בודקין אם יש עדים במדינת הים ומש"ה כי באו אח"כ נאמנים ולאו סהדי שיקרי הם ורב יוסף נמי מודה בזה מסברא בעלמא דלא מחזקינן להו בסהדי שיקרי משום דתלינן בזכות ולרב ששת איצטריך קרא להכי לאשמעינן דאין המים בודקין והעדים נאמנים ולרב יוסף מסברא בעלמא נאמנים וליכא נפ"מ לדינא בינייהו והרמב"ם ז"ל כתב

ג"כ מסברא להאי דינא והוסיף טעם דשמא אינו מנוקה מעון אלא דקשה לפי המסקנא דיליף מטהורה היא ולא שיש לה עדים במדינת הים ולמאי איצטריך קרא להכי פשיטא דאם יבואו העדים נאמנים כיון דאיכא למיתלי באינו מנוקה מעון ובשלמא לסברא דרב יוסף דנאמנים משום דאיכא למיתלי בזכות. מ"מ י"ל דאיצטריך קרא דאין המים בודקין ונפ"מ לענין מנחתה דתצא לחולין דהוי הקדש טעות כיון דלא חזיא לשתיה כלל אבל לסברת הרמב"ם ז"ל דתלינן שהוא אינו מנוקה מעון ממילא ג"כ איגלאי מילתא למפרע דהקדש בטעות הוא ועיין תוס' לקמן דף כ"ב שכ' דלאו הקדש טעות הוא ולמה לי קרא להאי וראיתי בירושלמי פ"ג דמייתי התם להך דרשא דטהורה היא ולא שבאו לה עדים שהיא טמאה אמר ר' יצחק כן אנן קיימין כששתתה ולא בדקו אותה המים שלא תאמר עדי שקר הם אתא מימר לך שאין המים בודקין באשה שהיא אסורה לביתה הרי דעיקר קרא אתי לאשמעינן דהעדים נאמנים ולא אמרינן עדי שקר הם אמר ר' יודא ואתיא כמ"ד הזנות תולה וניכרת להכי איצטריך לאשמועינן דלאו עדי שקר הם אע"ג דלא הוכרה כלל ברם כמ"ד הזכות תולה ואינה ניכרת ולמה לא הוכרה מפני שתלה לה זכות ופשיטא דעדים נאמנים ולא איצטריך קרא להכי כן נראה להגיה בדברי הירושלמי ע"ש ומבואר הדבר דעיקר צריכותא דקרא הוא לאשמעינן דלאו עדי שקר הם וא"כ לדברי הרמב"ם ז"ל דתלינן באינו מנוקה מעון למה לי קרא להכי ויתבאר עוד בזה לקמן בס"ד ועי' בד' הר"מ ובדברי הרע"ב ז"ל שכתב לדרשא דר"ש:

ושבעלה בא עליה בדרך עי' בירושלמי דפריך עליה מהא דתני דהמים בודקין אותה על כל ביאה שבא עליה הבעל אחר הבועל אלמא דהמים בודקין אפילו בא עליה בעלה. ומשני כאן ביודע כאן באינו יודע דאם הבעל לא ידע שנסתרה בשעה שבא עליה המים בודקין אותה ועי' מל"מ ז"ל שם בפ"ב שהאריך בזה אי ביאת שוגג חשיב מנוקה מעון וגם זה יבואר לקמן אי"ה וכל הני דתנן במתניתין דאסורות בתרומה אם אכלה אינו לוקה כיון דאינה אסורה אלא מספק אבל באו עדים שהיא טמאה אם אכלה לוקה דזונה היא:

תוס' בד"ה ושבאו לה עדים כו' ונסתפקו אי דוקא נקט עדים שנים אבל ע"א לא מהימן לאחר שתיה ורב ששת נמי דקאמר דאין המים בודקין אותה היינו אם יש שני עדים אבל בע"א שפיר בדקי לה מיא כיון דלא מהימן אחר שתיה עדותו לאו כלום היא או דילמא ע"א נמי מהימן אפילו אחר שתיה ולא בדקי לה מיא וכ' דמסתברא דה"ה עד אחד כדעולא כו' פי' דאתי לישובי לישנא דמתניתין דתנן עדים דמשמע שנים לזה כתבו דל"ד עדים ולהכי נקיט עדים משום דכ"מ שהאמינה כו' הרי כאן שנים ומש"ה נקיט לה בלשון עדים:

אבל הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהל' סוטה כ' דדווקא ב' עדים הוא דנאמנים אחר שתיה אבל ע"א לא מהימן אחר שתיה שיצתה בכשרות וחזרה לחזקתה ונהי דיש לומר דאין כאן חזקה בשתייתה כיון דלא בדקילה מיא אם יש עד והרי היא כאילו לא שתתה כלל מ"מ כי היכי דלרב יוסף דס"ל דנאמנות העדים אחר שתיה הוא משום דתלינן בזכות ודאי נראה דדווקא ב' עדים בעינן אבל ע"א לא מהימן לאורועי חזקתה שיצתה טהורה בשתייתה ה"נ לרב ששת דווקא עדים וראיתי במל"מ ז"ל שם שביאר טעמו של הרמב"ם ז"ל משום דנאמנות העד לא מהני אלא למנוע השתיה וממילא אסורה מפני שלא שתתה לא מפני העד ולא ידענא מי הכריחו לזה וגם מבואר הדבר להיפך בד' הרמב"ם ז"ל שכ' דע"י ע"א בסוטה מוחזקה היא כזונה גמורה וכהן לוקה עליה הרי דאסורה משום נאמנות העד ולא מפני מניעת השתיה אלא דאפ"ה ס"ל להרמב"ם ז"ל דאחר שתיה שיצתה בחזקת טהורה אין ע"א נאמן וכש"כ לפי מה שלא כתב בפשיטות הא דאין המים בודקין אותה אלא צירוף עוד טעם דשמא אינו מנוקה והיינו דווקא בב' עדים דאחזוקי סהדי בשיקרא לא מחזקינן אבל ע"א דמה שנאמן קודם שתיה גזה"כ הוא מפני שרגלים לדבר והיינו דווקא קודם שתיה אבל לא לאחר שתיה:

אבל התוס' ז"ל ס"ל כיון דאין המים בודקין אם יש עד ממילא לא בטל עדיין הרגלים לדבר ואפילו לאחר שתיה ע"א מהימן ג"כ וגם בעד אחד אין צורך למים לבודקה כיון דע"י עדותו יתברר ג"כ דע"א בסוטה הוי כשני עדים בעלמא והמל"מ ז"ל שם כתב גם לד' התוס' ז"ל דהא דאמר ר"ש דאין המים בודקין היינו דוקא אם יש ב' עדים אלא דמהאי טעמא ע"א נאמן ג"כ ולא מחזקינן ליה בשקרא דלא בדקו המים משום דאיכא למיתלי דיש לה עדים במדינת הים וגם בזה לא הבנתי דבריו ז"ל הא מסקינן דעדים במדינת הים לא שכיחי וא"כ מנ"ל להאמין ע"א מפני חשש זו דשמא יש עדים במדינת הים וגם אין שום הכרח לזה דמה שדקדק מנ"ל לרב ששת דבע"א ג"כ אין המים בודקין כבר כתבתי דקרא קמ"ל היכא דאיכא עדים בדבר וסופו להתברר ע"י עדים אין המים בודקין ונאמנות העדים במקומה עומדת ולא מחזקינן להו בשקרי מפני מניעת הבדיקה וא"כ ממילא שמעינן כיון דע"א גם כן נאמן אין המים בודקין ואין שום סברא לחלק בזה בין ע"א לב' עדים ומה שהביא ראיה לדבריו מדברי התוס' ז"ל בשבועות בהא דאמרינן התם הכל מודים בעד טומאה אע"ג דיכול העד לומר בלא עדות ג"כ תפסיד הכתובה ע"י שתשקנה ותמות משום דיש זכות תולה ואי נימא דבע"א ג"כ אין המים בודקין אותה א"כ בלא"ה אין העד יכול לומר כן דהמים לא בדקוה גם זה יפלא בעיני דע"כ לא אמרינן דאין המים בודקין אלא היכא דסוף יכול להתברר ע"י העדות אבל עד הזה שכפר ונשבע כבר בטלה

עדותו ואינו יכול להעיד עוד פשיטא דחזרה בדיקת המים למקומה כיון דהשתא ליכא עדות כמו אם מת העד שראה הטומאה קודם שתיה דודאי נראה דהמים בודקין אותה כיון דהשתא ליכא דידע בה ועיקר בעינן דבשעת השקאה יהיה עדים והדברים ברורים: **ומיהו** בלא"ה נראה דלא נחתי התוס' ז"ל התם לדבריהם דהכא דלדבריהם הכא מצינן למימר דהכל מודים בעד טומאה היינו לאחר שתיה דהוא ג"כ נאמן וי"ל דמשמע דעד טומאה חייב בכל גוונא אפי' קודם שתיה להכי הוצרכו לזה דזכות תולה ואדרבה לדברי המשל"מ ז"ל קשה דלדבריו הא דהכל מודים בעד טומאה צ"ל דוקא קודם שתיה אבל לאחר שתיה פטור העד כיון דע"כ איכא עדים אחרים מדלא בדקוה המים והיכא דאיכא עדים אחרים הראשון פטור וכדאמרי' בשבועות דף ל"ג שם' הא קיימא שניה ואפי' למאי דאיתותב רבה התם והיכא דכפר במלוה שיש עליה עדים וליתנהו קמן חייב היינו משום דעבידי דמייתי כדאמרינן התם אבל הכא דלא בדקוה המים בשביל זה ודאי סופן לבא ולהעיד ואע"פ שאין דברים אלו מוכרחים כ"כ מ"מ נראה עיקר כמ"ש בדעת התוס' ז"ל דאפי' ע"י עד אחד אין המים בודקין אותה:

ובאותו ענין אכתוב מה שיש להוכיח משמעתא דשבועות דאמר אביי התם הכל מודים בעד טומאה דחייב דרחמנא הימניה מקרא דועד אין בה הרי מוכח דלאביי ג"כ איצטריך קרא דועד אין בה אפי' אם אין הבעל מכחישו וזה דלא כמ"ש התוס' ז"ל לעיל דף ג' ע"ב בד"ה ת"ל דלאביי לא איצטריך קרא אלא היכא דמכחישו הבעל ועיין מש"כ שם:

ועיין מל"מ ז"ל בפ"ח מהל' תרומות שחקר שם באומרת טמאה אני לך אחר שתיה אי מהימנא ורצה לבאר בזה דברי התוס' ז"ל לעיל בד"ה האומרת טמאה אני לך ולענ"ד פשוט דאינה נאמנת כיון דלא בדקוה המים ועדים במדינת הים לא שכיחי ואפי' למשנה ראשונה לא היתה נאמנת ודברי התוס' ז"ל לעיל א"ש כפשטן דלמשנה אחרונה שביטלו דבריה אי אומרת טמאה אני לך ה"נ הוי ס"ד דאין דבריה כלום וישקנה ואם לא נבדקה תהיה מותרת בתרומה ולבעלה ומש"כ שם דלא מסתבר לכופה לשתות באומרת טמאה אני לך יותר מאומרת איני שותה אינו מוכרח דהא תנן איני שותה לחוד וטמאה אני לך לחוד ומיירי אפי' רוצה לשתות כיון שאמרה טמאה אני לך תו אין צריך להשקותה ולהכי בעי לאוקמי כמשנה ראשונה דוקא ומסיק כיון דאיכא רגלים לדבר אפי' למשנה אחרונה מהימנא ואין משקין אותה אפי' אם היא רוצה ועי' מש"כ שם בסוף נדרים בזה:

דף ו:

גמ' אלא אי אמרת אין המים בודקין תיגלי מילתא למפרע כו' לכאורה היה נראה דה"נ מיירי שבאו עדים אחר השקאה. וכהאי תנא דמשקה ואח"כ מקריב ואפי' קידוש כלי אחר השקאה הוא לפי סידרא דמתני' לקמן וא"ש בזה דלא מוקי לה בע"א לדברי הרמב"ם ז"ל דבע"א המים בודקין משום דאחר השקאה ע"א לא מהימן ואפי' נימא דקידוש כלי הוא קודם השקאה וכמ"ש הרמב"ם ז"ל מ"מ ביאת עדים ע"כ אחר השקאה הוא דאל"ה מאי קמ"ל הא שמעינן מכ"ש מאומרת טמאה אני וא"ש נמי הא דלא מוקי לה שבאו עדים שנטמאה מאחר דבשביל זה ראויה היא להשקאה על סתירה זו ומנחה שפיר איקדיש משום דעדים אלו עדי שקר הם מדלא בדקוה המים על טומאה זו אבל מדתנן שבעלה בא עליה בדרך ואמרה איני שותה אלמא דמיירי שקידוש כלי היה קודם השקאה ומש"כ דבאו עדים ע"כ מיירי לאחר השקאה דאל"ה מאי קמ"ל ג"כ אינו מוכרח דהא למאי דמשני רב יהודה ורב אשי שזינתה אחר קידוש כלי ג"כ לאו רבותא היא וי"ל דקמ"ל בזה אע"ג דבשעת קידוש ראויה היתה למנחה דהא טהורה היתה. ה"א דיקריב מנחתה קמ"ל דכל שנאסרה לבעלה אפי' מכאן ולהבא מנחתה נשרפת והמל"מ ז"ל האריך בזה ע"ש שכתב לד' רש"י ז"ל דאם באו עדים על טומאה אחרת דמקריב את מנחתה. והא דמוקי לה שזינתה בעזרה היינו ממי שקינא לה הדבר פלאי דהא מוקי לה מפרחי כהונה המלוין אותה ולא ממי שקינא לה ועוד דעזרה לאו מקום סתירה היא ומה לי אם זינתה מזה או מאחר כל שאסורה לבעלה אין מקריבין מנחתה דלא באת אלא להזכיר עון וזו כבר נזכר ונתגלה עונה ואין הדברים ברורים עדיין וצ"ע:

גמ' נטמאה מנחתה כו' קדש הקומץ ולא הספיק להקריבו עד שמת כו' הרי היא ככל המנחות ותשרף קרב הקומץ כו' הרי היא ככל המנחות ותאכל שעל הספק באה באו לה עדים שהיא טמאה מנחתה נשרפת וכתבו התוס' ז"ל דקאי ג"כ אקדש הקומץ ולא הקריבו אבל אחר הקרבה הוי כמת הוא כו' וכיפרה ספיקה ותאכל והביאו ראיה לזה מחטאת העוף שנודע לה אחר מיצוי שילדה דאסורה בהנאה ואין ראיה זו מכרחת דהתם משום גזירה בעלמא אסורה בהנאה שמא יאמרו חטה"ע הבעה"ס נאכל ומן הדין היתה מותרת באכילה דמיירי התם שנודע לו אחר מליקה קודם מיצוי אבל נודע לו אחר מיצוי ליתא התם כלל ולכ"ע אסורה בהנאה. וכמ"ש התוס' ז"ל שם דף כ"ב ועדיפא הוי להו להביא מאשם תלוי שנודע לו אחר זריקה שלא חטא דהבשר יאכל וה"ה אם נודע לו שחטא ומ"מ קשה דלפי מאי דמסקינן דהא דאינו יוצא לחולין הוא משום גזירה בעלמא אבל מן הדין חולין גמורים הם א"כ הוי חולין בעזרה ואפילו קרב הקומץ לא

יאכל ובתוספתא תני לה בהאי לישנא באו עדים שהיא טמאה בין כך ובין כך נשרפת משמע דאפילו קרב הקומץ נשרפת ובירושלמי פרק היה נוטל מייתי להך ברייתא דבין כך ובין כך ופליגי התם אמוראי ח"א בין כך כו' אפילו לאחר הקטרה תשרף וח"א בין קודם קמיצה בין אחר קמיצה אבל אחר הקטרה השיריים יאכלו כמו במת הוא דכיפרה ספיקה וטעמא דמ"ד דאפילו אחר הקטרה לא יאכל י"ל כנ"ל דבאו עדים דהוי הקדש טעות ומדרבנן הוא דאסירי אפילו לאחר הקטרה אסור דהוי חולין בעזרה אלא דא"כ דוקא בבאו עדים הוא דאיכא למימר הכי אבל בכל אינך דמתניתין לאחר הקטרה השיריים נאכלין ובמתניתין תני להו בהדדי משמע דחד דינא לכולהו ועוד דלמאי דמוקי לה שזינתה בעזרה ליכא שום טעם לחלק בין באו עדים שהיא טמאה לאומרת טמאה אני לך או איני שותה או שאר מילי דמתניתין וי"ל דלא נחלקו בירושלמי אלא אם באו עדים על סתירה זו דאינה ראויה למנחה כלל בהא הוא דס"ל לחד מ"ד דאפילו אחר הקטרה תשרף אבל באו עדים שזינתה אחר הקטרה לכ"ע השיריים נאכלין דכיפרה ספיקה:

ועוד נראה דלהכי לא תני בתוספתא ובירושלמי אלא באו עדים משום דבא לאשמעינן דאפי' אחר קידוש הקומץ או אחר הקטרה ג"כ תשרף וזה הוא אחר שתיה ג"כ דמשקה ואח"כ מקריב ואח"כ תו ליכא למיתני אומרת איני שותה או טמאה אני לך דלאחר השקאה אמירתה לאו כלום היא אבל בביאת עדים שפיר קמ"ל אפי' לאחר השקאה אלא דלעיל גבי קרב הקומץ ומת הוא כו' משמע דמיירי שקרב קודם השקאה וכמו שפירש"י ז"ל דאל"ה מאי קמ"ל פשיטא דהשיריים נאכלין:

והרמב"ם ז"ל בפ"ד מה"ס הלכה י"ד כתב נטמאת המנחה אחר קידוש בכלי תשרף וכן אם אמרה טמאה אני קודם שתקמץ המנחה או שאמרה איני שותה או שלא רצה להשקותה או שבאו עדי טומאה או שמת הוא או היא המנחה כולה נשרפת ואם אירע אחד מכל אלו אחר שקרב הקומץ אין השיריים נאכלים ועי' כ"מ ז"ל שם וכל דבריו ז"ל אינם מובנים שם מש"כ דבאו עדים לא גרע מאומרת טמאה אני לא ידעתי למה הוצרך לזה הא בהדיא תנינן לה במתניתין והכא בברייתא וכ' עוד שם או שמת הוא כו' בירושלמי פ' היה נוטל כו' ומסקנת דבריו ז"ל דהרמב"ם ז"ל פסק כת"ק דאפי' אחר הקרבה אין השיריים נאכלים והדבר תמוה דהא כתב ואם אירע אחד מכל אלו כו' וגם מת הוא או היא בכלל. ובהא תני בהדיא דאחר שקרב הקומץ השיריים נאכלין וכבר תמה ע"ז הפ"מ בירושלמי ויפה כתב דנראה להגיה בד' הרמב"ם ז"ל השיריים נאכלין ופסק כר' אילא בירושלמי ולפ"ז לכל הני מילי חד דינא להו דאחר הקרבת הקומץ השיריים נאכלין אלא דמבאו עדים שהיא טמאה קשה כיון דמסקינן דחולין היא ומשום גזירה

דשמא יאמרו כו' תשרף א"כ אפי' קרב הקומץ נמי דליכא למימר בזה כיפרה ספיקה ועי' בתוי"ט פ' היה נוטל ובתוסח"ד שם אם לא שנאמר דמיירי בעדי טומאה שזינתה בעזרה דמנחה שפיר קדיש אלא דהוי ליה לבאר ולחלק בזה ועוד י"ל דלא שייך איסור חולין בעזרה בשירי מנחה ודוקא בשחיטה הוא דנאסרה בעזרה ויתבאר לקמן:

גמ' נמצאו עדיה זוממין מנחתה חולין וכתבו התוס' ז"ל דלא קאי אלא אקידשה בכלי לחוד אבל לאחר קמיצה אסור מדרבנן כמו בחטאת העוף שנמלק אע"ג דנודע לה שלא ילדה תקבר מדרבנן ובתוספתא תני בין כך ובין כך מנחתה חולין משמע דאפילו אחר קמיצה מנחתה חולין ודוחק לפרש בין כך ובין כך היינו בין שקידשה בכלי בין שלא קידשה דדומיא דבין כך ובין כך דבאו עדים קתני וכי היכי דהתם מיירי בקודם קמיצה ולאחר קמיצה ה"נ כן והא דבחטאת העוף תקבר היינו שמא יאמרו דנהנין מחטאת העוף וכמ"ש רש"י ז"ל אבל הכא בעדים זוממין דקלא אית להו אפי' לאחר קמיצה תצא לחולין ואיסור חולין בעזרה ליכא הכא וכן משמע בכריתות ריש פרק המביא דהא דאשם וודאי יקבר אם נודע לו משנשחט משום דהוי חולין בעזרה והכא דליכא חולין בעזרה תצא לחולין אלא דהא דתנן בחטאת העוף בנודע לו משנמלקה תקבר צ"ע הא התם משום חולין בעזרה ליכא כמש"כ רש"י ז"ל שם וע"כ משום גזירה דיאמרו שנהנין מחטאת העוף א"כ היה לה לישרף כיון דמשום סרך קדשים פסולים היא דאסיר ועוד מ"ש דאמרינן באשם וודאי דיקבר משום חולין בעזרה בלא"ה יקבר כמו בחטאת העוף אע"ג דליכא חולין בעזרה ועוד יש לדקדק מ"ש דבאשם וודאי וחטאת העוף יקברו אפי' נודע אחר מליקה. ולעיל גבי מנחה משום גזירה ישרף הא לא עדיף קידוש כלי דמנחה משחיטה ומליקה בזבחים דסגי להו בקבורה:

ובכריתות דף כ"ד משמע קצת כשיטת התוס' ז"ל דאינו יוצא לחולין אלא בקידשה בכלי לחוד דרב יהודה אמר רב התם דמודים חכמים באשם תלוי שהוזמו עדיו דיצא וירעה בעדר משמע דלא מודו אלא בנודע לו קודם שחיטה דבהא פליגי:

אבל לאחר שחיטה אפי' הוזמו עדיו אסור ומאן דס"ל הכי הוא משום דמדמי לה למנחת קנאות כדאיתא התם ואי במנחת קנאות אפי' לאחר קמיצה תצא לחולין היכי מדמי לה למנחת קנאות הא באשם תלוי לאחר שחיטה אפי' בהוזמו עדיו אסור אך אין זו ראיה דבאשם תלוי לאחר שחיטה אסור משום חולין בעזרה ועיין לקמן דף כ"ג בתוס' ז"ל שהביאו בשם הירושלמי דמנחה שקידשה בכלי מדמי לה לאשם תלוי שנשחט דיצא לבית השריפה וא"כ משמע דע"י עדים זוממין אפי' לאחר שחיטה יצא לחולין כמו אחר קידוש בכלי וא"כ אין ראיה מהא דנודע לה אחר שנמלקה דהא קידוש כלי דומה לאחר

מליקה ואפ"ה תצא לחולין ולקמן יתבארו יותר דברי הירושלמי בזה בס"ד ועיין תוס' יו"ט ז"ל:

דף ז.

מתני' ומוסרין לו ב' ת"ח כו' עי' בפירוש המשנה להרמב"ם ז"ל ובדברי הרע"ב ז"ל שכ' כדי שידעו להתרות בו ולא הוי צריכי לזה לפי האמת דקי"ל דבעינן שלשה וכשרים דווקא ולהכי בעינן שנים ות"ח משום יחוד וכמ"ש בחיבורו פ"ג שם:

גמ' ורבנן היא הנותנת כו' יש לדקדק למה ליה להש"ס לחדושי פירכא אחריתא הא מבואר לקמן בברייתא דפרכוה רבנן מחמת שאין לה היתר והיה נראה לומר דבהא דתנן ומוסרין לו שני ת"ח איכא לספוקי אי ד"ת קאמרי דיחוד עריות וחייבי לאוין ד"ת היא כמבואר בב"ש ז"ל סי' כ"ב בשם הפרישה ז"ל אלא דנדה יצאה מן הכלל מפני שיש לה היתר כמ"ש התוס' ז"ל ועוד שכבר הכיר בה וכדאיתא בריש כתובות דחתן שפירסה נדה אסור להתייחד ובסוטה פליגי הכא לת"ק אסור להתייחד עמה ורבי יהודה בעי למילף מק"ו מנדה דמותר בה ביחוד או ס"ל לת"ק נמי דמה"ת מותר בה ביחוד אלא דרבנן החמירו בזה לאסור היחוד ונראה דלת"ק איכא הני תרי טעמי לת"ק דברייתא דאמר מן התורה האיש מביא את אשתו אבל אמרו חכמים כו' משמע דאין יחוד אסור בה אלא מדרבנן ומהא דאמר ר' יהודה מן התורה האיש מביא את אשתו משמע דאיכא מ"ד דאסור בה ביחוד ד"ת דאל"ה ממאן אתי לאפוקי הא כ"ע מודו בזה דמן התורה שרי אלא ש"מ דאיכא חכמים דס"ל דד"ת אסור ולזה קאמר הני תרתי פירכי פירכא דהיא הנותנת לדין תורה ודאי לאו פירכא היא דע"פ דין תורה כל שאיסורו חמור וודאי חמור הוא לענין יחוד ג"כ ולא איתמר הך פירכא אלא אי גזירת חכמים היא וחכמים ראו להחמיר כאן מפני קלות האיסור שלא יבא להקל יותר ופירכא דאמרו לו בברייתא מה לנדה שכן יש לה היתר הוא להך טעמא דמן התורה אסורה ביחוד כיון דאין לה היתר כמו בכל העריות ואי משום דאיכא בנדה קולא אחריתא מפני שכבר רגיל בה וה"נ בסוטה לז"א ואומר מים גנובים ימתקו כיון דאין לה היתר עוד מה שהיה רגיל בה לא אהני כיון דהשתא מים גנובים היא וכמ"ש התוספות ז"ל והיחוד אסור בה ככל עריות ד"ת כן היה נראה נכון לכאורה:

אבל בתוספתא ראיתי דבברייתא עצמה תני להני תרתי פירכי אמרו לו כש"כ הואיל ואין חייבין על ביאתה כרת לא יהא בעלה נאמן עליה ד"א לא אם אמרת בנדה שכן יש לה היתר תאמר בסוטה שאין לה היתר וכן הוא אומר מים גנובים ימתקו ומד' התוספתא

נראה דמייתי קרא לסיועי הך סברא דאין לה היתר דכיון שאין לה היתר מים גנובים היא משא"כ אם יש לה היתר. ומ"מ בברייתא עצמה י"ל כן דתרתי קאמרי ליה חדא דאיכא לאחמורי עליה מדרבנן מפני קלות האיסור ועוד דאפי' ד"ת אסור מפני שאין לה היתר ור' יהודה נמי תרתי קאמר דעל גזירת חכמים קאמר ק"ו דמ"מ לא מסתבר להחמיר באיסור קל יותר מאיסור חמור ואי משום פירכא דאין לה היתר ובעיתו למימר דמה"ת אסור להתייחד לז"א התורה האמינתו עליה וגזה"כ היא כדאיתא בירושלמי וא"ש לפ"ז ג"כ תמיהת התוס' ז"ל לר' יוסי וכמ"ש מהרש"א ז"ל דתחלה אמר קרא ואח"כ ק"ו משום דאתי לאפוקי בק"ו מגזירת חכמים כנ"ל:

ומ"מ שמעינן משמעתין דאיסור יחוד בחייבי לאוין ג"כ ד"ת הוא וכמ"ש בפרישה מדאיצטריך לר"י קרא דוהביא האיש את אשתו להתיר ש"מ דשאר ח"ל אסורין ביחוד ד"ת אבל לד' הרמב"ם ז"ל שכתב דבכל פנויה איכא איסור לאו דלא תהיה קדשה ואפ"ה לא נאסר היחוד בה אלא בב"ד של דוד המלך ע"ה משמע דח"ל אינן בכלל עריות והיחוד בהם אינו אסור אלא מדרבנן וא"כ קשה משמעתין למה ליה לר' יהודה קרא דוהביא האיש את אשתו הא בכל ח"ל מותר היחוד בהם מה"ת וי"ל דהכא אי לאו קרא ה"א דאסור היחוד כיון שהיה רגיל בה ותו אין לו היתר איכא למימר בכה"ג אסור להתייחד קמ"ל קרא ועוד י"ל דבאמת ליכא איסור יחוד בח"ל ד"ת אלא מדרבנן ואפ"ה שפיר מייתי ר' יהודה ראיה מקרא דוהביא ד"ת כיון דהאמינתו התורה בפירוש לא מסתברא לאסור מדברי חכמים וכמו שכתב הט"ז ז"ל האי סברא בדוכתא אחריתא ונאמרה ונשנית בד' האחרונים ל אלא דלשון גזירת הכתוב היא איתמר בירושלמי משמע דרבנן מה"ת אסרי בה היחוד והשיב להם ר"י דגזה"כ היא להתיר עוד היה נראה לומר דיחוד דח"ל תליא בפלוגתא דר' יהודה ורבנן לר"י ה"ה דמותר בכל חייבי לאוין כיון דגלי רחמנא הכא דמותר להתייחד אע"ג דאין לה היתר ולרבנן אסור היחוד בכל ח"ל אלא דמלישנא דאמר ר"י גזה"כ היא משמע דמודה בשאר ח"ל דנאסרו ביחוד והכא גזה"כ היא אבל לד' הרמב"ם ז"ל אכתי קשה דא"כ למה הוצרכו לאסור היחוד בפנויה כיון דיש בה לאו ואולי י"ל דפנויה חשיבא כיש לה היתר כיון דיכול לקדשה ולבא עליה בהיתר ולהכי שרי היחוד בה ד"ת אע"ג דאית בה איסור לאו אבל שאר ח"ל בכלל עריות הם ולא נמצא בידי ס' הפרישה לעיין בו וצ"ע בד' האחרונים ז"ל בזה:

דף ז:

תוס' בד"ה מה להלן בב"ד של ע"א כו' וגראה דאיום לא מעכב כו' משמע מדבריו ז"ל דב"ד הגדול אינו מעכב כלל בהשקאת סוטה והרמב"ם ז"ל בפ"ג כתב דאין משקין את הסוטה אלא בב"ד של ע"א משמע קצת דלעכובא הוא ועיקר השקאה צריך להיות ע"פ ב"ד הגדול והאיום מילתא אחריתא היא ומסברא בעלמא צריך לאיים עליה קודם המחיקה שלא תשתה ואחר המחיקה מאיימין שתשתה אבל מד' התוס' ז"ל נראה דלא היה בפני ב"ד הגדול אלא האיום ואם לא היו מאיימין כלל ג"כ היתה שותה ואי נימא דעיקר השקאה דווקא בפני ב"ד של ע"א תיקשי קושית התוס' ז"ל למה לא חשיב לה במתניתין דסנהדרין בהדי הני דבעי ב"ד של ע"א ובתוספתא ריש סנהדרין חשיב התם זקן ממרא ג"כ והשקאת סוטה לא תני התם ועוד מוסיף התם שריפת הפרה ג"כ בב"ד של ע"א ולא מצאתי כעת בד' הרמב"ם ז"ל בהל' פרה שכתב כן:

גמ' ורמינהו כדרך שמאיימין כו' לשון ורמינהו איני מדוקדק דברייתא גופא הכי קאמר דמאיימין עליה שלא תשתה כדתנן וע"כ צריך לשנויי ברייתא כאן קודם שנמחקה כו' ומתניתין נמי א"ש ואי קשיא ליה אמאי לא תנן במתניתין הך איום שתשתה הא ע"ז לא משני כלל:

אם אמרה טמאה אני כו' עי' בד' הרמב"ם ז"ל שכ' אם אמרה נטמאת איני שותה יוצאת בלא כתובה עיין שם בכ"מ ז"ל מש"כ בזה ולא הוצרך לזה דמשנה מפורשת היא לקמן דאומרת איני שותה יוצאת בלא כתובה:

דף ח.

התם קיימא ופי' רש"י ז"ל דמעמידה ראשונה פריך והיינו לשכת הגזית ומשני דמחתינן לה אחר האיום אבל מלשון הרמב"ם ז"ל נראה דתחלה הביאוה מלשכת הגזית לשער המזרח ושם היו מיגעים אותה ממקום למקום ואם עוד עמדה בדיבורה מעמידים אותה שם ונראה שבא לפרש מש"כ ב' פעמים והעמידה כו' ולקח כו' והעמיד כו' וכן פי' רש"י בחומש שם אלא דלקמן בגמרא דקאמר ששם משקין את הסוטות דכתיב והעמיד הכהן את האשה ולא מייתי קרא דוהעמידה לפני ה' משמע דקרא דוהעמידה קאי אהקרבה לפני ב"ד הגדול דזה נמי לפני ה' ועיין לקמן במהרש"א ז"ל בד"ה ח"ב רותתת שכתב דמוהקריב אותה הכהן יליף דאין לפרש דאמנחה קאי כו' ע"ש:

והמל"מ ז"ל הקשה עליו הא כתיב בתר הכי והעמיד הכהן את האשה ולא ידענא מאי קשיא ליה הא כבר כתב רש"י ז"ל דאתי לאשמעינן דמסיעין אותה ממקום למקום והם

דברי הספרי אלמא דמפרש בהדיא קרא דוהעמידה קאי על האשה וכן מבואר בירושלמי בשמעתין:

אין משקין ב' סוטות כו' עיין מש"כ בזה בחי' נדרים דף ע"ג באורך קצת בסוגיא דשמעתין:

ת"ר ופרע כו' עיין בדברי הרמב"ם ז"ל שכתב דהפריעה היה אחר מחק המגילה ואחר השבועה ולפ"ז אין מוקדם ומאוחר בסידרא דמתניתין דהכיסוי בשחורים שנשנה אחר אחיזת הכהן בבגדיה היה קודם מיד בהעלותה לשער המזרח והפריעה והפרימה היו לאחר השבועה ומחיקת המגילה ועיין בכ"מ ז"ל שם ונראה דמשמע ליה הכי מסדר המקרא ופרע כו' ונתן על כפיה כו' וביד הכהן יהיו מי המרים המאררים משמע דהכל היה במעמד אחד:

וש"מ דכבר נעשו המים המאררים כמצותן בשעת פריעה וכמש"כ שם דכל שעת הפריעה ונתינת המנחה על כפיה היו המים ביד הכהן אלא דממאי דאמרינן לקמן ר"פ היה מביא דנותן את המנחה על ידיה כדי ליגעה לא משמע הכי ושם יתבאר יותר בס"ד:

תוס' בד"ה ויתגרו בה כו' והקשו יתלו סדין של בוץ כו' והכי תניא בספרי ותירץ דלר"י אם היה פורש סדין של בוץ לא היה ניוול כ"כ בפני הנשים משמע מדבריהם ז"ל דע"י סדין של בוץ אין כאן הרהור א"כ מנ"ל דפליגי בהרהור כלל הא ת"ק נמי חייש להרהור אלא דס"ל דפורשין סדין של בוץ ונראה דתנא דמתניתין ודאי לא ס"ל דפורשין סדין של בוץ וכדתנן כל הרוצה לראות יבוא ויראה אלא דשם בספרי איכא ר' יוחנן בן ברוקא דס"ל דאין מנוולין בנות ישראל יותר מדאי אלא לפני ה' אבל בין העם פורשין סדין של בוץ וחכמים פליגי עליה ואמרי כשם שלא חסה על כבוד המקום כך אין חסין על כבודה ומנוולה כל מה שיכול ולהכי הקשו התוס' ז"ל מ"ט דר"י דאמר מבטלין מצות פריעה לגמרי מפני חשש הרהור הא אפשר לקיים ע"י סדין של בוץ לזה תירצו דע"י סדין אין כאן ניוול בעיני הנשים והתורה אמרה ונוסרו כל הנשים אלא דאכתי אין תירוץ זה מובן קצת דאטו עדיף שלא לנוולה כלל דהשתא וודאי אין כאן יסור לא לנשים ולא לאנשים וצ"ל דמ"מ איכא יסור בשארי דברים לעין כל:

דף ח:

גמ' וכי תימא ליעבד בה תרתי אמר קרא ואהבת לרעך כמוך ויש לדקדק לפי מש"כ התוס' לעיל דליכא מיעוט באשה דאינה נסקלת ערומה א"כ מנ"ל לחלק בין איש לאשה בזה ואי משום ואהבת כו' הא חזינן באיש דאמרה תורה שיסקל ערום ולא חיישינן לבזיוניה

וצ"ל דדווקא באשה חיישינן לבזיונה דבזיונה גדול משל איש ועליה נאמר ואהבת לרעך לברור מיתה יפה וי"ס ל דצערא דגופה עדיף ואין לחוש לבזיונה ועיין מהרש"א ז"ל:
מהו דתימא בהני אית ליה בזיון טפי דהוי שליח ערטיל כו'. משמע מכאן דהסרת התכשיטין היה אחר פריעת בגדיה. ולפי סדר הרמב"ם ז"ל היה זה קודם הפריעה אלא בשעה שכיסו אותה בשחורים וי"ל דגם זה חשיב שליח ערטיל מאחר שלבשה בגדים בזויים וק"ל:
תוס' בד"ה ואח"כ מביא חבל מצרי בירושלמי אמרי' דחבל מצרי וכפיפה מצרית באין משירי לשכה וקצת היה נראה דהירושלמי לטעמא דס"ל דחבל מצרי וכפיפה מצרית מעכבי מש"ה הביאום משל ציבור אבל למאי דמסקינן בתלמודין דאין מעכבין י"ל דאין צריך להביאן משל צבור והכי משמע קצת לשון הירושלמי דבתר דאמר ר' ירמיה דמעכבין קאמר משל מי הם באין ואע"ג דאיתא התם ר"י בעי חבל מצרי מעכב לאו לשון בעיא היא אלא כן הוא דעתו ויש הרבה כיוצא בזה בדברי הירושלמי ומ"מ אין זה מוכרח לומר דבעיכובא תליא מילתא:

דף ט.

בד"ה מנימין כו' אמר ליה ר"ע כו' אלא עמון נושא מצרית ומצרי נושא עמונית ק"ק מאי קמ"ל בהא דעמון נושא מצרית דזה לכ"ע מותר כיון דשניהם אסורין לבא בקהל ומצרי נושא עמונית י"ל דקמ"ל דעמונית אע"ג דמותרת בקהל וס"ל קהל גרים איקרי קהל אפ"ה מותרת במצרי אבל עמון במצרית פשיטא דמותרין זב"ז אפי' אם ישבו במקומם וי"ל דקמ"ל דכולן לאו בחזקתן הם ולא אמרי' דמצרי לא מראשונים הוא ועמון שמא הוא מראשונים ואסורין זב"ז קמ"ל דכולם נתבלבלו וכבר נחלקו הראשונים ז"ל במצרים אי אזלינן בתר פשטא דתלמודין או בתר דברי התוספתא:

דף ט:

תחלת קלקולו בעזה פירש"י ז"ל דשל תמנת היה בנשואין וכן איתא בהדיא בירושלמי דשמעתין ומהרש"א ז"ל בח"א הקשה הא דרך נשואין חמיר יותר דעבר משום לא התחתן כו'. ובירו' הקשו כנ"ל על מקרא ואביו ואמו לא ידעו כי מה' היא והא ז' פעמים הזהירה התורה לא תתחתן בם והכא הוא אמר הכין אמר ר' יצחק אם ללצים הוא יליץ וי"ל דאפ"ה זנות חשיב קלקול יותר אבל הרמב"ם ז"ל כתב בהל' א"ב דשמשון גיירן לנשים האלו אלא דלא הוי גירות גמור כיון דלא לשם שמים נתגיירו וכ"כ מהרש"א ז"ל שם:

דף י.

גמ' אסא ברגליו צדקיהו בעיניו וכתב רש"י ז"ל לא ידענא מנ"ל ובמדרש למדוהו מסמיכות המקרא ואת בני צדקיהו שחט לעיניו ואת עיני צדקיהו עור שלא היה יכול לעור את עיניו עד ששחט את בניו ומפני הבכי נתעוורו ותני התם בלשון אחר דאלו נבראו כדוגמא של אדם הראשון ולזה נתכוונו נמי בתלמודין מעין דוגמא של מעלה היינו דוגמת אדם הראשון שהיה יציר כפו של הקב"ה ועי' מהרש"א ז"ל בח"א ויש ליתן טעם קצת על אלו שנבראו כ"א במדתו מעין דוגמא של מעלה שמשון בכחו כמשאז"ל כי נקרא מעין שמו של הקב"ה להגן על ישראל ע"כ נברא בכח שלם כפי שלימות הבריאה הראשונה כדי להגין על ישראל מול שונאיהם כאשר יראו מכחו גם אחרי מותו עשרים שנה כמבואר בירושלמי וזה שאמר יעקב אבינו ע"ה לישועתך קויתי כי יעקב היה מעין שופריה דאדם ושמשון בכחו היה ג"כ מעין דוגמא זו:

שאול בצוארו זה מפני שהוא היה המלך הראשון בישראל ע"כ היה בו דוגמת אדם מלכא קדמאה ומפני החטא הראשון נתמעטה קומתו ושאול במלכו נתקן קצת החטא הראשון והיה בו מדוגמא הראשונה בגידול קומה ובמוראו על כל בריה כטבע הראשונה ומוראכם כו' ע"כ נאמר בעת אשר נלקה שנפל על חרבו ארצה. וזה מפני אשר לא קיים החפץ לבער הרשעים זרע עמלק מן הארץ:

אבשלום בשערו כי בן יפת תואר היה ומחשבת דוד מלכנו ע"ה לטוב היתה להכניע במלכותו כל ממלכות הארץ ולהחזיר לטוב החיל אשר נבלע בתוכם כמבואר בדברי האר"י ז"ל ענין שלמה המלך ע"ה בריבוי הנשים לזה יצא ממנה בן בדוגמא עליונה שנאמר ראשך עליך כו' אבל לא נשלם התיקון בזה ובשערו נתגאה למרוד במלכות שמים מלכות דוד אביו וזש"נ הנני מקים עליך רעה מביתך כמבואר בדברי הזוה"ק ע"פ חיה רעה אכלתהו שהוא כינוי למלכות הרשעה וכ"כ באבשלום גבר כח הטומאה ונהפך לאויב ומתנגד מול מלכות דוד אביו ולזה רמזו ז"ל בסמיכות פרשיות הראשונות שבתהלים כלום יש עבד שמורד ברבו וכלום יש בן שמורד על אביו כי קוטב אחד לשני המעשים כי בראשית הגלות מדת מלכות שמים על דוד מלכנו ע"ה קם עליו לאויב בנו כ"כ באחרית וסוף הגלות מלכות שמים לעולם יקום עבד המורד ברבו כי מלחמת גוג תהיה אחרי הגלות כבוד מלכות שמים לעין כל ועכ"ז יעוז פניו למרוד ברבו אבל יושב בשמים ישחק וכ"נ בדוד מזמור לדוד בברחו כו':

אסא ברגליו. כי אמרו ז"ל במדרש כי בימי אסא עתיד היה לחזור מלכות ב"ד על כל ישראל וכמש"נ לירבעם אף לא כל הימים ומפני זה נברא ברגליו דוגמא של מעלה כי

קושטא קאי ולסימן ולאות כי יתחזק בבטחון שמים כ' יהיה לו לעוזר ולתומך להקים מלכותו לעד. וכן התחזק בבטחונו כמ"ש במלחמת זרח הכושי כי עליך נשענו והתחלה מלכותו להתפשט על ישראל כמש"נ כי רבים מבני ישראל כו' אבל גרם החטא בהשענו על מלך ארם וגם עשה אנגריא בת"ח ולא די שלא תמכן אלא שעשה בהן אנגריא וזה גורם רפיון לרגל ומעמד הקדושה ומחזק רגלי הנחש והשטן כמבואר בדברי הזוה"ק. ע"כ חלה ברגליו לעת זקנתו:

צדקיהו בעיניו כמשאז"ל כי נקרא שמו שלום שהיה שלם במעשיו ונברא בעיניו דוגמא של מעלה. כידוע אמרם ז"ל אשר מלכות ב"ד נמשל לירח ושלמה המלך ע"ה היה הדור הט"ו דקיימא סיהרא באשלמותא וצדקיה היה הדור הט"ו מחסרונה וניתן בו כח העין מדוגמא הראשונה כי המלך הוא על כל העדה ואולי יהיה ביכלתו להחזיר את דורו למוטב והיה שב מיד אל המילוי אחר החסרון ולא היה נחרב בית קדשנו וזה שביקש ירמיהו הנביא ע"פ ה' מאתו להכניס צוארו בעול מלך בבל כי כבר נגזרה גזירה שתחסר אבל מיד אחר השלמת החסרון היה חוזר ומתמלא אבל כח השטן הצליח ולא שמע אל דברי הנביא וחרב בהמ"ק בעונינו ונסתלק האור למעלה ונכבה נר ישראל כמו שנאמר ואת עיני צדקיהו עור ונעדרו כל כלי מקבלי האור עד עת קץ אשר יהיה ה' לאור לנו עד עולם:

ויטע אשל חד אמר פרדס וחד אמר פונדק נראה דפליגי באופן התיקון אשר עשה אברהם אבינו ע"ה באורו הטוב אשר האיר בעולם כי בדורות הראשונים החשך כסה ארץ ואבדה האמונה עד שבא אברהם אבינו ע"ה ועשה פרי כמו נטע להשריש שרשי האמונה ולימד דעת את הבריות להכיר את בוראם למען תמצא הקדושה מקום ומשכן בעוה"ז להשפיע מטובו לבריותיו כרצונו הטוב וכמו שארז"ל הדוגמא למלך שהיה מהלך במבואות האפלים ובא אוהבו והאיר לו כי הוא במעשיו האיר העולם ומחשבתו למען יגלה כבוד מלכו של עולם וטובו וזהו שנאמר כי ידעתיו למען אשר יצוה כו' לעשות צדקה כו'. למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו והוא כדוגמא הנ"ל כי יאירו במעשיהם בפני המלך ויגלה כבוד מלכותו לעין כל וכולם יתענגו בטוב וזיו כבודו אשר זה הוא תכלית חפץ ורצון המלך הטוב ואברהם אבינו ע"ה הוא הראשון אשר ההחיל לפנות מקום ומשכן לקדושה וע"ז נאמר ויטע אשל בבאר שבע כינוי שם באר שבע נודע אשר ירמוז על כבוד מלכות שמים והתחיל לנטוע בה נפשות הבריות ועשה בזה פעולות טובות האחת שנגלה בעולם ניצוצי אור של מעלה לענג בהם נפשות דורשי ה' וזה הוא דוגמת הפרדס עם כל מיני מגדים אשר תתענג נפש מתהלך בו ככה ע"י מעשיו הטוב

נגלה בעולם חלק מטובו ית' והארץ האירה מכבודו תתענג בזה נפש כל דורשיו ועוד פעל ועשה לקרב לבות בני אדם ולהטותם הדרך לידע ולרדוף אחרי ה' וזה הוא דוגמת הפונדק כי עשה מקום לכל באי עולם לבוא ולחסות בצל עליון ולקבל טובו ואלו ואלו דברי חיים הם:

דף יא.

גמ' חד אמר חדש ממש וח"א שנתחדשו גזירותיו י"ל דשניהם לדבר אחד נתכוונו כי מלך ב"ו לא יעשה דבר כ"א בכחו העליון וכמבואר בדברי הזוה"ק ויאמר אל עמו דקאי על שר העליון והוא האומר לעשות דבר והמלך התחתון מוציא אל הפועל ועל פרעה איכא למימר חדש ממש אבל בכחו העליון צריך לומר שנתחדשו גזירותיו אחר מיתת הדור ההוא. כי בעודן חיים ידע את יוסף ולא היה יכול להרים ראש מפני זכות יוסף וכל אחיו אבל אח"כ הוי דמי כמאן דלא ידע ליה ויתיישב בזה הא דמייתי לקמן דהוא לקה תחלה מקרא דובכה ובעמך כו' ולא מייתי מרישא דקרא ועלו ובאו בביתך כו' וכמו שדקדק מהרש"א ז"ל בח"א וזה משום דרישא דקרא קאי על פרעה ממש ובריית אתי לאשמעינן דהוא לקה תחלה יכוין על השר ומושל העליון וע"ז חזר ונאמר ובכה כו' כי המכות ג"כ התחילו בשר שלו וכמו שאמרו ז"ל כשהוא נפרע מן האומה כו':

הבה נתחכמה באו ונחכם למושיען של ישראל כו' מזה משמע דעצה הראשונה היה לדונם במים ובמקרא מבואר כי תחלה עינה אותם בסבלותם ואח"כ גזר על המילדות אם בן הוא והמתן אותו ואח"כ גזר להשליך היאור אבל כ"ז נעשה בחכמת רשע מפני אשר עלה על ראשם מורא מושיען של ישראל פן ישיב להם גמולם בראשם ע"כ התחכמו לענותם בפה רך והוא הכניס צוארו תחלה בעול העבודה ודימה כי לא ימצא אותו חטא ועון בזה וגזירה זו היתה מעין דין אש אשר נתייראו לדונם בזה בעצמם ע"כ עשו בחכמה ובערמה להרתיחם ולשרפם בעינוי העבודה. וכאשר ראה כי לא נעשתה עצתו בזה וכאשר יענו אותו כן כו'. התחכם בעצה מדין חרב ולא הוא בעצמו אלא צוה למילדות אם בן הוא כו' ובכ"ז לא צוה לעמו לעשות דבר מפני היראה ממושיען של ישראל אבל בהשלכת היאור נאמר ויצו פרעה לכל עמו:

והוא כנ"ל כי זה היתה עצה הראשונה מה שאמר לעמו לעשות. וכמו שנאמר ויאמר אל עמו כו' כי דימה בזה כי במים לא יגיענו העונש מפני השבועה שלא להביא מבול לעולם ובסבלותם דימו כי כביכול יצא מיכולתו עונש המים אבל סכלים המה ולא ידעו כי שבועתו היתה בחסדו הגדול שלא להחריב עולמו עוד' אבל לעשות בהם משפט אומה

אחת הוא עושה ולא זו בלבד אלא גדולה מזאת הוא עושה כי מביא את מקבל העונש אל העונש כי המצריים הלכו בעצמם אל הים וזה מפני אשר בידו ית' הוא והוא גוזר על החוטא שהוא יקבל על עצמו עונשו ומשפטו כי שרש העליון של המלך או אדם פרטי הכל בידו ית' הוא והוא מצוה להוביל אל מקום העונש והמשפט כמו שנאמר פלגי מים לב מלך ביד ה' יכוין כי הלב מלך הוא שרשו העליון ביד ה' הוא ע"כ אל אשר יחפוץ יטנו כי לב המלך בעצמו מוליכו לקבל עונשו וכן נאמר גבי ירידת פרעה אל הים וחזקתי את לב פרעה ורדף כו' כי לבו ושרשו חיזק אותו ועשה בהם רצון לירד אל הים ובזה יובנו דברי יתרו עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים כי בדבר אשר זדו עליהם והוא כנ"ל כי ראה בזה כי הקב"ה הוא גדול על שרי מעלה ג"כ כי הוא בעצמו היה מוכרח להוליך את עמו אל המשפט והעונש וזה כי בדבר אשר זדו כי בכח הזה אשר ביקשו להרע לישראל שב עליהם והוא בעצמו מוכרח להוליך את עמו אל הרעה. וזהו שאמר בקדירה שבישלו בה נתבשלו וכן היה סוף בלעם היועץ הרע. כי נהרג בחרב שלו כמבואר בדרז"ל אבל יתרו שברח מעצה הנבערה הזו זכו בניו לישב בלשכת הגזית לעשות משפט ברשעים ומורדים באמת וצדק ולנקום נקמת ה' ב"ה וע"פ הנ"ל יש לכוין מש"נ ויאמר מצרים אנוסה כו' כי ה' נלחם להם במצרים יכוין כי ראו שנלחם אתם במצרים עצמו היינו בכח עליון שלהם אשר זדו בכחו להרע לישראל עתה היה להיפך ושב להרע להם ועי' זוה"ק מש"כ ע"פ ויסר את אופן מרכבותיו והבן:

ויבן ערי כו' ח"א שמסכנות כו' עי' מהרש"א ז"ל בח"א שדקדק למה הוציאו הלשון הזה ממשמעות כל המקומות שנאמר פרי מסכנות ונראה דלפרעה מיותר הוא דהא ויבן נאמר על פרעה ותו מסכנות לפרעה ל"ל לזה דרשו כי הבנין הזה היה היפך ממחשבתו כי פרעה חשב לבנות ערי מסכנות כפשוטו למען לא יעלו ישראל מארצו ועוד אמרו ז"ל כי הרבה נתמעכו בבנין הכוונה כי חשב שע"י עבודתם בבנין הזה יבלעם חיים אבל בסוף היה לרע לו כמבואר בפ' עת אשר שלט האדם כו' לרע לו ונעשו לפרעה ערים המסכנות אותו וממסכנות אותו ושניהם היו כמו שפרעה בתחלה רצה למסכן אותם כמו שנאמר למען ענותו לשון עוני ואח"כ חשב לסכן אותם וגזר להשליך היאור כן היה בו בתחלה נתמסכן כמו שנאמר וינצלו כו' אח"כ נסתכן וטבעו כולם בים וכ"כ דרשו בשמות הערים מר דריש ראשון מתרוסס. ובשביל זה נתמסכן ומר דריש פי תהום בולעו להורות על הסכנה אשר כולם תהומות יכסיומו ולעומת שני המחשבות האלו למסכן ולסכן את ישראל רוח הקודש מבשר להיפך כן ירבה ולא די בריבוי לבד אלא כן יפרוץ:

דף יא:

בשעה שהולכות לשאוב מים הקב"ה מזמין להם דגים קטנים כו'. יש לכוין דבריהם למה שדרשו ז"ל ע"פ וינצלו את מצרים ח"א שעשאו כמצולה שאין בה דגים וח"א כמצודה שאין בה דגן והכוונה כי עיקר הניצול היה בהוצאת בלעם מפיהם ניצוצי נפשות קודש אשר נבלעו מאז קלקלו הדורות הראשונים ועתה בצאתם ממצרים היו ב' אופני הוצאה האחת את אשר נפלו בתוכם מדור דור ע"י קלקול המעשים והשנית כי גם מה שניתן בהם אז לצורך מחיתם כנודע שאין להם מחיה אלא באמצעית מעט החיות אשר מקבלים המה מן הקודש גם זה ניצלו מהם וע"ז נאמרו ב' הדוגמות ח"א כמצולה שאין בה דגים ירמוז על רוב ניצוצי קודש אשר ירדו במצולת מצרים מדור דור וח"א כמצודה שאין בה דגן. כי מעט אשר היה להם ג"כ הוציאו מתוכה כמו שנאמר במצרים לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם וכ"ז נעשה ע"י זכות נשים צדקניות ע"י מעשיהם לשם שמים ובהליכתן לשאוב מים הקב"ה מזמין להם דגים קטנים להפרות ולהרבות בעליהן ובזכות זה נגאלו נשמות ישראל ממצרים ואחר לידתן נבלעו עוד בקרקע כדי להוציא גם את שלהם כטבע צמח האדמה אשר מוציא כח הצומחים אשר בארץ וג"כ זכו לביזת מצרים ביזה הנגלית כי לקחו את כל הכסף אשר נתקבץ במצרים מכל העולם ועוד זאת כי גם את שלהם לקחו כמו שנאמר ושאלה אשה כו':

דף יג.

תנא שלשים וששה כתרים כו' יש לכוין מספר הזה לעומת ל"ו כריתות האמורות בתורה אשר המה גורמין להפרד הנפש ממקורה אבל המקיימן דבקה נפשו במקורה להיות בזיו השכינה בעטרה על ראשה וכתר הוא היפוך כרת וכמבואר בדברי הראשונים ז"ל ע"כ יעקב אבינו ע"ה אשר לא מת ודבקה נפשו בחיים לעולם נתלו לו כל השלשים ושש כתרים והבן כי נכון הוא:

איהו קברה ללאה האי דפייש דידי הוא יבואר ע"פ דברי זוה"ק כי לאה אמנו הוציאה עצמה מגורלו של עשו ע"י תפלתה ודמעתה וכאשר לא זכה בה הרשע בחייו רצה לזכות בה במותו:

ומפני שנתן עיניו במה שאינו שלו ע"כ מחייה בקולפי ונתרן עיניו וצדיק ישמח כי חזה נקם:

ומלאכי השרת אמרו צדקת כו' הקב"ה אמר מי יקום לי עם מרעים כו' שמואל אמר מי כהחכם כו' ר' יוחנן אמר והחכמה מאין תמצא כו' ר"נ אמר וימת שם משה ספרא

רבא דישראל נראה דכל הני מאמרים סמכו אקרא שנאמר במשה ולא קם נביא כו' אשר ידעו ה' פא"פ לכל האותות כו' לעשות בארץ מצרים לפרעה כו' ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל מלאכי השרת אמרו צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל כי הוא בזכותו עשה יחוד שלם בצדק ומשפט וזהו שנאמר אשר ידעו ה' פא"פ וראוי המאמר הזה למלאכי השרת:

והקב"ה אמר מי יקום לי כו' זהו שנאמר לכל האותות כו' אשר עשה כו' לפרעה ולכל מצרים והוא היה הציר נאמן נגד המרעים להכניען ולהשפילן ולא קם עוד כמוהו שמואל אמר מי כהחכם ומי יודע פשר דבר זהו שנאמר ולכל היד החזקה כי כמה פעמים אחז ידו במשפט ועשה פשר דבר נגד הדין והמשפט וכמו שאמרו ז"ל בפסוק ועתה הניחה לי מלמד שתפש כו' ר"י אמר והחכמה מאין תמצא סיפיה דקרא ואי זה מקום בינה כי מדת משה הוא שכינתא עילאה כמבואר בדברי הזוה"ק וזהו שנאמר ולכל המורא הגדול זו גילוי שכינה ור"נ אמר וימת שם משה ספרא רבא דישראל כי לא קם כמוהו סופר וכותב דרכי ה' בלבות ישראל כמו שנקראו כולם על שמו וזהו שנאמר אשר עשה משה לעיני כל ישראל כי כל הגדולות אשר עשה נהג בעין יפה ומסר הכל לישראל למען ידעו את ה' כולם בכלל וי"א כי לא מת משה ועדיין צדקתו עומדת לעד ועומד ומשמש לעולם וכמו שדרשו ז"ל ע"פ וזרח השמש ובא השמש כו' כי בכל דור ודור כולם נהנין ומקבלים מאורו הטוב ובזכותו וזכות תורתו יהיו נגאלים במהרה בימינו וע"ז הכוונה לא נודע מקום קבורתו אם למעלה או למטה. כי מי עלה שמים וירד כמשה והוא הבריח התיכון לחבר את אהל שמים וארץ להיות אחד:

פרק שני

דף יד:

תוס' בד"ה אי משום מגילה כו' והקשו ז"ל היכי אמרי' הכא דלאחר שתיה מייגעין אותה שתודה ולא תבדק הא אמרי' לעיל דלאחר מחיקה מאיימין עליה שתשתה ותירץ דר"א לא ס"ל איום שתשתה אפי' אחר מחיקה. ובתוי"ט ז"ל כתב קושית התוס' ז"ל מהא דתנן לקמן דאם אמרה איני שותה מערערין אותה בע"כ ומהא ודאי לא תיקשי דאם אמרה איני שותה ולא הודית ודאי כופין אותה לשתות לכ"ע ומ"מ לר"א מייגעין אותה כדי שתודה ומשום חסה אבל מהא דמאיימין עליה שתשתה ומדברין על לבה להשקותה קשיא להו למה מחזרין להשקותה אולי מאימת השתיה תודה ועי' תוי"ט ז"ל שכ' דגם מזה לא תיקשי כ"כ וכן נראה וכבר כתבתי לעיל דלדברי הרמב"ם ז"ל שכ' דהתחלת

המנחה הוא אחר המחיקה לא א"ש שמעתין ומאי קאמר דלמא כי היכי דלא תמחק המגילה הא לכ"ע כבר נמחקה המגילה אפי' לדידן דקי"ל מקריב ואח"כ משקה וכמ"ש הרמב"ם ז"ל ועי' במל"מ ז"ל שכתב לעיל בס' קרבן חגיגה ואיננו בידי לעיין בו:

והתוס' ז"ל מסקי עוד דמ"ד מאיימין שתשתה ע"כ ס"ל דמקריב ואח"כ משקה דאל"כ אלא משקה ואח"כ מקריב למה נותן המנחה ע"י לאחר השקאה כיון דכבר נמחקה המגילה ואין צריך ליגעה עוד אבל לדברי הרמב"ם ז"ל א"ש דעיקר נתינת המנחה אחר המחיקה ולכ"ע איצטריך למימר טעמא משום חסה ובאמת דברי התו' ז"ל קשה קצת לעשות פלוגתא באיום אחר שתיה ולא משמע הכי לעיל דף ז' דפריך בפשיטות מאיום שתשתה משמע דליכא מאן דפליג בהא:

גמ' ונותנה בכ"ש ומקדשה כו' ש"מ כ"ש אין מקדשין אלא מדעת כו' משמע דבעי למימר דבעינן שיהא דעתו לקדשה דוקא ויש לדקדק דהא בריש זבחים מסקינן דלא בעינן מחשבה לשמה דוקא ומסתמא נמי כשר בכל העבודות בשחיטה וקבלה ואינך וה"נ גבי מנחה קידוש הקומץ בכלי דהוא כמו קבלת הדם בזבחים דכשר אפי' בסתם אלמא דלא בעינן מחשבה לקדש דוקא ויותר מזה אמרו דאפי' שחט וקיבל לשם חולין דכשר כדאיתא בריש זבחים והרי לא חשיב לקדשה בשעת קבלה כיון דמקבל לשם חולין ועוד דלמה לי קרא לשוחט משום חולין דפסול משום דהוי כמתעסק הא בלא"ה פסול משום דלא קידש הדם בסכין כיון דסבור היה שזה חולין ובמנחות בכמה דוכתי ובסוכה איתא להא מילתא דאין מקדשין אלא מדעת אבל מיירי התם בפסולין או שלא בזמנו אבל בהכשרו היה נראה דלא בעינן שיכוין לקדש והתוס' ז"ל בסוכה דף נ' וכן במנחות דף ז' כתבו לחלק כן כי היכי דלא תיקשי דר"י אדר' יוחנן דשם דף ז' אמר דאין מקדשין אלא מדעת ושם דף ע"ח איתא דלר"י נמי מקדשין אפי' שלא לדעת ע"ש גבי תודה ששחטה על פ' חלות אלא דהתם איכא אמוראי דאמרי דס"ל לר' יוחנן דאין מקדשין אלא מדעת (איי"ג דראוי לקדש לדעת):

ועי"ל דהכא בתחלת קידוש המנחה בעינן דעת כיון דמתחלה לא היה עליה אלא קדושת דמים כי נתנה בכלי שלא מדעת יש לומר דלא נחית עליה קדושת הגוף אבל בקידוש הקומץ בכלי דכבר קדשה קדושת הגוף וכן בקדושת סכין את הדם וקדושת כלי בשעת קבלה מסתברא דאפי' שלא מדעת שפיר קדשי ומהא דתודה ששחטה על פ' חלות דאיכא מ"ד דאין קדוש אלא מדעת יש לומר כיון דלאו גופא דזיבחא הם לא קדשי אלא מדעת וגם לא מצינו דבר זה שיכוין לקדש הדם בשעת שחיטה בסכין ובכלי בשעת קבלה כמו

הכא במנחה בשעת קידוש המנחה וקידוש הקומץ וצ"ע יותר ועי' בדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהל' פסה"מ ובמל"מ ז"ל שם וט"ס יש בדבריו שם:

גמ' ומקדשו לכ"ש כו' למה לי הא קדשה חדא זימנא מידי דהוי אדם כו' יש לדקדק מאי פריך אי פריך למה לי קידוש כלי כלל לקומץ יקטיר אותו בידו מכלי ראשון או פריך למה לי לקדשו שנית הא כבר נתקדש ונהי דלא בעינן דעת לקדשו מ"מ הכלי מקדשו שלא מדעתו ולמה לי האי קידוש כלל. ומהא דמשני מידי דהוי אדם כו' משמע דפריך למה לי כלי שני כלל דאי קדושה שניה למה לי פריך א"כ מאי משני מידי דהוי אדם הא בדם גופא מנ"ל דבעינן קדושה שניה אלא כוליה חד מילתא היא אם צריכה כלי שרת ממילא דקדישי ועיין פי"ג מהל' מעה"ק שכ' הלח"מ ז"ל שם הלכה י"ב דרבא דמיבעי ליה במנחות דף ז' בקידוש קומץ אי ילפינן מדם לא שמיע ליה הך ברייתא:

ולפי הנ"ל אין זה נראה דהך מילתא דבעינן קידוש קומץ בכלי שרת תנן לה נמי במשנה מנחות ושפיר שמיע ליה לרבא דלהא מילתא ילפינן מדם דקומץ צריך קידוש כלי כמו הדם בקבלתו ולא מיבעי ליה אלא לענין קידוש ע"ג קרקע דילמא ילפינן לה ממנחה דמקדשין וקומצין מכלי שע"ג קרקע וזה פשוט ועי' מנחות דף כ"ו דפליגי ר"א ור"ש וס"ל דקומץ אין צריך קידוש כלי כלל:

דף טו.

בכלי שרת ס"ד ורש"י ז"ל לא גרס לה וכ' התוס' ז"ל ביומא דף ס"ז משום דלא פריך הכי בכמה דוכתי במנחות דתנן מעלה ומקטירו בכ"ש והם ז"ל כתבו שם לקיים גירסא זו דדוקא הכא פריך משום דתני לה בסדר המנחה דמשמע דחובה להקטירה בכ"ש ובאמת אינו כן אלא מעלהו ומקטירו בהמיינו וכמש"כ שם בתוס' ישנים ואני תמה דהא אמרינן להדיא במנחות שם דף כ"ח דלרבנן אם הקטירן שלא בכלי שרת פסול ור"א ור"ש הוא דמכשרי שם והיכי כתבו בפשיטות דאפילו בהמיינו ובמקידה של חרס כשר וכן מבואר בד' הרמב"ם ז"ל בפי"ג מהל' מעה"ק דאם הקטירו שלא בכלי שרת פסולה:

תוס' בד"ה סבר לה כו' ועוד קשיא מפ' בתרא דכריתות כו' כי מייתי קרבן לאחולי עליה נזירות טהרה א"נ למישרייה ביין כו'. עיין מהרש"א ז"ל שכתב דהתם גרסינן לאשתרויי בקדשים הוא דאתא והדבר פשוט דגירסא זו ט"ס היא דהא מותר בקדשים מיד אחר הזאה ג' וז' וכ"כ שם הרש"ק ז"ל אלא דמש"כ א"נ לאשתרויי ביין משמע מדבריו דמספק נזיר טהור נמי פריך דלא ליתי וכן כתבו לקמן דלר"ש הוי מצי למיפרך מספק נזיר טהור ק"ק דהא ספק נזיר טהור לא מייתי כלום וכמ"ש רש"י ז"ל שם דלא מייתי אלא ע"י

תנאי. אבל על ספק לא מייתי ובזה יש לישב קושית התוס' ז"ל דהתם בנזיר טמא שפיר משני דלאו לכפרה אתי דיש לו כפרה על צערו מן היין בקרבנות נזיר טהור אבל קרבן נזיר טמא לאחולי נזירות טהרה הוא דאתי והכא דפריך מחטאת נזיר טהור שפיר קאמר דלר"א הקפר חוטא הוא ואתי לכפרה אבל בשבועות דף ח' מסיק דבנזיר טמא נמי לר"א הקפר על חטא אתי ועיין תוס' ז"ל ומהרש"א ז"ל באורך שם וי"ל עוד דהך מילתא אי קרבן נזיר טמא לכפרה אתיא תליא בפלוגתא דהני תנאי דלריבר"י דאמר דנזירות טהרה משביעי הוא דחיילא א"כ ע"כ קרבן לא אתי אלא לכפרה דנזירות טהרה כבר חיילא קודם הבאת הקרבנות:

דף טו:

תנא פיילי של חרס חדשה דברי ר"י ובעי למימר דמגז"ש יליף לה ר"י ממצורע וה"ה דבעינן מים חיים כמו במצורע ופריך הא איכא למיפרך כו' ומסיק מדכתיב בכלי חרס היינו בכלי שאמרתי לך כבר גבי מצורע היינו חדש. והרמב"ם ז"ל פסק כר' ישמעאל דבעינן כ"ח חדש ומים חיים לא בעינן כמ"ש בהל' ביאת מקדש דמי מקוה כשירין לכיור והקשה הכ"מ ז"ל בפ"ג מהל' סוטה הני פיסקי אהדדי וכתב המל"מ ז"ל דלמסקנא יליף מבכלי ולא מגז"ש ולא ילפינן אלא לכלי דבעינן חדש אבל לא במים ולכאורה היה נראה דטעמא דר"י דס"ל דכיור הוא מי מעיין היינו מהאי טעמא דלסוטה בעינן מים חיים דאי יליף מאיזה לימוד אחר א"כ למה ליה דרשא דבכלי שאמרתי לך כבר תיפוק ליה דומיא דמים דלר' ישמעאל מי מעיין הן ומה מים שלא נעשה בהם מלאכה אף כלי שלא נעשה בה מלאכה וכדאמרינן לקמן מה מים שלא נשתנו כו' ולשיטת הרמב"ם ז"ל אליבא דר' ישמעאל הוא דאמר הכי דבעינן שלא נתאכמו פניה מחמת יושנה אלא ש"מ דמהאי טעמא גופא ס"ל דבעינן מים חיים כיון דכתיב בכלי שהיה כבר ילפינן נמי מה התם מים חיים כו' דלא גרע דרשא זו דבכלי מגז"ש כלי כלי וכי היכי דע"י גז"ש דכלי כלי ילפינן נמי למים. ה"נ בדרשא דבכלי והדק"ל דהא הני פיסקי סתרי אהדדי ולפי מש"כ התוס' ז"ל לקמן דהך היקשא דומיא דמים שלא נשתנו לא הוי אלא לאסמכתא וכ"כ רמל"מ ז"' בד' הרמב"ם ז"ל א"ש קצת דלא הוי מצי למימר דר"י יליף חדשה נמי מדומיא דמים כיון דלאו דרשא גמורה היא ושפיר י"ל דהא דמי כיור מי מעיין הוא קים ליה לר' ישמעאל מדוכתא אחריתא אלא דהתוס' ז"ל לא כתבו כן אלא לפי שיטתן דרבא לרבנן קאמר דמי מקוה הוא ומי מקוה אפילו נשתנו כשרים אבל לשיטת הרמב"ם ז"ל דרבא אליבא דר"י

קאמר שפיר י"ל דדרשא גמורה היא ומנ"ל דלא הוי אלא אסמכתא כיון דמי מעיין הוא השינוי פוסל בו ולקמן יתבאר עוד בזה:

אמר רבא ל"ש אלא שלא נתאכמו פניו אבל נתאכמו פניו פסול כבר כתבתי דשיטת הרמב"ם ז"ל דרבא אליבא דר"י קאמר דבעי חדש וקמ"ל רבא דאם נתאכמו פניו לא מחמת מלאכה ע"י האור כמו שפי' רש"י ז"ל אלא נתאכמו פניו ע"י יושנו ונראה ככלי שבלה דזה ג"כ לאו חדש הוא ומשמע ליה הכי כיון דלרבנן לא בעינן חדש אפי' ישן דמסתמא נתאכמו פניו ע"י האור ג"כ כשר וע"כ לר"י הוא דקאמר הכי ולשיטתו קשה א"כ היכי פשיט מר"א דאמר באזוב ואוכף שהפשיל בהן קופתו לאחוריו פסול ולשיטתו ע"כ צ"ל דס"ל לר"א דבהני ג"כ בעינן חדשים דאי אפילו ישנים ושנעשה בהם מלאכה כשרים אפי' נשתנו ג"כ כשרים כמו לרבנן הכא דמכשרי בישן בנשתנו נמי כשר. אלא ע"כ ס"ל דחדשים בעינן וכדאיתא בתוספתא וא"כ בלא"ה פסולין משום דנעשה בהן מלאכה מה שהפשיל בהם קופתו לאחוריו ועוד דאמאי לא בעי לה רבא לכ"ע ובכלי חרס דמצורע דלכ"ע חדש בעינן אבל מד' הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה נראה דהוי גריס במתניתין פיילי של חרס חדשה וכנוסחא במשניות וכן איתא בירושלמי ולפ"ז סהמא דמתניתין כר"י ולא אשכחן מאן דפליג עליה ובתיבת חדשה תרתי במשמע חדא שלא נעשה בה מלאכה ועוד דלא נשתנו מראיה מפני יושנה ואפי' אם לא נעשית בה מלאכה פסולה ועי' תוס' י"ט ז"ל ופר"ח בתוסח"ד מש"כ שם:

ונידון קושיא קמייתא מהא דפשיט הש"ס מעץ ארז ואזוב כו' צ"ל דס"ל להרמב"ם ז"ל דבהאי דינא דבעינן שלא נשתנו כ"ע מודו בה אפי' מאן דמכשר בנעשה בהן מלאכה ולהכי פשיט לה מהא דאזוב דמלאכה לא פסל בהו כדתנן במשנה בפי"א דפרה דאזוב שהזה בה לחטאת כשר למצורע ואפ"ה אם הפשיל בהן קופתו פסול והיינו משום שנוי וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפי"א מהל' ט"צ דאזוב שטהר בהן מצורע זה מטהר בהם מצורעים אחרים והוא כמאן דפליג בתוספתא וס"ל דמלאכה לא פסל בהם כמו שהביא הר"ש ז"ל שם ואפ"ה שינוי דאיקלף איקלופי פסולים הם וזה דלא כמש"כ הכ"מ ז"ל דלדעת הרמב"ם ז"ל לא פסל שינוי אלא למאן דבעי דווקא חדש שלא נעשה בהן מלאכה דז"א כדמוכח מעץ ארז ואזוב דמלאכה לא פסל בהם ושינוי פוסל בהם אלא דאכתי קשה מנ"ל דשינוי כוסל בעץ ארז ואזוב דליכא למימר מהיקשא דמים מה מים שלא נשתנו כו' דא"כ מלאכה נמי ליפסל בהם ונימא מה מים שלא נעשה בהם מלאכה דהא מים חיים בעינן במצורעים אלא ע"כ לא מקשינן למים רק הכלי חרס וא"כ מנ"ל דשינוי פוסל בהם ולפי מש"כ התוס' ז"ל דפסול זה לא הוי אלא מדרבנן א"ש קצת:

וראיתי בירושלמי בשמעתין הלכה זו בשיטתא אחריתא דאיתא התם תני חדשה מתניתא דר"א היא דתנינן תמן היה מביא כלי של חרס חדשה גבי מצורע מאן תנא חדשה ר' אלעזר דהוא דריש אל כלי חרס על מים חיים מה מים שלא נעשה בהם מלאכה אף כלי חרס שלא נעשה בה מלאכה ומסיק ניחא תמן גבי מצורע דהוא דריש אל כלי חרס כו' הכא מאי אית לך אמר ר' יוחנן דו סבר כר' ישמעאל דאמר מי כיור מי מעיין הם והיינו טעמא דר"א דהכא נמי מקיש כלי למים מה מים שלא נעשה בהם מלאכה אף כלי שלא נעשה בה מלאכה הרי מבואר דס"ל להירושלמי דהכא נמי טעמא דר"א דאמר דבעינן חדש הוא משום דמקיש הכא גופא למים וכמו שכ' ובחנם הגיה שם הפ"מ כסוגית הש"ס בבלי דאין צורך לזה וקאמר עוד הא דר"א כר"י במים זה שמעינן דר"א ס"ל כר"י במי כיור ר' ישמעאל כר"א בחדש אי ס"ל כוותיה אי לא אשכח תני ר"י אומר בכלי חרס חדשה הרי דר"י ס"ל נמי בחדש כר"א תו אמר התם אית תני בכלי חרס ולא במפוחם ואית תני אפי' במפוחם והוין בעי מימר הא ר"א הא רבנן ומסיק כוליה רבנן אפי' מאן דמר ולא במפוחם היינו משום דמפוחם גרע מכלי ישן דמכשרי רבנן והיינו מימרא דרבא בתלמודין דפוסל נתאכמו פניו לכ"ע והיינו מפוחם ודלא כמ"ש הפ"מ דהני תרי ברייתות אליבא דרבנן והא לכתחלה הא דיעבד אלא מר ס"ל לרבנן דמפוחם גרע מנעשה בו מלאכה ומר ס"ל דבמפוחם נמי מכשרי רבנן. הרי דמבואר בירושלמי דמאן תנא דבעי חדש בין בסוטה בין במצורע ר"א היא אבל לרבנן במצורע ג"כ לא בעינן חדש ותו קאמר התם דהא דתנן בפרה פי"א אזוב שהזה בו על החטאת כשר למצורע הוא דלא כר"א דר"א ס"ל בכל הני בין בכ"ח בין באזוב וכל אינך דבעינן שלא נעשה בהן מלאכה ושיטת תלמודין הוא דבכלי לכ"ע בעינן חדש במצורע ובאזוב ולכ"ע אין מלאכה פוסלת בהן אלא נשתנו לבד הוא דפסול בהם וכבר הקשו התוס' ז"ל בזה מדברי התוספתא וקצת יש לדקדק האי דינא דאזוב שהזה בו לחטאת כשר למצורע מה ענינו במס' פרה בנגעים הוי ליה למיתני ולאשמעינן דאין המלאכה פוסלת בהם וכן הרמב"ם ז"ל כתב להאי דינא בהל' פרה ולפ"ז לא הוי צריך לאשמעינן בהל' נגעים דאזוב שטהר מצורע אחד כשר למצורע אחר דהא איכא מ"ד בירושלמי בשמעתין דאפי' מאן דפסיל בהזה בהם לחטאת מכשיר ממצורע למצורע:

תוס' ומה מים שלא נשתנו תימא דמאחר דמי כיור הן ומי כיור כשירין כמי מקוה כו' משמע מדבריהם ז"ל דדוקא משום דכיור הוא ממי מקוה הוא דכשר בהם אפי' נשתנו מראיהן אבל למ"ד מי מעיין הן פסול בנשתנו מראיהן ובהדיא תנן בפ"ח דפרה דבמעיין

ג"כ אם נשתנו מראיה מחמת עצמו כשר ודין אחד למקוה ולמעיין בזה כמבואר בד' הרמב"ם ז"ל בהל' פרה ובהל' מקוואות עיי"ש:

בד"ה נתאכמו כו' תימא מ"ש דמיבעי ליה בנראה וחוזר ונראה והא בפ' לולב וערבה מיבעי לן ולא איפשיטא כו' ול"נ דלא שייכא הך דשמעתין להך דלולב וערבה דהתם מיבעי ליה משום דיחוי אצל מצות ואי יש דיחוי במצות כמו בקדשים והכא לאו משום דיחוי מיבעי ליה דלא שייך הכא דיחוי כלל דכלי חרס זו לא היתה עומדת למצוה כלל ואם נתאכמו פניו אצל בעל הכלי אטו שייך בזה דיחוי ובלא"ה פיילי זו לית בה לא מצוה ולא קדושה ולאו מתורת דיחוי אתאן עלה אלא סברא בעלמא היא כיון דנדחית ונשתנה מצורתה אינה חוזרת עוד לתחלתה ולאו חדשה היא וע"כ צ"ל כן מהא גופא שהקשו עוד מבגדי כהונה דאם הוגעו במים מכבסין אותן ולא אמרינן בהם דיחוי והיינו משום דלאו גוף המצוה הם אלא תשמישי מצוה והיה נראה עוד לומר דלפי מש"כ בשיטת הרמב"ם ז"ל דמימרא דרבא הוא בין לר"י בין לרבנן ולכ"ע שינוי פוסל א"כ הא דמיבעי ליה לרבא בהחזיר לכבשן ונתלבן לא מיבעי ליה אלא לר"י דבעי חדש וזה כיון שנשתנה לאו חדש הוא אע"ג דחזר ונתלבן אבל לרבנן וודאי כיון דהדר הדר אלא דלא משמע הכי מהא דפשיט לה מאזוב ועץ ארז:

ומהא דאמרינן הכא מה מים שלא נשתנו היה נראה להביא קצת ראיה לדברי הטור א"ח ז"ל בסי' ק"ס דפוסל בנט"י שינוי מחמת עצמן ג"כ דלפ"ז לא תיקשי קושית התוס' ז"ל דהא שינוי אינו פוסל במקוה דהכא מי כיור הם לצורך רחיצת ידים במקדש ובזה פוסל כל שינוי אפי' מחמת עצמן אבל אכתי אין לזה מקור ומהיכי נפק"ל לחלק בין נט"י לטבילה וכמ"ש הט"ז והמ"א ז"ל שם ותו איכא למידק דאפי' אי שינוי פוסל לנטילה בכה"ג אכתי מאי קמיבעי ליה בחזר ונתלבנו הא במים כה"ג וודאי חזרו לכשרותן אם הוחזרו למראיתן וכדתנן במקוואות פ"ז משנה ג' אם נשתנו מראיהם כיצד יעשה ימתין עד שירדו גשמים ויחזור מראיתן למראה מים. ולא אמרינן הואיל ואדחו אדחו ועי' ז"א שכ' לענין נט"י דאם חזרו למראיתן כשירה ורמז להא דשמעתין ולענ"ד לא שייכא כלל לבעיא דשמעתין וכ"ע מודו בזה כדמשמע ממשנה דמקוואות הנ"ל ודוק בכל הנ"ל:

בא"ד אלמא דמכבסין אותן ולא אמרינן דנדחו עכ"ל והקשה המהרש"א ז"ל דילמא הא דאמרינן מטושטשין פסולין היינו שהוגעו בנתר ואהל דאינו יכול לכבסן כלל ולא הבנתי קושיתו דהא בשעת טשטוש ודאי אין לחלק ובין כך ובין כך פסולין דלא הוי לכבוד ולתפארת דאי כשר כך בלא כבוס אם הוגעו למים למה מכבסין אותו ואמאי קאמרי התם

י"א דאין מכבסין אותן כלל כיון דעדיין כשרים הם לעבודה אפי' בשעת טשטוש אלא וודאי בשעת טשטוש בכל גוונא פסולין וכן מוכח בזבחים דף ל"ה עיין שם:

דף טז.

תוס' לרבות שילה כו' וכתבו לקיים הגירסא נוב וגבעון דס"ל לאיסי בן יהודה כרבי יהודה דאמר כל שהציבור והיחיד כו' מקריבין באהל מועד שבגלגל ולכאורה לר"י נמי הא אמר דאין מנחה בבמה ואפי' בבמה גדולה ועיין תוס' זבחים שם וי"ל דס"ל כוותיה בחדא ופליג עליה בחדא וכתב מהרש"ל ז"ל דהתוס' ז"ל מקיימין גם גירסא שילה משום דשילה יותר לאו בכלל משכן הוא מבית עולמים ע"ש ולדבריו איצטריך לרבות כולהו משום דה"א דאינו נוהג אלא באהל מועד שבמדבר ואין זה מובן דבלשון משכן וודאי גם שילה בכלל ובאהל מועד הוא דה"א דלא הוי אלא אהל מועד שבמדבר ומד' התוספות ז"ל לקמן בד"ה ובית עולמים משמע דלא צריך אלא לנוב וגבעון או לבית עולמים משום דהואי רצפה אבל לשילה לא איצטריך קרא ולמאי דתנן במתניתין נכנס להיכל כו' משמע דצריך דווקא היכל א"כ בנוב וגבעון לכאורה לא היה כל חילוק מחיצות אלא קדושת עזרה לבד אבל ז"א דוודאי היה בהן כל המחיצות וכמבואר בדברי הרמב"ם ז"ל בפ"א מהל' בית הבחירה:

גמ' כי תיבעי לך אליבא דב"ה דאמרי אפר קרוי עפר כו' עי' תוס' פ' כיסוי הדם שכתבו דלב"ה נמי מרבינן מוכסהו ואי לאו ריבויא לא הוי מכסינן באפר א"כ לב"ה נמי הכא דליכא ריבויא מהיכי תיתי למימר דאפר בכלל עפר אלא ודאי משמע דלב"ה אפר נפקא לן ממשמעותא דעפר אלא דמהא דאמרינן לקמן וליחשב נמי הא דהלכה עוקבת מקרא משמע כדבריהם בחולין דאי ממשמעותא דעפר נפקא ואפר נמי בכלל עפר א"כ לאו עוקבת היא וכמו שהקשו התוס' ז"ל בד"ה ואם איתא אבל גם לדברי התוס' ז"ל בחולין דמריבויא דוכסהו נפקא ג"כ קשה מאי פריך וליחשב נמי הא מנ"ל דס"ל לר' ישמעאל הלכה זו גבי עפר סוטה דילמא לא ס"ל הלכה זו דבכל דבר אלא גבי כיסוי ולא גבי סוטה ועוד מ"ש דמיבעי ליה להש"ס באפר לחוד ואמאי לא מיבעי ליה לכל שאר דברים דמרבינן לענין כיסוי או כשירים לסוטה ג"כ כיון דאפר נמי לאו ממשמעותא דעפר נפקא אלא מריבויא דוכסהו. א"כ שאר מילי נמי והוי מצי למיבעי גם לב"ש וצ"ל דבשאר מילי דמרבינן לכיסוי ודאי לא ילפינן סוטה מכיסוי כיון דלא כתיב הכא ריבויא אבל עפר נהי דמריבוי ילפינן מ"מ כיון דגלי רחמנא דבכלל עפר סתם הוי אפר ג"כ ממילא אמרינן דלענין סוטה ג"כ הוי בכלל עפר ולהכי לא מיבעי ליה אלא באפר אבל עדיין במקומה

עומדת מה שהקשיתי לר' ישמעאל דאמר דגבי כיסוי לאו מריבויא דקרא ילפינן אלא מהלכה דעוקבת המקרא והיינו משום דאפר לאו בכלל עפר הוא במשמעותיה א"כ מנ"ל דנאמרה הלכה ג"כ בסוטה ומכיסוי ליכא למילף כיון דהלכתא הוא ועוד דלמא להכי לא חשיב לה משום דלא הוי דומיא דאינך דהלכה בכל דבר והכא ע"כ לא נאמרה הלכה אלא על עפר ולזה י"ל דמ"מ עוקבת היא ולענין קושיא קמייתא נראה דהכי פשטינן כיון דאשכחן לר"י דלא חשיב לה וע"כ ס"ל לענין סוטה דאפר לאו בכלל עפר ממילא לב"ה ג"כ דינא הכי דלא אשכחן דפליג ר"י אב"ה גבי סוטה ועיין בד' מהרש"א ז"ל ובד' הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה בחולין פ' כיסוי הדם שכ' שם דלרבנן נמי כמה דברים מקבלה נפק"ל וא"כ י"ל דר"י לא פליג כלל אהך דרשא דחולין כיון דאיצטריך להלכה לכ"ע אבל בירושלמי קידושין פ"ק משמע דפליגי וכל הני תלת מילי כולהו חדא היא וכסהו בעפר משמע דוקא עפר ומוכסהו מרבינן כל דבר וכן וכתב לה ספר מוכתב מרבינן כל דבר ורצע כו' במרצע מורצע מרבינן כ"ד ואמרינן התם בירושלמי עד כדון כר"ע דדריש כי האי לישנא אבל לר' ישמעאל דלא דריש כי האי לישנא ודברה תורה כלשון בני אדם מ"ט דאיתרבי כל הני בכל מילי וקאמר דר"י מהלכה יליף לה ועוקבת המקרא ולפ"ז אין צריך למש"כ רש"י ז"ל דר"י ס"ל דוכתב אתי דאין מתגרשת בכסף אלא דצ"ל דר"י ס"ל כריה"ג דבספר משמע בספר ממש דאי כרבנן הא אמרי דלספירת דברים הוא דאתי ולא איצטריך הלכה דבכל דבר:

רש"י והלכה כו' ובירושלמי כו' והיא נראה בעיני מאוד דהך דתער מוספת היא עכ"ל משמע דס"ל בדברי הירושלמי דלא חשיב אלא הלכה העוקבת ולא המוספת והרי התם בקידושין חשיב ר' ישמעאל גם הך דמצורע ובג' מקומות הלכה עוקבת מקרא ובמקום אחד הלכה עוקבת מדרש היינו הך דמצורע דע"י הדרש לא היה לגלח אלא מקום כינוס שער ונראה והלכה דמגלח כדלעת אלמא דחשיב גם מוספת והא דלא חשיב תער י"ל דלא חשיב אלא קום ועשה אבל לא דבר שהוא בל"ת:

תוס' ואם איתא כו' והא סבירא ליה כב"ש כו' לפי דבריהם הכא דר"י ס"ל כב"ש דאפר לא איקרי עפר א"כ אמאי איצטריך דבר המגדל צמחים הא אפר לא איקרי עפר ולא מגדל צמחים ג"כ וכבר הבאתי לעיל ד' הר"ן ז"ל בחולין שכתב לד' הרמב"ם ז"ל דלא בעינן מגדל צמחים וי"ל דר' ישמעאל הכי ס"ל והלכה בכל דבר אבל בירושלמי איתא בדברי ר"י והלכה בכל המגדל צמחים:

דף טז:

מביא מים שדם ציפור ניכר בהם ומשמע בגמרא דרבנן פליגי וס"ל דלא בעינן שיהיה ניכר והרמב"ם ז"ל פסק בזה כר"י והוא דסתמא דמתניתין דפי"ד דנגעים כוותיה דתנן התם במים שיעור רביעית ולרבנן משמע דליכא שיעור מים כלל אלא דהתוס' ז"ל הקשו מהא דמשמע בנזיר דברביעית של מצורע ליכא פלוגתא והכא תירצו דלרבנן נמי סגי ברביעית אלא דלכתחלה מביא חצי לוג וכהאי נוסחא דגרס במתניתין דנגעים ונותן חצי לוג כו'. אבל במנחות כתבו דברביעית לא פליגי ולרבנן נמי שיעורא בהכי אלא דלדידהו לא בעינן שימצה עד שיהא ניכר בהם ולפ"ז ליכא ראיה מסתם מתניתין דנגעים דס"ל כר"י ועיין מל"מ ז"ל בפי"א מהל' טומאת צרעת מש"כ בזה:

תוס' בד"ה מביא מים כו' והשתא לא תיקשי כו' והא הכא הוי מין בשאינו מינו והדבר ידוע שהמים מרובים על הדם ואפ"ה כתיב בדם כבר כתבתי בזה בחי' נזיר דאדרבה כיון דהוי מין שלא במינו מש"ה לא בטיל ושפיר כתיב בדם וי"ל דס"ל דלענין שיהיה נקרא ע"ש דם לא מהני הא דמין בשאינו מינו לא בטיל דנהי דלא בטיל היינו משום טכ"ע אבל דם לא מיקרי ולהכי קשיא להו כיון דשמעינן גבי דם פר ושעיר דדווקא משום דמב"מ לא בטיל הוא דמיקרי דם הפר ודם השעיר א"כ בשא"מ כל היכא דאיכא רוב מים תו לא מיקרי דם וע"כ צ"ל כיון דממשותו ניכר הרי הוא בעין והתוס' ז"ל בזבחים דף ע"ז ע"ב בד"ה רואין כו' כתבו דגבי דם פר ושעיר נמי לא איצטריך אלא היכא דדם הפר רבה כ"כ עד שדם השעיר נדחה ונעשה דיהה אבל בלא"ה אפילו מב"מ לא בטיל משום דרואין אותו כאלו הוא מים וכדתנן התם לענין דם קדשים ולפ"ז חלוק הוא הביטול בין דם קדשים ובין דם אסור דלענין דם קדשים אין חילוק בין מינו לשאינו מינו דבתרווייהו לא בטיל כל שניכר הדם ואפי' במינו רואין אותו כאילו נתערב בשאינו מינו ואם אין ניכר מראה דם אפילו בשאינו מינו בטיל ולאו דם הוא ולענין דם אסור אם נתבטל במינו אפי' ברובו בטיל ולא אמרינן רואין ואם נתערב שלא במינו אסור כל שיש בו בנותן טעם וכבר תמהו התוס' ז"ל בזה בזבחים שם דף ע"ח ומ"מ נראה מדבריו הכא ובזבחים דיש חילוק בין מראה דם למראה אדמומית בעלמא ולענין קדשים וכיסוי בעינן שיהיה ניכר ממשות הדם ולא חזותא בעלמא ולא מצאתי זאת מבואר בטוש"ע בי"ד האי דינא ובחולין שם אמר שמואל כל מראה אדמומית מכשיר ומכפר וחייב בכיסוי משמע דלא בעינן אלא מראה אדמומית וצ"ע יותר בזה אבל אין כאן מקומו ומהא דאמרינן הכא דרוק יבמה ג"כ צריך שיראה יש קצת סיוע לשיטת הרא"ש ז"ל בפ' מצות חליצה דאפילו רקקה דם כשירה דאי משום צחצוחי רוק הא אינו נראה דנדו מפני הדה:

גמ' הקדים עפר למים פסול ור"ש מכשיר כו' ואמרינן בגמרא דטעמיה דר"ש משום דקרא דסוטה משמע שיתן המים תחלה וגבי אפר פרה תרי קראי כתיבי אחד מקדים אפר למים ואחד מקדים מים לאפר וילפינן מהדדי בגז"ש פרה מסוטה לענין מצוה דלכתחלה יקדים מים לעפר וסוטה מפרה לדיעבד דאם הקדים עפר למים ג"כ כשר ופריך הש"ס ורבנן כו' ולכאורה מאי פריך ורבנן מ"ט דילמא משום דלא ס"ל הך גז"ש. ולהכי הקדים עפר למים בסוטה פסול אלא דא"ש דרבנן פליגי נמי באפר פרה וס"ל דהקדים אפר למים פסול וכדתנן במשנה תמורה דף י"ב וכן איתא בתוספתא פרה ולהכי פריך ורבנן מאי טעמייהו ומשני דבפרה נמי ס"ל לרבנן דאל כלי דווקא דצריך להקדים המים תחלה ועליה לערבן הוא דאתא ופריך דילמא סיפא דוקא ודווקא עפר תחלה ומשני מה מצינו בכל מקום כו' מזה משמע דרבנן לא ס"ל לגז"ש כלל מדלא קאמר דמגז"ש ילפינן דרישא דוקא וי"ל דפליגי בפלוגתא דב"ש וב"ה אי אפר מיקרי עפר רבנן ס"ל כב"ה דאפר מיקרי עפר ואין כאן שינוי למילף גז"ש ור"ש ס"ל כב"ש דלא מיקרי עפר. וע"כ שינה הכתוב למילף בגז"ש חדא מחבריה ועיין פסחים דף ל"ד דמייתי הש"ס דרשא זו דאל כלי שתהא חיותן בכלי אע"ג דהכא משמע דלכ"ע לא דרשינן להך דרשא ולרש"י שם ניחא דמעלה בעלמא היא ולאו דרשא גמורה היא אלא אסמכתא ועיקר קרא אתי להקדים מים תחלה אבל לדברי התוס' ז"ל התם משמע דקיימא הך דרשא גם למסקנא שתהא חיותן בכלי וצ"ל דתרתי ש"מ להקדים מים לעפר ושתהא חיותן בכלי ויש לישב קצת בזה דברי הרמב"ן ז"ל בחומש שתמה עליהם מהרש"א ז"ל ע"ש:

רש"י הקדים עפר כו' וכתיב ועשה לה הכהן את כל התורה כו' דבעינן כסדר הפרשה ולא הוי צריך לזה דלאו קדשים הוא דליבעי שינה הכתוב לעכב:

גמ' שינה הכתוב כו' תימא לרבי וכי שינוי הוא זה הא כתיב וישרוף אותו בנחל קדרון כו' ואכות אותו טחון כו' ומסקנת דבריהם דכל שלא נעשה דק אלא ע"י כתישה פשיטא דמיקרי עפר ואפר הנעשה ע"י שריפה הוא דלא מיקרי עפר ולא משמע הכי בחולין שם בפ' כיסוי הדם דאמרינן דלא מיקרי עפר אלא זהב דכתיב ועפרות זהב לו ולא מייתי הך קרא דוישרוף או קרא דואכות אותו כו' והיינו משום דלא משמע מהני קראי דמיקרי עפר ועד אשר דק לעפר קאמר ולא דמיקרי עפר אלא דאשכחן דמיקרי עפר דכתיב התם והשליך את] עפרה כו' ונשא עפרה וקצת קשה למה ליה לרבויי שחיקת אבנים מוכסהו כיון דמיקרי עפר נתיצת הבמה שם והרמב"ם ז"ל בסוף הל' שחיטה כתב להאי קרא דעד אשר דק לעפר לענין שחיקת זהב ועיין בלח"מ שם גם מש"כ דאותן לא נעשו עפר אלא

ע"י כתישה ג"כ צ"ע קצת דקרא דוישרוף באשרה כתיב והיא נעשית אפר ע"י שריפה ואפ"ה קרי לה עפר ודו"ק:

דף יז.

גמ' ר"מ סבר האלות לרבות קללות הבאות כו' ולר' יהודה אמרינן האלות למעוטי קללות הבאות מחמת ברכות ויש לדקדק כיון דר"מ איצטריך ריבויא לזה משמע דאי לאו ריבויא מאלות לחוד הוי ממעטינן קללות הבאות מחמת ברכות וא"כ לר"י למה ליה מיעוטא לזה ואי כתיב אלות לחוד ג"כ אימעיט קללות הבאות מחמת ברכות וי"ל דלר"מ דלית ליה מכלל לאו אתה שומע הן אלא משום דהנקי כתיב אי לאו לריבויא דה"א מאלות לחוד לא שמעינן להו אבל לר"י דס"ל מכלל לאו אתה שומע הן ממילא בכלל אלות הוא אי לאו דכתיב מיעוטא ה"א דהאלות וא"ש בזה קושית התוס' ז"ל בד"ה האלות דהכא דריש ר"י ה"א דהאלות למעוטי ובהוריות דריש הקהל לריבויא דהכא איצטריך למעוטי והתם לא איצטריך אלא לריבויא וק"ל:

דרש רבא בשכר שאמר אברהם אבינו ואנכי עפר ואפר זכו בניו לב' מצות אפר פרה ועפר סוטה כי מה שאמר א"א ואנכי עפר ואפר היינו על ביטול כחות החומריות אשר יש בהם ב' בחינות אלו על כחות אשר יש באדם מראשית יצירתו ולתאוה יבקש צריך השלם לשורפן ע"י אור התורה והכרת בוראו ית' ולעשותן אפר ולא יצמיחו עוד כמו שאמרו ז"ל בן ג' שנה הכיר אברהם את בוראו כי אחר שני הערלה מיד דנן בשריפה שלא יהנה בהם ועי"ז הכיר את בוראו אבל כחות הנצרכים לצורך העבודה השלימה המה נשארים בחי' עפר המצמיח כי באמת ע"י כחות חומריות אלו מתגדל מעשה הטוב יותר ובשביל זה מעלת האדם גדולה ממעלת צבא מעלה כי אין ביניהם יצה"ר ובשכר זה זוכה לבניו אחריו בשתי מצות אלו אפר פרה הוא ג"כ בחי' אפר הנ"ל כי עד שלא נעשית אפר היא מטמאה כל העוסקים ואחר שנעשית אפר חוזרת לטהר כל טומאה ועפר סוטה הוא בחינת העפר אשר אם זורעים בו מצמיח כך היא ונקתה ונזרעה זרע ולכן מקדשין אותו בקרקע המשכן וכמשאז"ל אם זכתה יוצא ממנה בן כאברהם אבינו כו':

דרש רבא כו' אם מחוט כו' זכו לחוט של תכלת כו' הוא ג"כ מדה במדה כי לא יקרב החול לגשת אל קדש כ"א מפני איזה הנאה מן החול כמשאז"ל בחזקיה המלך ע"ה אשר מפני שהכניס לביתו שלוחי בבל והראם כל בית נכותו בשביל זה נגזר עליו הנה ימים באים ונשא כו' לזאת בשכר שלא רצה אברהם אבינו להנות ממלך סדום מחוט ועד שרוך נעל זיכה לבניו בב' מצות אלו חוט של תכלת ורצועה של תפילין ושניהם סגולתן

שמירת הקודש לבל יקרב זר אליהם כמו שנאמר בתפילין וראו כו' ובחוט של תכלת ידוע סגולתה לגרש הזרים וזה מפני השתוות הגוונא עד כסא הכבוד. כי היא השולטת בכל ברואי עולם בים ובעשבים אשר הם תולדות הארץ ולרקיע עד כסא הכבוד ועז"נ ומלכותו בכל משלה:

תוס' ד"ה לא על הלוח כו'. ע"ש שהקשו מה בין זה לגט דמרבינן ביה כל מילי ע"ש מה שתי' ומכאן נמי קשה להא דמדמי הש"ס לעיל לר"י דיליף מהלכה דמכסין בכל דבר ה"ה דבסוטה כן הוא א"כ אטו לענין ספר נמי נימא הכי דלר"י דמהלכה ילפינן דבכל דבר כותבין אע"ג דכתיב ספר הלכה עוקבת המקרא א"כ גבי סוטה נמי נימא דבכל דבר אלא וודאי היכא דאיתמר איתמר והיכא דלא איתמר לא איתמר וה"נ לענין אפר מנ"ל דלר"י בסוטה ג"כ סגי באפר וכבר כתבתי לעיל בזה:

בא"ד לא צריכא [דלא] הואיל וניתנו למחיקה עי' מהרש"א ז"ל פירושו ועי' פ"מ ול"נ דה"ג לא צריכא דלא ניתנו למחיקה דמיבעי ליה אם לא ניתנו למחיקה כגון שאמרה איני שותה וכנ"ל:

דף יז:

ד"ה שנאמר ומחה כו'. דתנא אמר ר"מ כל ימי שהיינו למדים אצל ר"י לא היו נותנים קנקנתום כו' כצ"ל וכן איתא בירושלמי וכן איתא בעירובין דף י"ד:

ד"ה מה משפט ביום כו' כל מעשה סוטה ילפינן מהכא בפ"ב דמגילה דהשקאה ביום קצת יש לדקדק לסידורו של הרמב"ם ז"ל דהיה מקדשה בכלי שרת קודם השקאה א"כ למה לי קרא להשקאה דביום היא הא ממילא א"א אלא ביום שאם ישקנה בלילה תפסל המנחה בלינה וי"ל דהך קרא איצטריך למ"ד לקמן דמקריב ואח"כ משקה אבל למ"ד משקה ואח"כ מקריב לא צריך קרא דהשקאה ביום והרמב"ם ז"ל בפ"ד מהל' סוטה לא כתב להאי קרא דתורה תורה כו' אלא משום שנאמר וכתב כו' והשקה והקריב מה קרבנה ביום כך כתיבה והשקאה ביום ומש"כ התוס' ז"ל ונ"ל דכל דין סוטה בין גמר בין תחלה הכל ביום לא ידענא למה הוצרכו לזה הא גמר סוטה היא השקאתה ובהדיא תנן דביום וי"ל דכתבו כן לחזק דבריהם דמדיני נפשות ילפינן לה ומש"ה ילפינן כל מעשה סוטה דהוי ביום דאי מדיני ממונות ילפינן א"כ לא שמעינן אלא תחלת המעשה ולא הגמר והשקאה גופא מנ"ל דביום וכן נראה דבכלל השקאת סוטה דמתניתין דמגילה הוא כל מעשיה מראש ועד סוף דהכל ביום והא דאיצטריך רבא לאשמעינן דכתיבת המגילה ביום נראה משום דכתיבת המגילה אין סדרה מעכב ואפילו נכתבה בזמן מוקדם

קודם הבאתה להשקות ג"כ כשירה ומנא אמינא לה מהא דפליגי תנאי בעירובין אי כשר למחוק הפרשה מס"ת עצמה. ומשמע אפי' מספר תורה שכבר נכתבה שלא לשם סוטה זו וכדאמרינן התם אלא דיקשה מהתם לדין כתיבה בלילה ג"כ דאטו מיירי התם דווקא שנכתב הספר תורה ביום ועוד לר"י דאוסר ליתן קנקנתום לכל כתב התורה משום דיליף בגז"ש מפרשת סוטה וכמו שכתבו התוס' ז"ל התם בעירובין א"כ כתיבת כל ספר תורה לא יוכשר בלילה מהאי טעמא ואין זה מוכרח מ"מ היה נראה לי דהאי דינא דכתיבה בלילה תליא בפלוגתא דהני תנאי ולמ"ד דועשה לה קאי אמחיקה לחוד הכתיבה כשירה אפילו בלילה וא"ש בזה נמי מש"כ הרמב"ם ז"ל דכתיבתה ע"י כהן דוקא וע"י ישראל וכהן קטן פסול דג"כ קשה אטו ידעינן בספר תורה מאן כתביה ועוד אמאי אסר ר"י לר"מ להטיל קנקנתום משום דכתיב וכתב ומחה הא ר"מ לאו כהן הוא וממילא אין פרשה זו ראויה לסוטה ולפי הנ"ל ניחא דלהני תנאי דמכשרי פרשת סוטה שבתורה כשרה ע"י ישראל ג"כ. והכי משמע בתוס' ז"ל התם בד"ה אבל תורה כו' ע"ש בסוף דבריהם ז"ל וכן ס"ל להאי תנא דכתיבה קודם השבועה פסולה. וא"כ הדק"ל מאי איריא דנקט רבא כתיבה בלילה כיון דהשבועה ג"כ נראה דלא הוי אלא ביום וכתבה קודם שבועה פסולה א"כ ממילא כל מעשיה בכלל הם ביום וצ"ע ועיין בכ"מ שם שכתב אבל מה שפסל בכהן קטן כו' ולא סיימיה למילתיה משמע דלא ניחא ליה בהא דכהן קטן פסיל וכבר כתבתי בחי' נזיר בפ' ב' נזירים דכל היכא דבעינן כהן קטן לאו כלום הוא דבקטנותו אין עליו מעלת כהונה בכל מעשה דבעי כהונה כמו לגלח מצורע ועי' תוס' ז"ל לקמן דף כ' בד"ה למחוק כו':

תוס' ד"ה דכתיב וכתב את האלות האלה כו' והקשו לרבנן דברכות אמאי לא ילפי למפרע מהאלה ותי' דע"כ והיה אתי למפרע כיון דכתיב שמע בכל לשון והאלה ע"כ אתי לדרשא אחריתי ואכתי תיקשי לרבי למה ליה להש"ס למימר דיליף מדברים הדברים ואמאי לא קאמר דיליף למפרע מהאלה גם מה שתי' דהאלה איצטריך לדרשא אחריתי הא בסוטה הכא ודאי איצטריך האלה לדרשא אחריתי כדאיתא לעיל למעט קללות שבמשנה תורה. ואפ"ה ילפינן ממשמעותא דלמפרע לא א"כ התם נמי נילף מינה. והיה נראה דהתם נמי עיקר דרשא מהאלה והיו הדברים האלה. ומר דריש להווית הלשון דוקא בלשון הקודש ומר דריש שלא יקרא למפרע והווייתן יהיה כאלה כמו שהן למר בלשון הקודש ולמר כסדרן:

תוס' ד"ה כתבה קודם שתקבל עליה השבועה פסולה כו' והביא פלוגתא דר"י ור"ל בירושלמי בזה. ומבואר שם הטעם דפליגי אי חוקה ותורה מעכב הסדר ג"כ אי לא ויש

לדקדק למאי דמסקינן במנחות בתלמודין דתורה לחוד לא ילפינן עיכובא מינה א"כ תיקשי כתבה קודם שתקבל השבועה אמאי פסולה ועיכובא מנ"ל ונראה כמו שכתבתי לעיל דע"כ לא אמרינן דמתורה לא ילפינן עים בא אלא לענין קדשים דבעינן שינה הכתוב לעיכובא וזה לא ילפינן מתורה לחוד אבל בשאר דיני התורה דלא בעינן שינה לעכב שפיר ילפינן מתירה דהמצוה דוקא כסדר האמור בפרשה ולא אמרינן דאין מוקדם ומאוחר וכיון דמצוה הכי ממילא אם לא עשה כן פסולה דלא בעינן שינה לעכב ומדברי הכ"מ ז"ל בפ"ד מהל' סוטה נראה דלא היה לפניו בדברי הרמב"ם ז"ל האי דינא דכתבה קודם קבלת השבועה פסולה וי"ל דמהאי טעמא הוא משום דלשיטת תלמודין תורה לא מעכב ויותר מזה כי הרמב"ם ז"ל שינה מסדר הפרשה בכמה דברים וכמו שכתבתי לעיל בזה ומ"ש דסדר השבועה והכתיבה מעכב צ"ע:

כתבה איגרת כו' והקשו התוס' הא בלא"ה אסור לכתוב בלא שרטוט יותר מג' תיבות ותי' דהכא קמ"ל דהמגילה פסולה אפילו בדיעבד ואינה נבדקת ע"י. ומספקא להו אם אחר כתיבה שרטט בין שיטה לשיטה אי המגילה כשירה ולא הבנתי הספק בזה דהא בספר תורה משמע דבלא שרטוט פסולה ולא מהני השרטוט אח"כ כיון דכבר נכתבה בלא שרטוט וה"ה מגילת סוטה דבספר אמר רחמנא וכן מוכח מהא דפריך במנחות טעמא דאין מורידין כו'. הא בלא"ה תפילין הם בלא שרטוט ואי מהני שרטוט אחר כתיבה מאי קושיא הא אפשר שישרטט השתא אלא ודאי לא מהני שרטוט אחר כתיבה בס"ת ומזוזה. וה"נ במגילת סוטה דלא מהני ולשיטה זו הא דגמירי הילכתא במזוזה וס"ת דבעי שרטוט היינו ג"כ לפוסלן בלא שרטוט אבל לכתחלה בלא"ה כל פסוקי תורה בעי שרטוט וא"כ קשיא להו הא דפריך מתפילין היכי יכול לעשותן מזוזה הא לא בעי שרטוט ואי לכתחלה אפי' תפילין בעו שרטוט דילמא מיירי במשורטטין להכי כתבו דהכי איתמר הילכתא דתפילין לא בעו שרטוט כלל:

אבל ר"ת ז"ל כתב דהא דפסוקי תורה צריכין שרטוט היינו שרטוט מד' פאות הגליונין אבל לא בין שיטה לשיטה:

ומזוזה לחוד הוא דבעי שרטוט בין שיטה לשיטה וכן ס"ת לא בעי בין שיטה לשיטה אלא משום זה אלי ואנוהו אבל תפילין דמכוסין אין צריכין שרטוט בין שיטה לשיטה ולפ"ז א"ש הא דלא מוקי בתפילין משורטטין משום דכל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט ואין דרך לשרטט כלל וכתב דלפירושו לא תירץ אמאי פסולה מגילת סוטה בלי שרטוט כיון דאפילו ס"ת לא בעי שרטוט ואין כאן קושיא דר"ת לשיטתו בזה במנחות דף ל"ב שפי' הא דכתבה איגרת דמזוזה היינו שלא דקדק בחסירות ויתירות וכדמשמע

התם פשטא דשמעתא דלאו בשרטוט מיירי וה"נ נפרש כן וכבר נתארכו הדברים בזה בדברי הראשונים ז"ל ואחרונים ז"ל:

ומש"כ לשיטתא קמייתא דנאמרה הלכה בתפילין דלא בעו שרטוט ק"ק דהא לבתר הכי הוא דמסיק הש"ס התם במנחות והילכתא מזוזה בעי שרטוט ותפילין לא בעו שרטוט. ואכתי מאי פריך הא מורידים עושין האמר רבי מנימין בר חלקיה דמזוזה בלא שרטוט פסולה אין ה"נ דמזוזה פסולה אבל לכתחלה גם תפילין בעו שרטוט ומנ"ל דרב מנימין ס"ל בתפילין דלא בעו שרטוט אפי' לכתחלה ועיין בירושלמי דמיבעי ליה אם כתבה מפיו היינו שלא מן הכתב וצ"ע מאי מיבעי ליה הא בס"ת ג"כ כשרה בדיעבד אפילו כתבה שלא מן הכתב וכמו שכתב הכ"מ ז"ל בהל' סוטה אבל בירושלמי מגילה משמע דאפי' בדיעבד פסול שלא מן הכתב וכמו שהביא הר"ן ז"ל דבריו בפ"ב דמגילה ע"ש:

דף יח.

גמרא כתבה על ב' דפין פסולה ופי' רש"י ז"ל בב' עמודים אע"ג דמחוברים והתוס' ז"ל האריכו בזה והוכיחו מהא דגיטין דאע"ג דבגט נמי בעינן סיש חד ולא ב' וג' ואפ"ה כשר בב' עמודים כן הוכיחו מהא דב' דפין במזוזה פסיל דג"כ משמע דאינן מחוברים וזה ראוי לב' סיפים וה"נ לא מיקרי ב ספרים אלא בב' חתיכות ולא מהני התפירה אח"כ וכן בגט אם כתבו על ב' חתיכות ואח"כ תפרו פסול דבשעת כתיבה ב' ספרים היה ועפ"ז פירשו נמי הא דלרבנן שופר של פרה פסול משום דהוי כב' וג' שופרות דאית ביה גילדי ואע"ג דהוי מחוברים כיון דלא נתחברו מתחלת ברייתן מיקרי שנים ושלשה שופרות כמו דיבק שברי שופרות דפסול מהאי טעמא ועיין רש"י ז"ל ותוס' ז"ל שם ולא תיקשי דממה שכתב אם כתב על ב' חתיכות בגט ואח"כ תפרו פסול. משמע דאם תפרו קודם כתיבה מיקרי ספר אחד וגבי שופר לא מהני הדבק קודם עשיית המצוה דשופר שאני כיון דלא נתחבר מתחלת ברייתו שם ב' שופרות עליו ולא מיקרי שופר אחד אלא בתחלת ברייתו אבל בספר דסוטה וגט דלא שייך ביה תחלת ברייתו כאחת כל שנתחבר קודם כתיבה מיקרי ספר אחד כן נראה לי לפרש דברי התוס' ז"ל אבל במנחות שם נסתפקו התוס' ז"ל וכתבו די"ל דוקא בגט הוא דלא מיפסיל אלא בב' חתיכות דכתיב ספר אבל גבי סוטה דכתיב בספר אפשר דמיפסיל בב' עמודים ג"כ וכן משמע ליה מדברי הרמב"ם ז"ל דגבי מזוזה כתב דבב' דפין כשרה ולא מיפסיל אלא בב' עורות. וגבי סוטה כתב דבב' דפין פסולה משמע אפילו כשהן מחוברין והא דגבי גט בעינן ספר אחד ולא ב' וג' לא נתבאר כלל בחיבורו:

וכתבו התוס' ז"ל עוד דלאו דווקא כתב חצי מגילה על דף זה וחצי ע"ז הוא דמיקרי ב' ספרים אלא ה"ה אם כתב ב' מגילות ומחקן לתוך כוס אחד או כתב ב' גיטין ונותן לה ג"כ שניהם פסולין משום ספר אחד אמר רחמנא ולא ב' וג' ונראה דכתבו כן ג"כ לשיטתם ז"ל דלא מיפסיל אלא בב' חתיכות דלפי' רש"י ז"ל דעיקר הפסול הוא משום ב' דפים לא שייך זה אלא מקצתו ע"ז ומקצתו ע"ז דבעינן שיהיה נכתב כולו כאחד אבל לפי' התוס' ז"ל דהפסול הוא משום ב' חתיכות ה"ה אם מחק ב' מגילות שלימות או נתן ב' גיטין שלימים שניהם פסולין דהוי שנים או ג' ספרים. ודבריהם ז"ל צ"ע בזה דמה שכתבו לענין מחיקה מב' מגילות דמיפסיל משום ספר אחד ולא ב' מנ"ל הא דילמא לא מיפסיל משום ספר אחד אלא בכתיבה לחוד אבל לא בשתיה והכי משמע מהא דבעי רבא לקמן אפי' מחק ב' מגילות של ב' נשים לתוך כוס אחד אם כשר להשקותן אע"ג דכ"א שתיא מב' ספרים ואטו גרע אם שניהם נכתבו לשם אשה אחת מנכתבו לשם ב' נשים אי נימא דפסול דב' ספרים אשתיה נמי קאי דלא תשתה אלא מספר אחד א"כ אפי' מב' נשים מ"מ לאו מספר אחד קשתיא ואי משום דהמגילה של האשה אחרת כעפרא בעלמא הוא ה"נ מגילה השניה של אותה אשה לא תפסל ונימא דעפרא בעלמא הוא ומש"כ אם נתן לה ב' גיטין שתתגרש בהם שניהם פסולין ג"כ צ"ע דאטו הגט השני מהני מידי בגירושין דבגט אחד סגי אלא דבדעת הבעל הדבר תלוי ויכול להתנות בגירושין כמה שירצה וה"נ הוי כעין תנאי שלא תתגרש אלא ע"י קבלת ב' הגיטין ומ"מ לא מיגרשא אלא בחדא והשניה לאו כלום היא אלא תנאה בעלמא היא ואפשר דלאו תנאי הוא אלא דעתו שתתגרש דוקא ע"י ב' הגיטין וכ"א עושה מקצת גירושין ומש"ה בתרווייהו לא מיגרשא ובזה י"ל דרש"י ז"ל ג"כ מודה דלא הוי גירושין כיון דשייר בכל גט ולאו משום דהוי ב' או ג' ספרים ומה שהביאו ראיה מכופר אחד אמר רחמנא ולא ב' או ג' כופרות אינו מוכרח דהתם שפיר קאמרינן דלא חייבה תורה אלא כופר אחד ואין לחייבו ב' כופרים אבל הכא למיפסל משום דהוי ב' מנ"ל וגם מה שהביאו מהא דאמרינן בסוכה לינקוט תרתי תלת פרי אחד אמר רחמנא ולא ב' וג' ג"כ אין ראיה דהתם נמי לא קאמרינן אלא דליכא לחיובי ב' או ג' דפרי אחד אמר רחמנא אבל אם לקח ב' או ג' וודאי יצא ג"כ וכ"כ הרא"ש ז"ל להדיא בפ' לולב הגזול בפלוגתא דתנאי במנין המינים כמה ועי' בר"ן ז"ל שם וי"ל דכוונת התוס' ז"ל היכא דמכוין שלא לצאת אלא בשנים למ"ד מצות צריכות כוונה לא יצא כלל דהתורה אמרה אחד ולא שנים ומ"מ מדברי הרא"ש והר"ן ז"ל שם משמע דאפי' בכה"ג יצא אלא דאיכא מ"ד דעבר משום בל תוסיף אפי' במינו אבל לא שלא יצא כלל אבל הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהל' סוכה ולולב כתב נמי דאם הוסיף על אתרוג ולולב פסול וכמו שכתב שם

הה"מ ז"ל דפסול אפילו לדידן דאין צריך אגד כמו המניח ב' תפילין דאמרינן בעירובין ריש המוצא דעובר משום בל תוסיף והראב"ד ז"ל שם נראה דס"ל דליכא בל תוסיף כלל בכה"ג דהתורה אמרה דסגי באתרוג ולולב אחד אבל אם נטל ב' או ג' ליכא בל תוסיף ואין שיעור למעלה אבל מה שכתב דלדידן דאין צריך אגד האי לחודיה קאי כו' נכונים בזה דברי הה"מ ז"ל דומיא דב' זוגי תפילין אם לובשן כאחד דעובר משום בל תוסיף אלא די"ל דס"ל להראב"ד ז"ל נהי דעובר על בל תוסיף כיון דשניהם שקולים הם מ"מ בחדא מינייהו יצא כיון דהאי לחודיה קאי ולא נגרע כלל המצוה והדברים ארוכים בזה וצ"ע בדברי הראשונים והאחרונים ז"ל ואין ענינם פה ועי' בזה בפ' הנחנקין בסנהדרין:

והקשו עוד מהא דנתן שופר בתוך שופר אם קול פנימי שמע יצא וכתב דלא הוי כב' שופרות כיון דלא שמע אלא קול פנימי ולפ"ז הא דתני התם אם קול חיצון שמע לא יצא היא משום דהוי ב' שופרות ולאו דווקא קול חיצון לחוד אלא אפי' שמע הקול משניהם לא יצא וא"כ אם שמע אחד קול אחד מב' תוקעים לא יצא דלענין שמיעתו הוי ב' שופרות ואחד אמר רחמנא ולא שנים. ואין זה מוכרח ודו"ק:

גמ' או דילמא בעי נמי מחיקה לשמה כו' משמע דמספקא ליה אי בעי מחיקה לשמה אי לא ובפ"ק דעירובין אמרינן לר' אחי בר יאשיה דכתיבה לא בעינן לשמה אלא מחיקה הוא דבעינן לשמה דועשה לה כתיב ועשיה היינו מחיקה ועוד הא בכוס אחד נמי מוחק כ"א לשמה ומאי קאמר או דילמא בעינן נמי מחיקה לשמה ורש"י ז"ל פי' מחיקה לשמה היינו לעצמה שיהא ניכרת לשמה ונראה דמש"ה מיבעי ליה אי בעינן לשמה כה"ג שיהא ניכר שהיא לשמה אבל ב' סוטות לכוס אחד אין ניכר לשמה או דילמא לא בעינן שיהא ניכר ומסיק את"ל דבעינן לשמה מחקן לב' כוסות וחזר ועירבן מהו האיכא מחיקה לשמה או דילמא הא לאו דידה שתיא והא לאו דידה שתיא משמע דבכוס אחד בלא"ה פסול משום דלא הוי לשמה ולא משום טעמא דהא לאו דידה שתיא אבל מדברי התוס' ז"ל בד"ה חזר וחלקן כו' משמע דבכוס אחד נמי מהאי טעמא הוא דמיפסיל דאיכא למימר כל חדא לאו דידה שתיא כמבואר בסוף דבריהם אבל לתוך כוס אחד כו' וכן משמע מלשון הרמב"ם ז"ל פ"ד הלכה י"א מחקן לכוס אחד או לב' ועירבן פסולה לפי שכל אחת מהן לא שתתה מגילתה וצ"ל דבאמת כולהו חד טעמא הוא דבכוס אחד ודאי אמרינן דלאו דידה שתיא ולא משום ספיקא דשמא לאו דידה שתיא אלא דאין זה חשוב שתיית מגילתה כיון דמעורב הוא מתחלת המחיקה ואם נמחק לב' כוסות וחזר ועירבן מיבעי ליה כיון דבתחלה נמחק לשמה כי שתיא דידה שתיא או דילמא בהא נמי אמרינן דלאו דידה שתיא כיון דמעורב הוא ואינו ניכר כ"א לעצמה ומש"ה מיבעי ליה בחזר וחלקן

אי יש ברירה כו'. וכמו שכתבו התוס' ז"ל דלא שייכא לברירה דעלמא אלא כיון דחזר וחלקן ניכר מעשה כ"א לעצמה כיון דתחלת המחיקה היה ניכר כ"א לעצמה ומיבעי ליה אי יש ברירה ולא איפשיטא:

וכתב הרמב"ם ז"ל אם השקה אותה כשר וכתב הכ"מ ז"ל דלקולא פסק ולדידי צ"ע אמאי אזלינן לקולא ושרינן אותה לבעלה כיון דמספקא לן אי המים כשירים או פסולין הדרא לספיקא והרי היא כאילו לא שתתה כלל דאסורה לבעלה וכש"כ הכא דאפשר להשקותה מגילה אחרת וכן כתב לקמן בבעיא דרב אשי נשפכו מהן ונשתיירו מהן מהו דסלקא נמי בתיקו וכתב דבדיעבד כשר וכעת לא ידענא טעמא מאי:

גמ' בעי רבא השקה בסיב כו' הרמב"ם ז"ל השמיט לבעיא זו ואולי מהא דפסחים דאמר רבא דאין דרך אכילה בכך ס"ל דה"ה דאין דרך שתיה בכך וכמו שכתבו התוס' ז"ל אלא דרבא גופא הוא דאמר להני תרתי וע"כ צריך לחלק ביניהו:

בעי רב אשי נשפכו מהן ונשתיירו מהן מהו יש לדקדק מאי קמיבעי ליה בהא אי מיבעי ליה אי צריכה לשתות כל החצי לוג דווקא או סגי במקצתו א"כ מאי אריא דמיבעי ליה בנשפך מקצתן ליבעי אי לא שתתה אלא מקצת המים מהו אלא משמע דצריכה שתשתה כל החצי לוג א"כ מאי מיבעי ליה בנשפך וצ"ל דלכתחלה צריך להשקותה כל הלוג אבל אם נשפך מיבעי ליה אי סגי במה שנשתייר אי לא ועיקר טעמא דהאי מילתא דהמים נפסלין אם נשפכו אע"ג דיכול לאספן לא ידענא מהיכא נפקא לן ומבעיא דרב אשי לא מוכחי דיש לומר דמיירי בנשפך ואינו יכול לאספן. אבל אם יכול לאספן יאספנו וכשר אבל מלשון הרמב"ם ז"ל נראה דנפסלה ע"י שפיכה וכמו שכתב הכ"מ ז"ל שם בפ"ד הלכה הנ"ל ועי' בירושלמי פ' היה נוטל משנה ב':

תוס' בד"ה אמן שלא אטמא כו' ירושלמי לא שהיה ר"מ כו' לא ידענא מה חידשו בזה על דברי תלמודין דתני נמי הכי לא כשאמר ר"מ כו' כדאיתא בגמרא:

דף יח:

בד"ה שומרת יבם כו' וכתב דרב המנונא אפי' לרבנן קאמר דאסורה ליבמה משום דלא תפסי בה קדושין אפי' לרבנן כרב דאמר דלית בה הויה לזר וכן האריכו בזה לקמן בד"ה אמרי במערבא דלית הילכתא כרב המנונא דאפ"ה קיי"ל כרב המנונא משום דרב ס"ל דאין קדושין תופסין ושמואל נמי מספקא ליה ואין זה מוכרח דע"כ הני דאמרי במערבא נמי מודו דאו כרב או כשמואל דליכא למ"ד דתפסי בה קדושין וודאי ואפ"ה קאמרי דלית הילכתא כרב המנונא משום דנהי דלא תפסי בה קדושין מ"מ לרבנן לא הוי כערוה דהא

לרבנן לא הוי ממזר מיבמה ודווקא לר"ע הוא דמשוי לכל ח"ל כערוה והוי ממזר וה"ה לענין איסור על יבמה אע"ג דאין קדושין תופסין מ"מ לא נאסרה על יבמה. ולכאורה סברת רב המנונא שייכא בפלוגתא דיש זיקה אי לא דלמ"ד יש זיקה ככנוסה מסתבר שתאסר עליו ככניסתו אבל למ"ד אין זיקה כנכרית היא לו ולמה תאסר עליו ומצאתי סעד לדברי מדברי הירושלמי בשמעתין דמייתי התם פלוגתא בזה וכמו שהביאו התוס' ז"ל דר' אלעזר אומר מותרת לביתה וריב"ל אמר אסורה לביתה. אמר ר' מנא לא כן אמר ר"א שומרת יבם שמתה מותר באמה. אלמא דאין זיקה ולמה תאסר לביתה כן נראה לפרש ודלא כמו שכתב הפ"מ ז"ל שם דפריך לר"א דדוקא לאחר מיתה הוא דפקע זיקה אבל מחיים יש זיקה דביבמות שם מבואר איפכא דמ"ד דמותר באמה ס"ל אין זיקה ומשני בגין דתנינן כל שאינה אסורה עליו לא היה מתנה וא"כ מוכח ממתניתין דאסורה לביתה ופריך מאן תנא הדא מתניתא לא רבנן ולא ר"ע דס"ד דמ"ד מותרת לביתה אפילו לר"ע קאמר דר"ע נמי ס"ל אין זיקה במתניתין דשומרת יבם בנדרים פ' נערה ע"ש ומסיק אלא כיני מאן דמר מותרת לביתה כרבנן ומאן דמר אסורה לביתה כר"ע:

וכן נראה נמי איפכא דרב המנונא דאמר אסורה לבעלה מצי סבר נמי כשמואל דמספקא ליה בקדושין אי תפסי ואפ"ה אסורה לביתה משום דיש זיקה והרי היא ככנוסה והכי משמע ביבמות דף צ"ו דפליגי רב ושמואל ביבמה רב אמר הרי היא כאשת איש. ושמואל אמר אינה כאשת איש ומוקי לה דפליגי בדרב המנונא אי אסורה ליבמה לרב אסיר ולשמואל שרי א"נ לענין קדושין פליגי לרב לא תפסי קדושין ולשמואל מספקא ליה ולפי דברי התוס' ז"ל הא בהא תליא וכולהו חד הוא ומאי א"נ דקאמר אלא ש"מ דלאו הא בהא תליא אלא טעמא אחרינא הוא ואפי' למ"ד דתפסי קדושין איכא למימר דאסורה ליבמה וכן איפכא אפי' אי לא תפסי קדושין איכא למימר דמותרת ליבמה דלאו כאשת איש היא לענין זה ומש"ה אמרינן בלישנא קמא דלשמואל מותרת ליבמה אע"ג דשמואל מספקא ליה אי תפסי בה קדושין ולדברי התוס' ז"ל אמאי אינה אסורה ג"כ מספק אלא ש"מ דלאו הא בהא תליא:

ובאמת דברי התוס' ז"ל הכא נפלאו ממני מה שהביאו ראיה לדבריהם מיבמות דף צ"ב ומהתם מוכח איפכא דאמימר ורב אשי ס"ל התם כשמואל וס"ל ג"כ דלא כרב המנונא כדאמר רב אשי התם נותן לה שני גט והותרה לראשון וכיון דלשמואל דמספקא ליה אי תפסי קדושין אפ"ה מותרת ליבמה ה"ה דאין הכרח לכל הני אמוראי דסברי דודאי לא תפסי קדושין דמ"מ מותרת ליבמה ולא תליא הא בהא כלל וא"ש בזה דלא קשיא דר' ינאי אדר' ינאי וכמו שהקשו התוס' ז"ל דאע"ג דלא תפסי קדושין מ"מ ליבמה אינה

נאסרת וכן הוא דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהל' יבום וגם התוס' ז"ל ביבמות פסקו דלית הילכתא כרב המנונא וכן מוכרח למאי דקיי"ל כשמואל דצריכה גט מספק דילמא תפסי בה קדושין א"כ ע"כ צריך לאוקמי מתניתין דילן כר"ע דלרבנן לא נאסרה אלא מספק דילמא לא תפסי בה קדושין והיכי מתנה מספיקא אם לא כמו שכתבתי דרב המנונא אמר למילתיה גם למ"ד דתפסי בה קדושין וכנ"ל:

בא"ד בירושלמי מפרש האיך קילס כו' אמר ר"ל יכול הוא פתר לה כר"ע והיינו הך דש"ס דילן ביבמות דמייתי ר' יוחנן ראיה לר' ינאי דאין קדושין תופסין ביבמה ממתניתין דלאחר שיחלוק לך יבמיך ודחי ר"ל דמצינן לאוקמי כר"ע. ותו דחי ליה התם מה איכפת ממזר גבי קינוי התורה אמרה וקנא את אשתו ואפי' מקצת אשתו עכ"ל ולא ביארו על מה קאי דחיה זו דעל דברי ר' יוחנן ליכא למימר דמה ענין קינוי לשם הא ר"י מלאחר שיחלוץ לך יבמיך הוא דפשיט אבל בירושלמי איכא הא שמעתא בביאור יותר דר' בא בר ממל אמר התם מאן תנא שומרת יבם ר"ע דאמר יש ממזר מיבמה אמר ליה ר' אילי מה איכפת ליה ממזר גבי קינוי התורה אמרה וקנא את אשתו ואפי' מקצת אשתו פי' דר' אילי בעי למימר דלא תליא בממזרות כלל ואפי' לרבנן דלא הוי ממזר מ"מ התורה אמרה וקנא כו' ואפי' מקצת אשתו אמר רב שמי ולא כן א"ר ינאי נמנו כו' מנין שאין קדושין תופסין ביבמה כו' ואמר ליה ר"י לא מתניתא היא לאחר שיחלוץ כו' והוי ר' ינאי מקלס ליה כו' ואמר ר"ל יכול הוא פתר לה כר"ע ויהביניה מה איכפת ליה ממזר גבי קדושין כך היא הנוסחא בירושלמי לפנינו פי' דרב שמי פריך לר' אילי דלא ניחא ליה לאוקמי הא דשומרת יבם כר"ע משום דמה איכפת ממזרות לקינוי ה"נ יתביניה לר"ל מה איכפת ליה ממזר גבי קדושין אבל אין נוסחא זו מובנת דוודאי שייכא ממזרות לקדושין דמש"ה הוי ממזר משום דאין קדושין תופסין ע"כ היה נראה יותר גירסת התוס' ז"ל וה"פ דרב אילי פריך מה איכפת ממזר לקינוי ואפילו לר"ע דמאחר הוי ממזר מנלן דנאסרת ליבמה אלא ע"כ התורה אמרה וקנא ואפילו מקצת אשתו ואפי' לרבנן נאסרה על יבמה וא"כ ש"מ דלרבנן נמי אין קדושין תופסין לעלמא וע"ז פריך רב שמי א"כ יתביניה ר"י לר"ל דמדחי למתניתין דלאחר שיחלוץ כו' כר"ע מה איכפת ליה ממזר גבי קינוי הא לענין קינוי לא מהני ממזרות דר"ע ס"ל דהוי ממזר מיבמה וע"כ מקרא דוקנא נפקא דאפילו מקצת אשתו וש"מ מהך מתניתין דאין קדושין תופסין ביבמה אלא ודאי דיחוי דרב אילי לאו דיחוי הוא ומתניתין דילן נמי מתוקמא כר"ע והכי סלקא מסקנא דדוקא לר"ע דמשוי לה כערוה והולד ממזר הוא דנאסרה על בעלה אבל לרבנן לא נאסרה אע"ג דלא תפסי בה קדושין ודברי הירושלמי עדיין לא ברירן לי ועי' מהרש"ל ומהרש"א ז"ל מש"כ בזה:

בא"**ד** אף לא מכות אין בה ופי' מהרש"א ז"ל משום דאינו לוקה אלא דרך הויה ואישות כדכתיב לא תהיה אשת המת כו' ולפ"ז צ"ל דס"ל לר' יוסי דתפסי בה קדושין דאי לא תהיה אתי כרב דלאו יהא בהא הויה ודאי איכא לאו בזנות לחוד ג"כ. ועי' תוס' סוף פרק החולץ וכן משמע מלשון הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהל' יבום דאינו לוקה אלא אם נשאת ובעל ועי' בדבריו בהל' סנהדרין במנין הלאוין שלוקה עליהם וגם בדבריו ז"ל בפט"ו מהל' א"ב מש"כ בדין כל חייבי לאוין וא"כ היה אפשר לחלק בין זנות לנישואין דאפי' לדברי רב המנונא דנאסרת ליבמה היינו דוקא בנישואין דעברה על לאו דלא תהיה אבל בזנות דלא עברה בלאו יש לומר דלא נאסרה ליבמה אלא דרב המנונא ע"כ למ"ד דאין קדושין תופסין ביבמה קאמר למילתיה וא"כ אין לחלק ועי' ביבמות דף צ"ב ועי' נימוק"י ז"ל שם שכ' בשם הריטב"א ז"ל דלדידן נמי אסורה לבועל משום קנסא ולדברי הירושלמי דאפילו מכות אין בה י"ל דלא קנסינן ליה ועי' מל"מ ז"ל בהל' סוטה:

גמ' ת"ש הכל שוין כו' נסתרה לאחר כו' ואח"כ יחזירנה כו':

במתניתין גרסינן לה ואח"כ החזירה ומשמע דקמ"ל דאינו יכול להתנות על שעבר כה"ג והכא גרסינן ואח"כ יחזירנה ובלהבא מיירי וי"ל דזה קאי על תרתי דרישא לא קודם שהתארס ולא אחר שתתגרש. ומשמע בין לשעבר בין להבא אינו מתנה על שעת גירושין אבל על נישואין הוא מתנה בין על הראשונים בין על האחרונים והרמב"ם ז"ל פסק כר"מ וכמו שכתב הכ"מ ז"ל הטעם ע"ש ועי' תוסי"ט ז"ל:

דף יט.

תוס' בד"ה מהו שיתנה כו' אבל אם קינא ונסתרה וגירשה והחזירה ונסתרה ושהתה ולא בדקו כו' לא הבנתי למה ליה הסתירה השניה הא על סתירה ראשונה מצי למיבעי אי מהני המים דאחר סתירה לא מהני מחילה או דילמא כיון דהחזירה שלא כדין אין המים בודקין. אותה ועוד דמאי קמיבעי ליה אם בא עליה לאחר שהחזירה הא תנן בעלה בא עליה בדרך אין המים בודקין ואי לא בא עליה אמאי אינו יכול להשקותה וי"ל דמש"ה מיבעי ליה אם חזרה ונסתרה דעל סתירה השניה אפשר דיבדקוה המים אבל לשיטת דבעינן שיהיה האיש מנוקה מעון ליכא למיבעי כלל ופשיטא דלא מהני לה בדיקה בשתיה:

תוס' בד"ה ורבנן בתראי כו' והקשו מהא דדרשינן בכריתות מתורת דאדם מביא קרבן אחד בקינוי ע"י אנשים הרבה ותי' דהתם מיירי קודם שתיה והכא מיירי לאחר שתיה והתם מקנאות דרשינן והכא מתורת וקשה למה ליה קרא לרבנן ולר"י דמביא ע"י אנשים

הרבה הא אפי' לאחר שתיה אינו חוזר ומביא על קינוי אחר וכש"כ קודם שתיה. וכן הקשו התוס' ז"ל שם בכריתות ולת"ק א"ש דע"י ב' בועלים שותה ושונה ולר' יהודה נמי יש לומר דהא דאמר ר"י דאינה שותה ושונה באיש אחד היינו משום דנראה דקנטרן הוא וקינוי השני לאו קינוי הוא אבל אם קינא לה כאחת ע"י אנשים הרבה ה"א דמשקה אותה על כאו"א קמ"ל תורה אחת לכל הקנאות אבל אכתי תיקשי למה לי קרא הא בשתיה ראשונה מקבלת האשה עליה בין מאיש זה בין מאיש אחר ולמה ישקנה שנית ונראה דבדעת הבעל הדבר תלוי דהתורה אמרה דיכול הוא לגלגל עליה כל הני תנאי אבל אינו מחויב לגלגל וקמ"ל מתניתין דעל כמה בני אדם אינו משקה אותה אלא פעם אחד. והיינו נמי דפליגי הכא תנאי אי אשה שותה ושונה באיש אחד. אפי' לר"מ דאמר דמתנה על להבא ג"כ וכבר נשבעה שלא תטמא ג"כ וכמו שהקשה המל"מ ז"ל בשם מהרימ"ט ז"ל ולפי הנ"ל ניחא דאינו מחויב להתנות. אלא יכול להתנות ואם לא התנה פליגי ודו"ק:

פרק שלישי

תוס' בד"ה היה נוטל בירושלמי כו' ומפשט המקרא ג"כ משמע דכל מעשיו ע"י כהן הוא וגזה"כ הוא וכן הוא משמעות לשון הרמב"ם ז"ל דהכל בכהן ע"ש בפ"ג:

בד"ה וכהן כו' והביאו בשם הירושלמי דסוטה גידמת שני כהנים מניחין על ידיה והקשו מהא דלקמן פ' ארוסה דגידמת לא היתה שותה כלל ותי' דפליגי אי בעינן קרא כדכתיב ויש לדקדק מ"ש דגבי נזיר קיי"ל אע"פ שאין לו כפים יכול ליטהר כיון דעיקר תנופה אין מעכב והתם נמי כתיב ונתן על כפי הנזיר. ומ"ש הכא דלא שותה אם היא גידמת וכבר הארכתי שם בנזיר בזה ועוד יתבאר באורך בס"ד שם סוף פ' ארוסה:

וקצת צ"ע מה שהצריך ב' כהנים בגידמת ואמאי לא יניף הכהן לבד כמו בכל התנופות:

דף יט:

גמ' ת"ר והשקה מה ת"ל צריך לבאר שיטת רש"י ז"ל בקצרה. ולשיטתו ר"ע ור"ש תרווייהו ס"ל דמקריב ואח"כ משקה אלא בהא פליגי ר"ע מוקי והשקה קמא דמערערין אם נמחקה המגילה ואפילו נמחקה שלא כדין קודם הקרבה ואליביה ליכא קרא לדיעבד להשקה ואח"כ הקריב וס"ל דאפילו בדיעבד דוקא מקריב ואח"כ משקה ור"ש מוקי והשקה קמא לדיעבד דאם השקה ואח"כ הקריב כשירה והשקה בתרא מוקי לה למערערין אם נמחקה המגילה והא דמשקה ואח"כ מקריב מואחר ישקה נפק"ל ולר"ע צ"ל דואחר ישקה אתי לרישומו ניכר כמו לרבנן וכמו שכתב רש"י ז"ל ורבנן

דרשי והשקה קמא לגופיה דמשקה ואח"כ מקריב ואחר ישקה לרישומו ניכר והשקה בתרא דמערערין אותה והנה לר"ע דדריש והשקה קמא לערעור שפיר שמעינן דאחר מחיקת המגילה מערערין אותה אבל לר"ש דיליף מוהשקה בתרא מנ"ל דהמחיקה גורמת הערעור דילמא הקרבת הקומץ גורמת הערעור ולרבנן אע"ג דנפקא להו ג"כ מוהשקה בתרא מ"מ ע"כ קודם הקרבה קאמר וכמו שכתב רש"י ז"ל אבל לר"ש מנ"ל דמחיקת המגילה גורמת וצ"ל דמסברא פשיטא להו דעיקר הערעור במחיקת המגילה תליא והשתא בסדר ההשקאה איכא תלתא תנאי לרבנן דווקא משקה ואח"כ מקריב ולר"ע דווקא מקריב ואח"כ משקה ולר"ש מצוה לכתחלה מקריב ואח"כ משקר ובדיעבד משקה ואח"כ מקריב ג"כ כשר ובערעור ליכא פלוגתא אלא בין ר"ע לר"ש דלר"ע אפי' נמחקה קודם הקרבה מערערין אותה אע"ג דשלא כדין אימחיקא ולר"ש דווקא נמחקה אחר הקטרה וכדינה:

והתוס' ז"ל בד"ה ואחר ישקה כתבו דלרישומו ניכר לא צריך קרא אלא קרא דואחר ישקה לרבנן אתי דבדיעבד כשר מקריב ואח"כ משקה וכדאיתא בירושלמי דלא פליגי אלא למצוה. ולפ"ז קשה לר"ע ואחר ישקה למאי אתי דלרישומו ניכר לא איצטריך ועוד דמדברי הירושלמי משמע דליכא מאן דס"ל דהסדר מעכב בדיעבד למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה והרי לר"ע ע"כ מעכב. ונראה דלשיטה זו ע"כ צריך לפרש כפי' ר"ת ז"ל וכפי גירסת המפרשים דר"ע כרבנן ס"ל דוהשקה קמא אתי לגופיה והשקה בתרא אתי ללמד דמערערין ואחר ישקה אתי דאיפכא נמי כשר כמו לרבנן ומ"מ מפשטא דשמעתא משמע דלרבנן דווקא משקה ואח"כ מקריב וקרא שפיר איצטריך לרישומו ניכר דאע"ג דמומחה שמעינן דבעינן כתב שלא יהיה רישומו ניכר לא שמעינן אלא דבעינן יכול למחות אבל לא שמעינן דמעכב אם השאר רושם הניכר להכי איצטריך קרא דואחר ישקה אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפשיטות דלרבנן נמי אם הקריב ואח"כ השקה כשר וכשיטת הירושלמי תוס' בד"ה בפי' ר"ח ז"ל כו' אלמא ס"ל מחיקה והשקאה קודם הקרבה וכ"ז שלא נמחקה מצי הדרי והכא תני קומץ מעכבא עכ"ל מדבריהם משמע דפריך דבקמייתא מחיקה מעכבא ולא דבר אחר ובאידך משמע דקומץ לחוד מעכבא אפילו בלא מחיקה והש"ס לא קאמר הכא אלא דלר"ע דאידך ברייתא תרתי בעינן קרב הקומץ ומחיקה אח"כ אבל אם לא נמחקה המגילה אפי' קרב הקומץ אין מערערין:

בא"ד וצריך לפרש כו' רוצים ליישב סוגית הירושלמי עם סוגיא דשמעתין דאחר שקרב הקומץ מערערין אותה אפי' לא התחילה לשתות ועד שלא קרב הקומץ מערערין אם התחילה לשתות והיינו אם השקה אותה קודם הקרבת הקומץ דבדיעבד כשר לשיטת

הירושלמי או אפי' השקה אותה אחר הקרבת הקומץ כיון דנמחקה שלא כדין אין מערערין אותה אלא אם התחילה לשתות אבל משקרב הקומץ ואח"כ נמחקה המגילה מערערין אותה אפי' לא התחילה לשתות והוא דחוק דמנ"ל תרתי דהא ליכא אלא חד קרא לערעור אבל משיטת הירושלמי נראה דלרבנן מערערין אותה אחר המחיקה ולר"ש אחר הקרבת הקומץ כדי שלא יפסל הקומץ ור"ע נמי כרבנן ס"ל וס"ל דאין מערערין אלא אם התחילה לשתות וכן כתב הפ"מ ז"ל בירושלמי שם:

דף כ.

גמ' איבעיא להו אמרה איני שותה מחמת בריותא וחזרה ואמרה שותה אני מהו ופי' רש"י ז"ל דלר"ע בעי לה דאומרת איני שותה הוי כאומרת טמאה אני ומש"ה מיבעי ליה אם יכולה לחזור בה ולשתות אבל לרבנן ליכא למיבעי כיון דאומרת איני שותה לאו כאומרת טמאה אני אפי' אמרה מחמת בריותא א"כ פשיטא דיכולה לחזור ולשתות אפילו אמרה איני שותה קודם שנמחקה המגילה כי חזרה ואמרה איני שותה משקין אותה ואין חילוק בין קודם המחיקה לאחר המחיקה אלא דקודם המחיקה אין כופין אותה ולאחר המחיקה כופין אותה לשתות וכי חזרה ואמרה איני שותה למה לא ישקנה אבל מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהל' סוטה משמע דמפרש להך בעיא אליבא דרבנן אם אמרה איני שותה מחמת בריותא קודם המחיקה אי יכולה לחזור בה ולשתות ולא משמע הכי בגמרא דלא הוזכר כלל שום חילוק לרבנן בין אמרה מחמת בריותא או מחמת ביעתותא דאי מחמת בריותא לרבנן נמי הוי כאומרת טמאה אני א"כ אפי' משנמחקה המגילה למה מערערין אותה הרי בדוקה ועומדת היא אלא ע"כ לרבנן באמירתה איני שותה לא מחזקא נפשה בטמאה ויפלא בעיני על הכ"מ ז"ל שלא הרגיש בזה דשיטת רש"י ז"ל הוא שלא כדברי הרמב"ם ז"ל ומסתבר טעמיה:

שוב ראיתי ביבמות פ' האשה רבה דף צ"ה גבי הא דאמרינן התם מאי אריא בעל דנאסרה לבועל לעולם אפי' נתן לה גט או אמר איני משקה נאסרה לבועל וכתבו התוס' ז"ל התם דכי אמר איני משקה אינו יכול לחזור ולהשקותה והביאו ראיה לזה מהא דתנן ואלו שמנחותיהן נשרפות אמר איני משקה משמע דאינה ראויה לשתות אפי' אם חזר ורצה להשקותה וא"כ מהא גופא מוכח דאי אמרה איני שותה דאינה יכולה לחזור ולשתות דאומרת איני שותה נמי תנן התם באלו שמנחותיהן נשרפות וע"כ היינו באומרת איני שותה מחמת בריותא וכדברי הרמב"ם ז"ל אלא דדברי התוס' ז"ל ביבמות אינן מובנים דא"כ אמאי לא פשיט הש"ס הכא לבעיין ממתני' דלקמן דמנחותיהן נשרפות וש"מ

דאינה יכולה לחזור ולשתות אלא ודאי לא מוכח מידי ממתני' דלקמן ואכתי תיקשי הא גופא מנ"ל דאם בעל אמר איני משקה דאינו יכול לחזור ולהשקותה גם מש"כ התם בנתן לה גט דאפי' חזר וכנסה אינו משקה אותה ג"כ צ"ע דהא אמרינן בירושלמי גירש כמו שמחל ואחר סתירה דלא מהני מחילה כי חזר וכנסה אמאי לא ישקנה ועי' מש"כ לעיל דף י"ח ע"ב בתוס' ז"ל בד"ה מהו שיתנה כו' בדברי הירושלמי שם וצ"ע עוד אם אמר הבעל איני משקה לאחר מחיקת המגילה מהו דגבי אשה כופין אותה מפני מחק המגילה וגבי בעל לא מצינו שום כפיה ועי' מל"מ ז"ל בפ"ב מהל' סוטה הלכה י"ב מש"כ שם ובדברי הח"מ והב"ש ז"ל:

תוס' בד"ה נמחקה המגילה כו' כמה ימחק כו' ובדברי הרמב"ם ז"ל לא נתבאר האי דינא ופשטא דתלמודין משמע דבעינן שנמחקה כולה:

דף כ:

תוס' ד"ה אבל תורה דסתמא כתיבא כו' וכתבו דהוי מצי למיפרך מהא דגבי גט שמע קול סופרין מקרין כו' דפסול ותי' משום דהכא סתמא להשקות עומדת ואין זה מובן דהא התם להתלמד כתבן וזה ודאי הוי שלא לשמה אבל בעירובין כתבו לחלק בין ס"ת להא דסופרין מקרין ובכה"ג בסוטה נמי פסול אלא ס"ת כיון דראויה למחוק לה מן התורה סתמא כותבה לשמה וגבי גט אפי' ס"ת פסול למסקנת דבריהם שם משום דסתמא לאו לגירושין עומדת ולא ניחא ליה לבעל שיכתוב לשמה בלי רשותו ע"ש בדבריהם ומש"כ שם בתחלת דבריהם דגט וסוטה שוין הם בס"ת למסקנא נראה דלא צריכי לזה ועי' מש"כ שם בתוס' עירובין שם:

גמ' אינה מספקת לשתות כו' עי' בירושלמי דפריך הא אין המים בודקין עד שתשתה כולן כדכתיב ובאו בה כולן ולא מקצתן ומשני דלישנא בעלמא הוא דקאמר במתני' דמיד אחר שתייתה היא נתמלאה גידים ועי' מש"כ לעיל בבעיא דרב אשי נשפכו מהן כו':

תוס' בד"ה לא טמא מת כו' ותוכן דבריהם דעל מת עצמו פטור הוא ועיקר החומר הוא משום אדם הנושאו דהוי טומאה בחיבורין. ולפ"ז קצת קשה מאי קאמר הש"ס למימרא דמת אסור במחנה לויה משמע דבמחנה שכינה פשיטא דמת אסור. ולדבריהם הא אפי' במחנה שכינה ליכא איסורא בגוונא דמתני' דהאיסור הוא משום מת עצמו ואי משום דמ"מ איכא איסורא דרבנן כמו בשרץ דפטור אבל אסור א"כ הא במחנה לויה היינו עזרת נשים ג"כ איכא איסור דרבנן וכדתנן בפ"ק דכלים דאפי' בחיל טמא מת אסור ליכנס וכש"כ בעזרת נשים אלא ודאי משמע דלאיסור דרבנן לא חיישינן וש"מ דבמחנה שכינה

מת עצמו ג"כ אסור מה"ת. וכן כתבו התוס' ז"ל במנחות דף צ"ה דמת יש במינו טהרה במקוה ע"ש:

ומסקינן דמשום חשש שמא תפרוס נדה מוציאין אותה וא"כ צריך להוציאה אפי' מהר הבית דזבה ונדה משתלחין מכל מחנה לויה ואמאי תנן במתני' הוציאוה שלא תטמא העזרה משמע דאין חוששין אלא לטומאת עזרת נשים לחוד וי"ל דלא חששו משום ספק נדה אלא בעזרת נשים דאיכא נמי איסורא דרבנן משום טומאת מת וכיון דאיכא איסור דרבנן ודאי ואיסור תורה ספק. מש"ה מוציאין אותה משם אבל בהר הבית דליכא איסור כלל משום טומאת מת לספק נדה לחוד לא חששו ועי' מל"מ ז"ל שם בפ"ג:

והתוס' ז"ל הכא יש לומר דאזלי בשיטת ר"ת ז"ל ביבמות דף ז' שכתבו דליכא איסור דרבנן בעזרת נשים אלא שלא יכנס טמא מת אבל אם היה שם לא גזרו לצאת אלא דא"כ קשה יותר דבמת עצמו נמי כיון דליכא איסור תורה אפי' במחנה שכינה נימא נמי דלהוציאו משם לא גזרו כלל ואמאי ניחא ליה להש"ס במחנה שכינה ולא קשיא ליה אלא ממחנה לויה ועי' תוס' זבחים דף ל"ב שהאריכו בזה וכתבו שם דהא דתנן במתני' שלא תטמא העזרה לאו דוקא אלא מוציאין אותה מחיל והר הבית ג"כ ע"ש:

דף כא.

גמ' כי נר מצוה ותורה אור למה תלה הכתוב מצוה בנר ותורה באור. לומר לך מה נר אינו מגין אלא לפי שעה כך מצוה כו' התורה באור מה אור מגין לעולם כו' ואומר בהתהלכך כו' זה העוה"ז בשכבך כו' זו מיתה והקיצות כו' לעתיד לבא משל לאדם שהיה מהלך באישון לילה ואפלה כו' הדברים מבוארים כי ירידת האדם לעוה"ז הוא מקום חשך ואפלה מכסים את עין השכל מהביט אל רוממות יוצר הכל ב"ה וימש החשך הזה ברוב המסכים עניני העוה"ז ועסקיו והבליו והמהלך באישון חשך נבוך הוא בג' אלה כי הרבה מכשולים לפניו הקוצים והפחתים והברקנים יפול הנופל בהם בלי דעת אך מסיבת החשך ועוד יותר מסוכן הוא מפני החיות רעות והלסטים אשר יארבו לדם הולך בחשך ואחר כל אלה הילוכו לבטלה הוא כי נבוך הוא ואינו יודע אם יגיע למחוז חפצו וכל אלה הם מצוים יותר באדם המהלך בחשכת העוה"ז ועסקי ההבל כי המכשולות רבו כמו רבו ובכל פסיעה ופסיעה קרוב הוא להכשל בלא דעת כי הרשעים אין יודעים לעשות רע ובלא דעת יכשלו ויפלו באחת הפחתים מפני נפש הבהמית אשר. תתאוה לכל רע והסכנה היותר גדולה היא מחיה רעה ולסטים הוא כח היצה"ר וכל מחנהו אשר יארוב לדם הולך בחשך לבלעו לגמרי ועוד זאת כי נבוך הוא בהילוכו ובכל הילוכו

ועמלו אשר יעמול לא יגיע לשום מחוז חפץ כי יחוג וינוע כשכור כדרך המהלך בחשך ומי שברא החשך הזה הוא שברא אור וזיכה את עמו באור התורה להנצל בה מכל אלה וילך לבטח דרכו להגיע אל מחוז החפץ השלימות וביאר הקדוש הזה הדרגת האור הטוב הזה בכל בחינותיו עד השלימות הגדולה תכלית בריאתו לשוב אל מקור העליון זך ונקי בלי שום מכשול והוא כי ב' בחינות אור יש בכלל האור הטוב הזה התורה ומצותיה ושניהם נצרכים המה לסגולת הסרת החושך ואפלה חשכת מסכי העוה"ז אשר נשמת האדם סגורה בהם ותלה הכתוב המצוה בנר והתורה באור והוא מפני שידוע טבע יושבי חשך אשר לא יוכלו לקבל פתאום אור גדול ונצרך להרגילו בטבע האור מעט מעט ע"כ זיכנו במצותיו ית' הם דוגמת הנר מאור הקטן למען יתרגל האדם לקבלת האור הגדול הוא אור התורה ויפה היא גם לבדיקה בחורין וסדקים כי ע"י מצוה אחת יאירו עיני שכלו ונשמתו תוסיף אומץ להעיר לבבו ולהרים רגליו ללכת אל מחוז חפצו לעשות שליחותו אשר שולח ממרום ומפני שהאור הזה קטן הוא דוגמת הנר לא תספיק להסיר החשך כי אם מעט וגם סופו הוא להכבות. וגם במעט מים אשר יבאו עליו יכבה הוא קודם עתו כן הוא האור מצוה כי לא יגין אלא לפי שעה וסוף החשך להתגבר כבראשונה הם כחות הרעים אשר הם באדם בטבעו בראשית בריאתו ועוד זאת כי עבירה מכבה מצוה כי נוחה היא להכבות מפני קטנות אורה ע"כ זיכנו ה' ברחמיו במאור הגדול הוא אור התורה עצם אור העליון. ולו ב' מעלות כי מאיר לעולם מפני שהוא עצם האור ולא יבא בו ההעדר מאליו וגם לא יכובה אפי' במים רבים מפני אורו הגדול וסגולתו הוא בהדרגה כמו שאמרו ז"ל והראשונה במעלת התורה היא דוגמת אבוקה של אור כי בראשית לימודה לא יוסר החשך לגמרי מפני התגברותו מראשית ימי עלומיו אך יגבר בקרב האדם האור הזה כאבוקה של אור להצילו מן הקוצים כו' כי לא יבא לידי מכשול בלי דעת כי תאיר לו נתיבותיו להשמר מכל מכשול ויראה גם מרחוק איזה מכשול ויטה לצד שינצל ממנו ועדיין מתיירא הוא מחיה ולסטים מפני אשר החשך משמש עדיין בטבעו וחיה רעה ולסטים לא ייראו מאור האבוקה והתורה באורה יש לה סגולה להסיר החשך ולבטלו כי תתפשט אורה בכל חדרי לב האדם וכל כחותיו אך לטוב יתאוו ואז ניצול גם מחיה ולסטים דוגמת עמוד השחר אשר החשך חלף ועבר לגמרי ולא ישלוט בו היצה"ר המחשיך פני הבריות אבל בכ"ז יחסר עוד מדרגה לידע באיזה דרך הוא מהלך. כי אחר כ"ז שאינו מתירא משום שטן ופגע רע לא ידע עדיין אם הגיע עדיין למחוז החפץ בדרך הסלולה להדבק במקור הקדושה אשר משם חוצבה נשמתו הטהורה וכאמרם ז"ל עולמך תראה בחייך יכוין כי שלימות נפש האדם שתתפשט מן הגשם ויראה עולמו היינו

מקורו הקדוש בחיים חיותו כי השלימים יראו בעוה"ז בחינת עוה"ב וזהו דוגמת פרשת דרכים כאשר הגיע ע"י מעלת התורה לזה המדרגה אז השלים שליחותו וילך לבטח דרכו לבא אל מחוז החפץ ותכלית הרצון הקדוש בשלימות האדם וג' מדריגות אלו מכוונים הם בקרא בהתהלכך כו' זה העוה"ז כי הוא מלא קוצים ופחתים ואור התורה יגן עליו שלא יכשל באחת מהם בשכבך כו' זו מיתה כי אור התורה יתגבר בקרבו עד אשר לא ייראו מחרב מלאך המות הוא שטן הוא יצה"ר והקיצות היא תשיחך לע"ל כי תוליכנו בדרך הטובה אל אור החיים. כי גם אחר המיתה יש כמה דרכים וכמו שאמר הקדוש ריב"ז ולא עוד אלא שאיני יודע באיזה דרך כו' חבל אור התורה תוליכנו בטח לעוה"ב לחזות בנועם ה' ופליגי לקמן מה האות כי הגיע לפרשת דרכים. רב חסדא אמר זה ת"ח ויום מיתה יכוין ע"ד אמרם ז"ל אם רצונך שתחיה מות עצמך בעוה"ז והיינו להמית כל כחות הרעים וכמשאז"ל אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה היינו ביטול כחותיו הגשמיים ובבואו למדה זו כבר הגיע לפרשת דרכים ולא יתעה ח"ו מן הדרך הטובה רנב"י אמר זה ת"ח ויראת חטא כמבואר בדברי הראשונים ז"ל כי יראת חטא מעלה גדולה היא ומדה עליונה כי ירא לנפשו משום חסרון וחטא לשון חסרון הוא ואך יראה במילואה וטובה שלא תפרד כרגע ממקורה גם זה ילך דרכו לבטח למקום החפץ מר זוטרא אמר זה ת"ח דסליק שמעתתא אליבא דהלכתא כי זכה לקדושה עליונה להיות לעזר לו וכמו שאמרו ז"ל בדוד מלכנו ע"ה וה' עמו דסליק שמעתתא אליבא דהלכתא וזה ודאי הגיע לפרשת דרכים כי יודע הוא דרך ה' והליכותיו ופריך מהאי ברייתא דמצוה אינה מגינה אלא לפי שעה אמתני' דזכות מצוה תולה שנה או ב' או ג' ואמר רב יוסף מצוה בעידנא דעסיק בה מגנא ומצלא בעידנא דלא עסיק בה מגנא ולא מצלא ופי' רש"י ז"ל מגנא מן הפורעניות ומצלא מן החטא תורה בעידנא דלא עסיק בה ג"כ מצלא ולפ"ז הא דמצוה לפי שעה ותורה לעולם היינו לענין הצלה מחטא אבל להגין מן היסורין מצוה ג"כ מגנא אפי' בעידנא דלא עסיק בה והא דתניא עבירה מכבה מצוה ג"כ לאו לענין הגנת יסורים קאמר דא"כ הדק"ל אמאי זכות תולה אלא בשכר לעתיד קאמר כן פי' רש"י ז"ל ויש לדקדק הא במתניתין משמע דמצוה אינה מגינה לעולם אלא לפי זכות המצוה יש שנה ויש ב' או ג' אבל לא לעולם ונראה דרב יוסף נמי מודה דלענין הגנה ג"כ יש חילוק בין מצוה לתורה אלא דס"ד דלפי שעה דברייתא היינו בעידנא דעסיק בה ומש"ה פריך אמתניתין ומשני רב יוסף דזכות מצוה ג"כ מגין אפי' בעידנא דלא עסיק בה אבל לא לעולם אלא הכל לפי הזכות וכדוגמת הנר אם קטנה היא תפסק אורה מהר ואם גדולה המשך יותר כ"כ לפי ערך המעשה כן היא הגנתה אבל אור תורה מגין לעולם וס"ל לרב

יוסף דאפי' מצלא לעולם ופריך ליה רבא מדואג ואחיתופל דלא הגינה עלייהו ומסיק רבא לענין הגנה כרב יוסף דמצוה נמי מגנא אפי' בעידנא דלא עסיק בה אבל לא לעולם אלא לפי שעה וזמן זכותה אבל אצולי לא מצלא כלל וכדברי רמבר"י דלהציל מן הקוצים כו' לא יועיל אלא אבוקה של אור היינו אור תורה וגם זה דוקא בזמן שהאבוקה בידו היינו בעידנא דעסיק בה ומיושב קצת קושית התוס' ז"ל בזה ארבא בד"ה מצוה ע"ש אמר ר"י דרשיה ר' מנחם בר יוסי להאי קרא כסיני יכוין כי הודיע מעלת התורה בג' מדרגות אלו להנצל מכל מכשול ומחיה רעה ומלסטים הם כל כחות היצה"ר ומחנהו כל הע' אומות בכלל והגעתו לפרשת דרכים לבא אל מקור הקדושה והן הן הדברים האמורים בסיני בשכר התורה והייתם לי סגולה כו' אוצר חביב לשמרו מכל נזק והפסד וזו היא ההצלה מן הקוצים כו' ואתם תהיו לי ממלכת כהנים שלא תיראו מחיה רעה ומלסטים כי יהיה מוראכם על כל וגוי קדוש כי תגיעו אל מקור הקדושה חיים וקיימים לעולם כי"ר:

שם גמ' לסוף אמר ליה תא נערוב לכאורה אינו מובן דמה עלה ע"ד שבנא לחלוק עם הלל בתורתו לפי משמעות רש"י ז"ל דהלל לא נהנה משבנא כלל ונראה דאף ע"ג דהעוסק בפרקמטיא באמונה ג"כ עבודה היא ושאלה ראשונה היא לאדם נשאת ונתת באמונה וגם בעל העושר באמונה אפשר לו לקיים מצות מעשיות יותר קצת מהעוסק בתורה מפני זה עלה ע"ד שבנא להתערב ולפלוג יצתה ב"ק ואמרה אם יתן איש את כל הון ביתו כו' כמו שאמרו ז"ל וכל חפצים לא ישוו בה אפי' חפצי שמים וכדתנן ות"ת כנגד כולם:

דף כא:

תוס' ד"ה יתומים שמכרו ונראה דוקא לענין מזון הבנות כו' אבל מזון האשה אינן יכולים למכור מדור אלמנה כו' ועי' בש"ע אה"ע סי' צ"ג דכתב בפשיטות דלמזון האשה ג"כ אין מוציאין אפי' מכרו ושעבדו האחים וכל דבריהם כאן אינן מובנים מש"כ דה"ה אם מכרו בנכסים מרובים והא דנקט נכסים מועטים אורחא דמלתא נקט לא ידענא למה הוצרכו לזה הא רבותא קמ"ל דאפי' בנכסים מועטים דהכל לבנות וסד"א דברשות בנות הם קמ"ל דברשות הבנים וכדאיתא בכתובות ובב"ב דף ק"מ:

ועי' תוס' שם בב"ב שכ' לחלק בין נכסים מרובים לנכסים מועטים. ומש"כ עוד דמטלטלי לא משתעבדי למזונות לא ידענא מה ענין זה לכאן דכל הני דיני במקרקעי איירינן אבל מטלטלי לא משתעבדי כלל גם מש"כ דרב אסי יכול לסבור נמי כאדמון וכמו שפי'

מהרש"א ז"ל דבריהם שם בב"ב מוכח דלא כן הוא אלא כרבנן ס"ל מדפשיט מיניה למועטין ונתרבו ע"ש:

דף כב.

גמ' אתמר קרא ושנה כו' ר' ינאי אומר ה"ז כותי פי' רש"י ז"ל דאסור לאכול פתו ויינו. ולא מצינו חומר זה בשום מקום לאסור פתו ויינו של מי שלא שימש ת"ח ונראה דכל הני אמוראי הודיעו לנו מעלת שימוש ת"ח הוא לימוד הגמרא כי בלא שימוש יוכל לבא לכל המדות הפחותות האלה וד' מדריגות הם כ"א גרוע מחבירו הראשונה היא ע"ה וכאמרם ז"ל במשנה ולא ע"ה חסיד ואפי' קרא ושנה אם לא שימש ת"ח ה"ז ע"ה כי אין לו דעת לעשות דבר שלא כטבע הארץ ולא יבין כי עיקר מעלת האדם עם כל דרכיו המה רוחניים כברואי שמים לעשות חסד זע"ז ולא לעבוד את עצמו לבד ור' שמואל בר נחמני אמר כי קרוב הוא לבא למדה יותר פחותה וה"ז בור והוא גרוע מע"ה כי אין בור ירא חטא כמו שדה בור אשר עלה כולו קמשונים כן הוא זה שלא שימש ת"ח מלא מכשולים הוא ר' ינאי אמר ה"ז כותי כי מפני חסרון דעתו יבא בגדרי הכותים לעבוד ע"ז ג"כ וכמו שנאמר את אלהיהם היו עובדים וזה מפני מיעוט לימודם תורת ה' כמבואר שם במקרא. רב אחא בר יעקב אמר ה"ז מגוש והיא המדה היותר פחותה מכולן כי אמגושי הם המינים ההולכים אחרי סכלותם וחכמים המה בעיניהם ומלעיגין בדברי חכמים כן הוא זה הולך אחר דעתו וחכם הוא בעיניו והיינו דאמרי אינשי רטין מגושא ולא ידע מה כי המגוש ידמה בדעתו כי חכם הוא לדבר גדולות אבל לא ידע מה והכל הבל וסכלות כן תני התנא וילך אחרי דעתו אבל לא ידע מה כי חסר דעה הוא והולך אחרי סכלות לבו ומר אמר חדא כו' ולא פליגי כי יש מהם בגדר ע"ה ויש בגדר בור ואינך. כי כל שהוא מוסיף דעת עצמו לתור אחרי לבבו ועיניו הוא גרוע יותר עד שיבא לכלל מגוש וזשדז"ל לקמן ירא את ה' בני ומלך ועם שונים אל תתערב אלו ששונים הלכות כי הכתוב צוה לירא את ה' ומלך מאן מלכי רבנן הם ת"ח וכמו שאז"ל באבות הוי מתאבק כו' ועם שונים אל תתערב אלו השונים הלכות כי לא ייראו את ה' וגם יבזו ת"ח ופריך פשיטא מהו דתימא שונין בחטא כי מי ששונה בחטא ג"כ לא ייראו את ה' גם לא ישמע לדברי חכמים אחרי שהותרה לו קמ"ל דאלו שוני הלכות ג"כ בכלל זה ובזה יש לישב קצת קושית התוס' ז"ל בד"ה ר' שמואל ודו"ק:

דף כב:

תוס' ד"ה אלו שמנחותיהם נשרפות תימא כו' ונראה דלא איצטריך לאשמעינן דבכלל אומרת איני שותה הוא או אומר בעלה איני משקה כיון דליתנהו כלל ולעיל איצטריך לאשמעינן אחר קידוש הקומץ והוא אחר שתיה ג"כ דמשקה ואח"כ מקריב וקמ"ל כיון שמתו קודם הקרבה מנחתם נשרפת אבל הכא במתניתין דמיירי קודם שתיה פשיטא דנשרפת ועי' מש"כ לעיל דף ו' בזה וק"ל:

בד"ה ושבעלה בא עליה כו' תימא כיון דבדרך בא עליה. היינו קודם שתיקדש וא"כ הוי הקדש טעות כו' ובירושלמי בפירקין הל' ג' איתא תני ר' חייא עד שהיא בדרך מנחתה קדשה אמר ר' יוסי בר בון מתניתא אמרה כן שבעלה בעלה בדרך ואפ"ה תני דנשרפת ש"מ דהמנחה נתקדשה כבר בדרך. הרי מבואר דמתני' מיירי דהמנחה כבר נתקדשה וכן מסתבר דלאחר מכן ודאי לא קדשו כלל. דהבעל הוא המביא המנחה וכיון שהוא יודע דלא חזיא לשתיה ודאי אין זה הקדש כלל וזה הקדש טעות הוא יותר מאילו יש לה עדים ומ"מ יפלא דהתוס' ז"ל במכילתין רגילין להביא דברי הירושלמי ולא הביאו דברי הירושלמי בזה דמוקי לה שכבר נתקדשה המנחה בדרך וכן במאי דפשיטא להו בישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה דאע"ג דלא חזיא לשתיה מ"מ המנחה קדשה כבר דקדק מהרש"א ז"ל מנ"ל הא ומסתבר דכל דלא חזיא לשתיה מעיקרא דהמנחה לא קדשה וצ"ע:

דף כג.

תוס' בד"ה כל הנשואות לכהנים מנחותיהם נשרפות כו' האריכו בזה לבאר שיטת רש"י ז"ל דאפי' מנחת נדבה של אשת כהן נשרפת והטעם משום דקי"ל מה שקנתה אשה קנה בעלה להכי אע"ג דהיא מביאה הוי כיש לו חלק בה ונשרפת ולדידי קשה א"כ היכא דהיא מביאה משלה כגון שנתנו לה ע"מ שאין לבעלה רשות בה תקמוץ ותאכל ואמאי תנן סתמא דכל הנשואות לכהנים נשרפות ועוד נהי דמה שקנתה אשה קנה בעלה. עכ"פ כי נותן לה משלו לשלם נדבתה הרי הוא נותן לה במתנה. ואין לו עוד חלק בזה ואטו אם כהן נותן לישראל מנחה נדבה יחשב כאילו יש לכהן חלק בה ולא תאכל וכן הקשו התוס' ז"ל בד"ה הקומץ קרב לעצמו דאמאי לא שדינן כולה בתר דידה כיון דהיא מתכפרת ותירוצם שם לא שייך אלא גבי מנחת סוטה דאיכא למימר דיש לו קצת חלק בגוף המנחה דלברר עון שניהם אתי אבל במנחת נדבה אין לכהן שום חלק בה והיא מתכפרת לבד וכי היכי דודאי אשה עושה תמורה בקרבן שנתן לה בעלה משום דהיא מתכפרת ה"נ תקמוץ ותאכל:

והתוס' ז"ל כתבו בשם הירושלמי דמיירי במנחת סוטה וכדתני ר' חייא ליקרב כליל כו' לאכול אינו יכול מפני שותפותו של איש אלא הקומץ קרב לעצמו והשירים קריבים לעצמן והנה בגמ' פרכינן קרי כאן כל שממנו לאשים הרי הוא בבל תקטירו ובעי למימר דמסיק להו לשם עצים ופריך לרבנן מא"ל אלא דעביד להו כר"א בר"ש דמתפזרת על בית הדשן וכ"ע מודו הכא וקצת קשה אמאי לא מוקי לה כר"ש שם במנחת חוטא דהקומץ קרב לעצמו והשירים קריבים לעצמן ע"ג המזבח אבל לשיטת רש"י ז"ל דמיירי אפילו במנחת נדבה ניחא דחלק הבעל בזה הוא רק מטעם מה שקנתה אשה קנה בעלה וזה אינו אלא מדרבנן א"כ מד"ת מנחתה היתה נאכלת אלא מדרבנן יש לבעלה כהן חלק בה ואינה נאכלת וא"כ א"א להקטירה ע"ג מזבח משום כל שממנו לאשים כו' וא"א אלא או כר"א לשם עצים או כר"א בר"ש לפזרה על בית הדשן:

אבל הא דאמר ר' חייא בירושלמי הקומץ קרב לעצמו והשירים קריבים היינו על המזבח וכדאיתא בירושלמי בפירקין דס"ל כר"ש במנחת חוטא ע"כ לא מיירי אלא במנחת סוטה דאיכא לבעל חלק בה מד"ת בזה י"ל דהשיריים קריבים על גבי המזבח מחמת חלקו של בעל ועי' בירושלמי מבוארין הדברים דפלוגתא דר"ש עם בנו ר"א גבי מנחת חוטא איתא נמי במנחות נשים הנשואות לכהנים וסתמא דמתניתין מוקי לה כר"א בר"ש דהשיריים מתפזרין לבית הדשן מדתני לשון נשרפת משמע שריפת ביה"ד ור' חייא דאמר השיריים קריבין לעצמן ס"ל כר"ש דקריבים ע"ג המזבח וכן משמע בתוספתא במכילתין דר"ש ובנו ר"א פליגי בהך דמתניתין למר השיריים קריבים ע"ג מזבח ולמר מתפזרין על ביה"ד אבל שיטת תלמודין נראה די"ל דלא שייכא הכא פלוגתא דר"ש ור"א בנו ודוקא במנחת חוטא הוא דס"ל לר"ש הכי וכדיליף מקרא התם במנחות. אבל הכא ליכא למ"ד דיקרב ע"ג המזבח ולא מיבעי במנחת נדבה דחלק הבעל קליש הוא אלא אפי' במנחת סוטה עיקר בתר דידה אזלינן ושייכא בהא כל שממנו לאשים כו' וליכא למימר בהא או דמסיק להו לשם עצים כר"א או על בית הדשן כר"א בר"ש ורש"י ז"ל לקמן בד"ה כר"א בר"ש כו' כתב דר"ש דמנחת חוטא לא ס"ל הך דכל שממנו לאשים כו' ולא ידענא מי הכריחו לזה הא ר"ש מקרא יליף התם במנחות דצריך לקמוץ והשיריים קריבים ג"כ ולא אשכחן מאן דפליג בהא דכל שממנו לאשים כו' ועוד דלדבריו יקשה אמאי לא מוקמינן מתניתין כוותיה דר"ש אלא ודאי דוקא במנחת חוטא הוא דקאמר הכי ועיין מהרש"א ז"ל:

ומדברי הרמב"ם ז"ל בפי"ב מהל' מעה"ק ג"כ נראה דאפי' במנחת נדבה של נשואה לכהן השיריים מתפזרים לביה"ד מפני חלק הבעל ולא נתברר לי טעם הדבר וכמו שכתבתי

ועוד דא"כ עבד כהן שהתנדב מנחה ג"כ נימא דהדין הכא להתפזר על ביה"ד דקנין הרב בעבד גדול יותר מקנין הבעל באשה ולקמן יתבאר עוד בזה:

בא"ד הא יש בו שותפות אינה קריבה משום דכתיב נפש והכי איתא בספרי עכ"ל והיא מתניתין בפ' המנחות והנסכים דמנחה אינה באה בשותפות ותי' דעיקר כפרה משום דידה הוא כו' דמסיק התם דקניא להו כו' לשון זה אינו מדוקדק דאדרבה מסקנא התם דלא קניא להו לכפרה אלא מקופיא ועיקר דבריהם נכונים הם דמוכח התם דבתר כפרה אזלינן וכיון דהיורשים אין מתכפרים בו אלא מקופיא קרינן ביה נפש ולאו שותפים הם ה"נ כיון דעיקר כפרה דידה הוא לא מיקרי שותפות ובלא"ה אין כאן קושיא כ"כ כיון דהכא מצותה בכך וכך היא באה חובה אין זו בכלל מנחה דאינה באה בשותפות דהתם במנחת נדבה מיירי:

תוס' בד"ה דמסיק להו לשם עצים הביאו ד' רש"י ז"ל שכתב דמתנה בלשון תנאי כו' ותמהו עליו איזה תנאי שייך הכא אלא הוי כמו אברי עולה וחטאת שנתערבו דמסיק לשם עצים בלי שום תנאי וסיומו דרש"י ז"ל נקט לה אגב שיטפיה ולי נראה דרש"י ז"ל כתב כן בכוונה דבשלמא באיברי עולה וחטאת שפיר אמרינן דמסיק לשם עצים משום חשש איברי חטאת אבל הכא השיריים אמאי קמסיק לשם עצים ממ"נ אי בתר דידה אזלינן יאכלו ואי בתר דידיה יקריבן על המזבח מש"ה כתב ז"ל דספק הוא אי בתר דידה אזלינן אי בתר דידיה והיינו נמי דמסיק לקמן אבל הכא דלאו בת הקרבה היא רבנן נמי מודו וכמו שפי' רש"י ז"ל שם דילמא בתר דידה שדינן לה והתוס' ז"ל בד"ה הקומץ קרב לעצמו כו' כתבו בעיית הירושלמי אי מחשב על אלו השיריים ומסיק דאינו מחשב משום דאינו ראוי לא לאכילת אדם ולא לאכילת מזבח ולפי פי' רש"י ז"ל דספק הוא היה מועיל בה מחשבה לפוסלה מספק וכש"כ במנחת נדבה שכ' לעיל דאינה מתפזרת על ביה"ד אלא מדרבנן דפשיטא דמחשב עליה אבל כבר כתבתי דשיטת הירושלמי דלר"ש השיריים קריבים ע"ג המזבח מה"ת ולר"א בר"ש מתפזרין על הדשן ג"כ מדין תורה כמו במנחת חוטא דילפי מקראי כל חד בטעמיה ומ"מ לא הבנתי פשיטות הירושלמי מר"א בר"ש לר"ש דלר"ש וודאי נראה דאין קריבין בלילה ולא לאחר מיתה כיון דגם השיריים בכלל כליל תקטר הם ולא הוקשו ממנחת ישראל אלא לקמיצה ודו"ק:

דף כג:

תוס' ד"ה כהן ולא כהנת ופריך בירושלמי מכהן כי יקנה נפש מעתה כהן ולא כהנת ומשני דהכא כתיב והכהן כו' ובחולין דף קל"ב משני דאהרן ובניו כתובים בפ' ואכתי

תיקשי קושית הירושלמי למאן דאית ליה התם במתנות ג"כ כהן ולא כהנת משום דילמד סתום מן המפורש א"כ בכהן כי יקנה נפש נמי נימא הכי דלא כהנת וי"ל דלא פריך בירושלמי אלא אי נימא דממשמעותא דכהן ממעטינן כהנת א"כ בכהן כי יקנה נפש נמי נימא הכי אבל התם מסקינן דכ"ע ס"ל דממשמעותא דכהן לא ממעטינן כהנת ולהכי כתב רחמנא הכא אהרן ובניו אלא דס"ל לר' ישמעאל דילמד סתום מן המפורש וכי היכי דבמנחה כהן דווקא ולא כהנת ה"נ בנתינת המתנות לא יצא ידי נתינה אלא בכהן וע"כ לא יליף סתום מן המפורש אלא היכא דמסתבר קצת לחלק בין כהן לכהנת ודווקא לכהן צותה התורה ליתן ולא לכהנת אבל לענין קנין כספו לא מסתבר לחלק בין כהן לכהנת וכל שהבעלים אוכלין קנינו נמי אוכל ובלא"ה נראה דאיכא למשמע דאפי' כהנת שקנתה נפש דאוכלין מהא דמרבינן ביבמות אפילו אשת כהן שקנתה עבדים דאוכלין א"כ כש"כ כהנת עצמה ועי' תוס' בחולין שם שכתבו דהא דלא כהנת לר"י היינו דווקא בנשואה לישראל אבל פנויה נותנים לה ולא הבנתי דא"כ מאי קאמר וילמד סתום מן המפורש הא התם במתנות אפי' כהנת בכלל אם פנויה היא והיכי יליף ממנחה בנשואה לישראל הא במנחה אפילו פנויה אימעיט וצ"ע:

תוס' בד"ה מה בין איש לאשה כו' ותימא אמאי לא חשיב נמי סמיכות כו' ולא קתני נמי שהעברי יוצא בשנים מפשט דבריהם נראה דקושיתם אמתניתין היא אלא דא"כ הני דחשיב בתוספתא ג"כ תיקשי להו אמאי לא חשיב לה במתניתין ולמה להו לאוסופי מילי אחריני ע"כ נראה דאתוספתא קשיא להו כיון דמה ששיירו במתניתין חשיב להו בתוספתא. א"כ אמאי לא חשיב נמי שהעברי יוצא בשנים כו' ואינך מילי אלא דקושיתם אמאי לא חשיב נמי סמיכות כו' אתוספתא לא תיקשי דהא קתני התם כהן עובד ואין כהנת עובדת וכל הני בכלל ואמתניתין ג"כ לא תיקשי דלא חשיב אלא מילי דלאו עבודה הם אבל באמת במתניתין וגם בתוספתא תני ושייר:

רש"י בד"ה ורגמו אותו כו' עיין מהרש"א ז"ל והפ"מ בירו' נעלם מאתו דברי המהרש"א ז"ל ע"ש:

פרק רביעי

תוס' בד"ה אלמנה לכה"ג כו' האי דלא עריב ותני להו כו' מיהו תימא כו' ואין זה תימא כ"כ כי מתניתין סידרא נקט ברישא דאינה שותה מפני שאינה אשתו גמורה כמו ארוסה ושומרת יבם אח"כ נקט שאינה שותה מטעם דאינה ראויה לאישות ולקיימה כמו אלמנה כו' ואח"כ תני אלו שאינן שותות מטעם אחר בעלמא ומעוברת ומניקה ואיילונית וזקינה תני להו בפ"ע משום דפליגי בהו תנאי ואיכא דס"ל דשותות והרמב"ם ז"ל בפי' ובחיבורו

כתב טעמא דאלמנה לכה"ג משום דאינו מנוקה מעון וכל שבא ביאה אסורה מימיו חשוב אינו מנוקה מעון ולפ"ז קצת קשה הא דתנן שבעלה בא עליה בדרך בבבא אחריתא הא זה בכלל הני דרישא דאינו מנוקה מעון ויתבאר לקמן בזה בס"ד ובלא"ה לא שוו בדינייהו דאלמנה לכה"ג כו' לא נוטלת כתובה אע"ג דמניעת השתיה הוא מפני שאינו מנוקה מעון מ"מ כיון דמתחלתה לא היתה ראויה לשתות לא היה לה להכניס עצמה בספק הזה משא"כ בעלה בא עליה דהיתה ראויה לשתות והוא גרם לה שלא לשתות נוטלת כתובה ואפילו לב"ש במתו בעליהם דנוטלת כתובה היינו היכא דממילא בטלה שתיתה אבל לא היכא דבנטל הוא בידים וכדאיתא בירושלמי ועיין משנל"מ ז"ל פ"ב מהל' סוטה הלכה ח' בד"ה ואיכא לעיוני כו' ע"ש מש"כ ואין דבריו ז"ל מובנים והדבר ברור כמו שכתבתי דאינה נוטלת כתובה אלא אם הוא גרם שלא לשתות אחר סתירה דראויה היתה לשתות וליטהר אבל אם לא היתה ראויה לשתות בשעת סתירה מאיזה טעם שיהיה אינה נוטלת כתובה וכדברי הירושלמי בארוסה יודעת היתה שאינה שותה ולמה הכניסה לספק הזה אלא כדי לפוסלה מכתובתה:

ובירושלמי אמרינן תרי טעמי הא דאלמנה לכה"נ אינה שותה חדא משום דכתיב ונקתה ונזרעה זרע זרע כשר ולא זרע פסול ועוד טעמא אחרינא מסברא כלום המים באים להתירה לבעלה והכא אומרים לו הוצא וי"ל דחד טעמא הוא עם דרשת הספרי שכתב רש"י ז"ל ולהאי טעמא דזרע כשר ולא זרע פסול קשה לכאורה מהא דתניא לקמן אם שניהם ממזרים שותה ואמאי הא זרע פסול הוא וי"ל דלא חשיב זרע פסול אלא אם בעבירה הוא אבל בלא"ה מיקרי זרע אע"ג דפסול הוא ודו"ק:

דף כד.

משנה אמר בעלה איני משקה כו' עיין בירושלמי ובמשניות דגרסינן תרתי אמר בעלה איני משקה ושבעלה אינו רוצה להשקותה וי"ל דמשנה יתירא קמ"ל דכיון שאמר איני משקה תו אינו משקה אפי' אם חזר ורוצה וכמו שכתבו התוס' ז"ל בהאשה רבה כמו שהבאתי לעיל אבל מ"מ נראה כמש"כ התוס' יו"ט ז"ל מדלא תנן לה בשאר דוכתי:

תוס' ד"ה ושאר כל הנשים ואומר רבי דוקא מעוברת כו'. אבל נשאת תוך ג' מאי דהוי הוי ותו לא קנסינן ליה להוציא עי' ביבמות שם פרק החולץ ובש"ע אה"ע סי' י"ג דרוב הראשונים ז"ל ס"ל דצריך להוציא אבל לא עולמית ומש"כ דבכהן אפילו לרבנן אינה שותה דלרבנן נמי יוציא בגט ואסורה עליו לעולם לדעת הרמב"ם ז"ל דס"ל דאם ברח עד אחר זמן אין צריך להוציא א"כ בכהן נמי ראויה לו ע"י בריחה והתוס' ז"ל ביבמות

כתבו לחד תירוצא דהכא שנאסרה עליו אין צריך להוציא כיון שנאסרה עליו מחמת קינוי וסתירה לא יבא עליה להכי תני יכול הוא להפרישה ולא יוציא דקודם שתיה יכול הוא להפרישה לחוד. ומטעם זה כתבו שם דאם קידש מעוברת חבירו ג"כ אין צריך להוציא אפילו לר"מ דאמר יוציא עולמית כיון דאסורה עליו בלא"ה דכלה בלא ברכה כו' ועי' מהרש"א ז"ל שם שהקשה הא לר"מ לא מהני הכא הא דאסורה עליו מחמת קינוי ואין כאן קושיא דהכא שאני דמיד שנשא מעוברת חבירו קנסוהו רבנן להוציאה וכי בשביל שהיא חוטאת ונסתרה תהיה נשכרת והותרה לו אבל לרבנן שפיר מהני דהא אינה צריכה גט אלא שלא יבא עליה כל ימי עיבורה וכיון דאיכא עליו איסור אחר אין חוששין אבל בקידש לחוד אפי' לר"מ לא קנסינן כיון דאין כאן חשש זה כלל מתחילת הקדושין ולפי דבריהם ביבמות אין חילוק בין כהן לישראל:

ועוד נראה דלדברי הרמב"ם ז"ל בלא"ה אין חילוק בין כהן לישראל דהוא ז"ל כתב לשיטתו דטעמיה דר"מ הוא משום דבא ביאה אסורה כיון דאסורה היא עליו עולמית הוי כמו שנשא נתינה אבל לרבנן דמותרת היא לאחר זמן לא חשיב ביאה אסורה וא"כ אפי' כהן ג"כ לאו עבירה היא דמה שאסורה עליו לאחר גירושין הוא משום איסור גרושה ולא משום איסור מעוברת וזה ברור ומצאתי במשנל"מ ז"ל שכתב כן:

שם משנה ר"א אומר יכול הוא לישא כו' דברי פי' המשנה להר"מ ז"ל בזה יתבארו לקמן בגמ' בס"ד וקצת קשה מכאן לשיטת הרמב"ם ז"ל דעיכוב השתיה הוא משום דאינו מנוקה מעון ואיילונית אין ביאתה אסורה והאיסור הוא משום ביטול עשה דפו"ר ועון אחר הוא וגם זה יתבאר לקמן:

תוס' בד"ה ושאר כל הנשים כו' תימא משנה יתירא מאי קמ"ל וי"ל דקמ"ל דקודם שנמחקה המגילה אין צריך לאיים עליה לשתות ומיד שאמרה איני שותה שומעין לה וק"ל ודברי התוסח"ד בזה נכונים:

בד"ה ור' יונתן כו' האריכו ליישב דברי התנאים בהא דד"ת כלשון ב"א ומסקנתם דהא דאמרינן בעלמא הניחא למ"ד ד"ת כלשון ב"א הוא ר"י ומ"ד לא ד"ת כלשון ב"א הוא ר"ע וכדבריהם מבואר בירושלמי בכמה דוכתי דר"י ור"ע פליגי בהא:

בא"ד ובלא קרא לא משמע לחייב קונם קונס כו' מדבריו ז"ל נראה דכינויים נמי איתרבו מקרא ולא כן כתבו בנדרים שם דלכינויים לא איצטריך קרא אלא לידות ע"ש:

גמ' מר אלימא ליה ארוסה ומר אלימא ליה שומרת יבם כו'. ולכאורה נחלקו עוד בסברא בעלמא דלר' יאשיה אי לאו ריבויא דאיש איש הוי ממעטינן מתחת אישך לחוד לתרווייהו ארוסה ושומרת יבם אע"ג דשומרת יבם עדיפא לי' ולר' יונתן מתחת אישך

לחוד לא הוי ממעטינן אלא מילתא דמסתבר כמו שומרת יבם לדידיה ולא ארוסה ומאי טעמייהו בזה וי"ל דתרווייהו ס"ל דמתחת אישך לא הוי ממעטינן אלא חדא מילתא דמסתבר והא דאמר ר' יאשיה יכול שאני מוציא אף שומרת יבם על אידך מיעוטא קאמר דאשה תחת אישה או י"ל לאידך גיסא דלתרווייהו מחדא מיעוטא אימעיטו תרווייהו והא דקאמר ר' יונתן ולא אוציא ארוסה היינו משום ריבויא דאיש איש:

דף כד:

תוס' ד"ה ור' יונתן כו'. בהא נמי נימא דר"י לית ליה דאשת חרש שותה עכ"ל ואין זה מדוקדק דהא לאו לשתיה מרבי להו אלא לקינוי לבד לאוסרה לבועל ולבעל ולפוסלה מכתובתה ובירושלמי יליף הא דאשת חרש כו' מבני ישראל וקינא כו' וא"כ י"ל דר' יאשיה מהכא יליף והיקשא דאשה לאיש ואיש לאשה ג"כ משמע בירושלמי סוף פרק היה מביא דלא ס"ל להאי היקשא ע"ש:

גמ' כגון שבא עליה ארוס בבית אביה והרמב"ם ז"ל כתב דזה מיקרי אינו מנוקה מעון וכתב הראב"ד ז"ל דלא משמע הכי בריש פרק ארוסה וכתב הכ"מ ז"ל דזהו מהך דאמרינן הכא דאיצטריך קרא למעוטי דאינה שותה ולדברי הרמב"ם ז"ל למה לי קרא הא אינו מנוקה מעון ותמה עליו המל"מ ז"ל הא איסור זה דארוסה בבית אביה אינו אלא מדרבנן וא"כ שפיר איצטריך קרא להכי דמדין תורה אין כאן עון ויש לישב דברי הכ"מ ז"ל דשפיר מוכח מהא דתנן במתניתין לארוסה בבא בפ"ע ולדברי הרמב"ם ז"ל הא בכלל אלמנה לכה"ג הוא ולמה ליה למתניתין למיתני קרא דתחת אישך וכן קשה על הרמב"ם ז"ל בעצמו דמייתי קרא דתחת אישך לארוסה הא בלא"ה לא שתיא אי משום קדימת שכיבת בועל לבעל או משום דהבעל אינו מנוקה מעון אי בא עליה בבית אביה ויש לישב דבריו ז"ל לפי מה שפסק דביאה אירוסין עושה א"כ משכחת לה ארוסה דבהיתר קדמה שכיבת בעל לבועל כגון שקידשה בביאה ולפ"ז א"ש גם מתניתין דנקט לקרא דתחת אישך דאיצטריך האי מיעוטא אם קידשה בביאה דהוי מנוקה מעון וקדמה כו' אפ"ה אינה שותה והא דרמי בר חמא מוקי לה הכא שבא עליה בבית אביה צ"ל דס"ל דביאה נישואין עושה:

אלא דאכתי תיקשי לדברי הרמב"ם ז"ל הא דמוקמינן נמי לשומרת יבם בין לר' יאשיה דמרבי לה ובין לר' יונתן דממעט לה ג"כ בבא עליה לשם זנות בבית חמיה וא"כ תיקשי לאבא שאול דאמר דהבא על יבמה לשם זנות כאילו פוגע בערוה ונהי דמודה דבדיעבד קנה לה וכמו שכתבתי בזה בחי' ביבמות מ"מ היכא מרבינן לה או למה ליה למעוטי

הא בלא"ה אינו מנוקה מעון דביאה אסורה היא כאילו פוגע בערוה ואיסור תורה היא לאבא שאול כדמוכח ביבמות בכמה דוכתי וצ"ל דלאבא שאול באמת ליכא לשומרת יבם לא מיעוטא ולא ריבויא אלא איש איש אתי לאשת חרש כו' ותחת אישה אתי להקיש איש לאשה ומתחת אישך לא אימעיט אלא ארוסה לחוד. ועוד י"ל כגון שהערה בה היבם וכשמואל דלא קנה לכל כשיטת הרמב"ם ז"ל ומנוקה מעון גם לאבא שאול דלשם מצוה עשה:

גמ' כשמואל דאמר לא קנה אלא לדברים האמורים בפרשה אי הכי לימא רב דאמר כר' יאשיה לכאורה כי פריך בא עליה יבם בבית חמיה שומרת יבם קרית לה כו' לתרווייהו פריך בין לר' יאשיה בין לר' יונתן למר למה ליה לאביי ולמר למה ליה למעוטי והיכי ממעט לה וכי משני כשמואל ע"כ תרווייהו כשמואל ס"ל א"כ היכי קאמר רב דאמר כר' יאשיה הא ר' יאשיה ג"כ ע"כ כשמואל ס"ל דאל"ה למה ליה לרבויי אשתו מעלייתא היא ולפי מאי דגרסינן אי הכי כו' הכי פריך כיון דאומרת דלרב אשתו מעלייתא היא א"כ ע"כ רב כר' יאשיה ס"ל ולא מטעמיה אלא מסברא דאשתו מעלייתא היא ומסיק אמר לך רב כו' והדר ביה מסברא קמייתא דשפיר מיקריא שומרת יבם אפילו לרב אע"ג דאשתו מעלייתא היא דלא מיקרי תחת אישך אם בא עליה בזנות וא"כ שפיר מצי סבר אפי' כר' יונתן ומדאיצטריך קרא למעוטי ש"מ דאשתו מעלייתא הוי לענין קנייה:

או י"ל דהא דקאמר לימא רב כר' יאשיה ושמואל כר' יונתן היינו דילפי למילתייהו מהני תנאי רב ס"ל כר' יאשיה ומדמרבי לה ש"מ דאשתו מעלייתא היא ומהכא ילפינן לה וקמ"ל ריבויא דקנה לכל ושמואל דאמר כר' יונתן דממעט לה וע"כ לא קנה לכל ולפ"ז ג"כ א"ש הא דפריך לעיל שומרת יבם קרית לה דהיינו למאי דס"ד דרב מסברא קים ליה דקנה לכל שפיר פריך שומרת יבם קרית לה אבל השתא קאמר דרב מהכא יליף ומסיק דרב אמר לך אנא כר' יונתן נמי ס"ל ומדאיצטריך למעוטי ש"מ דאשתו מעלייתא היא דאי לא קנה לכל לא איצטריך למעוטי כלל וכמו שכתבתי לעיל. דהא דצריך מיעוט הוא משום דלא נרבי מאיש איש ואי לא קנה לכל מסתברא יותר לאוקמי ריבויא דאיש איש לאשת חרש לקינוי ולא ליכתוב רחמנא מיעוטא כלל אלא מדאיצטריך למעוטי ש"מ דקנה לכל ושמואל אמר איפכא אנא דאמרי אפילו לר' יאשיה מדאיצטריך לריבויא ש"מ דלאו אשתו היא ולפי המסקנא אפי' לרב שומרת יבם לא שותה אפי' בא עליה בבית חמיה אע"ג דקנה לכל וכבר הקשו התוס' ז"ל אמאי אלימא ליה לר' יונתן ארוסה משומרת יבם ולפי דברי הראשונים ז"ל ביבמות דמן האירוסין מודה רב דלא קנה לכל וכי קנה לכל מן הנישואין א"כ י"ל דארוסה עדיפא דקנינו בעצמו היא משא"כ ביבמה

דעיקר קנינו מחמת קנין אחיו הוא ועי' תוס' ז"ל בד"ה דהאמר רב כו' וכבר כתבתי בזה בחי' ביבמות שם:

ועוד יפלא מדוע לא ביאר הרמב"ם ז"ל בהלכותיו להאי דינא דאפי' בא עליה היבם בבית חמיה אינה שותה ומסתימות דבריו ז"ל משמע דלא אימעיטא אלא בשעת זיקה לחוד ועוד יש לדקדק אטו יבמה כזו שבא עליה יבם בבית חמיה לא תשתה לעולם דמה יועיל אם יבא עליה לשם מצוה אח"כ כיון דכבר קנויה היא לכל ולזה י"ל דעיקר מיעוטא אם בא עליה בבית חמיה דלא מיקרי אישה עדיין אבל אם כבר הביאה לביתו שפיר מיקרי תחת אישה אע"ג דכניסה לחופה ליתא ביבמה מ"מ לא מיקרי תחת אישה אלא כשהיא בביתו:

ואכתי איכא למידק לפי שיטת הרמב"ם ז"ל דלאו דווקא בביאת שוגג פליגי רב ושמואל אלא בהראה ג"כ פליגי א"כ אמאי בכה"ג ג"כ לא תשתה לרב דקנה לכל ואמאי הא אשתו היא לגמרי והיה נראה דס"ל להרמב"ם ז"ל כשמעתא דיבמות דאמרינן התם לרב לא מיקרי שומרת יבם וכמו שהביאו התוס' ז"ל כאן בד"ה כשמואל וכי בא עליה ודאי אשתו מעלייתא היא לרב ושותה. והא דאיצטריך למעוטי שומרת יבם בזיקתה לבד הא בלא"ה לא קדמה שכיבת בעל לבועל י"ל דס"ל כלשון שני שברש"י ז"ל שם ביבמות דביבמה קדמה שכיבת אחיו לבועל ועדיין צ"ע ועי' במש"כ שם בחי' ביבמות ובלא"ה לא איצטריך קרא ליבמה בזיקה לבד דהא אינה אסורה עליו לדידן דקי"ל דלא כרב המנונא:

ויש לדקדק עוד בשמעתין למאי דמסקינן דמיעוטא דגבי השקאה ע"כ מיירי בבא עליה בבית חמיה א"כ מנ"ל דריבויא דקינוי איתרבי אפי' בזיקה לחוד כהא דתניא לקמן בשמעתין דילמא לא איתרבי לקינוי ג"כ אלא בבכה"ג שבא עליה בבית חמיה וכן מסתבר דשומרת יבם לחוד לאו בת קינוי היא כיון דאינה נאסרת עליו. וכמו שכתבו התוס' ז"ל בריש פירקין והיותר קשה על לשון הרמב"ם ז"ל בפ"ב דחשיב לשומרת יבם בין הנשים דלא שותות ויאסרו עליו בעליהן לעולם והא שומרת יבם אינה נאסרת על בעלה בזנות. ונהי דהא דלא נוטלות כתובה י"ל כמ"ש רש"י ז"ל בריש פירקין דאפי' לדידן הפסידה כתובתה אבל מש"כ שם ויאסרו על בעליהן לעולם קשה כנ"ל ואי מיירי בבא עליה בבית חמיה היה ליה לפרש והלכה זו עדיין רפויה היא בידי:

תוס' בד"ה אמר לך כו' ירושלמי כו' ולא קינא לה בעלה ונפלה לפני יבם וקינא לה ומת ונפלה לפני השני אינו משקה אותה שלא נפלה אלא מאחיו הראשון אבל אם קינא לה וכנסה כי' משקה אותה על קינויו וצ"ע מנ"ל האי סברא דע"י קינוי הבעל משקה אותה

היבם וגם דין דאם מת קודם שכנסה ונפלה לפני השני שכתב דלא נפלה אלא מאחיו הראשון ביבמות איכא פלוגתא בזה ובדברי הרמב"ם ז"ל לא נתבאר האי דינא:

דף כה.

גמ' למאי לאו להפסידה כתובתה יש לדקדק היכי ס"ד דהקינוי הוא כדי להפסידה כתובתה דא"כ קרא דואמרה למה לי לרבות ארוסה ושומרת יבם לקינוי בלא ריבויא נמי מפסדת כתובתה ע"י התראה אם עברה על דת וע"כ למאי דס"ד לאו מקרא דריש לקינוי וכמו שכתבו התוס' ז"ל לקמן לענין אשת חרש דלא איצטריך קרא משום כתובה וכמו שיתבאר שם:

גמ' לא לאוסרה לבועל כבעל וכתב מהרש"א ז"ל גבי ממזרת נ"ל דהבועל נמי ממזר הוא דאל"ה הא אסורה לבועל ג"כ ויש להסתפק בכה"ג אם קינא לה אי חל עליה איסור זה ג"כ או לא שייכא בה קינוי כלל ואין עליה איסור סוטה ונראה דמ"מ שייכא בה קינוי שיחול עליה איסור סוטה ג"כ דהא אלמנה לכה"ג גופא ע"כ מסברא קים לן דבת קינוי היא אע"ג דאסורה עליו בלא"ה ה"נ אפי' אם אסורה לשניהם שייכא בה קינוי ונפ"מ להפסידה כתובתה אם מחל לה על קינויה אחר סתירה דאי בת קינוי היא אינו יכול למחול והפסידה כתובתה אבל אי לאו בת קינוי היא נהי דחשיבא התראה מ"מ הא מחל לה אלא דהרמב"ם ז"ל כתב בפ' כ"ד מה"א דכתובה אינו נותן לה אפי' אחר המחילה והוא רוצה בקיומה:

תוס' בד"ה ש"מ בעל שמחל על קינויו קינויו מחל ותפשוט נמי עוברת על דת אם רצה לקיימה מקיימה עכ"ל ולא הבנתי דבריהם ז"ל דהא לא איפשיטא דקינויו מחול אלא קודם סתירה אבל לאחר סתירה אינו יכול למחול וא"כ מנ"ל למיפשט גבי עוברת על דת אם רצה לקיימה מקיימה ולשיטת הרמב"ם ז"ל דכל את"ל פשיטותא אתי שפיר דתחילת הבעיא אי מוחל על קינויו הוי מיבעי ליה אפי' אחר סתירה ובדרך את"ל כמו שפי' רש"י ז"ל בד"ה שמחל על קינויו אבל התוס' ז"ל נראה דלא ס"ל להאי כללא בכמה דוכתי ולמסקנא לא איפשיטא אלא דקינויו מחול קודם סתירה אבל לא לאחר סתירה וא"כ יש לומר נמי דעוברת על דת אסור לקיימה וי"ל דמפלוגת' דרב אחא ורבינא ג"כ מוכח דעוברת על דת יכול לקיימה דע"כ לא פליגי אלא בקינוי וסתירה דאורייתא אבל שאר עוברת על דת יכול לקיימה אפי' אם התרה בה:

והר"ן ז"ל בכתובות פ' המדיר כתב ג"כ בשם הרשב"א ז"ל דאיפשיט דיכול לקיימה בק"ו מהא דאיפשיט דבעל שמחל על קינויו קינויו מחול והוא ז"ל מיירי שם בלא התראה

ובזה שפיר איכא למילף כיון דאפי' אחר הקינוי יכול למחול ואם נסתרה אח"כ מקיימה כש"כ עוברת על דת בלא התראה אבל ע"י התראה ליכא למילף מהא דקינויו מחול. דהא אחר סתירה לא מצי מחיל:

אך מש"כ רש"י ז"ל דבדרך את"ל מיבעי ליה לענ"ד אינו מוכרח דאפי' אי נימא דאינו יכול לקיימה בעוברת על דת היינו מדרבנן בעלמא והכא מיבעי לן אי מחיל ליה לקינויה מד"ת ותו לא משקה לה וגם אינה נאסרת עליו מד"ת אבל מדרבנן אינו יכול לקיימה ככל עוברת על דעת אלא דמהא דפשיט מאשת חרש כו' עבדינן מידי דאתי בעל ומחיל לה משמע דמחיל ורשאי לקיימה דאל"ה מאי אהני מחילתו:

והא דאמרינן עבדינן מידי דאתי בעל ומחיל לה יש לדקדק קצת לדברי הרמב"ם ז"ל דאפילו אם רצה לקיימה מ"מ פטור הוא מכתובתה וא"כ אפילו ימחול לה הקינוי מ"מ כתובתה הפסידה ככל עוברת ע"ד וי"ל דמחילה בפירוש שאני ויש לה כתובה ג"כ ולפי דברי יש מהראשונים דס"ל דצריכה התראה בפירוש שאם תעשי כך תפסיד כתובה א"כ הכא בקינוי לא חשיבה התראה דאין מזכירין לה הפסד כתובתה ככל קינוי וכי מחיל לה הקינוי הוי כמו עוברת ע"ד בלא התראה דלא הפסידה כתובה ועיין בש"ע אה"ע סי' קט"ו:

גמ' וחד אמר לאחר סתירה נמי מחיל יש לדקדק א"כ דיכול למחול אמאי אסורה לכהונה ולתרומה כיון דבדעת הבעל תליא מילתא ובידו להתירה לעצמו א"כ לכהונה ולתרומה לא תיאסר כלל ואטו איסור תרומה וכהונה תליא ג"כ במחילת הבעל וכן איסור לבועל ולעיל תנן אלו אסורות בתרומה כו' וכן מוכח כוליה שמעתא דפ' כשם דבספק נמי אסורה בכל אלו ומקראי דונטמאה ילפינן דהספק אסור כוודאי והיכי ס"ד למימר דיכול למחול ועוד דמאי פריך בהאשה רבה דף צ"ה מאי אריא בא עליה אפי' נתן לה גט נמי אסורה לבועל לעולם וכמו שכתבו התוס' ז"ל שם ומאי קושיא הא גירש הוי כמוחל הקינוי כמו שכתב הרמב"ם ז"ל והוא מהירושלמי ודילמא ס"ל לר"י כמ"ד דאחר סתירה ג"כ יכול למחול ואינה נאסרת על הבועל ג"כ ואע"ג דאיתותב האי מ"ד מדקא מהדרי ליה רבנן כו' עכ"ז קשה מאי דעתיה דהאי מ"ד דלכאורה מוכח מכמה משניות דאחר סתירה אסורה היא לעולם:

שם במאי קמיפלגי ב"ש סברי שטר העומד ליגבות כגבוי דמי יש לדקדק אכתי אמאי נוטלת כתובה אמאי לא יהיה דינה כעוברת ע"ד בהתראה דאבדה כתובתה ובשלמא אמר בעלה איני משקה או בא עליה בדרך דהוא גרם לה שלא תשתה אין לה דין עוברת ע"ד כיון דהיה אפשר להתברר כי טהורה היא וכמו שכתב גם המשל"מ ז"ל בזה בפ"ב מה"ס

אבל מתו בעליהם דממילא בטלה שתייתה אמאי לא תיהוי ככל הנשים דלא שותות ולא נוטלות כתובה וגם עוברת ע"ד היא עכ"פ וצ"ל דס"ל לב"ש כל שהיתה ראויה לשתיה הכתובה היא בחזקתה ואפי' אירע אונס שלא שתתה אח"כ מ"מ הכתובה בחזקתה וכמו שאמרו בירושלמי דיכולה היא שתאמר הבא לי בעלי ואשתה ולהכי לא הוי גם בכלל עוברת ע"ד כיון דהיתה ראויה לשתיה ולא הפסידה כתובתה לב"ש אלא אם לא היתה ראייה לשתיה כלל או שהיא גרמה שלא לשתות כגון שאמרה איני שותה ולאו דוקא מתו בעליהן אלא אפי' שאר אונס כגון שנעשה הוא חיגר או סומא או היא לב"ש נוטלת כתובתה ויתבאר לקמן בזה באונס כי האי שאירע לאחר קינוי וסתירה אי מעכב השתיה. וב"ה ס"ל דאפי' בטלה השתיה ע"י אונס ג"כ לא נוטלת כתובה דשטר העומד ליגבות לאו כגבוי דמי:

והתוס' ז"ל ע"ב בד"ה בית הלל נסתפקו מאי קסברי ב"ה בנכסי צאן ברזל הכא והרי"ף ז"ל כתב שם בכתובות דאפי' זינתה ודאי לא הפסידה בלאותיה הקיימים בין בנכסי צ"ב בין בנכסי מלוג אבל התוס' ז"ל כאן ס"ל כפי' רש"י ז"ל שם דמה שבפניה היינו נכסי מלוג אבל נכסי צ"ב אבדה אפי' קיימים ומש"ה נסתפקו במתו בעליהם כו' והיה נראה דלב"ה לא נוטלות כתובה דהכא הוי בכלל לא נוטלות כתובה דתנן במכילתין דהוי בכלל יוצאת משום שם רע ועיין בש"ע אה"ע סי' קט"ו ודו"ק:

דף כה:

אמר ר"נ כו' מחלוקת בעקרה וזקנה אבל איילונית ד"ה לא שותה שנאמר ונקתה ומסקנא דשמעתין דס"ל כרשב"א דברייתא דממעט איילונית מקרא דונקתה ונזרעה כו' אבל עקרה וזקנה משמע דחשובים ראוין להזריע ופלוגתייהו בהני הוא משום דאינה ראויה לאישות כשאין לו בנים וכבר רמזתי לעיל דברי פירוש המשנה להרמב"ם ז"ל שכ' דטעמייהו דרבנן בעקר' וזקנה ג"כ הוא מפני שאין ראוין להזריע והוא דלא כמשמעותא דשמעתין. וכבר כתב בזה המשל"מ ז"ל דאיכא מ"ד בירושלמי דטעמא דכל הני משום דאין ראוין להזריע ועפ"ז כתב דבריו ז"ל בפי' המשנה וניחא ליה בהכי משום דלא מסתבר ליה בטעמייהו דחכמים משום דאין ראויה לו כיון דאיכא צד היתר ליקח עוד אשה בת בנים. כי היכי דס"ל לרבנן לתקנתא גבי מעוברת חבירו:

אבל בחיבורו כתב כסוגיא דשמעתין דכולהו טעמייהו משום דאין ראוין הם ודווקא אם אין לו אשה ובנים וכדתניא בברייתא ובתוספתא וכתב ג"כ דהא דלא ממעטינן להו מונקתה כו' משום דאתי לאם יולדת בצער יולדת בריוח אבל לא איצטריך שתהיה

ראויה לילד ולאפוקי ממ"ד בירושלמי דאימעיטו מפני שאין ראוין להזריע וקצת קשה שם בירושלמי דבהלכה א' שם איתא תמן תנינן איילונית וזקנה ושאינה ראויה לילד לא שותות משום שנאמר ונקתה כו' משמע דמפרש לטעמייהו דחכמים דמתניתין בהכי וא"כ אפילו יש לו אשה ובנים לא שותות ושם בהלכה ג' גבי פלוגתא דחכמים ור"א איתא ומודים חכמים לר"א ביש לו אשה ובנים הרי דמפרש טעמייהו דחכמים משום דאין ראוין לו וי"ל דשם בהלכה א' ס"ל טעמא דאלמנה לכה"ג משום ונזרעה זרע זרע כשר ולא זרע פסול וא"כ באינה ראויה לילד דלא הוי זרע פסול ע"כ טעמא משום דאינה ראויה לילד אבל למאי דמסיק התם טעמא דאלמנה משום שאומרים לו הוצא א"כ באינה ראויה לילד ג"כ מהאי טעמא הוא אם אין לו אשה ובנים ובאמת קשה לפי טעמו של הירושלמי באלמנה לכה"ג משום דהוי זרע פסול איך יפרש הא דמעוברת חבירו ומניקת חבירו וע"כ משום שאומרים לו הוצא הוא ועי' משל"מ ז"ל שהאריך בזה:

דף כו.

רש"י בד"ה אנא דאמרי כי האי תנא כו' אלמא כר"א ס"ל עי' משל"מ ז"ל בפ"ב שם מש"כ על דבריו ז"ל גם עיין מ"ש המשל"מ ז"ל בדברי התוספות ז"ל בד"ה שנשא כו' תימא כו': **תוס'** בד"ה לא ישא כו' היו לו אשה ובנים ומתו בין קינוי לסתירה כבר נראית לשתות ולקמן בד"ה מעוברת כו' כתבו לאידך בבא לא היו לו אשה ובנים ונולדו לו בנים בין קינוי לסתירה כבר נראית שלא לשתות והרמב"ם ז"ל בפ"ב כתב להאי דינא כדברי הירושלמי ולענ"ד צ"ע טובא דלכאור' איפכא מסתברא דאם מתו בין קינוי לסתירה הרי היא בשעת סתירה אשה שאינה ראויה לו ולא תשתה ואם נולדו לו קודם סתירה הרי היא אשה הראויה לו ותשתה כמו בארוסה דאע"ג דהקינוי היה בשעת אירוסין דלא חזיא לשתיה מ"מ כי כנסה ונסתרה משקה אותה ומאיזה טעם ניזיל בתר קינוי. הא לקנאות לה יכול באיזה אשה שיהיה לאוסרה עליו ואפ"ה מהני קינוי זה לכשתבא שעה הראויה לשתיה ותסתר יכול להשקותה ע"י קינוי זה ואפי' קינא לה בעודה שומרת יבם דאינה ראויה לשתיה כלל ואינה נאסרת עליו אפ"ה אם כנסה ונסתרה משקה אותה וה"נ אפי' היתה בשעת קינוי באיסור עליו כל שהותרה לו אח"כ ונסתרה אמאי לא ישקנה ומד' התוספתא משמע דלר' יוסי לקמן לאו דוקא לכשיצא מבית האסורים ישקנה קאמר אלא ה"ה אם נתפקח החרש ונשתפה השוטה ישקנה אלמא אפילו לא היה ראוי להשקותה בשעת קינוי אפ"ה אם חזר ונראה ישקנה וה"נ דכוותה:

וכן איפכא אם אחר הקינוי נאסרה עליו ולא נראית לשתות מסתבר דלא ישקנה כמו בא עליה בעלה בדרך או זינתה עם אחר קודם שתיה דאינה שותה וה"נ כיון דאינה ראויה לו השתא לא ישקנה וכ"ז לפי האי טעמא דכל אלו הנשים אינן שותות מפני שאין ראוין לו וכפי' רש"י ז"ל אבל לטעמו של הרמב"ם ז"ל דמשום דאינו מנוקה מעון שבא ביאה האסורה א"כ בלא"ה אם מתו בין קינוי לסתירה אמאי לא תשתה כיון דמנוקה הוא מעון ואפילו מתו קודם קינוי ולא בא עליה אח"כ אמאי לא יקנא לה וישקנה כיון דמנוקה מעון הוא ולזה י"ל דגם זה בכלל אינו מנוקה מעון בין שעשה עון קודם קינוי וסתירה או שעתיד לעשות עון עמה אם נתירנה לו והכל בכלל אינו מנוקה מעון הוא ומש"ה אם היתה נאסרת עליו קודם קינוי לא היתה שותה אבל אידך בבא אם היו לו בנים בין קינוי לסתירה דאינה שותה משום שלא נראית לשתות משמע דווקא אם נולדו לו הבנים אחר קינוי אבל אם נולדו לו קודם קינוי היתה שותה ואמאי הא כבר אינו מנוקה מעון קודם שנולדו לו הבנים וצ"ל דדוקא בהאי דינא דנושא אשה שאין ראויה לילד דמצד עצמה אין כאן עון כ"א מפני ביטול פו"ר. ע"כ לא יחשב לו עון אם נשא עוד אשה בת בנים רק אם בשעת קינוי היתה אתו עדיין באיסור לא נראית עוד לשתות והוי אינו מנוקה מעון וכן אם בשעת קינוי היתה לו בהיתר גם שמתו הבנים אח"כ מ"מ נראית לשתות ולא חשיב אינו מנוקה מעון מה שהיא עתידה להיות תחתיו באיסור כיון דבתחלה בהיתר היתה לו וגם בשעת קינוי גם מה שיהיה אחר כך אין זה עון כ"כ וראויה היא לשתות אבל בשאר איסורין ודאי כל שנאסרה לו אפי' אחר סתירה לאו בת שתיה היא משום דלא יהיה מנוקה מעון ואם היתה אסורה לו מכבר ודאי דאינה שותה אע"ג דהותרה לו אח"כ דאינו מנוקה מעון מכבר וכ"ז לטעמו של הרמב"ם ז"ל אבל לשיטת רש"י ז"ל דבעינן אשה הראויה לו כל שנראתה לו קודם סתירה ישקנה וכבר האריך בזה המל"מ ז"ל ג"כ שם פ"ב הלכה י' וי"א ומה שנ"ל כתבתי:

ומדברי התוס' ז"ל בד"ה מעוברת כו' נראה דס"ל דמעוברת חבירו לאו בת קינוי היא כלל דממעט לה בספרי מכי תשטה אשתו והביאו ראיה לזה מדברי הירושלמי הנ"ל ואין זה מובן דא"כ דאשתו שאינה ראויה אימעיטא גם מקינוי כי נסתרה אמאי לא נוטלת כתובה כיון דקינוי אין כאן סתירה אין כאן אלא ודאי מקינוי לא אימעיטא וכמש"כ לעיל ולא אימעיט אלא מהשקאה ומש"כ דאם קינא לה כשהיא מעוברת והפילה דאינה שותה משום דלאו בת קינוי היתה לא ידענא למה הוצרכו לזה. הא גם אחר שהפילה אינה ראויה לו לר"מ דאמר יוציא עולמית. שוב ראיתי במל"מ ז"ל שהרגיש בזה ע"ש הלכה ז':

ומ"מ לענין שתית מעוברת עצמו ראיתי בילקוט שהביא בשם ספרי זוטא דר"ג דריש ונקתה ונזרעה זרע פרט לזרועה מגיד שאין עוברה שותה הרי מבואר כדברי התוס' ז"ל דאינה שותה כשהיא מעוברת ואין לומר דאמעוברת חבירו קאי דהא אינה אסורה אלא מדרבנן:

עוד ראיתי שם בילקוט בשם הספרי זוטא דאיכא תנא דמרבי מתחת אישה כל הפסולין כגון אלמנה לכה"ג כו' לשתיה:

ור' אלעזר בר' שמעון פליג ואמר אין משקין את הפסולות ובתלמודין לא הובא מחלוקת בזה לא בבבלי ולא בירושלמי:

גמ' בד"ה אשת גר ועבד משוחרר פשיטא מכאן קשה לפי' רש"י ז"ל בברכות בהא דאמר עקביא בן מהללאל אין משקין הגיורת ופי' רש"י ז"ל שם דכתיב בני ישראל פרט לאשת גר ועבד משוחרר משמע דס"ל אליבא דעקביא דאין משקין לא הגיורת ולא אשת גר וא"כ מאי פריך הש"ס פשיטא. כיון דאיכא תנא דס"ל דאין משקין קמ"ל דלא כהאי תנא אלא ודאי משמע דבגיורת לחוד פליג עקביא ובילקוט איתא וכדברי עקביא בן מהללאל אף המשוחררת ואשת גר אינה שותה. משמע כדברי רש"י ז"ל דבתרווייהו פליג בגיורת ובאשת גר ובירושלמי דמכילתין משמע דבישראל שנשא גיורת כ"ע מודו דמשקין ובגר שנשא בת ישראל לכ"ע אין משקין כי פליגי בגר שנשא גיורת לעקביא אין משקין דכתיב בני ישראל ולא גרים ולרבנן משקין דמרבינן מואמרת אליהם ולא מרבינן אלא כששניהם שוין אבל לא גר שנשא בת ישראל וכבר תמה בזה המל"מ ז"ל שם בפ' הנ"ל א"כ אמאי נקט עקביא אין משקין את הגיורת וכן מה שהביאו חכמים ראיה מכרכמית שפחה וע"כ צ"ל דבעלה נמי גר היה או עבד משוחרר ואמאי לא אמרי רבנן עיקרא דמילתא דהוא היה גר אבל מהא דפריך בשמעתין משמע דליכא מאן דפליג בגר ואיתרבי מואמרת וע"כ לא פליגי עקביא ורבנן אלא בגיורת או מטעם שכ' הרע"ב ז"ל לאלה ולשבועה בתוך עמך. או מכי תשטה אשתו יצתה זו ששטתה כבר ודו"ק:

תוס' בד"ה אמר לו ר"י תימא ר"י לימא ליה לנפשיה ובירושלמי במכילתין חד תנא הוא דאמר לכולהו שאם היתה עקרה כו' ואם ילדה בצער וכו' ור"ש הוא דפריך א"כ כל הנשים יסתרו אלא ס"ל דלית להו שכר כלל ונזרעה זרע אתי לזרע כשר ולא זרע פסול למעוטי אלמנה לכה"ג וכמו שהבאתי לעיל דרשא זו בשם הירושלמי ועיין בלשון הרמב"ם ז"ל פ"ג הל' כ"ב:

בד"ה וזו הואיל כו' תימא אמאי לא פריך ואימא ה"נ כו'. נראה דמפרשי כפי' רש"י ז"ל דס"ד למעוטי אשת כהן ממשמעותא דקרא דמיירי בישראל ולא בכהן ומש"ה קשיא להו

ליפרוך ואימא ה"נ אבל לפי' של הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה דמסברא בעלמא ס"ד דאשת כהן לא תשתה משום דניחוש שמא זינתה באונס ומש"ה לא בדקוה מיא ולכהן אסורה קמ"ל דלא חיישינן לאונס ואין כאן קושיא כלל וסיפא ומותרת לבעלה קמ"ל רבותא טפי דאפי' מתנוונה דרך אברים ג"כ לא חיישינן לאונס אבל באשת סריס ע"כ צ"ל כתירוצם ז"ל. ובירושלמי ובספרי מרבינן מואת כי שטית תחת אישך לרבות אשת סריס ע"ש:

רש"י בד"ה קמ"ל דלמיקדם כו' ובסריס חמה כו' ועיין מהרש"א ז"ל שעמד על ד' רש"י ז"ל במתני' שכ' דמיירי שנסתרס אחר שנשאה והעיקר כמו שכתב כאן כיון דמקנא לה ע"י סריס ה"ה דבעל סריס בר שכיבה הוא ועי' מל"מ ז"ל מה שדקדק על דברי רש"י ז"ל דהכא ועי' תוס' ז"ל ולזה נתכוין גם רש"י ז"ל:

דף כו:

גמ' מהו דתימא ונטמאה כו' אבל הא הואיל ואסירא וקיימא כו' הא דלא קאמר הש"ס דקמ"ל דמקנין אפילו ע"י אלו הקרובים דמותרת להתייחד עמהם כמו בנה ואביה משמע דלא חשיב לה הש"ס רבותא דפשיטא דמקנא לה אפילו אי ליכא איסור יחוד ובירושלמי פ"ק משמע דאיכא פלוגתא בזה וקצת קשה כיון דתנן סתמא ע"י כל עריות מקנין ודאי כולן בכלל וכן משמע מהא דתנן חוץ מן הקטן ושאינו איש והיחוד מותר בהם לפי ד' הרמב"ם ז"ל דקטן היינו פחות מבן ט' ועי' במל"מ ז"ל ריש פ"א מה' סוטה והדבר פשוט דבכה"ג בקפידת הבעל תליא מילתא:

תוס' בד"ה אבל כו' תימא הא שמעינן לה מאלמנה כו' ואין כאן תימא כ"כ דהא במתני' לא נתבאר הך דרשא דכי תשטה אשתו ואי לא תנן הך דע"י כל העריות מקנין ה"א דטעמא דאלמנה ג"כ משום הכי הוא דבלא"ה אסורה לבעל להכי אשמעינן דלא משום האי טעמא הוא וע"י כל עריות מקנין אע"ג דאסורה לבועל בלא"ה וברישא טעמא מכי תשטה אשתו:

בא"ד וכן על מה שאמר כו' עי' מהרש"ל שצידד לומר דבאלמנה לכה"ג ליכא קינוי כלל וכבר כתבתי לעיל דזה אינו מדלא נוטלת כתובה וע"כ יש כאן איזה חסרון או ט"ס בדבריהם ז"ל ובעיקר דבריהם ז"ל שכתבו דלא אימעיט קטן אלא משתיה אבל לא מאיסור והיינו לשיטתם דקטן היינו שלא הגיע לגדלות ומ"מ ביאתו ביאה להאסר ע"י וא"כ מיעוטא דשאינו איש לאו בחד גוונא הוא עם קטן דקטן לא אימעיט אלא משתיה ושאינו איש היינו בהמה אימעיטא לגמרי אפי' מקינוי ואיסור ולא ניחא להו לפרש קטן ממש ולא שייכא ביה קינוי כלל כיון דאין ביאתו ביאה לא איצטריך למעוטי אבל גם

לדבריהם קשה מנ"ל הא דמשתיה אימעיט ומאיסור לא אימעיט כיון דכתוב איש ולא קטן אימא דאימעיט גם מקינוי וכיון דליכא קינוי ממילא דאינה נאסרת גם כן אף על גב דבעלמא ביאתו ביאה מכל מקום הכא לאו בר קינוי הוא ואי בר קינוי הוא אמאי לא תשתה על ידו:

אבל הרמב"ם ז"ל פירש דקטן היינו פחות מבן ט' דווקא הוא דאימעיט ולא תיקשי למה לי קרא למעוטי כיון דבעלמא אין ביאתו ביאה דהכא שאני דבקפידא דבעל תליא רחמנא וה"א דע"י קטן ג"כ תיאסר קמ"ל וכי האי גוונא אמרינן לקמן דאיצטריך מיעוט אפי' לדרך אברים אע"ג דפריצותא בעלמא היא וס"ד כיון דבעל קפיד יש בזה כל דין סוטה ונאסרה לבעל ולבועל וה"נ ה"א בקטן פחות מבן ט' להכי איצטריך מיעוטא ולפ"ז תרווייהו בחד גוונא הוא דקטן ושאינו איש אימעיטו אפי' מקינוי ומותרת לבעלה וברישא בכללא דע"י כל עריות מקנין איכא למימר דקמ"ל רבותא אפילו באיסורא והיינו בעריות שאין היחוד אסור בהם וכדברי הירושלמי הנ"ל והוי כולא מתניתין בחד גוונא ועי' תוס' קדושין דף כ"ז שכתבו שם דלרב יליף גלגול מאמן מאיש אחר אפי' מקטן דלא חזי לשבועה ולדברי הרמב"ם ז"ל אין לומר כן דאין מגלגלין ג"כ בקטן פחות מבן ט':

וראיתי במל"מ ז"ל בפ"א הלכה ג' שכ' שם דברים שאין מובנים לי דנראה מדבריו ז"ל שם בדעת התוס' ז"ל דע"י קטן לא חשיב קינוי גבי סוטה אע"ג דבעלמא האשה נאסרת ע"י הכא לאו קינוי היא ולא כן כתבו התוס' ז"ל אלא גם הכא נאסרת והוי קינוי רק משתיה אימעיט כמבואר בדברי התוס' ז"ל דומיא דעריות:

ובדברי הרמב"ם ז"ל כתב כמו שכתבתי דאע"ג דקטן פחות מבן ט' לאו בר ביאה היא מ"מ איצטריך למעוטי דומיא דדרך אברים דאין האשה נאסרת ואפ"ה איצטריך למעוטי ומזה תמה על דברי התוס' ז"ל ריש פירקין שהקשו על רש"י ז"ל מדאיצטריך למעוטי שומרת יבם ש"מ דמיתסרא והרי בקנא דרך אברים אע"ג דלא מיתסרא מ"מ איצטריך למעוטי ואין הנדון דומה לראיה דבדרך אברים שפיר איצטריך קרא למעוטי כיון דאשה נאסרת לבעלה בזנות. ה"א דהיכא דבעל קפיד נאסרת אפי' בדרך אברים לבד. דזה ג"כ מיקרי שכיבה וע"י קינוי נאסרת לבעל ולבועל אע"ג דבעלמא אינה נאסרת ע"י זה אבל בשומרת יבם דאינה נאסרת בזנות כלל קפידא דיבם מאי אהני כיון דאינה נאסרת עליו ע"י זנות כלל ושפיר הקשו התוס' ז"ל למה לי קרא בשומרת יבם למעוטי וזה ברור:

ולכולהו שיטתי בקטן יותר מבן ט' דלהרמב"ם ז"ל שותה ע"י. ולדברי התוס' ז"ל נאסרת ע"י לבעל יש להסתפק אם נאסרה גם לו אע"ג דקטן הוא וכשוגג דמי ויתבאר בזה לקמן במכילתין בס"ד עוד יש לדקדק מ"ש דלענין בועל קטן לא ממעטינן מאיש אלא קטן

פחות מבן ט' וסוטה קטנה אימעיטא מאשה פרט לקטנה כל שלא הגיעה לכלל גדלות אע"ג דנאסרת על בעלה לשיטת הרמב"ם ז"ל מ"מ משתיה אימעיטא וה"נ נימעיט מאיש ולא קטן אפי' בן ט' שלא תשתה ע"י וכן כתב הרמב"ם ז"ל שם בפ"ב תחת אישה פרט לאשת קטן היינו ג"כ לא הגיע לכלל שנים וזה בלא"ה קשה למה לי מיעוטא כלל כיון דקטן הוא ואין לו קדושין בה פשיטא דלאו בת שתיה היא ואינה נאסרת עליו ג"כ כיון דאין לו קדושין אפילו מדרבנן אם לא שנאמר דאיצטריך לאשת יבם קטן שבא על יבמתו וכשיטת הרמב"ן ז"ל דיש לו קנין בה דבר תורה וכל אלו ההלכות יתבארו עוד לפנינו במכילתין בעזרת שמים:

גמ' עובד כוכבים מקנין ע"י והרמב"ם ז"ל כתב עובד כוכבים או עבד דלעבד ג"כ אסירא וקיימא וביבמות כתב בזה דמוכח מכאן דיש איסור תורה אפי' בגיותן ע"ש וראיתי בילקוט שהביא בשם הספרי זוטא דבר אל בני ישראל ע"י ישראל מקנין ואין מקנין ע"י תושבים יכול ג"כ ע"י גרים ת"ל איש לרבות את הגרים משמע דס"ל דאין מקנין ע"י עובדי כוכבים והוא פלאי דבתלמודין משמע דליכא מאן דפליג בהא ופריך פשיטא:

תוס' ד"ה למעוטי בהמה תימא לרבא דאמר יש זנות לבהמה כו' והיינו הא דאמר רבא התם נתכוין להטיח בבהמה והטיח ביבמתו קנה דנתכוין לביאה ואין דבריהם מובנים דלא אשכחן מאן דפליג על האי מילתא דאין זנות לבהמה ואינה נאסרת ע"י אלא וודאי לענין זה לחוד הוא דקאמר רבא דחשיב נתכוין לביאה ועי' תוס' תמורה דף ל' ולפי שיטת התוס' ז"ל לעיל בקטן דאע"ג דביאתו ביאה אימעיט מאיש ולא קטן א"כ אפילו יש זנות לבהמה שפיר אימעיט מאיש ולא בהמה ולמה ליה להש"ס למימר דאין זנות לבהמה אבל לדברי הרמב"ם ז"ל ניחא דדווקא משום דאין זנות הוא דממעטינן לתרוייהו קטן ובהמה וזה שכ' בחיבורו איש למעוטי קטן ובהמה:

גמ' אמר ליה אביי פריצותא בעלמא ופריצותא מי אסר רחמנא:

קצת קשה מכאן לדברי הרמב"ם ז"ל שכ' דעל קריבות של עריות עובר בלאו דלא תקרבו א"כ מאי קאמר פריצותא מי אסר רחמנא אלא דמהא דניתא ליה לאביי דאתי למעט נשיקה. אפי' למ"ד דאין זו העראה ש"מ דעכ"פ יש בזה לאו דלא תקרבו וה"נ שאר קריבות והא דקאמר פריצותא מי אסר רחמנא היינו לענין סוטה קאמר דלא מסתבר שתיאסר ע"י זה ולא איצטריך קרא למעוטי ולנשיקה הוא דאיצטריך קרא אע"ג דבעלמא אינה נאסרת בזה מ"מ בהא ס"ל נמי לאביי דה"א דבקפידא דבעל תליא. ועי' בד' הרמב"ם ז"ל בפכ"א מהל' א"ב ובדברי הה"מ שם שכ' שם דבנשיקה ליכא איסורא אלא כמו בשאר קריבות:

והתוס' ז"ל בד"ה אלא הקשו דאיפכא מסתברא דלמ"ד הראה זו נשיקה איצטריך למעוטי וזה הכל לשיטתם ז"ל דלא איצטריך מיעוטא לקנין פחות מבן ט' אבל מסוגיא דשמעתין מוכח דכל דהוי ביאה בעלמא ליכא למעוטי גבי סוטה וכדפריך על שלא כדרכה משכבי אשה כתיב אלמא דלא שייך הכא למעוטי מש"ז הראה ושלא כדרכה אע"ג דגבי שפחה חרופה אימעיט להו וכי איצטריך למעוטי מילתא דלא חשיב ביאה בעלמא והכא משום קפידא דבעל איצטריך למעוטי ועי' מל"מ ז"ל פ"ג מהלכות סוטה הלכה כ"ד ודברי מהרש"א ז"ל כאן שכתב דלענין שפחה חרופה אין חילוק בין כדרכה לשלא כדרכה תמוהים הם ונגד שמעתא דכריתות עי"ש ועי' רש"י ז"ל שפי' דאתי קרא למעוטי נשיקה דלא תימא הראה היא וא"כ אמאי לא קאמר ביבמות דף נ"ה דש"ז דאשת איש אתי למעוטי נשיקה ואתי לאשמעינן דלאו הראה היא אלא ע"כ האי דינא מסברא קים לן למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה ועי' רש"י ז"ל ביבמות שם שלא כתב כן:

דף כז.

רש"י ד"ה וזו באה מטיפה פסולה שמא מכותי או ממזר עכ"ל ולא הוי צריך לזה. דמשמע דפלוגתייהו בבת דומה שיש לה בעל וס"ל לשמואל דהדומה מותר לישא ולא חיישינן שתזנה תחתיו אבל בת הדומה לא ישא דשמא מאחר היא וממזרת היא ור' יוחנן ס"ל איפכא דהדומה לא ישא שמא תזנה תחתיו אבל בתה מותר לישא דרוב בעילות אחר הבעל אבל לדברי רש"י ז"ל משמע דמיירי בפנויה דומה וא"כ אמאי פליג ר' יוחנן ומכשיר בתה אלא דבטעמיה דשמואל יש לדקדק כיון דאוסר בתה אם כן ממילא דהיא נמי אסורה וצ"ל דהיא יש לה חזקת כשרות וכיון דאין כאן עדות ברורה אלא קלא בעלמא אין לאוסרה. אבל בתה אין לה חזקת כשרות לא ישאנה שמא פסולה היא ור"י ס"ל דבתה כשירה משום דרוב בעילות אחר הבעל ומשמע פשטא דשמעתין דלא פסק הקול ודומת העיר עולה בה אפי' כשהיא תחת בעלה אפ"ה ישאנה כיון דאין כאן עדות ברורה אלא קול בעלמא:

והתוס' ז"ל בד"ה דומה כתבו דלא מיירי הכא בדומה בקלא דלא פסק דאם כן אפילו כנס יוציא ואמאי ישאנה אפילו ישראל כיון דחשודה היא כל ימיה יצטרך להוציאה אפי' אחר הכניסה וכל שכן שלא ישאנה לכתחלה ואילו הכא אפי' ר' יוחנן לא אמר אלא שלא ישאנה לכתחלה אבל אם כנס לא יוציא אלא מיירי הכא בקלא דפסיק דאיפסיק ביבמות דלא תצא ומש"ה שרי שמואל לישא אותה אפילו לכתחלה ור"י אמר דלא ישאנה לכתחלה. כיון דכבר היתה דומה אלא דבקלא דפסיק לא א"ש הא דאמר שמואל דלא

ישא בתה דבאה מטיפה פסולה כיון דפסק הקול בלא"ה בתה ג"כ כשירה ולמה ליה לר"י טעמא דרוב בעילות כו' ונראה דמיירי שפיר בקלא דלא פסיק או אפי' בעדות ברורה שמזנה היא תחת בעלה ואפ"ה לשמואל מותר לישראל אחר לישאנה שמא לא תזנה תחתיו אבל בתה לא ישא דשמא מטיפה פסולה באה וממזרת היא ואסורה לישראל ולר"י הוי איפכא דבתה כשירה היא דרוב בעילות כו' והיא לא ישא שמא תקלקל תחתיו ג"כ וכן משמע בירושלמי פ"ק דמכילתין פורשין מן המזנה ואין פורשין מבת מזנה משמע דמיירי בוודאי מזנה ולא מיירי אלא בישראל אבל לא בכהן והרמב"ם ז"ל בפט"ו מהל' אישות ביאר הדבר דמיירי ג"כ בקלא דלא פסיק וסיים שם דהיא עצמה חוששין לה משום זונה וכתב המל"מ ז"ל שם דכהן חושש לה קאמר ואפ"ה לא תיקשי קושית התוס' ז"ל מ"ט דשמואל דאמר אין חוששין לה כיון דמיירי בקלא דלא פסיק דאיהו לשיטתיה דמבעל אין מוציאין אפי' בקלא דלא פסיק ואם כן י"ל דכהן אין חושש לה משום זונה ג"כ ועי' באה"ע סי' ד' בש"ע שם ובדברי האחרונים ז"ל וכבר נתארכו הדברים בהלכה זו בדברי הראשונים ז"ל ע"כ לא אאריך בזה:

תוס' ד"ה רוב בעילות כו' כתבו דמיירי הכא דליתא לדומה דלישיילה אבל איתה קמן נאמנת כדאמרינן בפ' עשרה יוחסין והיה נראה דהתם אי בעית אימא הוא דקאמר לשמואל מאי שתוקי בדוקי דאי אומרת לכשר נבעלתי נאמנת והך שינויא ס"ל כאביי דמוקי התם דפלוגתייהו בלא דיימא מעלמא אז היא נאמנת אבל אי דיימא מעלמא אפשר דלא מהימנא וכ"ש לפי מש"כ ממשמעות לשון הרמב"ם ז"ל דמיירי הכא בקלא דלא פסיק דמסתברא דלא מהימנא:

בא"ד אבל לרבא תקשה דאפי' בארוסה היכא דדיימא מיניה בתר דידיה שדינן ליה וכל שכן הכא בבעל ועיין שם בתוס' ז"ל שפירשו דדיימא מיניה היינו שבא עליה וודאי ולפ"ז לא תיקשי ובלא"ה מאי דפשיטא להו דלשמואל הכא בת דומה שתוקי היא אין זה מוכרח כ"כ דלא קאמר אלא דלכתחלה לא ישא בת דומה אבל אם נשא נשא כמו דומה עצמה לר' יוחנן דאם כנס לא יוציא ועי' מש"כ שם ביבמות בחידושי:

גמ' ותסברא נושא לכתחלה כו' משמע מלשון רש"י ז"ל דלא ניחא ליה נושא לכתחלה דלכתחלה וודאי אסור אלא אם נשא מותר והא דפליגי ישא זו ולא ישא זו היינו אם אינו מוצא אלא אלו וא"כ משמע דלשמואל בת דומה ולר"י דומה עצמה אפי' בדיעבד אסור והתוס' ז"ל כתבו דלר"י דומה אם כנס לא יוציא ועוד דהרמב"ם ז"ל כתב לשון לכתחלה דמותר לישא בת דומה וצ"ל דהא דלא ניחא לשון לכתחלה לאו מצד הדין אלא מצד החומרא להתרחק מן הכיעור דילמא מקלקלת תחתיו אבל בבת דומה ליכא אפי'

חומרא לכתחלה אבל לא משמע כן מהא דאמר רבא תני נמי בת דומה משמע דצריך להגיה תרתי אם נשא בת דומה מותר אבל לכתחלה לא וי"ל דה"ק תני נמי בת דומה ואינו צריך להגיה אם נשא אלא נושא נמי א"ש ועוד י"ל דלמסקנא דאמר רוב בעילות כו' אפי' לכתחלה שרי וצ"ע בזה בד' הראשונים ז"ל:

רבי יוסי אומר אף להשקותה ולכשיצא בעלה מבית האסורים כו' כבר כתבתי לעיל דממשמעות דברי התוספתא לאו דוקא לכשיצא בעלה מבית האסורים אלא גם אם נתפקח החרש ישקנה וכן מבואר בלשון הרמב"ם ז"ל בפ"א והנה בתלמודין לא הוזכר פסול חרש לענין השקאה והא דב"ד מקנין לה היינו מפני חסרון דעתו וא"כ י"ל דחשיב ראויה לשתיה מעיקרא אבל הרמב"ם ז"ל כתב דחרש ג"כ אינו משקה כמו סומא וחגר וא"כ שמעינן מינה אע"ג דבשעת קינוי וסתירה לא היתה ראויה לשתיה אפ"ה כי הדר חזי כגון שנתפקח החרש ישקנה וא"כ בחגר או סומא דמקנא לה לאוסרה עליו אם נתרפא אח"כ לכ"ע ישקנה אלא הא דתני התם בתוספתא נמי הגדיל הקטן לא הבנתי דע"י קינוי שקינו לה בית דין בקטנותו ודאי אינו משקה אותה בגדלותו וכמו שכ' לעיל דאין אישות לקטן וצ"ע ועיין תוס' י"ט ז"ל ובכ"מ ובמל"מ ז"ל בפ"ב מה"ם:

תוס' ד"ה איש איש כו' אבל לפוסלה מכתובתה לא צריך קרא כו'. כבר כתבתי לעיל דלפוסלה מכתובתה בלא"ה לא צריך קרא ככל עוברת על דת דיוצאת שלא בכתובה אלא די"ל דהא דיוצאת שלא בכתובה בעוברת ע"ד הוא מדרבנן וקנס בעלמא אבל זו מה"ת יוצאת שלא בכתובה להכי כתבו דליכא למ"ד דכהובה דאורייתא ואפי' מ"ד דאורייתא היינו דאית לה סמך מה"ת וסברא זו מחודשת היא דפשטא דשמעתא בכמה דוכתי משמע דמדאורייתא היא לגמרי וכן משמע מדבריהם ז"ל בכתובות ובגיטין שהקשו למ"ד כתובה דאורייתא אמאי לא יהיה דינה בעדות אלמא דס"ל דלגמרי מדאורייתא קאמר:

תוס' ד"ה דכתיב והעמיד כו' והקשו דהכא משמע דבעינן קרא כדכתיב ובפ' נגמר הדין משמע דס"ל לרב אשי דלא בעינן קרא כדכתיב וכתבו דבכל הני איכא קרא יתירא דוהעמיד נמי יתירא הוא דכתיב והעמידה ולפ"ז לא הוי צריכי למש"כ בד"ה רב אשי דגבי ערכין רבי רחמנא בן חודש דבלא"ה ניחא דהכא איכא קרא יתירא אבל הא דממעטינן גידמית ליכא קרא יתירא וע"כ משום דבעינן קרא כדכתיב וכתב דכן משמע בנזיר דלמאן דבעי קרא כדכתיב אין לו כפים בנזיר אין לו תקנה וכבר כתבתי דא"כ קשיא הילכתא אהילכתא דגבי נזיר קי"ל דאפי' אין לו כפים יש לו תקנה והכא קי"ל דגידמית אינה שותה וי"ל דהכא שמעינן מהך היקשא גופא דאיתקש אשה לאיש ואיש לאשה ש"מ דכל מאי דכתיב גבייהו מעכבא בהו ולהכי איתקשו דאל"ה למאי איתקשו ובכולהו ליכא

יתורא וכיון דשמעינן מהיקשא דחד מינייהו דווקא ע"כ כולהו דווקא, וי"ל עוד דמר בר רב אשי פליג אדאבוה וס"ל דלא מעכב אלא אלמית דבעינן שתקבל השבועה אבל חגרית וגדמית לא מעכבא דאל"ה מ"ט לא אמרי תרווייהו לכולהו ורב אשי וודאי מודה באלמית אלא ש"מ דרב אשי רבותא קמ"ל דאפי' חגרית וגדמית אינה שותה וכש"כ אלמית ואתי מר בר ר"א ואמר דווקא אלמית הוא דמעכבא אבל הרמב"ם ז"ל פסקינהו לכולהו:

פרק חמישי

דף כז:

תוס' בד"ה כשם כו' ירושלמי כו' כשם שהמים בודקין אותה על כל ביאה שהיא מקבלת מבעלה לאחר הבועל כך הם בודקין אותו עכ"ל וקשה להבין דברי הירושלמי בזה חדא מאי היא דקאמר דהמים בודקין אותה על כל ביאה שהיא מקבלת מבעלה לאחר הבועל הא אם בא עליה בעלה לאחר הבועל אין המים בודקין אותה כלל מדתנן בא עליה בעלה בדרך ועוד מאי כך הם בודקין אותו דקאמר וכי על ביאה שבא עליה בעלה יבדק גם הוא וראיתי בפירקא קמא בירושלמי במכילתין על הא דתנן ואלו אסורות לאכול בתרומה שבא עליה בעלה בדרך. והיינו משום דלא תשתה עוד פריך עליה והא תנינן כשם שהמים בודקין אותה על כל ביאה שבא עליה בעלה אחר הבועל כך בודקין אותו אלמא דהמים בודקין אפי' אם בעלה בא עליה ומשני ר' אבין בשם ר' הילא כאן ביודע פי' מתניתין דתנן בא עליה בעלה אינה שותה היינו אם ידע בעלה שנסתרה ובא עליה באיסור כאן בשאינו יודע הא דתניא דנבדקת על ביאת בעלה שאחר הבועל. היינו אם הבעל בא עליה בשוגג שלא ידע שנסתרה בזה שפיר המים בודקין אותה ואיפשיטא לי מכאן ספיקו של המל"מ ז"ל בפ"ב הלכה ח' אם בא עליה בעלה בשוגג אי חשיב מנוקה מעון והרי מבואר הדבר בירושלמי הנ"ל דאם לא ידע שנסתרה המים בודקין אותה ויותר קשה על דברי התוס' ז"ל בשבועות דף כ"ז דמסקי התם דאם ידע בשעת השקאה שבא עליה אפי' בשוגג אין המים בודקין אותה וזה דלא כמבואר בירושלמי הנ"ל ודוחק לפרש כאן בשאינו יודע היינו שלא ידע אם בא עליה דהיה שכוח ממנו ותמיה לי על המל"מ ז"ל שדרכו להביא דברי הירושלמי בהלכות אלו ולישא וליתן בהם ולא הביא דברי הירושלמי אלו דמבוארים הדברים בהם:

ואכתי הא דאמרינן התם כך בודקין אותו אינו מובן אבל התוס' ז"ל העתיקו דברי הירושלמי שלא כסדר הנוסחא אשר לפנינו בירושלמי והכי איתא התם כשם שהמים בודקין אותה כך בודקים אותו כשם שאסורה לבעל כו' כשם שאסורה לאחיו של בעל

כו' כשם שהמים בודקין אותה על כל ביאה כו' כך בודקין אותו היא שדרכה להאסר בין לו בין לאחר היא נבדקה אבל הוא לכשתשתה הוא נבדק ונראה דבלשון בעיא הוא דקאמר כשם שבודקין אותה על כל ביאת איסור שקדם בין של בעל בין של בועל אחר כך בודקין אותו על ביאת איסור מאחרות ומסיק דלא דמי בזה היא שדרכה להאסר כו' היא נבדקת גם על ביאות אחרות אבל הוא לכשתשתה הוא נבדק דאינו נבדק אלא על זה שמשקין אותו ע"י ולא על אחרות והא דבפירקא קמא מסיק כך בודקין אותו ותו לא הוא אגב גררא דהכא כדאשכחן הכי בכמה דוכתי בירושלמי:

בא"ד בדקו אותו ולא אותה ומסיק דלמ"ד הזכות תולה ואינה ניכרת תלינן אותה בזכות ולפ"ז היא אסורה לביתה ולמ"ד אין הזכות תולה בעי למימר דתלינן בדיקתו במים מגולים והיא מותרת וגם הוא מותר בה ופריך לא כן בעי מבדקוניה דע"י שתיית מים מגולים לא היה נבדק כמו ע"י מי סוטה אלא אני אומר עם אחרות נסתר ובדקוהו המים על ביאות אחרות האסורות ופריך ולא כן סברין מימר לכשתשתה הוא נבדק ולא על ביאות אחרות תיפתר שהיה הוא מזיד והיא שוגגת והיא מותרת לביתה והוא אסור בה בדקו אותה ולא אותו ג"כ קאמר דלמאן דאיכא למיתלי בזכות תלינן בזכות ולמאן דליכא למיתלי בזכות בעי למימר דתלינן בדיקתה בסתירה עם אחרים וא"כ אם גירש יהא זה מותר בה דהא לא בדקוהו מיא ומסיק דגם בזה תלינן דהוא שוגג והיא מזידה לפיכך לא בדקו אותו המים ומ"מ אסור בה אפי' אם הוא שוגג וכדמסיק כיון שיצאה ע"י וא"כ בהאי גוונא ליכא נפ"מ לדינא דאסורה היא לבעל ולבועל אבל באידך בבא נפ"מ לדינא דאם לא בדקו אותה אע"פ שבדקו אותו היא מותרת לביתה דוודאי היא שוגגת וא"כ אם אשת כהן היא אסורה היא לביתה אפי' אם לא בדקו אותה כל שבדקו אותו דוודאי בא עליה באונס או בשוגג וכבר דקדק המל"מ ז"ל אמאי לא ביאר הרמב"ם ז"ל להאי דינא ולדידי קשה לפ"ז הא דאמרינן לעיל גבי אשת כהן דמותרת לבעלה דקמ"ל דאפי' מתנוונה דרך אברים דס"ד דזנויי זנאי באונס ומש"ה לא בדקוה מיא כי אורחיה קמ"ל והשתא ממ"נ אי בדקו המים אותו וודאי באונס זנאי ואסורה לכהן ואי לא בדקוהו א"כ ע"כ לא זנאי כלל מדלא בדקוהו לדידיה וי"ל דאין הבועל לפנינו ע"כ היה נראה דס"ל לתלמודין דכל שאין המים בודקין אותה גם הוא לא נבדק כלל דעיקר הבדיקה בשבילה היא וי"ל דכל חד לשיטתיה אזיל דהירושלמי ס"ל דאפי' היא שוגגת אסורה לבועל א"כ שפיר י"ל דהמים בודקין אותו שלא יותר בה ואם לא יבדקוהו המים יבואו לידי מכשול אבל תלמודין ס"ל דאם היא שוגגת ומותרת לבעלה גם הבועל מותר בה וכדאיתא בריש כתובות ולהכי אין המים בודקים גם אותו וליכא לאשכוחי להאי דינא כלל אלא דאכתי

יש לדקדק א"כ אשת כהן שנאנסה במה יוודע שנאסרה לבעלה אם אין המים בודקין את שניהם וצ"ל דאין לאונס תקנה ולא חששה התורה לזה דאונס לא שכיח:
אבל עוד צריך לעיוני בהך סברא לתלמודין דע"י אונס לא נאסרה לבועל ג"כ וא"כ משמע דאיסור הבועל לא הוי אלא כעין קנס מפני שאסרה על בעלה וא"כ לעיל באלמנה לכה"ג דבלא"ה אסורה לבעלה אמאי נאסרה לבועל דהא לא עביד מידי דבלא"ה היתה יוצאה מת"י ויש לחלק ולמ"ד לעיל דבעלה יכול למחול לה הקינוי אפי' אחר סתירה ומותרת לו אבל לבועל מסתברא דאסורה וכמו שכתבתי לעיל א"כ משמע דאסורה לבועל אפי' אי מותרת לבעלה ועי' משל"מ ז"ל בזה באורך:
בא"ד ומנין שהדבר תלוי בה ואל אשת עמיתך כו' לטמאה בה בה הדבר תלוי אם היתה מזידה אסורה שוגגת מותרת עי' משל"מ ז"ל שהקשה אמאי לא יליף מוהיא לא נתפשה ובירושלמי ילפינן אונס מואת כי שטית תחת אישך מה אישך ברצון כו' והכא י"ל דאיצטריך קרא לשוגגת ומאונס לא ילפינן דאונס קיל וכן מבואר בדברי הרמב"ם ז"ל דשוגג ילפינן מקרא אחרינא ותמעול מעל באישה פרט לשוגגת ע"ש בסוף פ"ג:

דף כח.

גמ' אין האיש מנוקה מעון כו' ופי' רש"י ז"ל בא עליה בעלה אחר שנסתרה וכן פי' רש"י ז"ל בכמה דוכתי וכבר האריך בזה המשל"מ ז"ל וכתב דרש"י פליג בזה עם הרמב"ם ז"ל שכ' דאפי' על איזה ביאה אסורה הוי אינו מנוקה מעון והקשה שם דברי רש"י ז"ל אהדדי דבסוף מכילתין כתב בעצמו דאפי' ביאת איסור מאחרת הוי אינו מנוקה מעון ונראה בדעת רש"י ז"ל דודאי דרך ניאוף יחשב לו עון אפי' מאחרת וכדכתיב קרא לא אפקוד על בנותיכם ואפי' בנותיו וכלותיו אם רגילים בזנות והוא לא כהה בהם ג"כ עון הוא וכמו שכ' הרא"ש ז"ל. אבל אלמנה לכה"ג אע"ג דביאת איסור הוא מ"מ כיון דלא הוי דרך זנות אלא דרך אישות חשיב שפיר מנוקה מעון ולהכי כתב בטעמא דאלמנה לכה"ג משום שכתוב כי תשטה אשתו הראויה לו וכדאיתא בספרי ובכה"ג אינו חשוב עון אלא אם בא עליה בדרך דאינו מנוקה מאותו עון עצמו וזה שפי' בכל דוכתי אינו מנוקה מעון שבא עליה בדרך ובהכי איירי פשטא דקרא והכא בלא"ה א"ש מה שפי' דווקא בא עליה בדרך משום דס"ד דבדקי ליה מיא ומיא וודאי לא בדקי לבעל ולבועל אלא על עון זה לבד ולא על עון אחר וכמ"ש לעיל מדברי הירושלמי:
גמ' מכלל דר"ע וו"י דריש ובירושלמי בפירקין מסיק איפכא דר"ע דריש באו באו ב' פעמים וכן נטמאה נטמאה ותליא הא בפלוגתא דר"ע ור"י בעלמא דר"ע דריש לשונות

כפולין ויליף הכא מבאו באו ור' ישמעאל דלא דריש לשונות כפולין יליף הכא מוו"י ואינו מובן לפ"ז מאי הוסיף רבי על ר' עקיבא ומש"כ דר' יהושע אתי לסיועי לר"ע דר' זכריה בשם ר' דריש נמי הכי הוא תמוה דרבי היה תלמיד תלמידו של ר' יהושע ולא היה בימיו כלל ובסנהדרין ריש פ' ד' מיתות דריש ר"ע נמי בת ובת מוי"ו יתירא ע"ש דמשמע דר"ע ור"י דריש וו"י ועיין במשל"מ ז"ל פ"ג שנסתפק אי המים בודקים לבועל בעתיד לר"מ דמשביעין אותה על העתיד ולכשתטמא מערערין אותה המים אי זה הבועל ג"כ נבדק ומסתברא ליה דנבדק גם הוא ויישב בזה הא דלא כתב הרמב"ם ז"ל דאי בדקו אותו ולא אותה דאסורה אם אשת כהן היא והיינו משום דאיכא למימר דנסתר עם אחרת שכבר שתתה והשביע אותה על העתיד ונבדק הוא עכשיו ואין זה מובן דהא בבדקו אותה ולא אותו דוודאי איכא למיתלי דנסתרה עם אחרים ואפ"ה אם גירש אסור בה ותלינן דהוא שוגג וה"נ לא תלינן באחרת להתירה לבעלה או לבועל אם גירש אלא תלינן שהיא שוגגת והבועל אסור בה וגם בעלה כהן ליתסר וכבר כתבתי לעיל מה שנ"ל בזה:

תוס' בד"ה מה ת"ל כו' וא"ת וכי איצטריך קרא למיסר ספיקא. עי' מהרש"א ז"ל שהקשה הא איצטריך למיסר דלא נימא אוקמא אחזקת כשרות ונראה דלשון הש"ס קשה להו מגיד לך הכתוב שהספק אסורה משמע דאתי לאשמעינן דספיקא אסורה וזה לא איצטריך והוי ליה למימר דאתי לאשמעינן דספק הוא וממילא ידעינן דאסורה להכי כתבו דקרא אשמעינן דלאו מספק אסורה אלא וודאי אסורה ועבר עליה בעשה וודאית ולא דמי לספק חלב או שומן דאסור ג"כ מה"ת וצריך כפרה דאיסור זה מספק הוא שמא חלב אכל אבל הכא אפי' אם היא טהורה עבר בעשה אם בא עליה קודם שהיה ולפי"ז אם אכלה תרומה קודם שתיה ואח"כ שתתה ונמצאת טהורה אפ"ה איסורא קעבדא ולא אמרינן איגלאי מילתא למפרע דטהורה היא ואילו בספק רה"י דילפינן מינה ודאי לא כן הדין דאי איגלאי מילתא דטהורה הואי אין עליה טומאה כלל ועי' תוס' ז"ל יבמות דף י"א שכתבו דלא אסרה תורה אלא משום שמא נטמאה וכבר הארכתי בזה בסוף נזיר בחי' בעיקר הדין הזה אי ספק רה"י דגמרינן מסוטה הוי טומאה וודאית ובארתי שם מה שנ"ל מדברי הרמב"ם ז"ל דלא הוי אלא טומאת ספק מד"ת וכן סוטה ספק איסור היא ויתבאר עוד בזה לקמן בשמעתין:

תוס' בד"ה אינו דין כו' נזיר ועושה כסא יוכיחו שלא עשה בהם ספק טומאת התהום כוודאי ותירוצם נכון בזה דאין לעשות יוכיח ממידי דיליף מהלכה דביוכיח צ"ל אף אני אביא כו' ואין ללמוד מהלכה אבל בלא"ה אין כאן קושיא דטומאת התהום לאו מטעם

ספק הוא דמטהרינן אלא אפי' וודאי נטמא כל שהיא טומאת התהום שלא ידע בה אדם מעולם הותרה לנזיר ועושה פסח ולא שייך למימר בזה לא עשה ספק כוודאי:

בא"**ד** הקשו אמאי לא פריך הכא מה לסוטה שכן יש רגלים לדבר וכדאמרינן בריש נדה הכי השתא התם יש רגלים לדבר ותמה המהרש"א ז"ל הא לר"ש אמרינן התם הכי בנדה שם ולר"ש באמת לא ילפינן ספק טומאה ברה"י מסוטה כמו שפי' רש"י ז"ל ועי' בתוס' שם דר"י ז"ל לא פי' כפי' רש"י ז"ל. אלא ר"ש ג"כ מודה בכל ספק טומאה ברה"י דשורפין והיינו כמו שכתב כאן דבסוטה יש רגלים לדבר היינו דאיכא ריעותא וכן בשרץ איכא ריעותא דהשרץ קמן אצל הטהרות אבל גבי מקוה ליכא ריעותא כלל:

ומה שכתבו בסוף דבריהם אבל קודם העדאה עדים לא היא שום ריעותא. לא ידענא כוונתם בזה ואולי נתכוונו למה שהקשו לעיל דבעי למילף עדות הראשונה מעדות אחרונה דע"א מהימן והיכי מצינן למילף הא בעדות ראשונה ליכא רגלים לדבר היינו דליכא שום ריעותא קודם העדאת עדים הראשונים ודו"ק ויש לדקדק קצת לפי סברת התוס' דרגלים לדבר דסוטה לא הוי אלא ספק השקול כמו ספק נגע בשרץ א"כ הא דאמר רבי ישמעאל בריש מכילתין מפני מה אמרה תורה דע"א נאמן בטומאה מפני שרגלים לדבר א"כ בכל ספק דבר שבערוה היכא דאיכא ריעותא כגון זרק לה קדושין ס' קרוב לה ס' קרוב לו דאיכא ריעותא דהבעל כאן וקדושין כאן דומיא דספק מגע שרץ יהיה ע"א נאמן כמי בסוטה כיון דזה חשיב רגלים לדבר ובכתובות דף כ"ב מבואר דע"א לא מהימן אפי' בכה"ג גבי ע"א אימר נתקדשה כו' וכדאיתא בתוס' שם דמיירי בכה"ג דספק קרוב לו כו' דאיתרע חזקתה ואמאי לא מהימן העד שאומר שנתקדשה כמו גבי סוטה דנאמן העד שאומר שנטמאת אף שעד אחר מכחישו אלא וודאי שאני רגלים לדבר דסוטה דקרוב הוא לוודאי שנטמאה והדק"ל היכי ילפינן ספק מגע שרץ מהא וי"ל דלעולם ע"י רגלים לדבר לא הוי אלא כספק מגע שרץ. ואפ"ה ליכא למילף מינה בעלמא בדבר שבערוה שיהיה ע"א נאמן כה"ג משום דהכא שאני דבלא העד עשה התורה ספק כוודאי ולאו מספק היא אסורה וכמו שכתבו התוס' ז"ל אלא דקיל איסורה. ולאו אין בה להכי מהימן העד לאסור אותה לגמרי וכהן לוקה עליה משום זונה:

דף כח:

תוס' ד"ה מכאן כו' ירושלמי מ"מ יש רגלים לדבר לפלטיא בלילה כו' האי מ"מ יש רגלים לדבר אין לו שייכות להא דלקמן ואדלעיל שם בירושלמי קאי דאפילו נכנסו לבית הסתר

זא"ז מ"מ יש רגלים לדבר ולפלטיא בלילה הוא מילתא באפי נפשה ועי' תוס' ריש נדה ובגליון שם והרמב"ם ז"ל לא ביאר להאי דינא באיזה אופן הוי מקום סתירה:

בא"ד שאלו את בן זומא כו' מכאן אתה דן לשרץ כדאמרינן בתלמודין מיליהון דרבנן פליגין דמר ר"ז ור' יוסי בשם ר' יוחנן קטנה שזינתה אין לה רצון להאסר לבעלה הרי דהכא אפי' יש בה דעת לישאל ספיקו טהור. דהא איכא קטנה שיש בה דעת לישאל ואפ"ה אין לה רצון כו' וכבר הקשה הפ"מ ז"ל דהא לאו משום ספק טהורה היא אלא משום דאין לה רצון וחשיב כאנוסה ונראה דהכי קאמר היכי ילפינן מסוטה דאין ספק טמא אלא אם יש בו דעת לישאל כמו בסוטה הא בסוטה לא סגי בדעת זו. וכל שלא הגיעה לגדלות אין לה דעת ורצון לענין זה ובספק טומאה כל שיש בו דעת לישאל טמא עכ"פ מבואר מד' הירושלמי דקטנה אין לה רצון להאסר על בעלה וכן מבואר ביבמות בתרי דוכתי דפיתוי קטנה אונס הוא והרמב"ם ז"ל בהל' סוטה לא כתב כן אלא חשיב קטנה בין הנשים דמקנין לה לאוסרה אבל לשתיה לא דכתיב אשה פרט לקטנה וכן כתב שם להדיא דקטנה שזינתה אסורה על בעלה אם קיבל בה אביה קדושין אבל בת מיאון אין לה רצון להאסר על בעלה ואפי' אם הוא כהן מותרת לו והשיג עליו הראב"ד ז"ל מהא דאמרינן פיתוי קטנה אונס הוא והה"מ בהל' א"ב הקשה מהירושלמי הנ"ל אלא דהביא דברי הירושלמי דפ"ב קטנה אין אתה יכול להפריש קרבן בשבילה דמר ר"ז כו' דאין לה רצון כו' ולא מייתי התם בזה שום פלוגתא אבל לדברי הירושלמי דפירקא קמא וכמו שהביאו התוס' ז"ל מוכח דבן זומא פליג עלייהו וס"ל דיש לה רצון ומש"ה יליף מסוטה לדבר שיש בו דעת לישאל וסתמא דתלמידין ג"כ ס"ל דמסוטה ילפינן ליש בו דעת לישאל מש"ה פסק הרמב"ם ז"ל דיש לה רצון להאסר על בעלה ועוד דהא הוא ז"ל הביא דרשא דקרא אשה פרט לקטנה ואי אין לה רצון לא צריך קרא למעוטי אלא דלא מצאתי לדרשא זו איה מקומה אבל הרמב"ם ז"ל וודאי לא כתבה מדעת עצמו אלא מצאה במדרש חכמים וש"מ דיש לה רצון ובהני תרי דוכתי בתלמודין לא אמרו כן בפשיטות אלא דרך קושיא ותירוץ ע"ש ביבמות פ' ד"א ופ' הבע"י:

אלא דאכתי קשה מש"כ בסתימות דכל קטנה יש לה רצון משמע כל שהיא ראויה לביאה היינו מבת שלש ואילך והאיכא קטן וקטנה שאין בהם דעת לישאל ואטו גם לזו יש רצון להאסר לבעלה והיכי שייך בזו קינוי כיון דלאו בת דעה היא כלל ועי' בד' הראב"ד ז"ל וי"ל דאדרבה מפני שעברה על קינויו והרי יש לה רצון. ומדעתה זינתה ולהכי נאסרה לבעלה:

וראיתי בילקוט שהביא בשם ספרי זוטא תחת אישך לרבות בת תשע שנים ויום אחד שיקנו לה וישקו אותה ע"י והוא פלאי דלהשקות את הקטנה ליכא למ"ד ועוד דמה ענין זמן תשע שנים לאשה הא זמן זה נאמר באיש דאז ביאתו ביאה ונראה דצריך להגיה להביא בן תשע שנים דמשקין אותה על ידו וכדעת הרמב"ם ז"ל וגם זה קשה קצת היכי מרבינן ליה מתחת אישך וצריך לעיין בספרי עצמו ואיננו בידי:

ויתר דברי הרמב"ם ז"ל ג"כ צריך ביאור שכתב אבל הקטנה בת מיאון אין מקנין לה שאין לה רצון להאסר על בעלה ואפי' היה בעלה כהן והיינו מהא דאיתא בנדה יש לך אחרת שאפי' לא נתפשה מותרת ואיזו זו שקידושיה קדושי טעות וקידושי קטנות ג"כ בכלל כמו שכתב רש"י ז"ל וא"כ למה כתב שאין לה רצון להאסר על בעלה הא אפי' ברצון אינה נאסרת כל שהיא בת מיאון וקצת נראה מלשונו דמפרש כן לדברי הירושלמי קטנה אין לה רצון כו'. היינו בקידושי קטנות ובפירקא קמא אפשר לפרש הכי דאשכחן בסוטה דספיקו טהור אפי' יש בו דעת לישאל ובכה"ג אבל בפ' היה מביא א"א לפרש הכי. דא"כ אכתי יכול להפריש בשביל קטנה ע"י נישואי אביה דיש לה רצון להאסר על בעלה אבל גם זה ניחא דנהי דיש לה רצון להאסר מ"מ אינו יכול להפריש קרבן בשבילה דהא קטנה לאו בת שתיה היא ומ"מ אינו מתיישב לישנא דאין לה רצון דלאו משום דאין לה רצון הוא דמותרת אלא משום דאין לה קדושין:

וראיתי בפ"מ שכתב בשם הגאון מו"ה אריה ליב ז"ל אב"ד דק"ק אמשטרדם לישב דברי הרמב"ם ז"ל דמש"כ קטנה שזינתה נאסרה על בעלה אם קידשה אביה מיירי בקטנה שהגיעה לכלל שנים ולא הביאה שתי שערות דהוי ספיקא דאורייתא שמא הביאה סימנים וגדולה היא ויש לה רצון ע"ש באורך ולא הבנתי דברים אלו דא"כ למה לי קרא למעוטי אשה ולא קטנה פשיטא דיכול להקנות לה מספק ואינו יכול להשקותה מספק דספק קטנה או גדולה היא ובלא"ה קשה להעמיד זאת בכוונת דברי הרמב"ם ז"ל ואמאי לא כתב בביאור להאי דינא דקטנה ממש אינה נאסרת אפילו אם קידשה אביה וסברת הגאון הנ"ל נכונה היא לדידן להני דס"ל דאין לקטנה רצון אבל גדולה בשנים אע"ג שלא הביאה ב' שערות נאסרת משום ספק שמא הביאה סימנים אבל לא כדעת הרמב"ם ז"ל:

תוס' ד"ה ברשות הרבים כו' ונראה דלא חשבינן טומאה ברה"ר אלא היכא דספיקא יכול להיות גלוי לכל אבל בספק ראייתה המקור מקום סתר הוא וכ"כ התוס' ז"ל ריש נדה דגבי ספק ראיה לא מקילינן ברה"ר אבל שם בריש נדה גבי מקוה שנמדד ונמצא חסר בעי הש"ס לחלק דהא דמטהרינן בעלמא הוא דבעינן מקום סתירה אבל לענין חסר מה

לי רה"ר מה לי רה"י ומסיק וכי תימא הא כל ספק ברה"ר טהור משמע דלמסקנא אין לחלק בהא וכל ספק ברה"ר טהור ועיין בתוס' ז"ל ריש נדה שם שתירצו בע"א:

בא"**ד** ובפ' מי שמת מפרש כו' לא שנו אלא שלא עברו עליו ימות הגשמים אבל עברו עליו ימות הגשמים רה"י לכאן ולכאן עי' שם בב"ב דף קכ"ג דפי' הרשב"ם ז"ל ב' פירושים בזה ולפי' קמא קשה ממשנה מפורשת בפ"י דטהרות מקום שהיה רה"י ונעשה רה"ר חזר ונעשה רה"י כשהוא רה"י ספיקו טמא כשהוא רה"ר ספיקו טהור אלמא דאע"ג דהיה רה"י חוזר ונעשה רה"ר היינו בימות החמה והיינו אחר שעברו עליה ימי הגשמים חוזר ונעשה רה"ר בימות החמה וכמו שפי' הר"ש והרע"ב ז"ל ועוד פי' שם דבטומאה אחת מיירי וכי עברו עליה ימות הגשמים אפי' בימות החמה אח"כ הוי רה"י ואילו התם תנן בטומאה אחת ר"ש אומר רה"ר מפסקת אפי' בזמן שהיה רה"י למפרע טהור הרי דהספק רה"ר מבטל טומאת רה"י והכא אמרינן איפכא דרה"י הוי הפסק לטמא אח"כ אפי' ברה"ר ומד' הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהל' אה"ט משמע דבבקעה לחוד הוא דהוי דינא הכא אם עברו עליה ימות הגשמים הוי רה"י לעולם אבל לפירוש הר"ש והרע"ב ז"ל קשה. ואמאי לא הביאו למימרא דרבא עליה דהאי מתניתין וצ"ע יותר:

תוס' בד"ה ותו לר"ע כו' רש"י פי' דמק"ו לא ילף כו' ותימא אי לית ליה ק"ו כו' ואין תמיהתם מובנת דהא רש"י ז"ל כתב בהדיא דאית ליה לר"ע הק"ו ג"כ וכמו שכתב דהשתא לתרומה אסר לה לכהונה מיבעי וע"כ כוונתו לא ילף ר"ע כהונה בק"ו. דאל"ה היינו ר' ישמעאל אלא ע"כ מאיזה קרא ילף לכהונה גם כן ומנ"ל והא דאיצטריך קרא לכהונה היינו כדמסיק הש"ס לקמן:

דף כט.

תוס' בד"ה שכן עשה כו' תימא אמאי לא אמר כיון דטמא הכתוב מספק מהיכי תיתי דמותרת בתרומה וכהונה כו' קושיתם ז"ל הוא למסקנא באמת למה לן קרא לתרומה וכהונה ולא אסרינן מטעם דספק זונה היא וממילא אסורה גם בתרומה וכהונה ותי' דה"א דלא החמירה התורה בספק זה אלא לבעלה דאיכא ספק חייבי מיתות על ידה אבל לתרומה וכהונה הוי מוקמינן אחזקה וכתב דבירושלמי ס"ל דלא צריך קרא לתרומה מהאי טעמא כיון דאסורה לביתה ממילא אסורה בתרומה וכי איצטריך קרא ליבם ולפי דבריהם ז"ל דסברת הירושלמי היא כיון דספק זונה היא ממילא אסורה בתרומה דבתרומה גם מספק אסורה וכ"ש דאסורה ליבם א"כ ליבם נמי לא צריך קרא כיון דסוטה וודאי אסורה ליבם משום אשת אח דטומאה כתיב בה כעריות ממילא ספק

סוטה נמי אסורה והתוספות ז"ל ביבמות דף י"א הקשו כן למה לי קרא לאסור ליבם ול"נ דמהא דאסורה לבעלה לא שמעינן לעלמא לא לתרומה ולא ליבם דהא איצטריך קרא לעיל למעוטי קטן ודרך אברים משום דה"א בקפידא דבעל תליא רחמנא אלמא דאי לאו מיעוטא היתה אסורה לבעלה אפי' ע"י דבר שאינו נאסרת לעלמא ודווקא הכא ע"י קינוי הוא דנאסרה וא"כ השתא נמי איכא למימר דדווקא לבעלה אסור משום דקפיד והיא עברה על קינויו אבל לתרומה וליבם אינה נאסרת להכי איצטריך קרא לתרומה וליבם והא דס"ל להירושלמי דתרומה מסברא שמעינן היינו מהך סברא דלא מצינו אשה שאסורה לביתה ומותרת בתרומה:

שם גמרא ודאי טמא הוא דלא יאכל הא ספק יאכל אימא סיפא וודאי טהור הוא דיאכל כו' לכאורה הני קראי לא סתרי אהדדי דגבי בשר אית ליה חזקת טהרה מש"ה וודאי טמא היינו שנגע בוודאי הוא דלא יאכל אבל אם נגע בספק טמא יאכל משום דמוקמינן לבשר בחזקת טהרה וסיפא ודאי טהור הוא דיאכל היינו אם היה טמא ונטהר וודאי הוא דיאכל אבל ספק טהור היינו שספק אם נטהר לא יאכל משום דמוקמינן ליה בחזקת טומאה וצ"ל דהא לא איצטריך לאשמעינן וכבר שמעינן דאזלינן בתר חזקה אלא ע"כ אתי לאשמעינן אפילו ספק טהור היינו דספק אם נגע בטומאה אי לא ג"כ לא יאכל ויש לדקדק עוד לחד נוסחא בדברי הרמב"ם ז"ל דבדבר שזדונו כרת ספק מה"ת לחומרא א"כ ג"כ לא קשיא קראי אהדדי דרישא דקרא מיירי בטומאת בשר דאינו אלא בלאו ספיקא לקולא וסיפא מיירי בטומאת הגוף דבכרת היא הוי ספיקא לחומרא אבל בלא"ה קשיא טובא על נוסחא זו וכמו שהאריכו הראשונים ז"ל:

גמרא דאי מדרב ה"א בין ברה"י בין ברה"ר והוי מצי למימר דאי מדרב לא שמעינן אלא דאזלינן לחומרא בספיקא אבל מ"מ לא הוי אלא ספק טומאה איצטריך למיגמר מסוטה דספק רה"י הוי כוודאי טומאה כמו בסוטה עשה הספק כוודאי וכדס"ל להתו' ז"ל בכמה דוכתי דס' רה"י הוי ודאי טומאה לחייב על ביאת מקדש וכבר הארכתי בזה בנזיר ובאמת גם לשיטת התוס' ז"ל קשה אמאי משוינן ס' רה"י כוודאי טומאה לגמרי הא גם בסוטה אפי' לדבריהם לא עשה הספק כוודאי לגמרי דהא ליכא מלקות בספק סוטה כמו שכ' ז"ל וכל אלו הספיקות בספיקן יעמדו עד יבא המורה צדק ויבאר כל ספיקות ותעלומות:

גמרא ואי מסוטה ה"א עד דאיכא דעת נוגע ומגיע גם בזה כבר כתבתי בחי' נזיר. דהא דאמר הכא דמסוטה ה"א דבעינן דעת נוגע ומגיע לאו משום דבסוטה בעינן הכי דווקא דהא מקנא לה אפי' ממי שאין בו דעת כמו שוטה וקטן כל שהוא בן ט' וראוי לביאה אע"ג דאין בו דעת אלא משום דסתם סוטה אית בה דעת נוגע ומגיע ומאוד צדקו בזה

דברי הרמב"ם ז"ל דנראה מדבריו דק"ו זה אינו אלא אסמכתא בעלמא וכבר הקשו התוס' ז"ל דאיכא למפרך מה לסוטה שכן רגלים לדבר ומה ענין זל"ז דהכא ספיקא הוא בדבר ערוה ואין אפוטרופוס כו' וסתירתן מוכחת עליהם והיכי מצינן למילף מינה לספיקא דעלמא אשר אין טעם גמור לחלק בין רה"י לרה"ר אלא הכל מדבריהם הוא כמו שכתב הרמב"ם ז"ל בפט"ז מהל' אה"ט ע"ש ודו"ק:

דף כט:

גמ' כלי חרס יוכיח כו' עי' מהרש"א ז"ל שכ' דהא דלא קאמר כלי חרס יוכיח אחר פירכא ראשונה מה לטבול יום שכן אב הטומאה כלי חרס יוכיח משום דאיכא למיפרך מה לכ"ח שכן הוא ראשון לטומאה וליכא למימר טבו"י יוכיח כיון דאב הטומאה הוא אבל מטבו"י דשרץ ליכא למיפרך מה לכ"ח שכן ראשון דטבול יום דשרץ יוכיח עכ"ל והתוס' ז"ל לקמן בד"ה הא אייתיניה כו' לא כתבו כן אלא ר' יוסי דיליף רביעי ממחוסר כפורים יליף נמי מהא דאיכא למימר כלי חרס יוכיח ואמאי לא פרכינן מה לכלי חרס שכן ראשון וליכא למימר מחוסר כפורים יוכיח דהא מחוסר כפורים ליכא אלא אב הטומאה אלא ש"מ דס"ל דהא דאמרינן כלי חרס יוכיח ארישא נמי קאי ושפיר מצינן למילף מטבול יום דאב הטומאה וליכא למיפרך מה לכלי חרס שכן ראשון דמ"מ שמעינן דלאו חומר אב הטומאה גורם לפסול את התרומה וכמ"ש רש"י ז"ל בד"ה הצד השוה כו' אע"ג דכלי חרס לא דמי לטבול יום ופסול גם לחולין והיינו פירכא זו שהוא ראשון אפ"ה שפיר קאמר יוכיח. וקצת תימא על המהרש"א ז"ל שלא הביא ד' התוס' ז"ל דלקמן ועי' תוס' ז"ל כתובות דף ל"ב שדקדקו הא דלא קאמר אוכל ראשון יוכיח ופירשו שם הצד חמור היינו דכולם מכח ראשון אתו ע"ש:

רש"י בד"ה דין הוא שיעשה רביעי בקודש ולא תימא דיו כו' דהיכא דמיפרך ק"ו לא אמרינן דיו ור"ט הוא דס"ל הכי בב"ק ורבנן פליגי עליה והתוס' ז"ל בפסחים דף י"ח כתבו דלא אמרינן הכא משום דיליף במה מצינו ממחוסר כפורים דהוי כמו שלישי' והרמב"ם ז"ל בחיבורו פי"א מהל' אה"ט ובפירושו בפ"ב דטהרות כתב דשלישי מטבול יום בתרומה ילפינן במה מצינו דטבול יום שני הוא כמו טבול יום דשרץ ובעל קרי דהוי ראשון וכי טבל נפחת ממדרגה אחת ונעשה שני ואפ"ה פוסל בתרומה שני דעושה שלישי בתרומה ורביעי בקודש כתב דיליף ממחוסר כפורים בק"ו והכי משמע קצת לשון הירושלמי בשמעתין הרי למדנו ראשון ושני מן הכתוב שלישי מן הדין ורביעי מק"ו משמע דשלישי ילפינן מן הדין היינו מה מצינו ומ"מ טעמא בעי מ"ש האי מהאי וי"ל

דשני דחולין ליכא ק"ו. דמאי קאמר ומה טבול יום שמותר בחולין היינו דמותר לאכול או ליגע בחולין שני שפסול בחולין. ומאי חומר הוא זה הא שני נמי מותר בחולין וחולין שנגעו בו טהורים ומה שהוא עצמו פסול לא אשכחן בזה קולא בטבול יום וע"כ מה מצינו הוא דקאמר משא"כ בשלישי דתרומה שפיר יליף בק"ו ממחוסר כפורים דמותר אפילו באכילת תרומה פוסל קודש שלישי שפסול בתרומה היינו דנפסל באכילת תרומה ע"י אכילת שלישי וכדאיתא בחולין ובדברי הרמב"ם ז"ל בפי"א הנ"ל אינו דין שיעשה רביעי בקודש ואע"ג דהא דנפסל גופו מאכילת תרומה אין זה אלא מעלה דרבנן. הא פסול רביעי גופיה ג"כ אינו אלא מעלה וכפשטא דשמעתא דחגיגה:

ועפ"ז היה אפשר לישב למאי דמסקינן דרבי יוסי כרבנן ס"ל:

דטבול יום גם בקודש אינו אלא פוסל לחוד ואפ"ה יליף שלישי בק"ו דיעשה רביעי ואמאי לא פריך כי היכי דפריך ר' יוחנן עליה אוכל הבא מחמת טבול יום יוכיח דפסול בתרומה ואינו פוסל בקודש ולפי הנ"ל ניחא דבאוכל הבא מחמת טבול יום אפשר דלית ביה הך מעלה שיפסל גופו מאכילת תרומה וא"כ ליכא למילף בק"ו ממחוסר כפורים משא"כ בשלישי דתרומה דאית ביה הך מעלה שפיר איכא ק"ו ממחוסר כפורים אלא דלקמן משמע דר' יוסי מדאורייתא קאמר בהא דפריך אי כאבא שאול ס"ל לילף בק"ו מאוכל הבא מחמת טבול יום דיעשה שלישי ואי מדרבנן קאמר לילף דשלישי יעשה רביעי וחמישי כמו אוכל הבא מחמת טבול יום דמדרבנן מטמא אחד ופוסל אחד בקודש אלא ע"כ מדאורייתא קאמר והא דטבול יום מטמא שנים ופוסל אחד אינו אלא מדרבנן כמו שכתב רש"י ז"ל וכבר האריכו בזה התוס' ורש"י ז"ל בסוגיא דר"ח סגן הכהנים בפסחים ועי' בתוס' מעילה דף ח' ע"ב בד"ה לאבא שאול מעלה עשו בקדשים כו' שכתבו שם דסוגיין פליגא אהא דאמר רבא התם דלאבא שאול מעלה היא מדרבנן דא"כ היכי יליף מאוכל הבא מחמת טבול יום לרביעי בקודש כיון דאין זה אלא מעלה אלא ס"ל דאבא שאול מה"ת קאמר כדבעי הש"ס למימר דמתניתין דהתם רבנן היא ואין דבריהם ז"ל מבוארים דאי כוונתם דסוגיין ס"ל דלא"ש הוי תחלה מה"ת א"כ כי קאמר נילף מאוכל הבא מחמת טבול יום דשלישי עושה רביעי והרי לא"ש עושה גם חמישי דזה האוכל מטמא אחד ופוסל אחד אלא ע"כ גם סוגין ס"ל דתחלה הוא מדרבנן בעלמא אלא ע"כ כוונתם ז"ל דסוגין ס"ל דלא"ש עכ"פ מטמא אחד ופוסל אחד מה"ת ורבא משמע דס"ל דלכולהו לא הוי אלא מעלה בעלמא אפילו לר"מ דאמר מטמא אחד ופוסל אחד וא"כ הא דס"ד התם דמתניתין דמעילה כרבנן ולא כאבא שאול היינו בהא דמטמא אחד ופוסל אחד עכ"פ מה"ת ורבא מסיק דהא נמי מדרבנן הוא ועי' מש"כ שם בחי' דהא

דרבא מילתא באפי נפשה היא ולא אתי לאוקמי מתניתין ככ"ע ואחר כל הנ"ל לא מצאתי טעם נכון לחלק בין שלישי לאוכל הבא מחמת טבול יום' מאי שנא דבהא יליף ר"י הק"ו ובאוכל הבא מחמת טבול יום לא יליף ועי' בתוסי"ט פ"ב דנדה שהקשה שם דברי הרמב"ם ז"ל אהדדי וגם בזה כתבתי במעילה שם ליישב דברי הרמב"ם ז"ל:

דף ל.

רש"י ד"ה שלישי הבא כו' דהתם מעלה דרבנן היא ובקודש מיירי עכ"ל ואין זה מובן דהא חמישי לא אשכחן אפי' בקודש מקודש ואמאי לא ניתי מק"ו ומה אוכל קודש הבא מחמת טבול יום מטמא אחד ופוסל אחד שלישי של קודש אינו דין שיטמא אחד ויפסול אחד בקודש אלא ע"כ בטבול יום לחוד הוא דעביד מעלה וצ"ל אע"ג דמה"ת שני חמור מטבול יום מ"מ לענין מעלה דרבנן החמירו בטבול יום יותר לעשותו תחלה ועיין רש"י חולין דף ל"ה:

ואידי דאיירינן בהלכה זו אבאר בזה הלכה אחת בד' הרמב"ם ז"ל בפי"א מהל' אה"ט והשגת הראב"ד ז"ל שם שכתב שם הלכה י' האוכל רביעי בקודש אסור לאכול קודש ומותר ליגע ואפי' תבשיל שנתערב בו הקודש ה"ז לא יאכל ברביעי של קודש אלא בחמישי שהוא טהור וכתב הראב"ד ז"ל אומר אני שהחמישי אפילו עם קודש עצמו נאכל ושתי בבות אחרונות לא נאמר בהן נזיד אלא מפני הבבא ראשונה ודברי הראב"ד ז"ל מבוארים דמשמעות לשון הרמב"ם ז"ל דחמישי מותר לאכול נזיד הקודש אבל לא קודש עצמו. וכלישנא דמתניתין שם ברביעי של תרומה ובחמישי של קודש דתנן בתרווייהו נאכל בנזיד הקודש וע"ז כתב דל"ד תני נזיד הקודש אלא אפילו בקודש עצמו מותר ודברי הכ"מ ז"ל שם אינן מובנים ודברי הראב"ד ז"ל ברורים הם ואין בהם שום דוחק עד שמצאתי כדבריו מבואר בירושלמי בשמעתין דרצה לדקדק ממתניתין הנ"ל דר"ע לא מטמא שלישי אפי' בחולין מדתנן השלישי שבחולין נאכל בנזיד הדמע הא לעשותו דמע אסור ש"מ דשלישי יש בחולין ומסיק א"כ אמור דבתרא. רביעי שבתרומה נאכל בנזיד הקודש הא לעשותו קודש אסור והאמר רב דמותר לעשותו קודש ודחי כיון דבתרומה איירי אסור לעשותו קודש משום תקלה ומשמע מזה דלא כמו שפי' רש"י ז"ל בזבחים דף פ"ח דאסור להביא מנחות ונסכים מן התרומה משום דלאו משקה ישראל הוא דא"כ לא הוי צריך למימר משום תקלה ומסיק אמור דבתרא החמישי שבקודש נאכל בנזיד הקודש והא מותר אפי' לעשותו קודש דאין חמישי בקודש וע"כ את אמר לית כן ולא דייקינן הך דיוקא ואפילו לעשותו קודש מותר ונזיד הקודש לאו דווקא ה"נ ברישא

ליה כן ושלישי שבחולין ג"כ מותר לעשותו תרומה דליכא שלישי בחולין כלל והיינו לפי שיטתו אבל לשיטת תלמודין דרישא מיירי בחולין שנעשו על טהרת תרומה א"ש ברישא דלא נאכל אלא בנזיד הדמע שאין בו כזית בכדי א"פ אבל תרתי בבא דסיפא ל"ד הם וכמבואר בירושלמי דאפילו בקודש עצמו מותרים ועיין בזה בדברי הר"ש והרע"ב והתוסי"ט ז"ל:

תוס' ד"ה שלישי הבא כו' דאוכל הבא מחמת טבול יום גופא כו' שצריך למייתי שלישי גופא מק"ו דטבול יום כו'. עיין מהרש"א ז"ל שדקדק דילמא ר"י סבר כר"ע דס"ל שלישי אפי' בחולין ותי' דא"כ למה ליה למילף שלישי בקודש מוהבשר כו' כיון דאפילו בחולין איכא שלישי עכ"ל והוא פלאי הא בשמעתין אמרינן דר' יוסי לית ליה דר"ע מדלא יליף רביעי בתרומה וחמישי בקודש ולמה כתב הוא ז"ל הוכחה אחרת והתוס' ז"ל בפסחים כתבו דהוי מצי למימר ג"כ מדיליף שלישי בקודש מוהבשר ש"מ דלית ליה דר"ע אבל לשון מהרש"א ז"ל בזה דרך קושיא ותירוץ תמוה מאוד:

תוס' ד"ה ספר הישר מסיק כו' וא"ת מגזירה שניה ומשום משקין כו'. ותמה בזה המהרש"א ז"ל מה תיקנו הא השתא נמי תיקשי הא מותר לשתות משקה תרומה ולא יטמאנה כיון דהאוכל שלישי ובחולין דף ל"ד משמע דבכלל גזירה שניה היא. ובכלל דברי ר' יהושע דאמר אוכל אוכל שני שני שלישי שני לקודש ואין שני לתרומה אבל שלישי הוי וכיון דהוי שלישי ממילא נפסל גופו מלאכול בתרומה דאסור לאוכלה בטומאת הגוף וגזירה אחת גזרו שיהיה האוכל כמאכל שני שני שלישי שלישי ובשני פוסל תרומה במגע אבל אוכל שלישי נהי דנעשה שלישי לא נאסר אלא באכילה אבל לא במגע ראבר"צ אמר הרי הן כתרומה לטמא שנים כו' כצ"ל:

בא"**ד** אלא א"כ נאמר רב בגזירת כו' איזה ט"ס יש כאן. וכוונתם דבכלל גזירות ראשונות הוא מטעם גזירה לגזירה וק"ל ועיין תוסי"ט ז"ל פ"ב דטהרות בד"ה ולא שני לתרומה:

גמ' ר"מ דתנן כל הטעון ביאת מים מד"ס כו' עיין תוס' חולין דף ל"ב שהקשו הא אמרינן התם דר"ע נמי לא אמר אלא בטומאה דאורייתא וא"כ היכי מוכח דר"מ ס"ל דלא כר"ע ע"ש. וי"ל דמוכח הכא דמתיר ר"מ אפי' במעשר ונהי דמחלקינן לר"ע בין טומאה דרבנן לדאורייתא היינו בחולין אבל במעשר מסתברא דאפילו בטומאה דרבנן יש שלישי לר"ע והיינו דקאמר ר"מ ולא בני מחלוקתו ובירושלמי ג"כ מחלק אליבא דרב דס"ל לר"ע בין בחולין בין בתרומה יש שלישי היינו דוקא בטומאה דאורייתא אבל בטומאת ידים גם לר"ע אין שלישי ומטעם זה מוקי למתניתין דפ"ד דטבול יום כר"ע ע"ש:

גמ' ר"א דתניא ר"א אומר שלשתן שוין צ"ל דתנן דמשנה היא בפ"ב דטהרות והתם גרסינן ר' אליעזר וצ"ל ר' אלעזר כדמשמע הכא ומש"כ רש"י ז"ל דת"ק דפליג עליה ס"ל דראשון של חולין לא אזיל עד רביעי בקודש ע"ש בר"ש ור"מ ז"ל מה שפי' בזה:

דף ל:

גמ' סברוה אידי ואידי כו' מאי לאו בהא קמיפלגי מר סבר כו' ופי' רש"י ז"ל דבהא קמיפלגי קאי אפלוגתא דר"א ורבנן ולא ניחא ליה לפרש דקאי אמתניתין ובריייתא. דמתניתין דאמרה פחות מכביצה ס"ל דשני עושה שלישי בחולין ואם יקח כביצה יטמא העיסה ובריייתא ס"ל דאין שני עושה שלישי בחולין הילכך אפי' כביצה מותר דהביצה שני הוא ואינו מטמא העיסה משום דא"כ כי חשיב לר"א בהני דס"ל דאין שני עושה שלישי הוא ר"א דבריייתא דווקא וזה לא משמע ליה ומש"ה פי' דקאי אפלוגתא דר"א ורבנן אבל הר"ש ז"ל שם בפ"ב דחלה מפרש דקאי אפלוגתא דמתניתין ובריייתא אליבא דר"א והרמב"ם ז"ל בפ"ז מהלכות בכורים פסק בהא הלכה כר"א דבריייתא דאפילו כביצה מותר והיינו משום דקי"ל בכל הני לקולא דאין שני עושה שלישי בחולין ומותר לגרום טומאה לחולין והטבולין לחלה לאו כחלה דמו וליכא למיחש למידי וכמו שכתב הכ"מ ז"ל שם ומה שהקשה הראב"ד ז"ל מהא דלא הכריעו בירושלמי הלכה כמאן אין כאן קושיא כ"כ כיון דלמסקנת תלמודין בטעמא דפליגי קי"ל כר"א בכל הני טעמי ממילא דהלכה כר"א ובביאור לשון הרמב"ם ז"ל בפ"ז הנ"ל עי' בתוי"ט ז"ל פ"ה דשבועות ופ"ב דחלה שם ובתוס' חדשים שם ודו"ק:

גמ' במאי קמיפלגי מר סבר תחומין דאורייתא ומר סבר דרבנן לכאורה יקשה מאי קמ"ל הש"ס פשיטא דבהא פליגי ונראה דאתי לאפוקי משיטת הירושלמי דלכ"ע יש תחומין דאורייתא היינו י"ב מיל כנגד מחנה ישראל ובאלפים אמה הוא דפליגי דר"ע ס"ל דשיעור תחום הוא אלפים אמה ויליף מקרא דומדותם כו' את פאת קדמה אלפים באמה וקמ"ל קרא דאלפים אמה סביב העיר בכלל העיר הוא ולאו דנפקא ליה מהכא עיקר איסור תחומין דמהאי קרא לא שמעינן לא איסור לאו ולא עשה אלא עיקר תחומין מאל יצא איש ממקומו נפק"ל וכדאמרינן בעירובין ושיעור המקום הוא דנפק"ל מהאי קרא וחכמים דפליגי אר"ע ס"ל דשיעור מקום הוא י"ב מיל במחנה ישראל דבהם נאמר קרא דאל יצא כו' להכי קאמר הש"ס דלאו בהא פליגי אלא בעיקר איסור תחומין פליגי דר"ע ס"ל תחומין דאורייתא מאזהרת אל יצא וגלי קרא הכא בערי הלוים שיעור התחום והמקום ור"א בנו של ריה"ג ס"ל דתחומין דרבנן וליכא אזהרה בתחומין כלל ד"ת ומדרבנן הוא

האיסור והשיעור וילפי ליה מג"ש מקום ממקום בתורת אסמכתא ובזה מיושב קושית התוס' ז"ל בד"ה מר סבר ועיין בפי' המשנה להר"מ ז"ל שכתב דלמ"ד תחומין דרבנן אין להם גדר וזה קצת דלא כמו שכתב בחיבורו דלכ"ע יש גדר תחום היינו י"ב מיל כשיטת הירושלמי וכבר האריכו הראשונים ז"ל בזה והביאו כמה הוכחות מתלמודין דלא ס"ל הכי:

גמ' ר"ע ס"ל כגדול המקרא את ההלל היינו שישראל ענו על כל דבר אשירה לה' כמו בהלל שעונין הללויה ור"א בנו של ריה"ג ס"ל כקטן המקרא את ההלל שענו אחרי משה כל פסוק ופסוק ור' נחמיה ס"ל כסופר הפורס על שמע שהוא פותח תחלה לבד כך משה פתח אשירה לה' ואח"כ אמרו כולם יחד ברוה"ק. וכדמפרש בגמ' טעמו של כל אחד והתוס' ז"ל הביאו בשם התוספתא דלר"נ היה משה פותח כל פסוק ופסוק וישראל סיימו זה הפסוק אלא דמה שאמרו דמשה פתח באז ישיר משה אינו מובן וכי היכי דאליבא דר"ע ור"א הפתיחה היא באשירה לה' ה"נ לר"נ וגם מש"כ משה אמר עזי וזמרה כו' וישראל אמרו זה אלי כו' משמע דמשה אמר פסוק אחד וישראל פסוק אחר ובאידך קרא קאמר דישראל סיימו סוף הפסוק אבל בילקוט איתא דעה זו בשם ראב"ע משה פתח באשירה וישראל סיימו אשירה כו' כי גאה גאה משה פתח עזי וישראל גמרו כו' הפסוק וכן כולם ועי' מהרש"א ז"ל בח"א שכתב דהתחלת השירה הוא אז ישיר ולא ידענא אמאי לא ניחא לי' דאשירה הוי התחלת הפרק כמו הללויה בהלל:

פרק ששי

דף לא.

מי שקינא לאשתו ונסתרה אפי' שמע מעוף הפורח יוציא ויתן כתובה דברי ר"א ר' יהושע אומר עד שישאו ויתנו מוזרות בלבנה כך היא גירסת רש"י ז"ל ופי' דר"א קאמר אפי' שמע מעוף הפורח שנסתרה היינו עד אחד אפילו עבד כו' ולטעמיה אזיל דסתירה ע"י ע"א יוציא ויתן כתובה אם אינו רוצה להשקותה. וקשה לפ"ז מאי קמ"ל מתניתין הא כבר אמר ר"א הכי בריש מכילתין דסתירה בע"א ומה שנותן כתובה אם אינו רוצה להשקותה ג"כ תנן לעיל בפרק ארוסה ור' יהושע אמר עד שישאו ויתנו כו' פי' ג"כ דר"י לטעמיה דמשקה ע"פ שנים דווקא ואינו מחויב להוציא ע"פ עוף הפורח שנסתרה אלא עד שישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה בפריצותה ומכוער הדבר ותצא וע"ז דקדקו התוס' ז"ל היכי מיירי ר' יהושע אי לאחר עידי סתירה אמאי יתן כתובה כיון דאינה שותה הוי כארוסה ושומרת יבם דיוצאת בלא כתובה אלא ר"י מיירי דליכא עידי סתירה וכי נושאין ונותנין

בה מוזרות בלבנה מחויב להוציא אפי' בלא עידי סתירה אבל יתן כתובה ולפ"ז קשה ג"כ במאי פליגי ר"א ור"י בעידי סתירה כבר איפליגו בריש מכילתין ובנושאין ונותנין בה מוזרות בלבנה בפריצותה היינו בטומאה בלא עידי סתירה כלל לר"א ג"כ יוציא ויתן כתובה ואמאי תנן לה במתניתין בלשון פלוגתא ותרוייהו לאו חדא מילתא אמרי אלא מר אמר חדא כו' וכעין זה הקשה מהרש"א ז"ל ואין לפרש דעד שישאו כו' דר' יהושע היינו בסתירה לחוד אע"ג דליכא עדים מ"מ כיון שנושאין כו' בסתירתה יוציא ויתן כתובה דמשמע לר"י אי ליכא עדים בסתירה לא נאסרה עליו כלל ואין צריך להוציא וכן משמע מלשון רש"י ז"ל דעד שישאו כו' היינו פריצותא וטומאה:

והתוס' ז"ל כתבו דלא גרסינן במשנה ונסתרה אלא מי שקינא לה לחוד ושמע מעוף הפורח שנטמאה יוציא ויתן כתובה דבכי האי גוונא שיש קצת רגלים לדבר מכוער הדבר ומצוה להוציאה ונותן לה כתובה ומש"כ דלב"ה מצוה ולב"ש חובה אינו מובן קצת וצ"ל דכוונתם דלב"ש ע"כ חובה להוציאה דאליבייהו אסור להוציא אם לא ע"י ערות דבר וגם ע"י דברים כעורים אינו יכול להוציאה כמו שכ' לעיל דף ו' בשם הירושלמי אבל הכא ע"י קינוי תחלה גרע יותר וחובה להוציאה ור' יהושע אמר דאינו מחויב להוציאה אלא עד שישאו כו' אבל ע"י עוף הפורח אינו צריך להוציא וגם לשיטתם קשה קצת אמאי יתן כתובה כיון דמחויב הוא להוציאה הוי כעוברת על דת דאין לה כתובה והתראה ג"כ איכא דקדם לה הקינוי אבל הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה פי' למתניתין כנוסחא דילן שקינא לה ונסתרה ואח"כ שמע מעוף הפורח שנטמאה ס"ל לר"א דלא ישקנה עוד אלא מוציאה ונותן לה כתובה משום דהיא רוצה לשתות אלא דאין משקין אותה מקול עוף הפורח משום זה לא הפסידה כתובתה ועדיפא מארוסה דאינה יכולה לשתות ור' יהושע אמר דע"י עוף פורח לאו כלום היא ויכול להשקותה אלא עד שישאו כו'. בזה הוא דאינו משקה אותה ויוציא ויתן כתובה דזה ג"כ לאו עדות גמורה היא והיא רוצה לשתות מש"ה לא הפסידה כתובתה וכן כתב בחיבורו פ"א הלכה ח' וכן אם שמע העם מרננין אחריה אחר הקינוי וסתירה ה"ז אסור לקיימה ויוציא ויתן כתובה והיינו דאמר ר' יהושע והכ"מ ז"ל תמה שם על זה הא כתב ז"ל שם דבזמן שאין מי סוטה יוציא בלא כתובה ולמה יתן כתובה הכא וכקושית התוס' ז"ל ותי' שם דאחר קינוי וסתירה היינו בסתירה ע"י ע"א וכפי' רש"י ז"ל והוא דחוק וגם אין זה במשמע דברי הרמב"ם ז"ל והדבר ברור כמו שכתבתי וכמבואר בדבריו בפי' המשנה דבהא פליגי דלר"א אפי' שמע מעוף הפורח שנטמאה אחר הקינוי וסתירה אינו יכול להשקותה ויוציא ויתן כתובה ור"י אמר עד שישאו כו' אז אינו משקה אותה ואינה מפסדת כתובתה ובפי' זה מוכח בירושלמי

בפירקין הלכה ב' דאמרינן התם שמע מעוף הפורח שנטמאת אשתו ואח"כ בא עד אחד ואמר שנטמאת למאי הוא בא אם להשקותה כבר נראית שלא לשתות ע"י עוף הפורח הא אינו בא אלא להפסידה כתובתה. וכי מפסידין ממון ע"פ עד אחד הרי מבואר כפי' הרמב"ם ז"ל דשמע מעוף הפורח היינו שנטמאת וגם אחר קינוי וסתירה ואפ"ה אינה שותה גם ע"פ שמיעת עוף הפורח ומיבעי ליה אם ע"א שבא אחר כך מהימן להפסידה ממון לחוד ולפ"ז א"ש מה שתמהו התוס' ז"ל על סידרא דהאי פירקא דאין כאן מקומו ולפי הנ"ל ניחא דכל האי פירקא בעידי טומאה מיירי ורישא קמ"ל דע"י עוף הפורח ג"כ אינו משקה אותה:

אלא דלשיטה זו יש לדקדק מה ענינו של עוף הפורח דלפירש"י ז"ל היינו עבד ושפחה ולפי' התוס' ז"ל ג"כ בלא סתירה עדות ע"א בפריצותה הוי כעוף הפורח דמעיקר הדין אין עדותו כלום אלא כיון דקצת רגלים לדבר איכא מכוער הדבר ויוציא אבל לפי' הרמב"ם ז"ל ע"א בטומאה נאמן לגמרי ועוף הפורח מה הוא. אבל מהא גופא משמע כפי' הרמב"ם ז"ל דלפי' רש"י ותוס' ז"ל אמאי קרי לה מתניתין לעדות ע"א כעוף הפורח כיון דעדות גמורה היא בסתירה לפי' רש"י ז"ל ולפי' התוס' ז"ל ג"כ הא אפילו ע"א כשר קודם סתירה פליגי ר"א ור"י ואמאי קרי לה עוף הפורח ועוד קשה לשיטת התוס' ז"ל אטו עדיף לר"י משא ומתן מוזרות בלבנה יותר מעדות ע"א כשר בעדות ברורה דמשום ע"א קודם סתירה אין צריך להוציא ובמוזרות בלבנה יוציא אבל ביאור הדברים נאמרו בירושלמי מה אנן קיימין ר"י דאמר שישאו כו' במאי קמיירי אי כהן דשמע ולא ידע ממאן שמע מעוף הפורח הוא ואי כהן דשמע וידע ממאן שמע עד מפי עד הוא ועדות גמורה היא אלא כן אנן קיימין פלוני מפלוני ופלוני מפלוני מלה דלית בה תמליוסיס היינו דאין לדבר סוף לברר ממי שמע בבירור ואחר כל הנ"ל נפ"מ טובא לדינא דלשיטת רמב"ם ז"ל למשא ומתן של מוזרות בלבנה היינו דוקא אחר קינוי וסתירה. אבל אחר קינוי לחוד אין לחוש ולדברי התוס' ז"ל חיישינן אפילו אחר קינוי לחוד ובש"ע אה"ע סי' קע"א כתב המחבר לדברי הרמב"ם ז"ל כפי פירושו דמיירי אחר סתירה ע"י ע"א ולדידי צ"ע טובא וכמו שבררתי לעיל דדעת הרמב"ם ז"ל לא כן הוא כמבואר בדבריו בפי' המשנה ועוד דע"א בסתירה לאו כלום היא ואחר קינוי לחוד וודאי לא חיישינן לרינון דמוזרות בלבנה כיון דאפילו עד כשר אינו נאמן אחר קינוי לחוד לומר שנטמאה ועד אחד עדיף מרינון מוזרות כו' כמבואר בירושלמי לעיל וכן מבואר בדברי הרמב"ם ז"ל שם הלכה ט' דאחר קינוי ג"כ אין ע"א נאמן אלא אם מאמין לו ודעתו סומכת עליו וכתב כן בסתירה וה"ה בטומאה

וצ"ע בדברי הראשונים ז"ל ולפי הנ"ל הא דתניא לעיל בברייתא היא ולא שישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה אתיא כר' יהושע דלר"א אפי' עוף הפורח מעכב שתייתה:

וקושית התוס' ז"ל שהקשו מידי דהוי אארוסה ושומרת יבם כו' אינו מוכרח מהא דתנן במתניתין דחמותה כו' נאמנת שלא לשתות ואינה נאמנת להפסיד כתובתה והיינו דכל דליכא עדות ברורה והיא רוצה לשתות אין להפסיד כתובתה וה"נ ע"י עוף הפורח לר"א או מוזרות בלבנה לר"י דלאו עדות ברורה היא אין להפסיד כתובתה ובירושלמי איכא מ"ד דאפי' עד אחד כשר אינו נאמן להפסיד כתובתה ואינו נאמן אלא לטמאותה ותו מייתי התם תנא דפליג בעד טומאה ג"כ וס"ל דבעינן שנים ע"ש:

ומתוך דברים הנ"ל מבואר דהקילו יות' בעדות אשה במת בעלה מעדות ע"א לענין סוטה דהתם משיאין אפילו לא נודע ברור ממי שמע אלא ע"פ ב"ק ג"כ משיאין והכא בעינן דידע ממאן שמע ודו"ק:

משנה אמר ע"א אני ראיתיה שנטמאת לא היתה שותה פירש רש"י ז"ל אני ראיתי באותה סתירה שהיא על פי שנים משמע מדבריו ז"ל דעל סתירה אחרת אינו נאמן לומר שראה שנסתרה ונטמאת עמו אלא דווקא באותה סתירה ולפי"ז יש לדקדק שני עידי סתירה ע"כ לא ראו שנטמאת וא"כ הוי כמו הכחשה שמכחישין את עד הטומאה וצ"ל דכל שלא אמרו בבירור שלא נטמאה אין זה הכחשה דלא ראינו אינו ראיה וא"כ העד נאמן אפי' תוך כדי סתירה לבד וי"ל עוד דשני עידי סתירה ראו שנסתרה עמו כדי סתירה ועד הטומאה אומר שאח"כ נטמאה באותה סתירה עצמה:

והרמב"ם ז"ל כתב בפ"א הלכה י"ד האשה שקינא לה כו' ונסתרה עמו כו' ובא עד אחד ואמר שנבעלה בפניו עם זה שקינא לה עמו ה"ז אסורה על בעלה כו' ואפי' היה עד טומאה זה אחד מעידי סתירה עכ"ל וכ' המל"מ ז"ל לדעת הרמב"ם ז"ל דאפילו בסתירה אחרת עד אחד נאמן על זה שקינא לה ממנו ואין לזה הכרח כ"כ וי"ל דלדברי הרמב"ם ז"ל גם כן צריך שיעיד על הטומאה דאותה סתירה וא"ש בזה מש"כ הרמב"ם ז"ל ואפי' היה עד טומאה זה אחד מעידי סתירה שתמה הכ"מ ז"ל מאי אתי לאשמעינן בזה ולפי הנ"ל קמ"ל טובא דה"א דעד הסתירה כשמעיד נמי שנטמאה באותה סתירה אחרת לא מהימן ולא יחשב לעד סתירה אלא לעד טומאה וליכא שנים בסתירה אלא אחד בסתירה ואחד בטומאה ואין כאן עדות כלל קמ"ל דמצטרפי תרווייהו לסתירה והאחד נאמן על הטומאה ובאמת צ"ע לרבי אליעזר דמשקה אותה ע"פ אחד אם אמר אחד שנטמאת וליכא עד אחר אלא הוא אי מהימן דהא משמע דנאמנות העד טומאה הוא משום דיש רגלים לדבר שקינא לה ונסתרה והכא כשהעד מעיד על הסתירה והטומאה אין כאן עד

סתירה אלא עד טומאה לחוד וקינוי לחוד. לא חשיב רגלים לדבר כ"כ ואמאי מהימן אלא דלר"א ע"כ לא הוי טעמא משום רגלים לדבר דקינוי וסתירה דהא ע"א מהימן גם בסתירה אבל לא אשכחן האי חידושא לר"א דע"א והיה נאמן בטומאה לאחר קינוי לחוד ולפי הנ"ל הא דתנן ברישא דמתניתין מי שקינא לה ונסתרה אפי' שמע מעוף הפורח יוציא ויתן כתובה לר"א ל"ד ונסתרה אלא אחר קינוי לחוד גם כן יוציא ע"פ עוף הפורח דאם היה עדות ברורה אפי' ע"א היתה מפסדת כתובתה השתא ע"י עוף הפורח יוציא ויתן כתובה ונראה דלזה נתכוונו בירושלמי ריש פירקין דאיתא התם ר' יוחנן בשם ר' ינאי ס"ל ההן פירקא משקינא לה ונסתרה רשב"ל אומר אפילו לא נסתרה אמר ר' זעירא קומי ר' יסא לא דרשב"ל פליג אלא דהוא סבר כההן תניא והוא מיקל בעידי סתירה והן הן הדברים שכתבתי דר"ל אמר דאפי' בלא סתירה איתא לדינא דמתניתין דיוציא ויתן כתובה ולא משום דפליג על ר' יוחנן אלא משום דסבר ר"ל כהאי תנא דמיקל בעידי סתירה היינו ר"א ואליביה מהימן ע"א לטומאה בלא עידי סתירה אלא אחר קינוי לחוד וכל הלין פירקא בעד טומאה הוא אפי' בלא סתירה תחלה וזה ברור בכוונת הירושלמי ודברי הפ"מ אינן מובנים למעיין שם:

אבל אחרי העיון ראיתי עוד הלכה אחת בדברי הירושלמי בסוף פירקין שלא נתבארה בדברי המפרשים ולפי דברי הנ"ל נראה לבאר בעז"ה והכי איתא התם אמרין בשם ר' שמואל בסתירה אחרת היא מתניתא ר' זעירא בעי קומי ר' מנא מהו בסתירה אחרת היא מתניתא אמר ליה כן אמר ר' יוחנן בשם ר' ינאי כל ההן פירקא משקינא לה ונסתרה פי' דכל האי פירקא בעד טומאה אחר קינוי וסתירה מיירי והיינו דאומר שנטמאה בסתירה אחרת נסתרה בפני שנים אמר עד אחד אני ראיתי שנטמאת בתוך כדי סתירה יש כאן סתירה ויש כאן טומאה לאחר כדי סתירה יש כאן סתירה ואין כאן טומאה שלשה אחד אומר אני ראיתי שנטמאת בתוך כדי סתירה יש כאן סתירה ואין כאן טומאה לאחר כדי סתירה אין כאן סתירה ואין כאן טומאה ודברים אלו סתומים הם ואין להם הבנה והפ"מ ז"ל כתב שם לפרש דהא דאמר ר' שמואל בסתירה אחרת היא מתניתא קאי על הני בבי דאחד אומר נטמאת ושנים אומרים לא נטמאת. היינו דאחד אומר שנטמאת אחר כדי סתירה והיינו בסתירה אחרת דע"א לא מהימן וכמה דחוקים דבריה דא"כ מאי אריא דשנים אומרים לא נטמאת הוי ליה לאשמעינן הא לחוד דע"א לא מהימן בסתירה אחרת ולפי דרכו כתב שם להגיה דברי הירושלמי והמעיין יראה כי דחוקים הם ורחוקים מכוונת הירושלמי ולענ"ד האמת יורה דרכו כמ"ש דר' שמואל אתי לאשמעינן דמתניתין דווקא בסתירה אחרת היא מתניתא וכר' יוחנן דאמר כל ההן פירקא משקינא לה ונסתרה

היינו דעד טומאה לא מהימן אלא אחר עידי סתירה. אבל לא שיהיה עד הטומאה מעידי הסתירה והיינו דמפרש נסתרה בפני שנים אמר אחד ראיתי שנטמאת בתוך כדי סתירה אין כאן סתירה ואין כאן טומאה כצ"ל והיינו משום דליכא על הסתירה אלא אחד ועד הטומאה ג"כ לא מהימן בתוך כדי סתירה ואין כאן לא סתירה ולא טומאה לאחר כדי סתירה אם אמר שנטמאת אחר כדי סתירה היינו סתירה אחרת יש כאן סתירה ויש כאן טומאה כצ"ל דעל סתירה איכא תרי עדים וכי קאמר אחד דאח"כ נטמאת הוי כמו סתירה אחרת דאחד מהימן היו שלשה ואמר אחד ראיתי שנטמאת בתוך כדי סתירה יש כאן סתירה ואין כאן טומאה דעל הסתירה איכא שנים בלא זה השלישי אבל טומאה אין כאן דעד טומאה אינו נאמן אלא בסתירה אחרת או לאחר כדי סתירה לאחר כדי סתירה יש כאן סתירה ויש כאן טומאה כצ"ל ובלאחר כדי סתירה דין אחד הוא אם היו שנים או שלשה ועיקר החילוק הוא בתוך כדי סתירה. דבשנים אין כאן סתירה ואין כאן טומאה ובשלשה יש כאן סתירה ואין כאן טומאה ותו קאמר התם היו שלשה ואחד אמר בתוך כדי סתירה לא נטמאת אי אמרינן בזה עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה דעדות זה השלישי לאו כלום היא כיון דאמר שלא נטמאת אי בטלה כל העדות ומסיק דהכא תתקיים העדות בשאר כיון שיש רגלים לדבר וגם שלפי דברי נצרך להגיה עכ"ז נראין הדברים אמיתים לפי שיטת הירושלמי ולפ"ז שמעינן מינה תרתי חדא דעד טומאה נאמן אפילו בסתירה אחרת כיון שהיה תחלה קינוי וסתירה ורגלים לדבר ועוד שמעינן דעדות ראשונה אם אחד מהם מעיד שנטמאה לאו עדות היא כלל ואין כאן סתירה ואין כאן טומאה. מעתה הלא תראה כי הרמב"ם ז"ל שכ' דאפי' עד הטומאה הוא אחד מעידי סתירה נאמן טובא קמ"ל ואדרבא מדברי הירושלמי לא משמע כן וכמו שכתבתי דאם על כדי סתירה שהעידו אמר אחד מהם שנטמאת לאו עדות היא ונפלאתי על המל"מ ז"ל שלא הביא דברי הירושלמי האלו ולבארם כדרכו בקודש בהלכה זו וזה וודאי שמעינן מינה דאפי' בסתירה אחרת נאמן העד דמה שפי' הפ"מ ז"ל להיפך רחוק הוא מאוד ואין הבנה לדבריו כלל:

וראיתי שם במל"מ ז"ל שהביא בשם הרשב"א ז"ל לחקור אם החשוד הודה ואמר שזינתה עמו אי נאמן הוא או אמרינן דאין אדם משים עצמו רשע ומסקנתו דפלגינן דיבוריה והקשה המל"מ דפלגינן דיבוריה היינו דמקבלין עדותו שזינתה אבל לא עמו אלא עם אחר ועל אחר אין ע"א נאמן דלא הימניה תורה אלא על הבועל דרגלים לדבר אבל אין זה מוכרח למימר דפלגינן דיבוריה היינו דעם אחר זינתה אלא הכי פירושא דפלגינן דיבוריה דנאמן הוא לגבי דידה ואינו נאמן על עצמו וכתבנו בזה באורך במקום אחר ומ"מ היה

נראה דלא גרע מעוף הפורח ונאמן הוא שלא תשתה אבל לא להפסידה כתובתה וצ"ע בגוף תשובת הרשב"א ז"ל:

דף לא:

משנה עד אומר נטמאת וב' אומרים לא נטמאת עי' פי' רש"י ז"ל שפי' לפי שיטתו דעדים אלו הם עידי סתירה ואומרים בפנינו לא נטמאת והרי היא בספיקא אם נטמאת קודם שבאו אלו ומצאום ולפירושו קשה דא"כ אין כאן עידי סתירה דבשעה שמצאום ראו שלא נטמאת וקודם שבאו שמא לא היה כדי סתירה יחד והוי ליה לפרש איפכא דבאותה שעה שאתה אומר נטמאת לא נטמאה ואח"כ שהו יותר מכדי סתירה ושמא נטמאת אז וע"כ מיירי שהם ראו אותם כדי ב' סתירות ועל אחת אומר העד שנטמאת והב' מכחישים אותו ומ"מ בספיקא היא שמא נטמאת בכדי סתירה אחרת. אבל מש"כ רש"י ז"ל שמא נטמאת קודם שבאו אלו צ"ע:

תוס' בד"ה כאן בבת אחת כו' מיהו תימא עולא גופיה כו' מאי דוחקיה כו' התוס' ז"ל נסתפקו כאן אליבא דעולא דאמר לא היתה שותה אי דווקא בזאח"ז ומגיה המשנה משום דמתניתין סתמא קתני משמע דמיירי אפילו בזאח"ז וכתבו אי נמי דלעולא אפי' בבת אחת לא היתה שותה משום דזה שהאמינה לו תורה חשיב כשנים אפי' בכה"ג. והא דהאשה זוטא מתרץ לה משום לזות שפתים ומאי דקשיא להו מהאשה רבה לא ידעתי כוונתם ע"ש ריש פ' האשה:

ואי נימא דעולא אפי' בבת אחת ס"ל דלא היתה שותה תיקשי אפי' למסקנא דמיירי בפסולי עדות סיפא דשנים אומרים נטמאת ואחד אומר לא נטמאת לא היתה שותה מאי אריא שנים אפי' אחד אומר נטמאת לא היתה שותה בשלמא לרבי חייא סיפא קמ"ל דגם בבת אחת לא היתה שותה היכא דשנים אומרים נטמאת. ומציעתא דשנים אומרים לא נטמאת דהיתה שותה היינו אפי' בזאח"ז דחד בחד לא היתה שותה אבל לעולא תיקשי מאי אריא שנים אפילו אחד אומר נטמאת נמי לא היתה שותה וללישנא קמא אליבא דר' נחמיה דמתניתין קמשמע לן אפי' השנים פסולים והאחד כשר הולכין אחר הרוב יש לומר הא חד בחד דזה שאומר לא נטמאת הוא הכשר היתה שותה דגם ללישנא קמא אחד כשר נאמן יותר מאחד פסול ופסול לגבי כשר לא חשיב כשנים אבל ללישנא בתרא דבכולן פסולין איירי אכתי תיקשי ועוד משמע דהא בהא תליא דללישנא קמא דשוין אנשים ונשים במקום שהאמינה תורה לכולם ה"ה דחד בחד ג"כ שוין הם וכדתני גידל

בשם רב בירושלמי. והארכתי בדינים אלו בחי' יבמות פרק האשה רבה ופרק האשה בתרא ע"ש:

תוס' בד"ה הא חד בחד כו' תימא היכי הוי מתרץ ר' יצחק למתניתין דפ' אמרו לו כו' גם בזה הארכתי שם ביבמות וגם במשנה בטהרות שנשנית גם כן כה"ג דמתניתין ע"ש באורך:

דף לב.

תוס' בד"ה מהו דתימא כו' וי"ל דהכא איצטריך דאפי' לקולא אע"ג דרגלים לדבר:

והקשה מהרש"א ז"ל הא הך סברא דרגלים לדבר מסייע לקולא שלא לשתות ע"ש אבל צ"ע אמאי קרי הש"ס לקולא הא דאינו שותה. הא חומרא היא דמחזקינן לה בטמאה וודאי ואינה צריכה לשתות ואפשר לומר דבאמת מציעתא אשמעינן לקולא דמהימנינן לאלו שלא נטמאה והא דאיצטריך למיתני בתר הכי לאשמעינן דאזלינן בתר רוב דעות לחומרא היינו משום דאי לא תני הך סיפא לא הוי מוקמינן בפסולי עדות אלא בכשרים ולאשמעינן דווקא דחד בחד לא היתה שותה אבל השתא דקתני בבא יתירא ע"כ בפסולי עדות איירי אבל לא משמע הכי בסוף מכילתין גבי עגלה ערופה וביבמות פ' האשה בתרא דהתם בבא דסיפא אשמעינן קולא ומציעתא לחומרא ועי' בלשון הרע"ב ז"ל במתניתין ובדברי התוס' י"ט ז"ל שם. ועיין עוד שם בתוס' י"ט ז"ל שדקדק מדוע השמיט הרמב"ם ז"ל הך בבא דאשה אומרת נטמאת כו' וכבר כתבו שם התוסח"ד שנאמר שם בדברי הרמב"ם ז"ל גבי פסולין מחצה על מחצה היתה שותה והיינו הך אלא הא דמשמע מדבריו דגבי פסולין לא איתמר האי חילוקא דבת אחת לזאח"ז ובכל גוונא היתה שותה וכן כתב גבי עגלה ערופה הארכתי בזה ג"כ שם ביבמות והבאתי שם דברי האומר דלדעת הרמב"ם ז"ל הפסולים שנאמרו גבי סוטה ועגלה ערופה הוא מדבריהם ולא נראו לי דברים אלו כמו שהארכתי שם:

ועוד צריך לדקדק בלשון הרמב"ם ז"ל שם פ"א הלכה כ' שכתבו כל סוטה שאמרנו שאינה שותה מפני עידי טומאה הרי זו אסורה על בעלה לעולם שהרי נאסרה בקינוי וסתירה והשתי' שתתירה נמנעה שהרי יש בה עד עכ"ל משמע מדבריו דהיא אינה אסורה אלא מפני קינוי וסתירה ונאמנות העד לא מהני אלא למנוע השתיה ובאמת אין הדין כן דמחמת מניעת השתיה לחוד לא הויא אלא ספק סוטה וע"פ העד הויא ודאי סוטה והיינו משום נאמנות העד על הטומאה עצמה וכבר כתבתי לעיל במכילתין כדברי המשל"מ ז"ל:

פרק שביעי

תוס' בד"ה אלו נאמרין בלשונם פי' כל אדם בלשונו שהוא שומע ולא בלשון שאינו שומע כו' וכן הוא גירסת הירושלמי מדבריהם ז"ל משמע דאם אמר אחד מכל אלו בלשון שאינו שומע לא יצא ובשלמא בפרשת סוטה א"ש דאם אינה שומעת ומבינה אין כאן קבלת שבועה ושאר כל הדברים דאמרינן בגמרא שצריך לומר לה וכן שבועת העדות והפקדון צריך לקבל עליו שבועה בעינן דוקא שיהיה שומע ומבין אבל ק"ש ותפלה וברהמ"ז דמעיקר הדין כוונה לא מעכבא בהו לבד פסוק ראשון של ק"ש וברכת אבות בתפלה אמאי לא יצא בכל לשון אפילו למדי בלשון פרסי כי היכי דיוצאין בלשון הקודש אפילו מי שאינו מבין ובכל הני כל הלשונות שוין והתוס' ז"ל לקמן בד"ה ק"ש הקשו אמאי שייר הלל וקידוש וברכת הפירות וברכת המצות וכתבו לחלק דהני נאמרין בכל לשון אפילו אינו שומע ומבין ולא דמי להני דמתניתין דבעינן שיבין הלשון דוקא ולא ידענא מנ"ל לחלק בזה ומה לי ברכת המזון וברכת הפירות וברכת המצות וקושיתם ז"ל אינו מוכרח דקידוש דבכלל תפלה הוא דעיקר קידוש היום הוא בתפלה וכיון דתנן סתמא בתפלה בכל לשון בכלל כל התפלות בין דחול בין דשבת וי"ט וברכת הפירות והמצות בכלל ברכת המזון היא וכיון דברכה דאורייתא נאמרה בכל לשון כש"כ שאר הברכות דאינן אלא דרבנן והלל ג"כ נראה דבכלל תפלה הוא דכל סיפור שבחו של מקום הוא בכלל תפלה ומ"מ נראה דבכל הני אע"ג דכוונה לא מעכבא בהו מ"מ אם אינו מבין הלשון לאו כלום קאמר דומיא דסוטה וכן אמרינן גבי ק"ש שמע בכל לשון שאתה שומע וכן גבי ברהמ"ז ילפינן בירושלמי מוברכת שיהא יודע למי מברך והא דיוצא אם אומר בלשון הקודש אע"ג דאינו מבין הלשון הוא משום נשים וע"ה אבל מדברי התוס' ז"ל שם בד"ה ק"ש משמע דגם בלה"ק לא יצא אם אינו מבין שכתבו דהא דלא חשיב מגילה היינו משום דבמגילה לועז ששמע אשורית יצא משמע דבהני דמתניתין לא יצא אפי' בלה"ק אם אינו מבין אלא דווקא בלשון שהוא מבין ומה יעשו נשים וע"ה בק"ש וברהמ"ז:

ולפי דעת הרמב"ן ז"ל במגילה פ' הקורא ע"פ דבלעז לא יצא במגילה אלא אם אינו יודע בלה"ק וכמו שהביא הר"ן ז"ל שם דכן משמע בירושלמי א"ש בלא"ה דלא חשיב הכא מגילה דבהני דמתניתין יוצא בכל לשון אפי' יודע נמי לה"ק והא דבמגילה לא יצא הוא משום דאין הספרים נכתבים בכל לשון ולמי שאינו יודע בלה"ק התירו לכתוב בלשון שהוא מבין אבל לא למי שיודע בלה"ק וכמו שכ' הרמב"ן ז"ל שם ובירושלמי בפרקין משמע קצת דכל הני ג"כ לא הותרו בלשונם אלא אם אין יודעים בלה"ק דאיתא התם ר' לוי בר חיתא אזל לקיסרין שמע קלין קריין שמע אלונסתין (שמע אותן שקרו את

שמע בלשון יון או באיזה לשון אחר) בעא מעכבתין (רצה לעכבן) שמע ר' יוסי איקפד אמר כך אומר אני מי שאינו יודע לקרות אשורית לא יקרנה כל עיקר בתמיה (אלא יוצא בלשון שהוא יודע) השיב ר' ברכיה הרי מגילת אסתר היה יודע לקרותה אשורית ולעז אינו יוצא אלא אשורית אמר ר' מנא מגילת אסתר היה יודע לקרותה אשורית ולעז אינו יוצא אלא אשורית בלעז יוצא בה בלעז וכן יוצא בה בכל לשון שהוא יודע ופי' הפ"מ ז"ל דר' ברכי' השיב ממגילה דאינו יוצא בלעז ותי' לו ר' מנא דווקא אם יודע אשורית הוא דאינו יוצא בלעז אבל אם אינו יודע אלא בלעז יוצא בלעז וה"נ דכוותה דלא הותר בכל לשון אלא אם אינו יודע בלה"ק אלא דאין זה מובן דהא ר' ברכיה גופיה נמי ה"ק דווקא אם יודע בלשון אשורית אינו יוצא בלעז ומה היתה תשובתו והיה נראה דה"ג השיב ר' ברכיה הרי מגילת אסתר דיוצא נמי בכל לשון ואמאי לא חשבה תנא דמתניתין ואמר לו ר' מנא דבמגילה אם היה יודע אשורית אינו יוצא בלעז משא"כ בהני דמתניתין דיוצא בכל לשון אפי' יודע אשורית ג"כ אבל מהא דסיים התם ותפלה כדי שיהא יודע לשאול צרכיו וברכת המזון כדי שיהא יודע למי מברך משמע דמשום הכי התירו בלשונו כדי שיהא יודע למי מברך והיינו אם אינו יודע אשורית אחר כל הנ"ל דברי התוס' ז"ל צ"ע במה שחילקו בין הני דמתניתין להלל וברכת הפירות והמצות ואין שום טעם לחלק:

שוב מצאתי בתוספתא דמכילתין פרק שביעי דתני בהדיא ברכת הלל שמע ותפלה נאמרים בכל לשון הרי מבואר דהלל ותפלה שוין הם בדינן ודלא כמו שכ' התוס' ז"ל ועיין בש"ע א"ח סי' ס"ב במ"א ז"ל שהביא ד' התוס' ז"ל בפשיטות ולדידי צ"ע טובא וכנ"ל. וכן משמע מלשון הרמב"ם ז"ל פ"א מהל' ברכות דכל הברכות דינן ע"ב גמ' דכתיב ואמר הכהן לאשה בכל לשון שהוא אומר ורש"י ז"ל גרס ואמר הכהן אל האשה בלשון שהיא שומעת דאל האשה משמע דברים הנכנסים בלבה שתהא מכרת בלשון ולפי גירסא זו לא איתרבי אלא אם אינה מבינה בלה"ק צריך שיאמר לה בלשון שהיא שומעת ומבינה אבל אם היא מבינה בלה"ק מנ"ל דבכל לשון ג"כ מותר אבל לגירסת הש"ס וכן הוא גירסת הרמב"ם ז"ל בכל לשון שהוא אומר אתי לרבות דבכל לשון מותר ולא ילפינן בק"ו מחליצה דבלה"ק וזה שתהא מכרת בלשון ממילא ידענא דכתיב ואמרה האשה אמן אמן אלמא דצריכה שתבין האלה והשבועה אלא דה"א דצריך שיאמר לה בלה"ק ואח"כ יפרש לה מה שהוא אומר להכי מרבי בכל לשון שהוא אומר דאין צריך לה"ק כלל אבל בירושלמי ובספרי משמע כפירוש רש"י ז"ל דר' יאשיה דריש התם ואמר כו' בכל לשון שהיא שומעת אמר לו ר' יונתן אינו צריך הרי הוא אומר ואמרה האשה אמן אמן שמע מינה דצריכה שתהא שומעת אלא ואמר הכהן לאשה איצטריך שלא

יאמר לה ע"י תורגמן וי"ל לפי מש"כ לעיל לפי גירסת הירושלמי אלו נאמרים בלשונם דאתי לאשמעינן שנאמרים דוקא בלשון שמבינים לזה שפיר קאמר ר' יונתן דלא צריך קרא ומואמרה האשה כו' שמעינן אבל לפי נוסחת תלמודין אלו נאמרים בכל לשון אתי לאשמועינן דלא בעינן דוקא לה"ק שפיר איצטריך קרא גבי סוטה להכשיר כל לשון אפילו מבינה בלה"ק ג"כ. ועיין בתוי"ט ז"ל שכתב דבספרי יליף מ"ד דבלשון הקודש מואמרה האשה כו' וכן העתיק הפ"מ וט"ס הוא אלא יליף מזה בספרי דאפילו בכל לשון ע"ש בספרי ובירושלמי:

דף לב:

תוס' ד"ה ורבי שלא יקראנה למפרע כו' האריכו להקשות כאן למ"ד ק"ש דרבנן מכל הני דוכתי דמשמע בכולהו דק"ש דאורייתא וכבר נתארכו הדברים בזה בדברי הראשונים ז"ל וגם אני הארכתי בזה בחידושי ברכות ע"ש:

תוס' בד"ה ורבנן סברי כו' ותמהו אמאי לא משני הש"ס הכא נמי דתרתי שמע מינה כמו בברכות והיה נראה לישב קצת ע"פ הנ"ל בחילוק נוסחא דמתניתין אי גרסינן אלו נאמרים בכל לשון או בלשונם דלנוסחא בלשונם אשמע לן מתניתין דצריך שיאמר בלשון שהוא מבין ודריש שמע לשון הבנה ולפ"ז ליכא למימר תרתי ש"מ דס"ל דאין צריך להשמיע לאזנו דשמע דקרא הוא לשון הבנה ולא שמיעה ממש והכי ס"ל לסוגיא דשמעתין אבל סוגיא דברכות ס"ל כהך נוסחא דאלו נאמרים בכל לשון ולאשמעינן דבכל לשון שרי אע"ג דיודע בלה"ק ג"כ ולפ"ז דריש שמע כמשמעו שמיעה ממש ויליף משמע שיכול להשמיע בכל לשון וא"כ ממילא ש"מ נמי דצריך להשמיע לאזנו וגם בזה כתבתי שם סברת הראשונים ז"ל. דהא דאמר תרתי ש"מ הוא דאי נימא דאין צריך להשמיע הוא הדין דבהרהור יוצא וכדמשמע התם לא יברך אדם ברכת המזון בלבו ומה שיש לדקדק על סברא זו ע"ש:

דף לג.

גמ' לימא קסבר רבי כל התורה בכל לשון נאמרה פירש"י ז"ל נאמרה לקרות בבית הכנסת והקשו התוס' ז"ל בברכות ריש פרק היה קורא הא קריאת התורה לאו דאורייתא ותירצו שם דפרשת זכור דאורייתא היא ומש"כ שם דמקמי דאתי עזרא והיו למה לי אינו מובן דאפילו לבתר תקנת עזרא וכי משום דעזרא תיקן לקרות בלה"ק להכי איצטריך קרא אלא ע"כ הא דינא דקריאה בציבור בלה"ק מדין תורה הוא ומשה תיקן להם זמן

הקריאה ואח"כ בא עזרא והוסיף אבל עיקר האי דינא אי נאמרה לקרות בכל לשון או בלה"ק קשיא טובא הא זה תליא בכתיבת הספר תורה ולרבנן דוכתבתם בכל לשון י"ל דה"ה דניתן לקרות בכל לשון ולרשב"ג דלא הותר אלא אשורית ויונית פשיטא דאין קורין בכל לשון והתוס' ז"ל הכא בשם ר"ח ז"ל פירשו כן הא דאמרינן לימא קסבר רבי בכל לשון היינו כרבנן דאי כרשב"ג דלא ניתן לכתוב אלא אשורית ויונית וה"ה דאין קורין בלשון אחר למה לי קרא בק"ש. וכבר דקדקו התוס' ז"ל על פירוש זה ועוד הא גם לרשב"ג איצטריך קרא שלא יקרא ק"ש יונית אע"ג דבס"ת ניתן לכתוב ולקרות וכדמשמע בירושלמי שהבאתי לעיל דאלונסתין פירש הערוך היינו לשון יווני ועוד דהא גופא צ"ע אפילו לרבנן דניתן לכתוב בכל לשון משמע דלקרותה בציבור הוא דוקא בלה"ק וכדמשמע במתניתין דחשיב ברכת כ"ג ופרשת המלך בהני דבלה"ק ולא מפרש הש"ס שום קרא לזה שמע מינה דמסברא הכי קים להו דבציבור אין קורין אלא בלשון הקודש וכ"כ התוי"ט ז"ל במתניתין לקמן ומשמע דאין כאן מחלוקת בזה כלל אלא דלפ"ז הא גופא צ"ע מ"ש דלא חשיב במתניתין אלא הני ב' קריאות מלך וכ"ג' ולא חשיב כל קריאות של ציבור בשלמא על פרשת המלך י"ל דלא חשיב אלא קריאה מדאורייתא דהקהל מ"ע מה"ת היא אבל קריאת כ"ג נראה דהיא ככל הקריאות של ציבור מדרבנן בעלמא ואמאי חשבה התנא לחודה ולא תני כל הקריאות ולמ"ד דזכור דאורייתא תיקשי לכולי עלמא אמאי לא חשיב פרשת זכור דקריאה דאורייתא היא:

והרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות חגיגה כתב דקריאת הקהל בלה"ק היא מדכתיב תקרא את התורה הזאת כמות שהיא מדבריו משמע דמקרא ילפינן לה וא"כ תיקשי קריאה של כ"ג מנ"ל דבלה"ק ועוד דלמה לי קרא לזה כיון דאינה נכתבת אלא בלשון הקודש וי"ל דוקא להקהל איצטריך קרא משום דמצותה לקרות באזני אנשים ונשים וטף למען ישמעו ולמען ילמדו וה"א דלאלו שאין מבינים בלה"ק יקרא להם בלעז קמ"ל קרא דלא יקרא אלא בלה"ק. אבל שאר קריאות בלא"ה פשיטא דבלה"ק כמו פרשת כ"ג והדק"ל למה הוציא התנא קריאת כ"ג מכלל כל הקריאות של ציבור והיה נראה דעיקר רבותא דמתניתין על הברכות וכדתנן ברכת כ"ג ופרשת המלך וברכת אתרווייהו קאי וברכות אלו יצאו מכלל כל הברכות כיון שנאמרו במקדש תיקנו לאומרן בלה"ק ויתבאר לקמן בזה בס"ד ומ"מ זה נראה ברור דליכא פלוגתא כלל בקריאת התורה בציבור ולכ"ע בלה"ק והכי משמע מקרא דעזרא ויקראו בספר תורת כו' מפורש זה תרגום ומזה נהגו בימים ראשונים לקרות ע"י תורגמן אבל עיקר הקריאה ודאי בלה"ק היא ולא אשכחן מאן דפליג בהא:

והתוס' ז"ל במגילה ג"כ לא ניחא להו לפרש בכל לשון נאמרה אקריאה של ציבור כיון דלא אשכחן קריאה של ציבור אלא פ' זכור בלבד ולפי' ר"ח ז"ל אין כאן קושיא דבאמת לאו דוקא אקריאה של ציבור קאמר אלא על כל קריאה בתורה קאי אי ניתנה בכל לשון וכ' לפרש דאכל קריאה שבתורה קאי כגון מצות חליצה ופ' עגלה ערופה ווידוי מעשר ובכורים נראה בכוונתם דה"ק הש"ס לימא רבי דמצריך קרא גבי ק"ש דבלה"ק, ש"מ דס"ל דשאר קריאות כולן בכל לשון מסברא בעלמא לבר מהני דגלי בהו קרא דבלה"ק דאי מסברא בלה"ק למה לי קרא בק"ש ושם בד"ה דאי בלה"ק כתבו דהא דמצרכינן הכא בפירקין קרא בין בהני דנאמרו בכל לשון בין בהני דנאמרו בלה"ק וממ"נ בחד מינייהו לא צריך קרא דאי כל התורה בכל לשון נאמרה מסברא בהני דנאמרו בכל לשון לא צריך קרא ואי בלשון הקודש נאמרה בהני דנאמרו בלה"ק לא צריך קרא. ותי' משום דבעי לאוקמי ריבויא אליבא דכ"ע והני ריבויי דקאמר בהני דנאמרו בכל לשון היינו למ"ד בלשון הקודש נאמרו וגבי הני דנאמרו בלה"ק דמצריך ריבויא הוא למ"ד דבכל לשון נאמרו ודבריהם אלו ג"כ צ"ע דא"כ במתניתין דתנן ריבויי גבי מקרא ביכורים וחליצה ע"כ ס"ל למתניתין דכל התורה בכל לשון נאמרה וא"כ למה ליה להש"ס לומר כל הני ריבויא באלו דנאמרו בכל לשון לתנא דמתניתין כיון דתנא דמתניתין ס"ל דכל התורה בכל לשון נאמרה ועוד דהא הך דרשא דואמר הכהן אל האשה ג"כ דרשי דתנאי היא בירושלמי ובספרי וע"כ ס"ל דכל התורה בלה"ק נאמרה ולא מצינו פלוגתא דתנאי בזה ואמאי לא דייק הש"ס הכי אתנא דמתניתין דש"מ דס"ל דכל התורה בכל לשון נאמרה מדאיצטריך ריבויא דבלשון הקודש אלא וודאי כל הני מילי דמתניתין לא שייכי כלל להא ולכ"ע בעינן ריבויא בתרווייהו כי היכי דלא ליגמור מהדדי וכמו שפי' רש"י ז"ל במתניתין וכן כתבו התוס' ז"ל בפירקין בכמה דוכתי:

ונראה דלא דייק הש"ס הכי אלא גבי ק"ש דעיקר חיובא הוא ממצות תלמוד תורה וכדאמרינן אפי' לא קרא אלא ק"ש שחרית וערבית קיים מצות והגית להכי קאמר אי כל התורה בלה"ק נאמרה ה"ה דמצותה בלה"ק ככל התורה ואי בכל לשון נאמרה ממילא דמצותה ג"כ בכל לשון אבל כל הני דמתניתין פרשת סוטה ווידוי מעשר חליצה ומקרא ביכורים וברכות כו' כל הני לאו בתורת לימוד הם נאמרים אלא כ"א לפי ענינו אין דומות לכלל כל התורה וכל אחד גלי ביה רחמנא כדינו יש מהן בכל לשון ויש מהם דווקא בלה"ק ומילתא דמסתבר הוא וכ' התוס' ז"ל בברכות דהא דמספקא לן אי כל התורה בכל לשון נאמרה הוא מהא דאמרינן בשבת פ' ר"ע ה' יתן אומר המבשרות צבא רב שכל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה נחלק לשבעים לשון וצ"ע לפ"ז היכי ילפינן לקמן

קול קול מהאי קרא דמשה ידבר כו' יעננו בקול אלמא דפשיטא לן דקול זה היה בלה"ק ועדיין לא נתברר לי מקור ספק הזה הא דכל התורה אי בכל לשון נאמרה אי בלה"ק היכן הוא ובמאי קמיירי והיה נראה לומר דלענין מצות ת"ת קאמר דעיקר מצות הלימוד הוא המקרא ולחד מ"ד אין מברכין אלא על המקרא כדאיתא בברכות פ"ק ומספקא לן בהא אי קיים המצוה בכל לשון או דווקא בלה"ק אלא דגם בזה אין לספק אלא בכתיבתה היכי היא דבע"פ אסור ללמוד מקרא ועדיין צ"ע בזה:

גמ' ותפלה בכל לשון והאמר רב יהודה כו' לדברי הרא"ש ז"ל בברכות פרק היה קורא דדווקא לשון ארמי הוא דקאמר רב יהודה דאל ישאל כו' מאי פריך הש"ס ותפלה בכל לשון ועוד לגירסת התוס' ז"ל אלו נאמרים בלשונם דווקא לשון שהוא מבין אבל אם אינו מבין אינו יוצא אפי' בלשון הקודש כפי משמעות דבריהם ז"ל לעיל בד"ה ק"ש וכמ"ש שם וכן הוא מסקנת דבריהם ז"ל בפרק ג' שאכלו לענין נשים דאין יוצאות בשמיעת לה"ק א"כ זה שאינו מכיר אלא בלשון ארמי אל יתפלל כלל וזה יקשה גם לדברי הרי"ף ז"ל דיחיד אל ישאל בכל לשון א"כ מה יעשה היחיד שאינו מכיר בלה"ק ואמאי לא משני דהא דאמר רב יהודה היינו אם מבין בלה"ק דאז אל ישאל בלשון אחר אבל אם אינו מבין ע"כ ישאל בלשונו שהוא מבין וע"ש בתוס' שכתבו ז"ל דבתפלה אפי' יחיד יתפלל בכל לשון:

תוס' בד"ה ברכת המזון כו' וכתבו דגרסינן מנלן דסד"א נילף ברכה מברכת הר גריזים וקשה דלא דמי דהתם בברכת גריזים וברכת כהנים נאמר בתורה לשון הברכה שפיר שייך למילף שיאמר ככתבה בתורה אבל ברהמ"ז לא נאמר לשונה בתורה מש"ה מסברא נמי יכול לברך בכל לשון דדווקא בלשון האמור בתורה איצטריך קרא לרבות דבכל לשון ולא ככתבה בתורה:

אלא דלקמן בשבועת העדות מצריך קרא דבכל לשון כדי שלא נילף משבועת הר גריזים דבלה"ק אע"ג דלא נאמרה לשון השבועה בתורה. ויש לחלק דבשבועת ה"א דכל שבועה אחת היא וכמו בהר גריזים היה בלה"ק כן כל השבועת הם בלה"ק אבל הכא האי ברכה לחוד והאי ברכה לחוד:

שם גמ' שבועת העדות כו' עיין תוס' ז"ל בשבועת שתמהו אמאי לא תני נמי שבועת הדיינין ושבועת ביטוי ותי' דאיכא גוונא דאיתא בהני וליתא בהני ע"ש ולענ"ד לא מצינו שום חילוק ביניהו וכדמשמע בלשון הברייתא שם שבועת הדיינין אף היא בלשונה נאמרה ותוספתא הוא במכילתין ובמתניתין לא תנן לה משום דבכלל שבועת הפקדון היא וכמש"כ הרמב"ם ז"ל בהלכות שבועת והתוספתא מפרש יותר מאי דסתם במתניתין

ומה שהקשו משבועת ביטוי אמאי לא תנן לה ג"כ אין כאן קושיא דלא איצטריך לאשמעינן אלא שבועת העדות ופקדון דהוי ס"ד למילף מהר גריזים דבלה"ק היא אבל שבועת ביטוי דהיא שבועת הרשות לאסור דבר על עצמו פשיטא דיכול לאסור על עצמו בכל לשון כמו שנאמר ככל היוצא מפיו יעשה וגם כבר שמעינן לה ממתניתין דריש נדרים כל כינויי שבעת כשבועת ונדרים כנדרים והיינו משום דשבועת ונדרים נאמרים בכל לשון ועיין בד' הרמב"ם ז"ל מש"כ בהוראת רבותיו ובכ"מ ובלח"מ ז"ל שם ודו"ק:

תוס' בד"ה ועינית ואמרת כו' אין דבריהם ז"ל מיושבים בזה ועיין מהרש"א ומהרש"ל ז"ל מ"ש בזה והדבר פשוט דעניה ואמירה גמר דאי עניה לחוד למה ליה גז"ש דקול קול נילף עניה עניה דהכתיב יעננו בקול אלא ודאי משמע דתרווייהו בעינן עניה ואמירה וכן הא דאמרינן לקמן לר' יהודה דעניה עניה גמר היינו ג"כ עניה ואמירה וכדאמר שם בברייתא כל מקום כו' עניה ואמירה ובירושלמי אמרינן דבנין אב שבכולן האי קרא דמשה ידבר כו' ומשמע דאפי' לר"י קאמר דעניה ואמירה הוי כמו דיבור ועניה ומהאי קרא ילפינן דלשון זה משמע דווקא לה"ק ופריך התם מקרא דויען לבן ובתואל דנאמר התם עניה ואמירה ודיבור ואפ"ה לא בלה"ק דברו שנאמר ויקרא לו לבן יגר שהדותא ומשני דזה הוי קודם מתן תורה ע"ש:

תוס' בד"ה ור' יהודה כו' מסקנת דבריהם ז"ל דלר"י קריאה ג"כ מעכבא ואדרבא אילו כתיב בה לחוד לא הוי ילפינן עיכובא אלא לקריאה דמקרא נדרש לפניו לחוד וקשה לומר כן דר"י פליג אסתמא דמתניתין דיבמות דלכ"ע קריאה לא מעכבא ואמאי לא הוזכר שם במקומו דברי ר"י דקריאה מעכבא. וגם לא תירצו קושיתם לדידן נמי נדרוש עיכובא דככה לפניו ולאחריו כדקי"ל בכמה דוכתי וקריאה נמי ליעכבא ע"כ נראה דוודאי פשטיה דקרא ככה קאי אלאחריו ככה יעשה לאיש כו' אלא דר' יהודה ס"ל דכה לחוד ג"כ עיכובא משמע וכתיב ככה דרשינן כאילו הוי כתיב תרתי וענתה ואמרה כה כה יעשה לאיש וכה דאמירה אתי לעיכובא דאמירה דווקא בלה"ק אבל בכל לשון לאו קריאה היא ומ"מ קריאה גופא לא מעכבא דכתיב כה יעשה לאיש דבר שהוא מעשה מעכב בעיקר החליצה ולא קריאה ועיין מש"כ ביבמות שם בזה:

דף לג:

רש"י בד"ה כדרך שהראה כו' שעתיד הענן לפסוק במיתת משה ולא ילך כו' עיין מהרש"א ז"ל בח"א שהוא כמסתפק אם חזר הענן בזכות משה. והוא פלאי דהתם בתענית שאמרו שחזר הבאר בזכות אהרן ומשה. שם אמרו דחזר הענן בזכות משה ע"ש דף ט':

תוס' בד"ה מול הגלגל כו' הביאו ד' הירושלמי דלר' ישמעאל דאמר כל ביאות שנאמרו בתורה לאחר י"ד שכבשו וחלקו ה"נ הברכות והקללות לא נאמרו אלא לאחר י"ד ומאי כתיב והיה בעברכם כו' תקימו את האבנים משמע מיד לאחר שעברו את הירדן היינו הקמת האבנים לבד ולכאורה קשה הא בפ' כי תבא נאמר ואלה יעמדו לברך את העם בעברכם את הירדן. הרי שנאמר גם בברכות בעברכם את הירדן דמשמע מיד בעברם ועוד דביהושע פ' ח' נאמר שם מיד אחר העברת הירדן עשו ככל אשר צוה משה לברך את העם בראשונה משמע שנאמרו הברכות והקללות מיד אחר שעברו הירדן וצ"ע וגירסת הירושלמי ק"כ מיל ועיין סנהדרין בתוס' פ' נגמר הדין:

דף לד.

גמ' ואף רחב כו' ועיין מהרש"א ז"ל בח"א:

שם גמ' מאי אותיכם אותי ואתכם ע' בע"י ומהרש"א ז"ל שם:

תוס' בד"ה עודם בירדן ירושלמי אמר ר"ל בירדן קיבלו עליהם הנסתרות וזה דלא כפרש"י ז"ל שם בסנהדרין דאחר ברכות וקללות קיבלו עליהם הנסתרות אלא עודם בירדן קיבלו עליהם. עוד כתב רש"י ז"ל שם דנקודת עי"ן שבעד אתי לאורויי לר' יהודה שם דעונש הנסתרות ינהוג מעתה ועד עולם. והכא אמרינן דביבנה הותרה הרצועה ולא נענשו על הנסתרות אלא בהיותן בשלוה בארץ:

דף לד:

גמ' דבר זה מסורת בידינו מאבותינו מרגלים ע"ש מעשיהם נקראו ואנו לא עלתה כו' נראה דבאו לישב בזה קושיא גדולה דהכתיב כולם אנשים ראשי בני ישראל המה ואמרו ז"ל אנשים צדיקים ואמרינן גמירי טבא לא הוי בישא ואיך יצא מאת אנשים צדיקים מכשול גדול כזה עד אשר דבר גדול דברו המה לזה אמרו ז"ל כי יש ב' בחינות בדרכי הצדיקים הא' הוא צדיק מעיקרו כי טוב הוא מראשית תולדתו ויאחז בצדקות דרכו כל הימים מצד בחירתו הטובה ובחינה זו אינה עלולה שיבא מכשול ע"י ויש בחינה ב' כי מעיקרו ושרשו לא טוב הוא אך מצד בחירתו הטובה משל ברוחו והלך בדרך טובה כל הימים וזה קרוב להכשל ח"ו בעת בואו לידי איזה נסיון כי יתגבר בו הכח הראשון להטותו מדרכו הטובה וזשאז"ל במדרש יש ששמותן נאים ומעשיהם נאים ויש ששמותן נאים ומעשיהם כעורים ויש ששמותן כעורים ומעשיהם נאים והוא כנ"ל כי השם יורה על עצמות האדם מעיקרו וכדאשכחן בר' מאיר דהוי דייק בשמא. ויש ששמותן נאים

ומעשיהם נאים היינו כי טוב הוא מעיקרו וגם מעשיו היינו כח בחירתו נאה הוא ויש ששמו נאה כי מעיקרו טוב הוא אבל מעשיו אינם נאים כי בחירתו נטתה מדרך הטובה ויש ששמו כעור כי מעיקרו לא טוב הוא אבל מעשיו נאים שבחירתו טובה היא וזה שאמר רבי יצחק דבר זה מסורת בידינו כו' כי באמת כולם אנשים צדיקים היו אבל לא מעיקרן כי שמותן נקראו ע"ש סוף מעשיהם. כי הליכה זו נסיון גדול היה ללכת באמונה שלימה ובחיזוק הבטחון הגם כי עז העם ובני ענק שם היו כאשר מצינו שהתפלל משה רבינו על יהושע להושיעו מעצת מרגלים וכי גם לדעת משה עצה רעה היה בזה הלא הוא הסכים ע"י בזה אלא התפלל עליו שינצל מעצת היצה"ר והשטן אשר יתגבר בזה להוציא שם רע על אה"ק. כאשר נחתם ע"ז הגז"ד יותר מכל הנסיונות ומה שהתפלל על יהושע לבד ולא על כל המרגלים מבואר ע"פ האמור בדברי האר"י ז"ל כולם אנשים ראשי בני ישראל כו' כי נשמות השבטים הלכו עם האנשים להיות לעזר להם בשליחות הזו וזהו שנאמר למטה יוסף למטה מנשה כי יוסף נתלוה עם מנשה בכורו ויהושע משבט אפרים נשאר בלא עזר וסעד ע"כ התפלל עליו משה רבינו אבל מפני הנסיון הגדול נתגבר עליהם הכח הראשון מצד שמותם ונסתלקו מהם נשמות השבטים אשר הלכו לעזרתם ולא ניצולו מזה כ"א השנים שלוחים משבט יהודה ואפרים יהושע וכלב וכמו שנאמר ועבדי כלב עקב היתה רוח אחרת עמו ולא עזב העזר מראש שבטו אשר היו אתו כידוע מדברי האר"י ז"ל ויש לומר בטעם הצלת ב' אלו כי מהם עתיד להיות גואלים להשיב ישראל לארץ באחרית הימים ע"י מב"ד ומב"י. על כן היה עליהם עזר אלהי שלא להוציא דבה על ארץ הקדושה והבן:

דף לה:

גמ' נמצאת אתה אומר ג' מיני אבנים היו כו' מבואר משמעתין לפי דברי התוספתא דשל יהושע לא היו אלא ב' מיני אבנים הא' שהקים בירדן במים והב' אלו האבנים שהביאו להר עיבל ובנו מהם מזבח וכתבו עליהם דברי התורה בע' לשון ואח"כ קיפלו את האבנים והביאום למלון הוא גלגל ועיין רש"ל ברש"י בד"ה בגלגל שדקדק ממש"כ רש"י ז"ל לעיל דאבני גליל הם הם שהקימו בירדן לא ידעתי מקומו ברש"י ז"ל דמש"כ לעיל דף ל"ד בד"ה הם האבנים כו' הם שהקימו כו' לא לכך נתכוין אלא שאו מזה מתוך כו' כי הוא דיבור בפ"ע ואבנים אחרים היו כדמשמע שם בגמרא אבל התוס' ז"ל הביאו בשם הירושלמי דג' אבנים היו בימי יהושע א' שהקימו בירדן תחת מצב רגלי הכהנים ב' אבני המזבח בהר עיבל ועליהם כתבו את התורה חד מ"ד' ואבני המלון שהקימו בגלגל

ואיכא מ"ד דעליהם נכתבה התורה ואבני המזבח לשעה היו ונגנזו ורש"י ז"ל בחומש כתב כד' הירושלמי ועיין מהרש"א ז"ל בח"א ועיין מהרש"ל ז"ל בד"ה ג' מיני אבנים הם:

תוס' בד"ה על דבר זה נתחתם כו' וא"ה תיפוק ליה כו'. ובירושלמי איכא מ"ד דמחורב נטלו איפופסין שלהם שנאמר והגוים חרוב יחרבו וכן דרשינן בתלמודין פ' ר"ע בשם הר חורב עיין שם:

תוס' בד"ה לרבות כנענים שבח"ל כו' האריכו כאן בקבלת כנענים שבתוכה מסקנתם דקודם מלחמה הראשונה מקבלין כולם אם השלימו ולאחר מלחמה הוא דנאמר לא תחיה כו' אפי' אם חזרו בהם אבל מד' הרמב"ם ז"ל בפ"י מהל' מלכים נתבאר דאפי' אחר מלחמה הראשונה מי שבא והשלים מקבלין אותו והגבעונים כדין קבלום ולא היו צריכין להערים ע"ש באורך וקרא דיהושע מסייע ליה כמ"ש שם וא"כ יקשה קצת מאי קאמר לרבות כנענים שבח"ל אם חזרו מקבלין אותן הא בכל כנענים כן הוא וכבר האריכו בזה הראשונים ז"ל הרמב"ן והרא"ם ז"ל על התורה והלח"מ ז"ל שם בהל' מלכים והא דמשמע מקרא דאסור לקנות עבד מז' עממין וכדאיתא נמי בריש מכילתין דלהכי איצטריך לעולם בהם תעבודו על שאר אומות אע"ג דעבד מקבל עליו מצות מ"מ כיון דע"י כפיה הוא אסור לקנותו דקרוב הוא לחזור לסורו:

ויש לדקדק למאי דאמרינן בשמעתין דאזהרת לא תחיה לא נאמר אלא בכנענים שבתוכה ולא שבח"ל א"כ היכי ילפינן בקדושין דבאומות הלך אחר הזכר מהא דא' מן האומות שבא על הכנענית שאתה יכול לקיימו ולקנותו בעבד ש"מ דהלך אחר הזכר ומנ"ל למילף מינה לעלמא לענין מצרי ואדומי דאיסורן מגופן מכנעני דאין איסורו מגופו אלא דווקא הדרים בארץ והרמב"ם ז"ל יש לו בזה שיטה אחרת בהך דא' מן האומות שבא על הכנענית היינו על שפחה כנענית שלנו דהולד עבד עיין בפ"ט מהל' עבדים וגירסת הש"ס בקדושין מסייע לי' עי"ש ומ"מ דבריו ז"ל צ"ע דלמה לי קרא דולד שפחה מן האומות עבד הוא הא מישראל ג"כ ולד שפחה כמוה ועיין בד' הראב"ד ז"ל שם ובד' הלח"מ ז"ל:

דף לו.

תוס' ד"ה כמאן כר"ש וא"ת כו' ע"ש באורך ול"נ דומשבית שביו דייק דמשמע דמותר ליקח אותם בשבי ובכנענים נאמר לא תחיה וכן כתב רש"י ז"ל בחומש דבמלחמת הרשות הכתוב מדבר מדכתב ושבית שביו ועיין מהרש"א ז"ל:

גמ' אמר רב כהנא כדרך שחלוקין כאן כך חלוקין באבני אפוד והיינו שמעון לוי יהודה יששכר יוסף בנימין אחת ראובן גד אשר זבלון דן נפתלי על האבן השנית ולפ"ז היו על

אבן ראשונה כ"ח אותיות דע"כ אות החמשים הוא ביוסף או בבנימין א"כ עולה ראשונה כ"ח ובשניה כ"ב ובירושלמי הקשו כנ"ל אלא דקאמר דבאבן ראשונה היה כ"ז ובאבן שניה כ"ג. והיינו משום דס"ל דאות החמשים ניתוסף בזבולון ומשני בירושלמי דהיה כתוב ב"נ על האבן השניה וימ"ן על הראשונה וזה מוכרח לפי הנוסחא בירושלמי כ"ז על הראשונה ואי אות החמשים הוא ה' ביהוסף או י' בבנימין א"כ הוי כ"ח על הראשונה וכ"ב על השניה. אבל באמת ליכא למ"ד דזבולון מלא וגם בירושלמי שם לא אמרו אלא או ה' דיהוסף או י' דבנימין ואיכא כ"ח בראשונה וכ"ב בשניה ולפי זה א"ש טפי דב"נ כתוב על הראשונה וימ"ן על השניה:

ולת"ק דברייתא דכתובים היו כתולדותם לבד באבן ראשונה היה יהודה תחלה א"ש בפשיטות כ"ה ע"ז וכ"ה ע"ז יהודה ראובן שמעון לוי דן נפתלי על הראשונה גד אשר יששכר זבולון יהוסף בנימן או יוסף בנימין אבל לר"ח בן גמליאל דאמר כדרך שחלוקין בחומש שני בואלה שמות ראובן שמעון לוי יהודה יששכר זבלון על הראשונה מספרם כ"ח בנימין דן נפתלי גד אשר יוסף מספרם כ"ב לדידיה ע"כ צ"ל דבאמת לא הוו שוין וא"כ י"ל הא דאיצטריך למימר דבנימין מלא היינו לת"ק דאמר דהיו חמשים אותיות כדי שיהיה מספר אותיות ב' האבנים שוין אבל לר"ח בן גמליאל אפשר דלא הוו אלא מ"ט אותיות כיון דבלא"ה לא היה מספרם שוה:

אבל הרמב"ם ז"ל נראה דס"ל דכ"ע מודו בהא דמספר שני האבנים היה שוה באותיות ומחמת זה פי' דברי ר"ח בן גמליאל דלא כפי' רש"י ז"ל דעל אבן ראשונה היו כתובים בני לאה כסדרן ועל השני בנימין בתחלה ויוסף בסוף ובני שפחות באמצע כסדר תולדותם דא"כ לא היו שוין באותיות אלא בני לאה כסדרן. היינו בשני האבנים יחד היו כתובים כסדרן ראובן על ראשונה ושמעון על שניה וכן כולם בני רחל אחד מכאן ואחד מכאן היינו יוסף בסוף אבן ראשונה ובנימין בסוף אבן שניה ג"כ כסדרן ובני השפחות באמצע ב' האבנים שנים ע"ז ושנים ע"ז ולא הקפיד על הסדר כאן נפתלי על ראשונה ודן על שניה גד על ראשונה ואשר על שניה וע"כ צ"ל אליביה דאות החמשים הוא ה' דיהוסף דאל"ה לא יהיו שוין במספר ואותיות השניה יהיו כ"י והראשונה כ"ד וא"כ הא דפריך רב נחמן על ר' יצחק כתולדותם בעינן והיינו לת"ק ניחא ליה יותר למימר דבנימין כתב מלא אבל לר"ח בן גמליאל. ע"כ ה' דיהוסף משלים מנין החמשים וכנ"ל. והיינו דבירושלמי איכא תרי אמוראי ח"א ה' דיהוסף וחד אמר בנימין מלא ומר אמר חדא כו' לדעת הת"ק בנימין מלא ולדברי ר"ח יהוסף כתיב וכן משמע בירושלמי דכ"ע מודים דכ"ה ע"ז. וכ"ה ע"ז מדפריך למ"ד כדרך שחלוקים כאן בהר גריזים חלוקים כו' והא הוי כ"ז על של הר

גריזים כו' וכן מוכח דס"ל להאי מ"ד דיהוסף כתיב דאי בנימין מלא א"כ מאי משני ב"ן אחדא וימ"ן אחדא דאכתי חדא יתר על חברתה אות אחת והדברים סתומים עד עמוד הכהן לאורים ותומים ועיין בכ"מ ז"ל שם:

דף לו:

גמרא חציו של הר גריזים מרובה כו' עי' תוס' ז"ל שהביאו גירסת הירושלמי איפכא והאריכו בזה ועי' מהרש"א ז"ל וגם לפי מאי דאמרינן בתלמודין דהר גריזים מרובים משום דבני יוסף עמהם ג"כ קשה הא לא היה שנה שלימה ממספר האחרון עד שעברו את הירדן וכי בזמן כזה נתרבו בני יוסף והא דמייתי ראיה מקרא דוידברו בני יוסף הא זה היה לאחר ז' שכיבשו ועי' מהרש"א ז"ל בח"א דנראה מדבריו דבשנה ראשונה דברו בני יוסף ע"ש ילא נראה כן:

דף לז:

תוס' ד"ה ונשתלשו בערבות מואב וא"ת כו' יש לומר משום סיפא כו' מדבריהם נראה דהא דאין לך דבר מצוה שלא נכרתו עליה מ"ח ברייתות הוא סיומא דדברי ר"ע ולא כן הוא אלא סיומא דמילתא דר"ש הוא ר"ש מוציא כו' ואין לך דבר מצוה כו' כדאיתא בתוספתא במכילתין:

דף לח.

משנה ברכת כהנים כיצד כו' ראיתי לבתר דין מצוה זו דברכת כהנים אימתי הוא זמנה ומצותה בגבולין אם מה"ת היא ואם יש לה שייכות לעבודה:
ובשעת איזה עבודה נאמרה:
והנה הרמב"ם ז"ל בהל' תפלה כתב דב' מצות אלו הם מחויבים בכל יום לעבוד את ה' בתפלה בכל יום ולברך כהנים את ישראל בכל יום משמע דב' המצות אלו הם בגדר א' אין להם זמן קבוע אלא זמנן תמידי הוא וגבי תפלה אחת בכל יום יוצא ידי מצוה ד"ת וכמו שכתבתי בזה בחידושי ברכות וחכמים תקנו ערב ובקר וצהרים ותקנה זו היא מאבותינו הראשונים וגם כנגד זמני עבודה ותפלה במקום קרבן ורשות הוא להתפלל בכל היום. כמשאז"ל הלוואי כו' אבל מצוה זו דברכה ע"כ לא מסתבר דניתן להם רשות לברך כמה פעמים ביום לציבור אחד ואם כן הא דתנינן דהכהנים נושאין כפיהם בכל תפלה ותפלה צריך לדקדק טעמא מאי:

והתוס' ז"ל בד"ה וכתיב כו' כתבו דבמקדש היו הכהנים נושאין כפיהם בעבודה תמיד וכדתנן אמר להם הממונה כו' וברכו את העם כו' וברכת כהנים וה"ה במוספין ובתמיד של בין הערבים מבואר מדבריהם ז"ל דבכל עבודת ציבור היו נושאין כפיהם וא"כ י"ל דמש"ה נושאין כפיהם בכל אלו התפלות שהם כנגד תמידים ומוספים אבל מש"כ דברכת כהנים של אחר נתינת האברים על גבי הכבש היא ברכת כהנים של התמיד לא משמע כן במשנה תמיד שם ועיקר נשיאת כפים היה לאחר הקטרה ובאו ועמדו על מעלות האולם. כדתנן התם פ"ז וכ"כ התוס' ז"ל בברכות דף יא ע"ב דברכת כהנים דכרקה ה לא הוי על הדוכן ולא בנ"כ אלא כמו שאנו אומרים וכ"כ הרע"ב ז"ל בתמיד שם אע"ג דהוכחת התוס' ז"ל בברכות מהא דתנן בתענית דכהנים נושאין כפיהם ג' פעמים ביום ולא תנן ד' פעמים אחד לפני הקטרה ואחד לאחר הקטרה אינו מובן דהתם לא איירי בנ"כ במקדש בשעת עבודה אלא בגבולין ובשעת תפלה מ"מ הדבר ברור כמו שכתבתי שהרי לא הי' על הדוכן כלל:

ומה שכתבו דה"ה במוספין ובתמיד של בין הערבים הי' נשיאות כפים זה לא נתבאר בשום מקום וצ"ל דמשמע להו הכי מהא דנושאין כפים בגבולין בכל אלו התפלות ש"מ דבשעת עבודות אלו במקדש ג"כ נושאין כפיהם אבל הרמב"ם ז"ל בפי"ד מהל' תפלה כתב דבמקדש לא היו נושאין כפים אלא פ"א ביום אחר תמיד של שחר בשעה שעומדין על מעלות האולם וכסתמא דתמיד וכן איתא בתוספתא ברכת כהנים במקדש בשעה שהכהנים עומדין על מעלות האולם אלא דמאי דסיים התם הכל כשרים לעלות במעלות האולם בין תמימים בין בע"מ קשה קצת דהא מעלות האולם היו בין האולם למזבח ובע"מ אסור ליכנס בין האולם למזבח. כדתנן בפ"ק דכלים וכש"כ לדעת הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהל' ביאת מקדש דאיסור זה ד"ת הוא ע"ש וי"ל דלא מיירי התם מאיסור כניסה אלא מדין נשיאות כפים דכשר אפילו בע"מ עכ"פ לשיטת הרמב"ם ז"ל קשה מ"ש דבמקדש לא היה נשיאות כפים כ"א פ"א ביום ובגבולין נושאין כפים כמה פעמים בכל תפלה:

ונראה בזה דוודאי ליכא איסורא לישא כפים אפילו כמה פעמים ביום אפילו בצבור אחד וכמו שכתבו התוס' ז"ל בר"ה דף כ"ח ע"ב דליכא בל תוסיף בהכי ולהכי תיקנו לברך בכל עת האסף הצבור לתפלה וזה דווקא בגבולין דאומרין השם בכינויו אבל במקדש שאומרין השם ככתבו מרוב קדושתו העמידו על ד"ת לברך פ"א ביום לבד אלא דלפ"ז יש לדקדק הא דאמרינן התם דחשיב בזמנו אפילו אחר הברכה משום דאי מתרמי לי' ציבורא אחרינא הדר ומברך ואמאי לא קאמר דזמנו הוא משום דרשות הוא לברך כמה פעמים ביום אפילו לחד ציבורא ואי משום דלציבורא אחרינא מצוה וחובה הוא לברך.

ז"א דהא משמע התם דאפילו לציבורא אחרינא ליכא חובה אי כבר בירך פ"א לאיזה צבור וכמש"כ התוס' ז"ל בד"ה הכא אי בעי מברך עי"ש אלא ש"מ דלחד צבורא איכא איסורא לברך כמה פעמים וא"כ הדק"ל היכי תקנו לברך בכל תפלות ומ"מ נראה עיקר דליכא איסורא אם יברכו כמה פעמים כיון דאין זמן חלוק בזה והחיוב הוא תמידי ויוצאין בפ"א ביום והיכי שייך בזה בל תוסיף והא דקרי ליה אחר הברכה פ"א שלא בזמנו ע"כ היינו משום דאין כאן מצוה בשנות הברכה לחד צבורא כמה פעמים ביום דא"כ אין לדבר סוף אבל בכל עת התפלה תיקנו חכמים לברך אפילו אותו צבור עצמו אבל בצבור אחר וודאי איכא מצוה דכשם שמצוה על הכהנים לברך כך מצוה על ישראל לשמוע הברכה ובאמת דברי התוס' ז"ל שכתבו דליכא חיובא בצבורא אחרינא כל שעלה פ"א ביום צ"ע טעמא מאי כיון דאין זמן למצוה זו אלא כל שיש צבור מחויבים לברכם ועי' בש"ע סי' קכ"ח סעיף כ"ח שכ' דאם מצא צבור אחר יכול לישא כפיו פעם אחרת משמע דקמ"ל דליכא משום בל תוסיף כמו שכתב המ"א ז"ל שם והא לא איצטריך לאשמעינן דפשיטא דליכא בל תוסיף בצבורא אחרינא ומצוה איכא ובסעיף ג' כ' שם דאם עלה פ"א אינו עובר עוד ביום זה אפי' אם אמרו לו עלה. וכתב המ"א ז"ל דאם עלה מברך אפי' באותו ציבור וגם זה לא הבנתי מאי אתי לאשמעינן אם עלה שנית היינו בתפלה אחרת פשיטא דמברך כיון דחיובא מדרבנן. עכ"פ לישא כפים בכל תפלה למה לא יברך ועוד נראה דנהי דאינו עובר בעשה מה"ת אם כבר עלה פעם אחת עכ"פ מחויבים לעלות מתקנת חכמים כ"ז שמחויבים הם בנ"כ אפילו מדרבנן ותשובת ר"מ מינץ אינו בידי לעיין בו:

ועוד אשוב לדון במצוה זו באופן חיובא בשלמא במקדש יש לומר דזמנה וחיובה אחר הקרבת התמיד. וכמו שנאמר וירד מעשות כו' וישא אהרן כו' ויברכם אבל בגבולין איך הוא חיובא דאין לומר דמחויבת היא בשעת תפלה דהא תפלה דרבנן ואפי' לדברי הרמב"ם ז"ל דתפלה דאורייתא תפלה בצבור נראה דלא הוי אלא דרבנן ונ"כ א"א אלא בעשרה וא"כ ליכא למימר דיש לה שייכות עם התפלה מה"ת ועוד דנראה דעשה של תפלה לדברי הרמב"ם ז"ל נראה דיכול לקיים אפי' פ"א בכל לילה. דזה מיקרי נמי בכל יום ונשיאת כפים א"א אלא ביום כמו שכתבו הראשונים ז"ל דאיתקש לעבודה ואחי הגאון מו"ה יעקב ז"ל בספרו בא"ח תשובה פ"ו כתב מזה לסיועי לדברי הרמב"ם ז"ל דתפלה דאורייתא דנ"כ במקדש הוא אחר העבודה וה"נ בגבולין זמנה אחר עבודת התפלה ע"ש ואין זה מספיק כמו שכתבתי דנהי דאורייתא היא מ"מ חיובא הוא על כל יחיד ויחיד לעבדו בשאלת צרכיו ממנו ית' וכמו שכ' הרמב"ם ז"ל ומה ענין זה לעבודת

המקדש שהיא עבודת צבור ומש"כ שם דמעמדות ד"ת הם אין ה"נ אבל כ"ז בזמן דאיכא קרבן מצוה מה"ת לעמוד על קרבנן אבל חיוב התפלה מצוה אחריתא הוא על כל יחיד ויחיד וכיון דהאסיפה להתפלל בצבור לא שמענו מה"ת אכתי תיקשי מתי הוא חיוב נשיאת כפים דלא מסתבר לומר דנתחייבו הכהנים והצבור להתאסף לקבל ברכה מן הכהנים בלי שום עבודה אחרת ולכאורה מהא דדרשינן קרא דונקדשתי בתוך בני ישראל כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה:

ולא אשכחן שום דבר שבקדושה מחויב מה"ת וקצת משמע מזה דחיוב מה"ת הוא להתאסף לקדש שמו ית' ברבים וזה ג"כ בכל יום דהחיוב הוא תמידי אבל לא מצינו גם מצוה זו לשום אחד מהראשונים וכ"כ הר"ן ז"ל במגילה גבי הא דתנן דברכת כהנים בעשרה משום דילפינן גז"ש בני ישראל מונקדשתי בתוך בני ישראל וזה שמענו בגז"ש תוך תוך כו' וסיים שם דאין זה אלא אסמכתא דתפלה עצמה דרבנן היא ולדבריו ז"ל הא גופא תיקשי מנ"ל דנשיאת כפים דויקא בעשרה מה"ת. כיון דדרשא זו אסמכתא היא ומה"ת מנ"ל דבעי עשרה ונראה דוודאי דרשא דונקדשתי דרשא גמורה היא לענין קידוש השם דיהרג כו' היינו דווקא בעשרה כדאיתא בסנהדרין פרק בן סורר הך דרשא וגז"ש דתוך תוך כו' א"כ שפיר מצינן למילף לנשיאת כפים בגזרה שוה דבני ישראל דאינה אלא בעשרה ומ"מ לא נתברר לי באיזה אופן נתחייבה מצוה זו בגבולין:

והיה נראה קצת דחיוב מצוה זו בגבולין לאו ד"ת הוא דכתיב ושמו את שמי כו' שמי המיוחד לי והיינו בבית הבחירה דווקא אבל לא בגבולין אבל מסתפינא לומר כן ומדברי הרמב"ם ז"ל וודאי לא נראה כן דכתב סתמא דמ"ע לברך את ישראל בכל יום ובגמרא נמי לא משמע כן מהא דאמרינן בברייתא יכול אף בגבולין כן משמע דמצות נ"כ היא גם בגבולין אלא דאומרין אותה בכינוי ונהי דיש לדחות דהא בהא תליא כיון דילפינן בגז"ש דאין אומרין השם ככתבו בגבולין ממילא שמעינן דלא שייכא מצוה זו בגבולין דעיקרה בשם המיוחד אכתי לא משמע הכי מהא דאמר ריב"ל לקמן כל כהן שאינו עולה עובר בג' עשה ומשמע דבגבולין מיירי וכן מוכח מדברי הירושלמי שהביאו התוס' ז"ל לקמן בשמעתין כהן מהו שיטמא לנשיאת כפים משום דעשה ידחה ל"ת ובגבולין איירי התם וכן משמע בכולא שמעתא דכתובות פ' האשה שנתארמלה גבי מעלין מנשיאת כפים ליוחסין ע"ש:

ובילקוט הביא בשם ספרי זוטא יכול אף בגבולין יהיו מברכים בשם המיוחד ת"ל ושמו את שמי ולהלן הוא אומר את שמי מה להלן מקדש כו' כדאיתא בברייתא הכא אי

במקדש מברכין ואין מברכין בגבולין אמרת בכל מקום אשר אזכיר את שמי אף בגבולין מכל הנ"ל משמע דבגבולין נמי מ"ע ד"ת היא ועוד יתבאר בזה בשמעתין:

משנה ר"י אומר אף כה"ג מגביה כו' למעלה כו' שנאמר וישא אהרן את ידיו התוס' י"ט ז"ל הקשה א"כ אפילו בגבולין נמי ליבעי נשיאת כפים למעלה מראשיהם ופירש דארישא קאי נשיאת כפים מנ"ל שנאמר וישא כו' כוונתו דאי נימא דר"י ממשמעותא דקרא יליף דבעי למעלה מהראש א"כ בגבולין נמי ליבעי הכי כיון דעיקר נשיאת כפים ילפינן מהאי קרא לזה פירש דר"י ות"ק בסברא בעלמא פליגי ונשיאת כפים הוי אפי' כנגד כתפותיהם. ובמקדש הא דמגביה ידיו למעלה מהראש ג"כ מסברא הוא כמו שכ' רש"י ז"ל מפני כבוד השכינה ועי' מל"מ ז"ל בפי"ד מהלכות תפלה שפי' דר"י מייתי ראיה דאהרן הגביה ידיו למעלה מהציץ. ונראה ד' התוס' י"ט ז"ל דמהאי קרא מנ"ל שהגביה למעלה מהציץ:

גמ' רבי נתן אומר אינו צריך הרי הוא אומר לשרתו ולברך בשמו מה משרת בעמידה כו' משמע דהיקש גמור הוא ולא יצא ידי המצוה אם בירך בישיבה כמו לה"ק דמעכב בו וצריך לדקדק מ"ש דלא מקשינן ברכה לשירות לענין בעל מום ואפי' שתוי יין לא ילפינן מדאיתקש למשרת אלא מדאיתקש לנזיר כדאיתא בתענית פ' בג' פרקים וגם זה מדרבנן בעלמא ואמאי לא מקשינן לגמרי למשרת כמו הכא לענין עמידה וצ"ל דווקא לענין עמידה הוא דמקשינן למשרת דכתיב לעמוד לשרת אבל לשאר מילי לא מקשינן דלאו עבודה היא ובתענית שם כתבתי על דברי הרמב"ם ז"ל שכתב דשתויי יין ילפינן מדאיתקש לעבודה וזה דלא כמשמעות הש"ס בתענית שם ועיין מ"א ס"ק נ"ד וגם נחלקו הראשונים ז"ל בכהן שהמיר אי יכול לישא כפיו אחר ששב וגם בזה דברי הרמב"ם ז"ל לחומרא מדאיתקש למשרת:

ומשמע בשמעתין דיושב פסול אפי' בגבולין וק"ק אמאי הא בעבודה נמי יושב כשר בבמה כדאיתא בריש פ' ב' דזבחים לעמוד לשרת לפני ה' ולא בבמה וכי עדיף נשיאת כפים בגבולין משירות בבמה ואין לומר דלמקדש לא איצטריך הקישא. דבלא"ה אין ישיבה בעזרה כו' דא"כ למה לי קרא למשרת בישיבה תיפוק ליה דבלא"ה אין ישיבה ועיין תוס' ז"ל שם בד"ה מיושב כו' בסוף הדיבור שם. וצ"ל דבנ"כ דלאו עבודה היא לא מסתבר ליה לחלק בין מקדש לגבולין ומ"מ קשה קצת אמאי קאמר איני צריך הא מגז"ש עדיף למילף דשמעינן נמי בגבולין:

והאחרונים ז"ל הביאו בשם הפר"ח דאבל ואונן נהי דלכתחלה לא ישאו את כפיהם אבל אם עלו לא ירדו משמע דמה"ת אונן נמי קיים המצוה ויוצאין בו וקשה לי ע"ז

מהא דפ"ב דזבחים שם דיליף ר' ישמעאל פסול אונן בק"י מפסול יושב שאוכל אם עבד חילל כש"כ אונן ולפי הנ"ל איכא למיפרך מה ליושב שכן פסול לנשיאת כפים האמר באונן שכשר לנשיאת כפים ועיין במ"א שם סי' קכ"ח שכתב בשם הש"ך דאונן פסול מדאיתקש לעבודה. והוא ז"ל חלק עליו דלאו לכל מילי איתקש לעבודה אלא פסולו הוא משום דאינו שרוי בשמחה כמו אבל ולפי זה אם קראו אותו צריך לעלות כמו שכתוב שם לענין אבל דעובר בעשה והדק"ל אמאי לא פריך מה ליושב שכן פסול לנשיאת כפים ומחמת זה מוכרח קצת לומר דעמידה גופא לא מעכבא בנשיאת כפים וצ"ע שוב ראיתי בפר"ח שכ' באונן אם עלה ירד:

אמר אביי נקטינן לשנים קורא כהנים לאחד אינו קורא כהן ואם כן אינו מחויב לברך כיון דאין אומרין לו עלה ולא משמע הכי במשנה ברכות פ' אין עומדין אם אין שם כהן אלא הוא לא ישא את כפיו ואם הבטחתו כו' וכתבו הראשונים דלא התירו אלא באין שם כהן אלא הוא שלא לבטל המצוה אלמא דכהן אחד ג"כ צריך לברך ועיין בתוס' מנחות דף מ"ד שכ' בשם ר"ת ז"ל דמדרבנן צריך לברך אבל מדברי הרמב"ם ז"ל בפ' י"ד הלכה ח' נראה דבעיקר החיוב אין חילוק וכהן אחד ג"כ מחויב לברך מעצמו וכן ס"ל לרב חסדא בירושלמי דלאחד נמי קורא כהנים ואליביה וודאי יחיד נמי מחויב מה"ת ועוד דהא עיקר נשיאת כפים ילפינן מקרא דוישא אהרן את ידיו כו' ומה אהרן יחיד אף בניו לדורות אפי' יחיד חייב. אלא דיש לדחות דבאהרן לאו ברכת כהנים הוי וכמו שכ' הרמב"ן ז"ל בפי' התורה ולא ילפינן אלא דברכה היא בנשיאות כפים אבל לא לשאר דיני ברכת כהנים ולא משמע הכי מהא דקשיא ליה לר' יונתן לעיל ועי' בדברי הטור ז"ל סי' קכ"ח:

לא קשיא הא דאישתייר בי עשרה כו' מפי' רש"י ז"ל משמע דהיכא דיש לשייר עשרה לענות אמן טוב יותר שלא יעלו כולם אלא ישיירו עשרה לענות אמן. וא"כ צ"ל הא דתניא דכולן עולין היינו דליכא אלא עשרה בביהכ"נ דאי איכא אחד יותר הוא יברך וכולן יענו אמן אבל מלשון הרמב"ם ז"ל נראה לי דאין כאן מצוה יותר לחלוק ולענות אמן יהא דתנן דמקצתן עונין אמן היינו אם נשארו מקצתן ולא עלו לדוכן הם עונין אמן אלא דא"כ מאי קמ"ל ועוד מאי אריא נשתייר בי עשרה אפי' פחות מעשרה אם לא עלו אמאי לא יענו אמן והא דבעינן הכא שישתיירו עשרה דווקא וגבי ישראל סגי עשרה עם הכהנים עי' בכ"מ ז"ל:

דף לח:

כל כהן שאינו עולה בעבודה שוב אינו עולה יש לדקדק בזה וכי משום שלא עלה בעבודה יפטר מעשה דאורייתא דחיובא ע"כ לא תליא בגבולין בעבודה דעבודה שבתפלה דרבנן היא לכ"ע וי"ל דחכמים תיקנו כן דומיא דמקדש דהיתה בעבודה:
ובשב ואל תעשה מצו רבנן לתקוני:

דף לט.

גמ' אמר רבא בר רב הונא כיון שנפתח ס"ת אסור לספר כו' קצת קשה מאי ענין מימרא זו לכאן דכוליה שמעתא בדין נשיאת כפים מיירי ושמעתא דריב"ל סדיר הש"ס ואזיל ברישא ובסיפא ואין שום שייכות למימרא דרבא בר רב הונא לכאן וגם לא אשכחן לרבא בר רב הונא דמיירי הכא בשמעתין וי"ל דאגב ר' זירא אמר רב חסדא דמיירי לקמן בשמעתין מייתי נמי להך מימרא דאיירי בה ר"ז אמר רב חסדא ובהך מימרא דכל כהן שלא נטל ידיו גריס בריי"ף פ' הקורא בתרא אמר ר"ש בן פזי ולא אמר ריב"ל:
תוס' בד"ה כל כהן כו' ושיעור תכיפה איכא למשמע כו' אלמא כדי מהלך כו' נראה בכוונתם ז"ל דשמעינן מינה עכ"פ כי האי שיעורא וודאי לא מיקרי תיכף. ואע"ג דלמאי דס"ד התם דביאה במקצת שמה ביאה משער נקנור לעזרה לא מיקרי תיכף לא קיימא הכי למסקנא אבל באמת ליכא טעמא להאי שיעורא דכ"ב אמה וכבר כתב המ"א ז"ל בדבריהם בסי' קס"ו באריכות ע"ש וכתב שם דהילוך קצת חשיב הפסק ויותר נראה דאין לזה שיעור כלל אלא מצוה לתכוף בכל מאי דאפשר ושלא להפסיק ביניהם לא בדבור ולא במעשה אחר:
גמ' ולא נשאתי כפי בלא ברכה יש לדקדק דמשמע דמדת חסידות היא זו ומ"ש מכל המצות דצריך לברך עליהם מן הדין ומאי אריא מצוה זו דקאמר שלא עשה בלא ברכה ומשמע קצת מזה דמצוה זו לא דמיא לכל המצות לענין ברכה לפניה משום דמצוה זו עצמה ברכה היא:

דף לט:

תוס' בד"ה עד שיכלה אמן כו' והאריכו כאן ותוכן דבריהם ז"ל דהא דשני כהנים נושאין כפיהם היינו משום דתרי קלי משתמעי איידי דחביבא ולדידי צ"ע דאיידי דחביבא דאמרינן התם היינו בהלל ומגילה דבאים מזמן לזמן מש"ה חביבא וכן פי' רש"י ז"ל שם איידי דחביבא חדשה היא להם אבל ברכת כהנים דנושאין כפיהם בכל יום נראה דלא

שייך למימר איידי דחביבא כו' אבל בלא"ה א"ש בברכת כהנים דחיוב השמיעה בזה לצבור אינו מן הדין כ"כ דמצות הברכה על הכהנים לבד משא"כ בהלל ומגילה דמוציא השומעין ידי חובתן וק"ל וכן משמע מהא דאמר ר' זירא גופא לקמן דהעם אומרים הני פסוקי דרחמי ברכו כו' אלמא דליכא חיובא כ"כ לשמוע הברכה:

גמ' העם מה הן אומרין כו' נראה לפרש קצת כל הני פסוקי של ד' תפלות שחרית מוסף מנחה נעילה דיה"כ והם רמזו ז"ל כל תפלה לפי ענינה והוא בהקדמה אחת בענין ברכת כהנים האמורה בג' ברכות יברכך יאר ישא וכל אחת מעולה מחברתה ע"פ דבריהם ז"ל במגילה הני ג' ה' ז' כנגד מי ח"א כנגד ברכת כהנים וח"א כנגד ג' שומרי הסף ה' מרואי פני ז' רואי פני המלך. והענין פלאי מה ענין מדרגות אלו לכאן אבל הענין מבואר בהדרת מעלת ישראל בקבלתם אור וזיו שכינתו ית' בעוה"ז ומדרגה הראשונה בכללות ישראל כי עבדי ה' הם ומסתופפים בצלו ית' ומתמידים בעבודתו בתורה ומצוה אך לא כולם זכו לחזות בנועם ה' ולהתענג בזיו כבודו ית' בהתגלות לעיני השכל כי העוה"ז הוא עולם ההסתר לא כל אדם יזכה להעביר מעיני שכלו כל המסכים המבדילים והמדרגה הזאת תקרא בשם שומרי הסף אשר מסתופפים הם בצל המלך אבל לחדרי המלך לא יבואו לראות ולהתענג באור פני מלך המדרגה הגדולה מזו הם החכמים השוקדים על דלתי התורה וממעטין בעסקי העולם והם דוגמת שרי מלכותא דארעא אשר לעתים ידועים יראו את פני מלכם בחדריו ויתענגו בכבודו כן הם החכמים השלימים המובדלים מעסקי העולם ישיגו לעתים השגה נפלאה בהאיר עליהם אור קדושה עליונה ע"י התבודדות רוחם ודביקות נפשם ליוצרם ויחזו ויתענגו בכבוד יוצרם ית' ולאלו יקרא מרואי פני המלך כי הם מרואי אור הכבוד אבל לא בתמידות מפני אשר בקצת עתים ישוב עליהם ענני הזמן וחשכת העוה"ז ונסתר מהם אור העליון והמדרגה היותר גדולה הם היחידים אשר העבירו מעליהם את כל הבגדים כו'. ונזדככו ע"פ מעשיהם הטובים עד שלא יסתיר בפניהם כל ענן וחשך. ואך תתענג נפשם תמיד בזיו עליון והמה יושבים לפני ה' ורואים ומתענגים באור פני מלך חיים ולעומת אלו המעלות הם בחינת קוראי התורה אשר כוונת הקריאה הוא קריבות ודביקות נפשות ישראל באור התורה ואורייתא וקב"ה כולא חד וקבלת האור ביום החול וימי המעשה הוא דוגמת שומרי הסף וה' די"ט הוא דוגמת מרואי פני המלך כי קרואים הם לזמנים ידועים לקדושה עליונה כמו שנאמר מקראי קודש וז' דשבתא הם כנגד רואי פני המלך כי קדושת שבת היא קדושה עליונה ומזיו הקדושה ההיא יתענגו כל ימי השבוע כמו שנקראו החכמים השלימים בשם שבת ועתה הלא תראה כי שניהם לדבר אחד נתכוונו. כי ג' הברכות של ברכת כהנים ג"כ רומזים

לאלו הג' מעלות הברכה הראשונה יברכך כו' היא ברכת שומרי הסף אשר גם המה מקבלים פרס וברכה מאת המלך ושמירתו עליהם הברכה השניה מעולה הימנה יאר ה' כו' היא על בחי' הזאת אשר יזכו לחזות בנועם ה' לעתים מיוחדים ישא ה' כו' היא הברכה הגדולה בגילוי אור עליון בתמידות ומי שיזכה לברכה זו הוא מבורך בברכת השלמים כי לאלו אין שטן ופגע רע ואך יתענגו בטוב כל הימים ובזה נבא אל ביאור המקראות אלו שהעם עונים ברכו ה' מלאכיו ברכו ה' כל צבאיו ברכו ה' כל מעשיו. וכולם יברכו את ה' לעומת קבלת ברכתם העליונה מלאכיו הם נושאי כסא הכבוד והם מקבלים ברכה העליונה בתמידות באין מסך מבדיל ברכו ה' כל צבאיו כו' הם צבא מעלה כי גם הם יקבלו אור עליון בהארת פני מלך ית' ברכו ה' כל מעשיו כו' היא הברכה הראשונה השפעת טובו בכל מעשיו וברואיו וברכות אלו מכוונים המה כנגד ג' עולמות בי"ע ומסיים ברכי נפשי את ה' כי קבלת ברכה כולם הוא ע"י הברכה אשר תברך נפש הישראלי כי הברכה מסורה להם כמו שנאמר והיה ברכה והבן:

במוספי דשבתא מה הן אומרים הנה ברכו כו' כל עבדי כו'. העומדים כו' בלילות שאו ידיכם קדש כו' ברוך ה' מציון כו' ג' ברכות אלו מכוונים נגד ג' ברכות של כהנים. הנה ברכו כו' כל עבדי כו' העומדים כו' בלילות הוא כנגד ברכה ראשונה ברכת שומרי הסף הם עבדי ה' אשר שומרים את הקדש בלילות אע"פ שהאור נסתר מהם עכ"ז המה בעבודתם עומדים ומתמידים שאו ידיכם קודש וברכו כו' הוא כנגד ברכה השניה מקבלי הארה עליונה ע"י טהרת מעשיהם בקדושה וזהו שנאמר שאו ידיכם קדש כי כל פעולתם אך בקדושה היא ברוך ה' מציון כו' הוא כנגד ברכה הג' מקבלי אור פני מלך בלי הפסק וכ"כ ברכתם למעלה היא בלי הפסק לזה נאמר ברוך ה' מציון כו':

במנחה דתעניתא מאי אמרי אם עונינו ענו בנו כו' מקוה ישראל ה' כו' למה תהיה כגר בארץ אלו פסוקי דרחמי מכוונים המה ג"כ מעין הג' ברכות אם עונינו ענו בנו כי התענית בא על עת צרה והסתר פנים מהשגחה עליונה ח"ו וזה מסיבת חטא ועון פריקה עול עבודות התורה והמצוה לזאת יתפלל אם עונינו כו' ולא השלמנו עבודתנו ושמירת הקודש כראוי לעבדי ה' ושומרי חצרותיו ה' עשה למען שמך כי בין כך כו' שמך נקרא עלינו ואנחנו עבדיך ובל תמנע ברכתך ושמירתך מעלינו וזה על ברכה ראשונה מקוה ישראל כו' ואם בעונינו הסתרת אור פניך ממנו הלא אתה מקוה ישראל לטהר את בניך כי בניך אנחנו ואל תסתיר פניך ממנו והושע לנו בעת צרה ותפלה זו היא על ברכה השניה: **למה** תהיה כגר בארץ בזה יתפללו על ברכה הג' המעולה בברכות להגלות כבודו וזיו שכינתו למטה בארץ כמו למעלה בשמים ולמה תהיה עתה כגר בארץ לסלק שכינת

כבודך מאתנו ולמענו יעש להגלות כבודו בארץ ויכירו וידעו כל יושבי תבל בכבודו ואלהותו ית' ויתעלה:

בנעילה דיומא דכיפורי מאי אמרי הנה כי כן יבורך גבר כו'. יברכך ה' מציון כו' וראה בנים לבניך שלום כו' כי אז הוא שעת רחמים ועת רצון בחותם החיים והוא שעת חלות כל הברכות בתוך מקורן של ישראל כמו שנאמר אשתך כו' בניך כשתילי זיתים סביב לשולחנך הנה כי כן יבורך כו' כמו שאמרו ז"ל יברכך בבנים יברכך ה' מציון וראה בטוב ירושלים שיזכו לראות באור ה' כי טוב והוא עיקר טוב ירושלים מול ברכה הב' וראה בנים כו' שלום על ישראל:

על הברכה הג' שימת השלום לעולם אמן:

דף מ.

תוס' ד"ה בנעילה דיומא דכיפורי ותמהו ז"ל אמאי לא קאמר בנעילה דתעניתא עי' בר"ן ז"ל סוף תענית מש"כ בזה והיה נראה דהני אמוראי דאמרי כל הני פסוקי בבלאי נינהו ואין תענית צבור בבבל וליכא נעילה אלא ביומא דכיפורי אע"ג דמשמע לקמן דעיקר הני פסוקי במקדש בעי למימרינהו מ"מ ע"כ מיירי בזמה"ז האידנא דפרסי ידייהו במנחה וכמו שכתבו התוס' ז"ל לעיל בד"ה במנחתא כו' וקצת יש לדקדק בעיקר נשיאת כפים של נעילה למ"ד בירושלמי נעילת שערי שמים היינו עם חשיכה היכי פרסי ידייהו הא אין נושאין כפים בלילה. וראיתי בראי"ש ז"ל סוף יומא שהביא בשם הירושלמי תענית לדייק כן ממשנה זו דלא כרב דאמר דתפלת נעילה בלילה ע"ש:

רב אמר מודים אנחנו לך עלינו להודות על שזכיתנו בדעה והשכל להודות לך שמואל מוסיף אלהי כל בשר כי תכלית בריאת כל בשר הוא בשביל ישראל שנבראו להודות לשמו ית' ר' סימאי אמר יוצרנו יוצר בראשית. כי תכלית כל היצירה היה בשביל עמו ישראל המודים לשמו נהרדעי מוסיפין עוד ברכות כו' על שהחייתנו כי בדורות הראשונים קודם מתן תורה כל הדורות היו מכעיסין ובאין ורשעים בחייהם קרואים מתים ע"כ נודה לשמו ונברכו שהחיינו וקיימנו היינו ע"י יצ"מ ומתן תורתו ונתן בלבנו חיות להודות לשמו ר' אחא בר יעקב מסיים כן תחיינו כו' כי עדיין לא נשלם כח החיוני הזה להודות לו הודאה שלימה עד עת קץ באסוף גליותינו כו' ונעשה רצונו בלבב שלם אז תהיה ההודאה בשלימות:

דף מ:

משנה ואומר יתר ממה שקריתי לפניכם כו' צ"ל דזה לא חשיב הפסק בין ברכת התורה שלפניה ושלאחריה ובמנין השמנה ברכות לפי משנתנו צ"ל דעל ישראל ושאר תפלה ברכה אחת היא דאל"ה ט' ברכות הם תורה א' עבודה ב' הודיה ג' מחילת העון ד' מקדש ה' על ישראל ו' על הכהנים ז' על ירושלים ח' ושאר התפלה ט' אלא ש"מ דישראל ושאר התפלה ברכה א' היא וצ"ל דתנן לה שלא כסדרן ושאר התפלה סמוכה לברכת ישראל וכן תנן במתניתין ישראל קודם לכהנים ולקמן בברייתא תניא ברכת הכהנים תחלה והרמב"ם ז"ל בפי' המשנה כתב דח' ברכות הוא עם ברכת התורה לפניה דברכת ירושלים לא חשיב כלל ושאר התפלה בכלל ברכת ישראל היא וא"כ ליכא אלא ז' ברכות לאחריה: **אבל** בחיבורו בהל' עבודת יוה"כ ובהל' חגיגה כתב דח' ברכות כולם לאחריה הם וחשיב ברכת ישראל לעצמה וברכה שאר התפלה לעצמה וברכת ירושלים לא קחשיב כלל לא לפי מה שפי' במשנה ולא לפי מה שכ' בחיבורו וגם כתב שם ברכת ישראל קודם לברכת כהנים וכסדר המשנה וקצת קשה בתרתי חדא הא דתנן במשנה ובברייתא על המקדש בפ"ע ועל ירושלים בפ"ע והוא ז"ל השמיט ברכת ירושלים לגמרי ועוד דמסתברא לקדם ברכת כהנים לברכת ישראל וכדתניא בברייתא על הכהנים בפ"ע ועל ישראל בפ"ע ועי' תוי"ט ז"ל ויפלא בעיני שלא העיר בזה וביומא פ' בא לו בברייתא שם לא חשיב ברכת ירושלים אלא מקדש וכהנים וישראל ועל שאר התפלה וזה כמו שכ' בחיבורו במנין הברכות לבד בהקדמת ברכת כהנים לישראל כתב בסדר המשנה דהקדימו ישראל לכהנים וכן הוא הסדר במשנה ירושלמית ובגמרא שם ברכת ישראל קודם לברכת כהנים וברכת ירושלים לא תני התם כלל ועי' במשנה דפ' בא לו בתלמודין דתני התם ברכת ירושלים וגם עיו סידרא אחרינא ישראל כהנים מקדש ושאר התפלה ועי' במשנה שבמשניות שם:

שם גמ' והאמר מר אין ישיבה בעזרה כו' עיין תוס' ז"ל בשמעתין ותוס' יומא דף כ"ה ותוס' זבחים ריש פרק ב' מש"כ בזה:

דף מא.

גמ' ובלבד שלא ידלג מסוף הספר לתחלתו עי' תוס' ביומא שם ועי' מ"א סי' קמ"ד מש"כ בשם הכ"מ ז"ל ועי' פר"ח שם:

שם גמ' ולכרכיה לספר וליקרי עי' תוס' ישנים ביומא שם שהקשו דלעיל פריך היכי מדלג והכא פריך איפכא ע"ש ולענין קריאה ע"פ הקשו נמי התם הא דברים שבכתב

אין אומרין בע"פ ותי' בשם הירושלמי דשאני הכא דהוי סידורו של יום והוי כמו פסוקי מוסף ועי' מ"א בסי' הנ"ל מה שהקשה על הש"ע שם דאין חוששין לכבוד צבור וגוללין ואמאי לא יקראו בע"פ ולפי הנ"ל לא שרינן לקרות בע"פ אלא בענינו של יום:

רב הונא בר יהודה אמר משום פגמו של ראשון ור"ל אמר לפי שאין מברכין ברכה שאינה צריכה ולכאורה יש נ"מ בהני טעמי דלרב הונא אפי' אם הביאו ב' הספרים כאחת אין לקרות בשני משום פגמו של ראשון ולר"ל כיון דהוי השני קמן אין צריך לברך ברכה אחרת ועי' בזה בפר"ח סי' קמ"ח:

רש"י בד"ה מכאן ואילך כו' דקסבר אין עירוב והוצאה ליוה"כ ואין זה מובן דהא מסקינן בכריתות דהא דרפרם בדותא היא וליכא מאן דס"ל הכי ועי' ברש"י שבת סוף פ' הזורק ובתוס' ז"ל שם והעיקר כהאי נמי דע"י עירוב הביאו או כמו שפי' ביומא דמערב יוה"כ הביאום ע"ש:

בד"ה שמע והיה אם שמוע כו' ומשם חוזר למפרע וקורא פרשת המלך וזה דלא כסדר המשנה דתנן פרשת המלך קודם לברכות וקללות וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה דקורא על הסדר וברכות כו' לבסוף ועי' תוי"ט ז"ל שתמה על הרע"ב ז"ל שכ' כפי' רש"י ז"ל דמקדים ברכות כו' לפרשת המלך וכ' דרש"י פי' כסדר המשנה ולא הבנתי דדברי הרע"ב ז"ל הן כדברי רש"י ז"ל ועי' שם בדברי התוי"ט ז"ל:

שם גמ' כתב רחמנא בבא כל ישראל לראות אתחלתא דמועד ופי' רש"י ז"ל דבי"ט ראשון לא מפני הבימה דאינו דוחה י"ט וכ' דכן איתא בירושלמי מגילה בטעמא דמאחרין אותה אם חל בשבת והתוי"ט ז"ל לא ניחא ליה בזה דבימה לא מעכבא ע"כ כתב דמבמועד נפק"ל דמשמע בתוך המועד וכן נחלקו בזה הרמב"ם ז"ל והראב"ד ז"ל בפ"ג מהל' חגיגה ומשמע מלשון הרמב"ם ז"ל דבמועד היינו בחוה"מ וכ"כ בפי' המשנה והראב"ד ז"ל כ' כטעמו של רש"י ז"ל דמפני הבימה לא דחי יו"ט ועי' שם בכ"מ ובלח"מ ז"ל:

דף מא:

תוס' ד"ה מצוה שאני עי' בדבריהם ז"ל שחילקו בין מצוה דהכא ומצוה דחליצה ויבום שהם כבוד שמים למצות כבוד כלה ות"ח שהן עצמן חייבים בכבוד המלך וע"כ צריך לחלק עוד בין מצות חליצה ויבום למצוה דשמעתין דהתם פליגי רבנן עליה דר' יהודה וס"ל דאין שומעין לו משום דאין כבודו מחול והכא מודו כ"ע ולפי פי' הרמב"ם ז"ל התם דבחליצה אינו יכול למחול משום דבזיון הוא לרוק בפניו וכיון שאינו עולה לחליצה אינו עולה ליבום א"ש דחליצה גנאי גדול הוא אבל לפי' רש"י ז"ל שם דיבום נמי משום

כבודו הוא דגנאי הוא לו לקום על שם אחיו אלמא דאפי' במקום מצוה אינו מחול ומ"ש הכא דמודו כ"ע דיכול למחול וצ"ל דהתם גנאי יותר הוא לו וי"ל עוד התם כיון דמלך אין מצות יבום עליו אלא אם רצה למחול על כבודו אבל אינו מחויב בדבר א"כ אמאי לא תהיה עליו באיסור אשת אח כיון דאין עליו חיוב מצוה זו ואין זה מוכרח ועיין שם בסנהדרין דפליגי רבנן ור' יהודה גם בהלוית המת אי מלך יכול למחול על כבודו וא"כ לר' יהודה לכאורה יכול למחול על כבודו מפני כבוד כלה דמעבירין את המת מלפני כלה אלמא דכבוד כלה עדיף:

ומדברי הרמב"ם ז"ל שכתב דאינו מיבם משום דאינו עולה לחליצה וכל שאינו עולה לחליצ' אינו עולה ליבום משמע כמו שכתבתי דהרי הוא עליו כאשת אח שלא במקום מצוה דאל"ה לא היה בכלל כל שאינו עולה כו' וכן כתב התם דאלמנתו של מלך אינה חולצת מפני שאינה ראויה ליבום דאין נושאין אלמנתו ג"כ משמע דאחיו הדיוט עבר עלה משום אשת אח ואין כאן מקומו בזה ועי' תוי"ט ז"ל שם בסנהדרין:

גמ' אמר ר"א כל אדם שיש בו חנופה מביא אף לעולם ואמר ר"א כו' אפילו עוברין שבמעי אמן מקללין אותו כו' נראה דכל הני מימרי דר"א אהאי קרא דוחנפי לב ישימו אף קשייך דכ"כ הוא מגביר האף בעולם עד שמגיע גם לעוברין אע"פ שלא יצאו עדיין לאויר העולם ולהכי גם הם מקללין אותו ואמר עוד כי לבסוף נופל בגיהנם וזה ג"כ בכלל ישימו אף כי הגיהנם הוא האף הגדול מכל ועוד הוסיף כי הוא משים אף אפי' בזה שחנפו ומדמה כי יהיה לאוהב לו ונהפוך הוא ולבסוף נופל בידו והוסיף עוד בגודל עונשה של חנופה כי אפי' עדה היינו בי עשרה דשורה עליהם רוח קדושה כמו שאמרו ז"ל כל בי עשרה שכינתא שריא בעון החנופה מאוסה היא כנדה הנעזבת מבעלה כן הם נעזבים מקדושה של מעלה ולא די בזה שהם נעזבים מקדושה של מעלה אלא עוד הם גולים ומסורים תחת זרים ועונות אלו גברו בתוכנו בגלות המר הזה. וכ"ז מסיבת חטא הראשון שנאת חנם להפרד איש מאחיו ואהבת איש את רעהו אינה אלא מסיבת החנופה ואינה אהבה שלימה:

ומזה תצמח רשע כל הכיתות הליצנות והשקר והלה"ר אחרי שלא ייקר כבוד חבירו בעיניו ע"כ ארך קצנו ולא תשיגנו ישועה הרחמן יציל אותנו ואת כל עמו ישראל מכל אלה וישים בלבנו אהבתו ואהבת תורתו ועמו וישוב לשכון כבודו ית' בתוכנו ובארצנו:

תוס' ד"ה כל המחניף כו' יש לפרש כו' והביאו ראיה לזה מהא דעולא בנדרים ובלא"ה מוכח כן מהא דאמרינן לעיל מותר להחניף לרשעים בעוה"ז וע"כ היינו מיראתם דאל"ה לא הוי שרינן:

פרק שמיני

דף מב.

תוס' בד"ה הכי קאמר כו' עד כדון כר"ע דאמר לשונות ריבויין הן ושפיר שמעינן מועט ואמרו דגבי לוים הוי בלה"ק ואיכא למילף בגז"ש דונגש מונגשו הלוים ברם כר' ישמעאל דאמר לשונות כפולים הן לא שמעינן גבי לוים גופא דבלה"ק:
ומשני דילפינן מויגש אל הערפל וכן פי' הפ"מ ז"ל:
בא"ד ומסתברא כו' עיין בירושלמי בזה:

דף מב:

גמ' גלית אמר ר' יוחנן שבא בגילוי פנים כו' הענין הזה הוא להודיע שבחו של דוד מלכנו כי הוא היה המלך הראשון ובחינת אדם הראשון כידוע ובמלחמתו הראשונה בא לעומתו הרשע הזה והעיז מצחו מול מלכות שמים דוגמת הנחש הלוחם הראשון ודוד בן איש שמת בעטיו של נחש הוא המוכן לנקום נקמה בכל הרשעים המעיזים מול מלכות שמים כי לזה הוקם על להגדיל כבוד מלכות שמים ועול התורה והרשע הזה בא לבטל מהם עול מלכות שמים כמו שאמר ר"י השכם והערב כו' וכן ויתיצב ארבעים יום מול ארבעים יום של התורה לבטלן מן התורה אך הוא בא בנצחון שוא ודוד בא אליו בשם ה' כמבואר בד' הראשונים ז"ל כי חמשה חלוקי אבנים הם החמשה תיבות של שמע ונטבע האבן במצחו של אותו רשע בשביל שהעיז מצחו ומוכן הוא לעז פנים כי היה מורכב ממאה פפי וחד כו' ירמוז לכללות מרכבה הטמאה:
והוא היה איש הבינים מורכב מכללה ובנצחונו של הקב"ה הפילו דוד ומן אז והלאה נצמח קרן מלכות שמים ע"י דוד וזרעו עד עולם וזה שענו לו במחולות הכה שאול באלפיו ודוד ברבבותיו כמו שאמר ואנכי בא אליך בשם ה' צבאות אלהי מערכות ישראל והוא שבח של רבוא ישראל כדתנן בפ' ג' שאכלו והבן:
שם אמר ר"א כו' מכאן שאסור לספר כו' לכאורה מאי קמ"ל הא כתיב לא תחנם לא תתן להם חן וי"ל דקמ"ל אפילו בכה"ג כדי להודיע שבחו של דוד אסור להרבות הרבה בשבח רשע:
תוס' בד"ה מפני שהשם כו' הביאו דברי התוספתא כי ה' כו' זה השם שנתון בארון ויש אומרים בגדי כהונה זה דעת רבנן בירושלמי דס"ל שלא היה אלא ארון אחד ולא זז מתוך המחנה כ"א פעם אחת בימי פלשתים. ומפרש כלי הקדש דפנחס היינו בגדי כהונה

כדאמרינן בירושלמי זה הציץ. וריב"ל אמר דב' ארונות היו זה שיצא עמהם למלחמה היו בו שברי לוחות וזה שהיה עמהם היה בו ס"ת שנאמר ויעפילו כו' וארון ברית ה' ומשה לא משו מקרב המחנה משמע שהיה מהלך עמהם במלחמה. ועי' פ"מ שם ומש"כ בירושלמי אמרי ארון אחד היה היינו הך דהתוספתא כנ"ל ומ"מ משמע ארון אחד היה לא הי' מהלך במלחמה והרי בב"ב פ"ק משמע לשיטת תלמודין דארון אחד היה והכל מונח בו לוחות ושברי לוחות וס"ת ואפ"ה תנן הכא במתניתין זה מחנה הארון משמע דהיה מהלך במלחמה וצ"ע בזה בד' הרמב"ן על התורה ועי' תוס' עירובין ריש פ' הדר שהאריכו בזה וכתבו שם דבבית עולמים היו מונחים הכל בארון אחד ואכתי תיקשי כנ"ל דהא מתניתין בבית עולמים קמיירי וקאמר זה מחנה הארון:

מפני שהשם וכל כינויו מונחים בארון עי' מהרש"א ז"ל בח"א שכתב דכל כינוייו לאו דווקא דהא לא היו בו רק הלוחות ולא היה בו אלא שם אלהים ולא שאר הכינויים ולא משמע הכי בב"ב דף י"ז דיליף מקרא דאשר נקרא שם שם ה' צבאות מלמד שהשם וכל כינוייו מונחים בארון ולד' מהרש"א ז"ל דקאי אלוחות מה בא ללמד בזה:

דף מג.

משנה ודברו השוטרים כו' ומסקינן דשלש מיני דבור היה מונגש עד ודברו השוטרים כהן מדבר וכהן משמיע מודברו עד ויספו כהן מדבר ושוטר משמיע:

מויספו ואילך שוטר מדבר ושוטר משמיע ומשמע בשמעתין דכל הני דברים בלה"ק נאמרים אפילו השמעת השוטרים דהא גם בהו כתיב דבור וילפינן בגז"ש ממשה ידבר אבל בירושלמי אמרינן דכהן מדבר בלה"ק ושוטר משמיע בכל לשון וכן מסתבר כיון דצריך להשמיע לכל העם ונראה דהירושלמי לטעמו דיליף בלה"ק ונגש הכהן מונגש אל הערפל א"כ לא שמעינן אלא שהכהן מדבר בלה"ק אבל שוטר משמיע בכל לשון אבל תלמודין דיליף מודבר גם השוטרים צריכין לדבר בלה"ק וכן משמע מסתימת לשון הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהל' מלכים והירושלמי לא ניחא ליה למילף מלשון דבור דהא בק"ש כתיב ודברת בם ובכל לשון וי"ל דודבר אל העם מיותר הוא דהכתיב ואמר אליהם כו' אתם קרבים כו' אלא ע"כ אתי למילף דבלה"ק וסדר הדברים למאי דאמרינן לעיל פעמים מדבר עמהם אחת בספר ואחת במלחמה משמע דהפסוקים נאמרו שלא על הסדר דהני ג' מי האיש אשר בנה נטע ארס מדבר בספר ואל ירך לבבכם כו' מדבר אח"כ במערכי מלחמה אע"ג דבתורה נאמר תחלה דבור דאל ירך לבבכם אבל הרמב"ם ז"ל שם כת' דבעורכי המלחמה דבר הכהן כו' הדברים כסדר האמורים בפרשה וגם כתב שם הלכה ב'

דפעמיים היה מדבר אחת בספר אומר להם מי האיש כו' ובמערכי המלחמה אומר להם אל תיראו ואל תחפזו ועי' בכ"מ ז"ל ובלח"מ שם שכ' דמי האיש כו' דבר פעמיים בספר ובמערכי המלחמה וקשה לפ"ז הא דאמר במלחמה מה הוא אומר אל תיראו כו' הא גם מי האיש כו' חזר ודבר וכ' הלח"מ ז"ל דהכריחו להרמב"ם ז"ל סדר המקראות דלפי' רש"י ז"ל נאמרו שלא על הסדר. וע"ש שדקדק עוד בלשון רש"י ז"ל שכ' הירא ורך הלבב. וזה לאו דבריו של כהן הם כלל והיה נראה לפרש לשון הברייתא דבספר אומר שמעו דברי מערכי המלחמה וחוזר ומצוה אותם לשמוע כל דברי מערכי מלחמה ותחזרו ובמערכי המלחמה אומר אל תיראו כו' היינו כל הדברים כסדר הפרשה וכן יש לפרש דברי רש"י ז"ל אלא דמש"כ לקמן אמרינן דכהן אמר להו לא משמע הכי אבל בתוספתא מבואר כמו שכתבתי בספר מהו אומ' ילך וישמע דברי מערכי המלחמ' ובמערכי המלחמה מהו אומר מי האיש אשר בנה כו' ובירושלמי אמרינן דבאמת לא נאמרה הפרשה על הסדר ע"ש:

משנה ואחד הנוטע ה' אילני מאכל ואפי' מה' מינים פי' רש"י ז"ל ה' אילני מאכל דבהכי הוי כרם ב' כנגד ב' כו' משמע מדבריו ז"ל דה"נ בעינן דווקא ב' כנגד ב' כו' ומשמע ליה הכי מדבעינן חמשה אילני מאכל שיהיה נקרא כרם ממילא בעינן ב' כנגד ב' כדין הכרם אבל הרמב"ם ז"ל לא ביאר זאת ומסתימות דבריו ז"ל משמע דלא בעינן דווקא ב' כנגד ב' כו' וכ"כ הלח"מ ז"ל שם ומצאתי מבואר בתוספתא ה' אילני מאכל אפילו בחמשה עיירות הרי דלא בעינן ב' כנגד ב' כו' וי"ל דרש"י ז"ל ג"כ לא כתב דהכא בעינן ב' כנגד ב' כו' אלא דאתי לפרושי מ"ש דבעינן חמשה אילנות היינו משום דבעלמא הוי כרם בכה"ג ב' כנגד ב' כו' מש"ה בעינן נמי הכא ה' אילנות ואפילו מה' מינים ואפי' בה' עיירות וכ"כ רש"י ז"ל לקמן ע"ב בד"ה תלמוד לומר כרם כו':

שם ר"י אומר אף הבונה בית על מכונו אינו חוזר וכ' הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה דאין הלכה כר"י ותמה המשל"מ ז"ל דמנ"ל דת"ק פליג על ר"י ע"ש והדבר מבואר בתוספתא דלת"ק חוזר אפי' נפל וחזר ובנאו ועי' שם שכ' עוד דאם מכרו וחזר ולקחו אינו חוזר דומיא דמחזיר גרושתו ואפי' לת"ק דאם נפל וחזר ובנאו חוזר זה גרע ול"נ דאין לחלק ולת"ק חוזר ולר"י אינו חוזר וכן משמע בירושלמי הלכה ד' דאמרינן התם מה ת"ל אשר בנה פרט לנפל ביתו וחזר ובנה והיינו אליבא דר"י דמתניתין אמר ר' יוסי זאת אומרת המחזיר גרושתו לא היה חוזר דדמי לנפל ובנאו משמע דלמ"ד נפל ובנאו חוזר היה ראוי לחזור גם למחזיר גרושתו אי לאו דילפינן מחדשה אבל גבי בית דנפל ובנאו חוזר ה"ה דמכר וחזר ולקח חוזר ודו"ק:

גמ' ולא חנכו פרט לגזלן לימא דלא כריה"ג כו' יש לדקדק ולר"ע מי ניחא דמאי איצטריך קרא למעוטי גזלן כיון דהבית אינו שלו וחייב להחזירו לבעלים היכי ס"ד דיחזור בשבילו והרמב"ם ז"ל כתב סתם פרט לגזלן ולא כתב הא דאפי' עבד תשובה וכתב הלח"מ ז"ל דלא איצטריך לאוקמא הכי אלא לריה"ג אבל לר"ע אי יהב דמי הוי כלוקח ולא מיעט אלא גזלן ממש ול"נ דהש"ס לרווחא דמילתא הוא דפריך מריה"ג אבל ה"ה דלר"ע לא איצטריך קרא אלא לעבד תשובה ויהב דמי אבל בגזילה לחוד פשיטא דאינו חוזר כיון דהבית ברשות בעלים הראשונים הוא וכן צ"ל בגזל כרם שכ' הרמב"ם ז"ל למעוטי היינו נמי דיהב דמי דאל"ה קרקע אינה נגזלת וברשות בעליה עומדת:

דף מג:

גמ' מנין לרבות ה' אילני מאכל ואפי' משאר מינים כו' וכדתנן במתניתין נראה דס"ל לסתמא דמתניתין כמ"ד נטע רבעי תנן דלמ"ד כרם רבעי ובשאר מינים ליכא חילול כלל א"כ היכי מרבינן שאר מינים הכתיב ולא חללו משמע דבר חילול הוא ולהאי תנא בשאר מינים ליכא חילול כלל ומהאי טעמא ממעט בירושלמי נוטע כרם בח"ל דאינו חוזר משום דאין מצוה לחללו והיינו כד' הרמב"ם ז"ל דאין רבעי נוהג בח"ל אלא דאין מכאן הכרח כ"כ די"ל דהא דאין מצוה לחללו היינו דליכא מצוה בנחלת ח"ל. וכי היכי דממעט נמי התם בית בח"ל משום דאין מצוה לחנכו. וע"כ היינו דליכא מצוה בקנית בית בח"ל וה"נ בכרם ועי' בד' הר"ן ז"ל בר"ה פ"ק ומ"מ במידי דלא שייך ביה רבעי וודאי נראה דלא איצטריך למעוטי דהכתיב בהדיא ואיש אחר יחללנו משמע דווקא מידי דשייכא ביה חילול ומכאן משמע נמי דלא כדברי הגאון שהביא הר"ן ז"ל בר"ה שם דרבעי אינו נוהג אלא בכרם שלם ב' כנגד ב' כו' דא"כ ל"ל למעוטי ד' אילני מאכל אי ליכא בהו חילול כלל ויתבאר לקמן בדברי רש"י ז"ל בד"ה קלא אית ליה:

גמ' כאן בהרכבת איסור כאן בהרכבת היתר פי' רש"י ז"ל דהרכבת איסור אימעיט כמו גזלן בבית וצ"ל דלגזלן לא איצטריך דכבר שמעינן לה מבית וכ"כ הכ"מ ז"ל ועי' מהרש"א ז"ל מש"כ דלא פריך הכא לימא דלא כריה"ג ופריך הש"ס האי הרכבת היתר ה"ד כו' ולכאורה קושיא זו לא שייכא לשינויא דרב חסדא ואמתניתין הוי מצי לאקשויי מבריך ומרכיב ה"ד אי בילדה תיפוק ליה משום ילדה ראשונה וצ"ל דבאמת אמתניתין קאי ולכ"ע איצטריך לאוקמי הכי דהרכיב ילדה באילן שנטעו לסייג ולקורות. ואפי' לאוקימתא דר' יוחנן דמוקי להא דפרט למבריך ומרכיב כראב"י ג"כ ע"כ להך אוקימתא דאל"ה למה ליה למעוטי:

כיון דלא שייכא ערלה גביה אלא דק"ק לפ"ז היה להש"ס לאתויי שינויא דר' יוחנן דמוקי לברייתא כראב"י. אחר שינויא דרב חסדא דפליגי אהדדי רב חסדא מוקי ככ"ע ובהרכבת איסור ור"י מוקי כראב"י ואפי' בהרכבת היתר אינו חוזר ובתר הכי כל הני אוקימתי דלכ"ע איצטריכא ועי' תוס' ר"ה דף ט' ע"ב שכתב לשנויי התם הא דמשמע דערלה שייך במבריך ומרכיב ובריש ערלה משמע ערלה במבריך ותי' דמיירי שהוא מחובר לאביו עדיין וצריך לדקדק אי הוי מצי לשנויי הכי בפ' משוח מלחמה כו' עכ"ל ולא הבנתי דבריהם ז"ל דהיכי מצי לשנויי הכי כאן דבין מתניתין ובין ברייתא ע"כ מיירי בהברכה והרכבה שחייב בערלה:

והרמב"ם ז"ל כתב המבריך ומרכיב הרכבה שהיא חייבת בערלה חוזר וכ' הכ"מ ז"ל דהוא ז"ל מפרש כאן בהרכבת איסור היינו דמתניתין מיירי בהרכבה דשייך בה איסור ערלה ובריייתא מיירי בהרכבה של היתר היינו דלית ביה ערלה. וכבר תמה עליו הלח"מ ז"ל דבגמרא לא משמע הכי והדבר פשוט דהרכבה דמתניתין ובריייתא הכל מיירי בהרכבה דשייכא ביה ערלה. ומה שלא חילק הרמב"ם ז"ל בין הרכבת איסור להיתר יפה כתב הלח"מ ז"ל דלמאי דמשני ר' יוחנן דברייתא ראב"י היא דאמר נטע כמשמעו שמע מינה דלת"ק לא ס"ל לר' יוחנן לחלק ובכל הרכבה חוזר אפי' דאיסור ובירושלמי בפירקין מייתי נמי לפלוגתא דרב חסדא ור"י בהך ברייתא דפרט למבריך ומרכיב ר' יוחנן מוקי לה כראב"י דאמר נטע כמשמעו ורב חסדא מוקי בהרכיב פירות עבירה ודייק התם מה אנן קיימין אי בשהרכיב אילן מאכל על אילן מאכל מין בשאינו מינו פירות עבירה הם ואי בשהרכיב אילן מאכל ע"ג אילן סרק מין במינו נוטע בתחלה הוא אלא כן קיימין בהרכיב תאנה שחורה ע"ג לבנה ופי' הפ"מ ז"ל שם דאילן סרק היינו ילדה ונוטע בתחלה הוא היינו פירכת הש"ס תיפוק ליה משום ילדה ולישנא לא משמע הכי ועוד לפירושו פליג הירושלמי אתלמודין וס"ל דאפי' הרכיב ילדה בזקנה לא בטלה וחייבת בערלה ונראה לפרש אי בשהרכיב על אילן סרק מין במינו נוטע בתחלה הוא מ"ט דראב"י דפליג ואמר נטע כמשמעו הא זה נמי הוי נטיעה בתחלה כיון דהרכיב באילן סרק ועי' שם שכ' לדעת הרמב"ם ז"ל ג"כ דאפי' ילדה בזקנה לא בטלה ואין זה נראה דדווקא פירות שהיו בילדה מכבר אינן בטילין. שאין גידולי היתר מעלין עיקר האיסור אבל ולהבא אינה חייבת בערלה כמו שכ' הרמב"ם ז"ל שם:

גמ' כגון דנטע להך קמייתא לסייג ולקורות מכאן יש להביא קצת ראיה לדברי הרמב"ם ז"ל בחיבורו פ"ו מהל' מע"ש שפסק כר' יוסי דאפי' חיצון לסייג ופנימי למאכל זה חייב וזה פטור דה"נ דכוותיה דהראשונה פטורה והנטיעה חייבת אע"ג דבחד אילן הוא אלא

דמהא דפריך מ"ש ילדה בילדה דלא בטלה לא משמע הכי דלר' יוסי היכי שייך ביטול הכא כיון דאפי' באילן אחד בתר מחשבתו אזלינן מקצתו דלמאכל חייב ומקצתו לסייג פטור וי"ל דטעמיה דר' יוסי נמי מש"ה הוא דאי בעי מימליך עליה כדאיתא בירושלמי פ"ק דערלה סיפקה לזקנה פטור להקדש חייב לצד התחתון או העליון ולסייג ג"כ חייב להקדש משום דיכול לפדותו ולחייבו לצד העליון חייב שהוא ראוי לחשוב עליו ולחייבו ומדברי הירושלמי האלו מבואר דלא כמו שכתב הפ"מ ז"ל לשיטת הירושלמי דאפי' ילדה בזקנה חייב:

ועיין בר"ן ז"ל פ"ק דר"ה שכ' דהא דמרכיב חייב בערלה היינו ילדה בילדה כדאמרינן הכא א"נ כגון שהרכיב עו"ג באילן סרק דחייב בערלה משמע דבאילן סרק אפי' ישן לא בטיל הילדה לגביה. כיון דאילן סרק הוא וא"כ היכא דנטע הראשון לסייג הוי כאילן סרק ובלא"ה לא ליבטיל ויש לחלק דאילן סרק לא חזי לפירות כלל ואילן מאכל לא בטיל לגביה ולפי דברי הר"ן ז"ל הנ"ל. יש לישב קצת הא דפריך הש"ס הרכבת היתר ה"ד משום דאי מתניתין מיירי אפי' בהרכבת איסור וכן ברייתא דאיצטריך למעוטי הרכבת איסור איכא לאוקמי שפיר שהרכיבו באילן סרק ודו"ק:

גמ' אמר ר"פ זאת אומרת כרם של ב' שותפין אין חוזרין עליו כו' ובית של ב' שותפין לא הוזכר בגמרא אי חוזרין עליו והכ"מ ז"ל כתב דעל בית של שותפות חוזרין דכל חד יש לו דירה לעצמו אבל בירושלמי מבואר דבית של שותפין נמי אין חוזרין דאין כל אחד ראוי לישב משא"כ ביבמה דאינה ראויה אלא לאחד ועיין בלח"מ ז"ל:

גמ' במבריך אילן בירק כו' עי' מהרש"א ז"ל שכ' דלא שייך הכא ביטול כיון דלאו בת מינה הוא וי"ל דהא דאמר ר' אבהו דילדה בטילה בזקנה היינו מין במינו דווקא אבל לא שלא במינו ועפ"ז נמי א"ש הא דפריך ה"ד הרכבת היתר דווקא ועי' מש"כ בזה בנדרים בשמעתא דבצל שזרעו בכרם:

גמ' כי אתא רב דימי כו' הא מני ראב"י היא כו' הכא נמי נטע כמשמעו כו' ויש לדקדק דא"כ למה ליה קרא דולא חיללו למעוטי מבריך ומרכיב הא מנטע שמעינן נוטע אין מבריך לא וי"ל דמנטע לחוד לא הוי שמעינן למעוטי מבריך ומרכיב אע"ג דמשמעותא נוטע ממש מ"מ ה"א דה"ה מבריך ומרכיב כמו לענין ערלה עצמה דכתיב ונטעתם ואפ"ה מבריך ומרכיב נמי חייב בערלה ומיעוטא דולא חללו אתי לגלויי דנוטע דווקא הוא דחוזר אבל לא במבריך ומרכיב אלא דראיתי להר"ן ז"ל בר"ה שם שכ' בשם הרמב"ן ז"ל דלראב"י אימעיט מבריך ומרכיב מערלה ג"כ דכתיב ונטעתם דווקא נטיעה ולא מבריך ומרכיב ולדבריו ז"ל ודאי תיקשי מאי קאמר בברייתא לא חלל ולא חללו פרט למבריך

כיון דלאו בר חילול הוא כלל ולא שייכא ביה ערלה והרמב"ן ז"ל כתב שם איפכא דאי שייכא ערלה במבריך ומרכיב אמאי ממעטינן להו ואין זה הכרח כיון דנטיעה ראשונה לסייג ולקורות היא אינו חוזר עליה ועוד מ"ט לישתרי מרכיב ילדה בילדה והראשונה לסייג ולקורות כיון דשניהם ילדות וחשיב על השניה לאכילה אמאי לא תאסר משום ערלה כמו אם חישב על מקצת אילן למאכל דאזלינן בתר מחשבתו ועוד קשיא לי לדבריו ז"ל דאליבא דראב"י ממעטינן מטעם דלית בהו ערלה כלל א"כ אמאי לא משני הש"ס ארומיא דברייתא ומתניתין דברייתא דתני פרט למבריך ומרכיב היינו מרכיב ילדה בזקנה דאינו חוזר עליה משום דלית בה ערלה. כי היכי דבערלה גופא ממעטינן לכ"ע מונטעתם פרט למבריך ומרכיב מכאן אמרו סיפוק ע"ג סיפוק כדאיתא בספרי וכי היכי דאימעיט מערלה מונטעתם ה"נ אימעיט הכא מנטע אלא ודאי לא איצטריך הכא למעוטי מידי דלא שייכא ביה ערלה וכבר כוונו לדבר א' בזה ב' המאורות הגדולים הרמב"ן והרא"ש ז"ל וכן פסק בש"ע דהברכה והרכבה אין בה ערלה בח"ל דכל המיקל כו' ולדידי צ"ע טובא ועי' בש"ע ד' אמשטרדם סי' רצ"ד מש"כ הכנה"ג שם ועי' בד' הרא"ש ז"ל בהלק"ט הלכות ערלה:

שם כי אתא רב דימי כו' משום ראב"י ילדה פחותה מטפח חייבת בערלה כל שנותיה. עי' בדברי הרא"ש ז"ל שם שהביא משנה שביעית פ"ק אילן שנגמם והוציא חליפין מטפח ולמטה כנטיעה מטפח ולמעלה כאילן והיינו לענין דין דעשר נטיעות ואמרינן בירושלמי אמר ר' יודן ר"ש וראב"י אמרו דבר אחד דאמר ר"ש בר נחמני כו' בשם ראב"י הגומם את כרמו פחות מטפח חייב בערלה משום מראית העין אלמא דס"ל נמי דפחות מטפח חשיב כנטיעה דברי חכמים עד שיגום מן הארץ ופסק הרא"ש ז"ל שם כראב"י והרמב"ם ז"ל פסק כחכמים עד שיגום מן הארץ ועי' בש"ע בזה ובד' הש"ך שם סי' רצ"ד וט"ס יש שם דפסק הרא"ש ז"ל כראבי"ה. וצ"ל כראב"י ואני לא הבנתי דלכאורה מימרא דראב"י בירושלמי היינו הך דשמעתין ילדה פחותה מטפח חייבת בערלה משום מראית העין הרי מבואר דהלכה כראב"י דר' יוחנן קאמר הכי משמיה. ומדברי הרמב"ם ז"ל והרא"ש ז"ל נראה שפי' להא דראב"י בירושלמי דמיירי בהוציא חליפין משרש שנגמם למטה מטפח והוי כנטיעה מחדש. וקשה לפ"ז דמאי קאמר מפני מראית העין הא מדינא חייב בערלה כיון דפחות מטפח הוי כאילו נגמם מן הארץ כמו לר"ש לענין שביעית דחשיב כנטיעה אלא דאם נפרש ראב"י דירושלמי בהא דראב"י דשמעתין דכ"ז שהיא פחותה מטפח חייבת בערלה מפני מראית העין יקשה מאי אמרו דבר אחד עם ר"ש דאמרינן בירושלמי הא ר"ש מיירי בעשתה חליפין וראב"י מיירי בשעה שהיא פחותה מטפח:

ועוד דהכא אמרינן דכרם שלם לית ביה משום מראית העין והתם אמרינן הגומם כרמו פחות מטפח חייב בערלה משום מראית העין משמע אפי' בכרם שלם איכא מראית העין והיה נראה דמימרא דראב"י הכא בשמעתין פליג עליה דהירושלמי דהכא משמע דאינה חייבת בערלה אלא כ"ז שהיא פחותה מטפח אבל אם עשתה חליפין ונתגדלה אין בה משום ערלה ואפי' בזמן שהיא פחותה מטפח אינה חייבת אלא בב' כנגד ב' אבל לא בכרם כולו וא"ש בזה פסקי הרמב"ם ז"ל דלעניין שביעית פסק כר"ש דפחותה מטפח הוי כנטיעה. ולענין ערלה פסק כדברי חכמים עד שיגום מן הארץ והיינו משום דמשמ' הכי מראב"י דשמעתין דאם נתגדלה למעל' מטפח אין בה משום ערלה ועוד נראה דאפי' ניגמם מן הארץ וחזרה ונתגדלה אין בה משום ערלה ד"ת אלא משום מראית העין כיון דעלתה מאליה משרש ישן והכי אמרינן בירושלמי פ"ק דערלה שרש פטור פוטר ע"ש וצ"ע:

רש"י בד"ה קלא איתי ליה כו' להכי נקט שתים כו' דסבר לה כמ"ד כרם רבעי כו' שאין ערלה נוהג בנטיעה אחת כו' כבר עמדו ז"ל על לשון רש"י ז"ל בזה דלא פליגי התם אלא אי כרם דוקא או אפי' נטע אבל דבעינן כרם שלם זו לא שמענו ונראה דאזיל בזה בשיטת הגאון ז"ל שהביא הר"ן ז"ל דלמאן דיליף מתבואת הכרם אינו חייב ברבעי אלא כרם שלם וכן כתב המעי"ט בהל' ערלה שם אבל נראה דהגאון לא קאמר אלא לענין רבעי דבעינן דווקא כרם ולא נטע ה"ה דבעינן כרם שלם דווקא אבל ערלה דנוהג בכל הנטיעות ה"ה דנוהג אפי' בנטיעה אחת שוב ראיתי בבעהמ"א ז"ל ריש כיצד מברכין שכ' כן להדיא דלענין רבעי הוא דבעינן ב' כנגד ב' כו' אבל ערלה נוהג אפי' בנטיעה אחת והביא דברי רש"י ז"ל בשמעתין דלא כתב כן אלא אפי' בערלה בעינן ב' כנגד ב' ומזה תראה כי אין מובנים דברי הדברי חמודות שם סי' ל"א שכ' לסיועי לרש"י ז"ל מדברי רב אחא משבחא ומד' הבעהמ"א והרשב"א ז"ל והרי מבואר דהם ז"ל לא אמרו אלא לענין רבעי ולא לענין ערלה ודו"ק:

רש"י בד"ה אין מקדשת את הזרעים ונראה לי דקסבר כו':

עי' בזה בד' הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהל' כלאים ובכ"מ ז"ל שם:

דף מד.

גמ' בד"א שפתחה מלמעלה כו'. עי' בזה בד' הר"ש והרע"ב ז"ל והתוי"ט ז"ל בפט"ו דאהלות והרמב"ם ז"ל לא כתב להאי בד"א שפתחה מן הצד ועי' בכ"מ ז"ל פ"ו מהל'

ט"מ ונראה דפי' כדתניא בד"א שפתחה מלמעלה היינו שהוא מגולה אבל פתחה מן הצד והחצר מקורה ד"ה ד"א:
והוא ע"פ התוספתא דאהלות וכמו שכ' בפי' המשנה שם:
שם פרט לאלמנה כו' לימא דלא כריה"ג כדרבה כו' מכאן משמע דליכא איסורא כלל בקידושי חייבי לאוין דאם היה בהם איסור לחוד אכתי תיקשי הא עבירה היא בידו ועי' מש"כ בריש תמורה גבי הא דפריך למ"ד כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני מקידושי אלמנה לכה"ג דאי עביד מהני ולפי הנ"ל אמאי קרי לה מילתא דאמר רחמנא לא תעביד כיון דבקדושין לחוד ליכא איסורא כלל:
וגם בזה יש לדקדק למה לי קרא דלא לקחה למעט אלמנה לכה"ג פשיטא דאינו חוזר כיון דלאפוקי קיימא ובירושלמי אמרינן דנושא את האיילונית ג"כ אינו חוזר כיון דליכא מצוה לישב עמה:
וא"כ יש לומר דעיקר קרא להכי אתי דווקא היכא דאיכא מצוה בלקיחתה אבל איילונית אע"ג דאין כאן עבירה דלאו ביאה אסורה היא אפ"ה כיון דגם מצוה ליכא אינו חוזר אבל הרמב"ם ז"ל השמיט הא דנושא איילונית:
אשר בנה כו' למדך תורה ד"א שיבנה בית עי' מהרש"א ז"ל בח"א שכ' דמיירי במי שיש לו על כולן יקדים בנין בית ע"ש ובתוספתא איתא נתמנתה לו פרנסה יבנה בית חזרה ונתמנתה יטע כרם חזרה ונתמנתה ישא אשה משמע דאפי' אין לו אלא לאחת מהן יקדים בית לכרם וכרם לאשה דמקום לדור ומקום למחיתו קודם:
שם ובנית ביתך זה גמרא ד"א אלו מעשים טובים ד"א כו' ובנית ביתך דרוש וקבל שכר כי כמו שהבית הוא עיקר מדור הגופני כמו כן בית הנפשי הוא בג' מדרגות אלו בלימוד התורה הגמרא היא הבית כי תכלית הלימוד הוא להבין שמועות לימודו בטעם וסברא להכי קאמר ד"א אלו מעשים טובים. כי בלימוד לחוד לא תמצא נפש הטובה תכלית מנוחתה כ"א במעשים טובים יחד עם הלימוד ובשניהם יחד תמצא הנפש הטהורה מנוחה לשבת בית ד"א ובנית ביתך דרוש וקבל שכר כי עוד יש מעלה יותר גדולה תכלית מנוחת הנפש כאשר יזכה לדרוש בתורה לרבים ויעשה פרי בתורתו לחיות נפשות זולתו ואז יקבל שכרו משלם להתענג באור ה' ואור תורתו ותדבק נפשו במקורה ושרשה ותשכון לבטח במנוחה ושאנן ואל יקשה לך לשון דרוש וקבל שכר דזה קצת ע"מ לקבל פרס דזה לא נאמר על העובד ע"מ כן אבל המגיע אל תכלית השלימות יקבל שכרו מאליו לא שכר גשמי אלא דזה יהיה שכרו לדבק נפשו במקורה ושרשה ושכר מצוה בהאי עלמא ליכא היינו בעניני הזמן לא יכון בזה שכר המצוה אבל זה השכר לראות

עולמו בחיים להדבק בה' בעוה"ז כמו בעוה"ב הוא תכלית המצוה ושכרה ויש לכוין ג' בחינות מדור הנפש האלו על מקרא שנאמר אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך נשבעה בטוב ביתך קדוש היכלך כי החצר הוא מדור כללי לביתו ולכל כלי תשמישו כן הוא לימוד הגמרא כוללה ומקפת כל דרכי העבודה וכן קראו אותה חז"ל בשם דרתא אבל הוא מדור החיצון וממנה יכנס לבית אשר שם היא דירתו בכל מעשיו ופעולותיו וכן הם המעשים טובים למדור הנפש כי המעשים טובים הם תכלית פעולותיו וההיכל הוא מקום מיוחד מעוטר בכל תפארת הבית לשבת ולהתענג בו. כן הוא מי שדבקה נפשו באור התורה תתענג נפשו באורה ובאור היכל מלך מלכו של עולם ית' ויתעלה. ועיין בתוספתא באריכות יותר קצת:

גמ' אין לי אלא אשה חדשה אלמנה וגרושה מנין ת"ל אשה. והא דלא נפק"ל מאשר לקח דמרבינן במתניתין אפילו יבמתו וא"כ ממילא שמעינן אלמנה וגרושה די"ל דלא איתרבי יבמתו אלא בנפלה לו מן האירוסין דחדשה היא היינו בתולה להכי איצטריך לרבות אלמנה מן הנשואין אע"ג דלאו חדשה היא ולענין מחזיר גרושתו משמע דילפינן ארס אשה מאשתו אשר לקח דגבי ארס אשה לא כתיב חדשה ולענין אלמנה וגרושה לא ילפינן מהדדי ובכל חד ילפינן לה מקרא באפי נפשי' בארס אשה ילפינן מדכתב אשר ארש כו' כדאיתא בברייתא לעיל ובלקח ילפינן מאשה מ"מ והיינו משום דלענין שמחה שנה אחת ה דדוקא בתולה להכי איצטריך ריבוי אחר ואם כן היכי ילפינן מחזיר גרושתו גבי אירוסין מהא דאימעיטא משמחה דילמא דווקא משמחה אימעיטא אבל לא מלחזור ועוד יש לדקדק דהכא משמע דמאשה איתרבי אפי' אלמנה וגרושה ולעיל משמע איפכא דאי כתב רחמנא אשר אשה ארש ה"א דווקא בתולה והיינו דסתם אשה משמע בתולה אבל בירושלמי התם גבי ארש אשה ג"כ מרבינן אלמנה וגרושה מאשה מ"מ והכי מסתברא מדלא אשכחן לראב"י דאמר הכא אשה כמשמעה דווקא בתולה כמו גבי בית וכרם דלא ס"ל האי ריבויא דאשר בנה ואשר נטע אלא ודאי הכא כולן בכלל אשה הם אחת בתולה ואחת אלמנה ודו"ק:

אמרינן בירושלמי לענין חינוך בית נעלו אם היו בתוכו חפצים את שדרכו ליבטל עליה כמי שחנכו ואם לאו כמי שלא חנכו והביאו הרמב"ם ז"ל ופי' דדרכו ליבטל על שמירת אלו החפצים ע"ש ול"נ לפרש את שדרכו ליבטל עליה היינו אם היו בה חפצים שדרכן ליבטל אצל הבית הוי כמי שחנכו כיון שהעמיד בה חפצים הצריכין לבית ואם לאו דהני חפצים עתיד ליטלן הוי כמי שלא חנכו:

דף מד:

גמ' שח בין תפלה לתפלה כו' וחוזר עליה מערכי המלחמה פי' רש"י ז"ל עבירה היא אם לא חזר ובירך משמע מדבריו ז"ל דאם חזר ובירך אין כאן עבירה וכן דקדקו התוס' ז"ל במנחות מדבריו שם ונראה דהכריחו לזה לפי שיטתו דאם לא שח אינו מברך אלא אחת על שתיהם וא"כ יקשה מימרא דר' יוחנן דאמר על תפלה של יד מברך להניח ועל של ראש על מצות משמע דלכתחלה הוא עושה כן והיינו משום דמותר הוא לדבר בנתים ומברך שתים והתוס' ז"ל בברכות פ' הרואה הקשו לפי' רש"י ז"ל דדוחק לפרש הא דר"י דלא הוצרך ב' ברכות אלא כששח ועבר עבירה והרי לשיטת רש"י ז"ל אין כאן עבירה ולכתחלה הוא עושה כן ואין כאן משום ברכה שאינה צריכה אלא דא"כ מאי אריא שח בין תפלה לאשמעינן בכל המצות אם לא בירך לפניהם חוזר מערכי המלחמה ועוד דאמרינן בספרי ובירושלמי דכולן צריכין להביא ראיה על בית וכרם ואשה לבר מהירא ורך הלבב דעדותו בידו דראה ונרתת:

ואמרינן התם דלמ"ד הירא מעבירות שבידו ג"כ צריך להביא ראיה ועל ביטול ברכה לכאורה אינו יכול להביא ראיה דשמא בירך בלבו דיצא אלא ודאי משמע דשיחה עצמה עבירה היא וכמשמעות שאר הראשונים והוי דומיא דשח בין ישתבח ליוצר דהביאו הראשונים ז"ל דברי הירושלמי דעבירה היא בידו וחוזר עליה מערכי המלחמה:

וכמבואר בש"ע א"ח סי' נ"ד אלא דלשון הש"ע שכ' דחוזר עליה מערכי המלחמה צ"ע דהא לא קיי"ל הכי וכמש"כ הרמב"ם ז"ל כר"ע דאינו חוזר כלל משום עבירה:

ובעיקרא דהאי מילתא מספקא ליה אפילו לריה"ג אם חוזר על ביטול מ"ע דפשטיה דשמעתין משמע דאינו חוזר אלא בעובר עבירה במעשה כמו אלמנה לכה"ג גרושה כו' ולר' יוסי ודאי משמע דוקא אם עבר עבירה כמו אלמנה לכה"ג וממילא ש"מ דלריה"ג ג"כ אין ביטול עשה בכלל עבירה שבידו דאל"כ אמאי לא קאמר הש"ס דביטול מ"ע איכא בינייהו וא"כ מוכח דלא כפי' רש"י ז"ל דעבירת השיחה הוא משום ביטול הברכה אלא השיחה עצמה עבירה היא וכ"כ הרמב"ם ז"ל:

גמ' בהא אפי' ריה"ג מודה כו' מזה הלשון משמע דריה"ג פליג אר"ע דמתניתין אבל בכה"ג אפי' ריה"ג מודה ועי' בכ"מ בהל' מלכים ובילקוט פ' שופטים לא גרס בהא אפי' ריה"ג מודה ע"ש:

גמ' אמר ר' יוחנן רשות דרבנן כו' ומסקנ' הש"ס בזה לפי פי' רש"י ז"ל דבעיקר הדין הכא לא נחלקו ואין הכל יוצאין אלא במלחמ' יהושע אבל בשאר מלחמו' אפי' למעוטי עו"ג דלא ליתו עלייהו לא יצא החתן כו' אלא דרבנן קרו להאי נמי רשות ונפ"מ לעוסק במצוה

ור' יהודה קרי להאי מלחמ' מצוה ופטור מן המצו' בירושלמי איכא מ"ד דמחלוקת ביניהם לרבנן מלחמת מצוה כגון מלחמת דוד מלחמת חובה זה מלחמת יהושע ולרבנן אפי' במלחמת מצוה הכל יוצאין אפילו חתן מחדרו ולר' יהודה מלחמת הרשות היינו דאזלינן עלייהו ומלחמת מצוה דאתיין אינון עלן וס"ל לר' יהודה דבמלחמת מצוה אין הכל יוצאין אלא במלחמת חובה דוקא כן נראה גירסת הירושלמי ולכ"ע איכא ג' מיני מלחמות רשות מצוה וחובה אזלינן עלייהו רשות אתיין אינון עלן מצוה מלחמת יהושע חובה ואמרי רבנן דאפילו במצוה הכל יוצאין ור' יהודה ס"ל דאין הכל יוצאין אלא במלחמת חובה. והרמב"ם ז"ל בפ"ה מהל' מלכים כ' דמלחמת מצוה היא מלחמת עמלק וז' עממין ולהושיע להם מצרים הבאים עליהם ולכאורה הוא נגד מסקנא דשמעתין דלמעוטי עו"ג דלא ליתו עלייהו הוי רשות לרבנן ומד' הלח"מ ז"ל שם משמע דיש חילוק כי היכי דלא ליתו עלייהו הוי רשות אבל עזרת ישראל אם כבר באו עליהם זה ודאי מצוה היא ומסתבר כן אבל פשטא דשמעתין לא משמע הכי אבל לפי דברי הירושלמי דלעיל נראה כד' הרמב"ם ז"ל דאתיין אינון עלן הוי מלחמת מצוה לרבנן ג"כ ובכה"ג ג"כ הכל יוצאין אפי' חתן מחדרו אלא דמהא דאמרינן לעיל גבי אסא המלך שנענש מפני שעשה אנגריא בת"ח והשמיע אין נקי אפי' חתן מחדרו והרי התם היה מפני אויב דאתא עלייהו מפני בעשא מלך ישראל ואפ"ה שלא כדין הוי וי"ל דהתם כבר הלך בעשא ממנו ע"י מלחמת ארם כמבואר בקראי התם ומשמע הכא דבמלחמת מצוה הכל יוצאין ואפי' ת"ח צריכין ליבטל מלימודן וא"כ יש לדקדק מהא דשבע בן בכרי דאמרינן בסנהדרין דעמשא דריש אכין ורקין ואשכח לרבנן דפתחי במסכתא והא התם הוי מלחמת מצוה משונא הבא עליהם ואפילו ת"ח צריכין לצאת וצ"ל דעיקר מרד שבע בן בכרי היה בכבוד מלכות וזה לאו בכלל מלחמת מצוה הוא ועי' בד' הרע"ב ז"ל והתוסי"ט ז"ל במתניתין:

פרק תשיעי

דף מה.

גמ' אלא מעתה ויצאו שנים ומדדו שנים כו' יש לדקדק הא איצטריך ויצאו ומדדו לגופיה כדאמרינן התם בסנהדרין פ"ק לענין סמיכת זקנים על הפר דדריש ר' יהודה וסמכו שנים זקני שנים ור"ש האי וסמכו איצטריך לגופי' ור"י יליף ראש ראש ומצי למיכתב את ידיהם על ראשו אבל הכא וודאי צריך לגופיה ונהי דויצאו מצינן למימר דמיותר הוא דהוי מצי למיכתב ומדדו זקניך כו' אבל תרווייהו ויצאו ומדדו לאו יתורא הוא ובירושלמי אמר רבי נראין דברי ר"ש בסמיכה דלא דריש וסמכו ונראין דברי ר' יהודה בערופה דלא דריש

ויצאו אלא מזקניך ושופטיך יליף ה דאין תימר דר' יהודה דריש ויצאו א"כ ויצאו ב' זקניך ב' שופטיך ב' הרי כאן ז' אלא ודאי ר"י לא דריש הכא ויצאו משמע מד' הירושלמי דליכא למידרש אלא ויצאו אבל לא תרווייהו ויצאו ומדדו וצ"ל דאיכא איזה יתורא בתרווייהו: **והא** דהן ולא שלוחן. לא כתב הרמב"ם ז"ל בביאור אלא כ' סתם דזקני סנהדרין יוצאין וי"ל דהא דדריש הן ולא שלוחן היינו הך דאיצטריך לגופיה שיצאו הב"ד עצמן ואי הוי כתב ומדדו זקניך ה"א ע"י שלוחן וכן הא דדרשינן מומדדו שאפילו נמצאו בעליל כו' היינו נמי דאפי' אי לא כתב רחמנא ויצאו זקניך והיה העיר הקרובה כו' ממילא שמעינן דצריך למדוד ולראות העיר הקרובה ולהכי כתב ומדדו שמצוה לעסוק במדידה ועיין ירושלמי פרק בן סורר דדריש ויצאו פרט לחגרים ואמרו פרט לאלמים ידינו פרט לקטעים ועינינו פרט לסומים ומשמע דיליף מינה דסנהדרין לא יהיה בהם מים ע"ש:

גמ' אמר רבא הכא מענינא דקרא כו' לפ"ז משמע דבאדמה אין לו משמעות לא לריבוי ולא למיעוט דאי משמעו לריבוי א"כ לא הוי ליה למימר מענינא דקרא אלא הכא בעגלה ערופה כיון דכי ימצא משמע ריבוי ע"כ באדמה דרשינן למיעוט וכן איפכא אי משמעו למיעוט א"צ לומר מענינא דקרא אלא גבי פאה אבל בירושלמי דשמעתין אמרינן דמשמעות באדמה ובשדה הוי למעוטי טמון וגבי פאה לרבנן הוי מיעוט אחר מיעוט קצירך בגלוי ושדך בגלוי ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות אבל הכא אע"ג דכתיב תרתי באדמה ובשדה חדא איצטריך למעט טמון וחד איצטריך למעט צף על פני המים ועי' תוסי"ט ז"ל במסכת פאה פ"ו:

גמ' בעי ר' ירמיה צפו עומרין לתוך שדהו מהו אויר שדה כשדה דמי או לא ויש לדקדק א"כ הא איצטריך בשדה למעוטי צף כמו בעגלה ערופה דתנן בשדה ולא צף ומנ"ל לרבנן לרבות טמון וצ"ל דאי אמרינן שדה לאו כשדה דמי שמעינן תרווייהו משדך לא שדה חבירו ולא באויר ולכאורה משמע ממתניתין דלא ממעטינן מבשדה אלא צף על פני המים אבל לא צף באויר מדאיצטריך למעוטי תלוי באילן מדכתב נופל ולא תלוי ולא אימעיט מבשדה ולא תלוי אבל לא משמע הכי לקמן גבי בעיא דב' חללים וכמו שיתבאר: **עומר** שהחזיק בו כו' והניחו ע"ג חבירו לת"ק התחתון שכחה והעליון אינו שכחה ולר"ש התחתון ג"כ אינו שכחה מפני שהוא טמון ומסיק דהעליון לכ"ע אינו שכחה משום שהחזיק בו ובתחתון פליגי ובעי הש"ס למימר לקמן דכ"ע ס"ל כר"י דטמון פטור משכחה וטעמיה דת"ק דהתחתון שכחה משום דמין במינו לא הוי טמון ומסיק דת"ק ס"ל כרבנן דטמון חייב בשכחה וא"כ לדידן דקיי"ל כרבנן דטמון חייב פשיטא דהתחתון שכחה לכ"ע והרמב"ם ז"ל בפ"ו מהל' מתנות עניים כתב דין חדש בזה וז"ל נטל עומר

להוליכו לעיר ונתנו על גבי חבירו ושכח שניהם אם זכר את העליון קודם שיפגע בו התחתון אינו שכחה ואם לאו התחתון שכחה והוא מד' הירושלמי דאמרינן התם והוא שזוכר את העליון והשיג עליו הראב"ד ז"ל שם דהירושלמי לא קאמר אלא לר"ש דאמר התחתון אינו שכחה היינו דוקא שזוכר את העליון דהוי כמכוסה בבגדים או אבנים שאין עליהם תורת שכחה והוי טמון אבל אם אינו זוכר את העליון התחתון שכחה דמין במינו לא הוי טמון ולפי דברי הראב"ד ז"ל פליג סוגית הירושלמי אסוגיא דילן דאמרינן דלר"ש פשיטא דמין במינו הוי טמון ועוד לשיטתו דכשהוא זוכר את העליון התחתון אינו שכחה משום דהוי טמון ממין שלא במינו כיון דליכא גבי עליון שכחה א"כ גבי חיפוהו בקש דאמרינן נמי בירושלמי דהא דלא הוי שכחה היינו דווקא כשזוכר את הקש וכמ"ש הרמב"ם ז"ל שם לדעת הראב"ד ז"ל נמי הוי טעמא משום דכשהוא זוכר את הקש הוי טמון כו' וא"כ אטו סתמא דמתניתין בחיפוהו בקש דאינו שכחה אתיא כר' יהודה דווקא דפטר את הטמון ועי' בר"ש ז"ל שהביא שם במתניתין דחיפוהו בקש כו' פלוגתא דר"י ורבנן אבל לא משמע הכי דא"כ סתרי אהדדי סתמא דמתניתין דבפ"ה משנ' ז' וסתמא דמתניתין דחיפוהו בקש אינו שכחה והיינו כר"י דטמון פטור. ובפ"ז משנה י' תני בשם חכמים דטמון חייב:

ולדעת הרמב"ם ז"ל כ' הכ"מ ז"ל דמפרש להא דאמרינן בירושלמי והוא שזוכר העליון אתאן לת"ק דע"כ לא פליג ת"ק אר"ש ואמר דהתחתון שכחה אלא כשאינו זוכר העליון אבל כשהוא זוכר את העליון מודה דלא הוי שכחה ואין לשון הירושלמי והוא שזוכר את העליון משמע כדבריו ועוד טעמא מאי לא הוי שכחה כשהוא זוכר את העליון כיון דטמון חייב וצ"ל דהרמב"ם ז"ל הוכרח לפרש כן מהא דחיפוהו בקש דתנן סתמא דלא הוי שכחה ואם נפרש דאדר"ש קאי והוא שזוכר את העליון א"כ לת"ק אפי' כשזוכר העליון הוי שכחה וצריך לומר דמתניתין דחיפוהו בקש אתיא כר"ש ולא כת"ק וזה דוחק ע"כ מפרש דאת"ק קאי ולכ"ע לא הוי שכחה אם זוכר העליון כמו בחיפוהו בקש אם זוכר את הקש דלכ"ע לא הוי שכחה ולאו משום דהוי טמון אלא כיון שזוכר העליון הוי כאילו זוכר גם התחתון ולאו שכוח הוא כלל וא"כ לא פליגין אהדדי סוגית הירושלמי וסוגית תלמודין דפלוגתייהו וודאי בטמון הוא אבל אם זוכר העליון לכ"ע לאו שכחה היא מטעמא אחרינא וע"כ צ"ל דמילתא באפי נפשה היא ולא קאי אפלוגתא דת"ק ור"ש דהא הם מיירי בשוכח גם העליון דאי בזוכר העליון מאי איצטריך לאשמעינן דהעליון אינו שכחה כיון דזכר אותו כשפגע בו:

גמ' מין במינו הוי טמון ולא הוי צף ומעליון מודד או דילמא כו' ופשיט הש"ס מהא דעומר כו' דלת"ק התחתון שכחה וס"ד משום דמין במינו לא הוי טמון ור"ש ס"ל דהוי טמון וגם התחתון אינו שכחה ודחי הש"ס דלכ"ע מין במינו הוי טמון ות"ק כרבנן ס"ל דטמון חייב בשכחה והרמב"ם ז"ל פסק דמעליון מודד ומשמע דס"ל דמין במינו לא הוי צף והוי טמון והשיג עליו הראב"ד ז"ל דהא לא איפשיטא בגמרא ובתרתי יש לדקדק על דברי הרמב"ם ז"ל חדא מה שכ' בפשיטות דמין במינו הוי טמון ובגמ' בעי למימר דת"ק דר"ש ס"ל דלא הוי טמון אבל אין זה קושיא כ"כ כיון דאשכחן לר"ש דס"ל מין במינו הוי טמון ומת"ק לא שמעינן דפליג עליה בהא דדילמא ס"ל לת"ק כרבנן דכל הטמונים יש להם שכחה ממילא דהכי הילכתא דהוי טמון וכדמסיק הש"ס אבל מה שכתב בפשיטות דמין במינו לא הוי צף וודאי קשה מנ"ל הא כיון דלא איפשיטא בגמרא כלל והכ"מ ז"ל כתב דס"ל להרמב"ם ז"ל דלא ממעטינן אלא צף על פני המים לחוד ולעיל כתבתי סיוע לסברא זו מהא דאיצטריך למעוטי תלוי באילן מנופל ולא תלוי באילן ולא אמעיט מפני שהוא כצף אבל מנ"ל לדחות סתמא דהש"ס דמשמע דצף על שאינו מינו לא היו עורפים ועוד דצף על שאינו מינו נראה דהוי בכלל תלוי באילן כיון דאינו נופל באדמה וגם שיש לחלק בזה מ"מ כיון דסתמי דתרי תלמודא הכא ובירושלמי ס"ל דבכה"ג נמי הוי צף מנ"ל לחדושי הילכתא דלא כוותייהו:

והפ"מ ז"ל בירושלמי כ' לסיועי להרמב"ם ז"ל מהא דעומר שהחזיק בו כו' דת"ק ור"ש אמרי דהעליון אינו שכחה ומשמע דווקא משום שהחזיק בו אבל משום צף לא וכן איתא בירושלמי פאה להדיא בדברי ר"ש העליון אינו שכחה מפני שזכה בו מזה משמע דמין במינו לא הוי צף ומכאן לא מוכח מידי דהא בשכחה אפילו צף באויר הוי שכחה וכדמוכח מסתימות לשון הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהל' מת"ע דצפו לתוך שדהו הוי שכחה משמע אפי' צפין באויר שדהו היינו ע"ג אבן או עמוד הוי שכחה אע"ג דהא נמי קשה קצת הא לא איפשיטא בגמרא אי אויר שדה כשדה דמי אי לא מ"מ הא לא קשיא דבירושלמי נמי מוכח דלא איכפת לן גבי שכחה בצף מדמשני הא דממעטי רבנן הכא טמון וגבי שכחה לא מיעטו. משום דגבי שכחה איכא מיעוט אחר מיעוט והכא ליכא מיעוט אחר מיעוט דבאדמה איצטריך למעוטי צף. ש"מ דגבי שכחה לא ממעטינן צף דאל"ה מנ"ל למידרש במיעוט אחר מיעוט לטמון דילמא חד אתי למעוטי צף וכמו שכ' לעיל ואפ"ל כיון דקי"ל בעלמא לכל מילי דמין במינו אינו חוצץ ה"נ לא הוי כצף אלא כמונח באדמה ועדיין צ"ע:

ועיין בדברי הרמב"ם ז"ל שכ' נמצאו חללים הרבה זה בצד זה מודדים מכל אחד ועיין בירושלמי דאמר רבי על האי בעיא דב' חללים זע"ז דיאות אמר האי סבא דאין מודדים לא מעליון ולא מתחתון משום דכתיב כי ימצא ולא כי ימצאו חללים משמע קצת דס"ל דבב' חללים לא היו עורפין כלל דשני מדידות כאחד לא כתב רחמנא וי"ל דתלמודין נמי הכי ס"ל ומש"ה לא קאמר האי צד דאו דילמא משניהם מודדים כמו שכ' רש"י ז"ל משום דאי שניהם ראוין למדידה אין מודדין כלל אבל הרמב"ם ז"ל נראה דס"ל דתלמודין לא ס"ל להך דרשא דרבי למעוטי ב' חללים וצריך למדוד לכל אחד ודו"ק:

דף מה:

גמ' פשיטא כיון דתנא לעיר שאין בה ב"ד אנא ידענא כו'. הא קמ"ל כו' שמניחין אותה כו' עי' במכות דף י' דפליגי ר' אמי ור' אסי בעיר שאין בה זקנים אי מביאה עגלה ערופה ח"א אינה מביאה דכ' זקני העיר וליכא וח"א מביאה דזקני העיר למצוה בעלמא והקשו התוס' ז"ל התם הא תנן בהדיא דאין מודדין אלא לעיר שיש בה ב"ד ותי' דהיכא דאיכא עיר שיש בה ב"ד מודדין לה אבל אי ליכא עיר שיש בה בית דין מודדין גם לעיר שאין בה בית דין ואין דבריהם ז"ל מובנים דאם כן מאי פריך פשיטא הא אדרבה עיקר רישא אסיפא קאי דאימתי אין מודדין לעיר שאין בה ב"ד כשיש עיר שיש בה ב"ד. אבל אי ליכא עיר שיש בה ב"ד מודדין גם לעיר שאין בה ב"ד. ועוד מש"כ דהתם מיירי שאין שם ב"ד בכל העיירות הסמוכות ג"כ קשה דהא לא אזלינן בתר קורבה בכה"ג ואפי' אם העיר שאין בה ב"ד קרובה יותר מ"מ מודדין לעיר שיש בה ב"ד הרחוקה ואפילו היא בסוף ארץ ישראל ומאי נפ"מ אם אין שם ב"ד בכל העריות הסמוכות ימדדו לעיר רחוקה שיש בה ב"ד ולזה י"ל דהתוס' ז"ל במכות אזלי בשיטת הריצב"א ז"ל שהביאו הגה"מ בפט"ו מהל' רוצח דמיירי הכא שיש ג' עיירות דקיימין כחצובא בב' יש בהם ב"ד ובא' אין בה ב"ד ונראה דכ' כן מפני קושית התוס' ז"ל בב"ב דמשמע התם דהולכין אחר קורבה וא"כ למה הולכין אחר עיר שיש בה ב"ד ניזיל בתר קורבה ונימא דודאי מעיר שאין בה ב"ד הוי החלל להכי תי' דמיירי דאיכא ב' עיירות שיש בהם ב"ד דאיכא רובא נגד העיר שאין בה ומש"ה לא אזלינן בתר קורבתה אבל אי ליכא אלא ב' עיירות ואחת אין בה ב"ד וקרובה היא אזלינן בתר קורבה ולא היו עורפין כלל והתוס' ז"ל נמי הכי ס"ל דע"כ אין מודדין אלא לעיר שיש בה ב"ד היינו דליכא למיזל בתר קורבה אבל היכא דאיכא למיזל בתר קורבה מודדין גם לעיר שאין בה ב"ד וכעת נעלם ממני ד' הריצב"א ז"ל איה מקומן בביאור יותר כי אינן מבוררים לי עדיין:

אבל מדברי הרמב"ם ז"ל משמע דאפילו אי עיר שאין בה ב"ד קרובה אין הולכין אחריה אלא מודדין לעיר שיש בה ב"ד. ועיין גירסת הירושלמי וכן משמע מלשון התוספתא דמכילתין ע"ש. אלא דמש"כ שם אם היה עיר עו"ג בנתים אינו מובן דבסמוך לעיר עו"ג משמע דאין מודדין כלל וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל וע"כ צ"ל דגזה"כ הוא דלא פטרינן עיר שיש בה ב"ד מחמת קורבת עיר שאין בה ב"ד ותו ליכא לתרוצי כתי' התוס' ז"ל במכות שם. ע"כ נראה דהרמב"ם ז"ל לא מפרש עיר שיש בה זקנים היינו ב"ד אלא זקנים ממש דאל"ה אמאי שני הש"ס בלישניה למיתני עיר שיש בה זקנים ולא נקט ב"ד וכן הוא לשון הרמב"ם ז"ל לענין קליטה עיר שאין בה זקנים אינה קולטת והוא ז"ל לא הוי מיסתם לה סתומי בהאי לישנא אם היה מפרש זקנים היינו ב"ד אלא נראה דמפרש זקנים כפשטיה ובזה ניחא מה שלא כתב להאי דינא אלא לענין ערי מקלט ולא גבי עגלה ערופה ובן סורר ומורה וכמו שתמה בזה המשל"מ ז"ל בהל' ממרים ולפי הנ"ל י"ל דלא כתב כן אלא גבי ערי מקלט דר' אלעזר נמי קאמר התם בפשיטות דאינה קולטת אם אין בה זקנים ולא דרשינן התם זקני ב"ד דליכא התם דין ומשפט דליבעי ב"ד. אבל לענין עגלה ערופה ובן סורר ומורה דזקני העיר התם הם ב"ד. פסק כמ"ד דלא בעינן זקנים ממש ואע"ג דבעינן בעגלה ערופה שיצאו כל זקניו עם ב"ד כמו שכ' הרמב"ם ז"ל שם בהל' רוצח וכדאיתא בספרי היינו למצוה בעלמא:

וע"פ הדברים הנ"ל נראה לישב קצת דברי הרמב"ם ז"ל שלא כ' להך אוקימתא דאמרינן בב"ב דקרא מיירי דווקא בעיר יושבת בין ההרים אבל בלא"ה אזלינן בתר רובא דעלמא ואין עורפין והרמב"ם ז"ל השמיטה ועיין בכ"מ ז"ל שם והיינו מטעם הנ"ל כי היכי דשמעינן הכא בשמעתין דלא אזלינן בתר קורבה לפטור ממצוה זו והולכין לעיר שיש בה ב"ד לקיים המצוה ה"נ לא מהני רובא דלעלמא לפטור ממצוה זו ודווקא כשיש עיר אחרת דנפישא וראויה למצוה זו בהא אזלינן בתר רובא יותר מקורבה וא"כ עיר שאין בה ב"ד אע"ג דנפישא היא ג"כ מניחין אותה והולכין למדוד לעיר שיש בה ב"ד אע"ג דקטנה ורחוקה היא וכן משמע מד' התוספתא דאיתא התם נמצא סמוך לירושלים ג"כ מניחין אותה ומודדין לעיר אחרת וירושלים ודאי קרתא דנפישא הואי משאר עיירות הסמוכות לה אפ"ה לא אזלינן בתר ירושלים לפטור וכבר הקשו התוס' ז"ל בב"ב שם להך סברא דאזלינן בתר רובא דעלמא א"כ למה לי קרא למעוטי ירושלי' דאינה מביאה עגלה ערופה משום דלא נתחלק' לשבטים הא בלא"ה אינה מביאה דאיכא למיזל בתר רובא דעלמא דשכיחי בה עולי רגלים ולפי הנ"ל א"ש דלא אזלינן לא בתר רובא ולא בתר קורבא לפטור:

משנה נמצא מכוין בין ב' עיירות שתיהם מביאין ב' עגלות דברי ר"א ומסקינן בגמרא דס"ל אפשר לצמצם וקרובה ואפי' קרובות וחכמים פליגי עליה בבכורות ותרי תנאי איכא התם אליבא דרבנן לחד ברייתא ס"ל לרבנן דאפשר לצמצם ולא מייתי כלל משום דקרובה ולא קרובות ולאידך ברייתא ס"ל לרבנן דמביאין עגלה בשותפות משום דאי אפשר לצמצם וליכא אלא חד קרובה משמע דלמ"ד אפשר לצמצם ליכא שום סברא למימר דיביאו עגלה בשותפות ולכאורה אמאי לא נימא דיביאו עגלה בשותפות משום דשניהם קרובים בשוה ולא ידעינן האי חלל מהי מינייהו הוא ע"כ יביאו עגלה בשותפות דספק הוא מהי מינייהו הוא ומאיזה טעם אימעיט שתיהם קרובות מלהביא עגלה בשותפות וי"ל דהא דעיר הקרובה מביאה ג"כ ספק הוא וכשיש שתים קרובות פטורות לגמרי משא"כ למ"ד אי אפשר לצמצם דאחת ודאי מחויבת מפני שהיא עיר הקרובה צריכין להביא בשותפות ובירושלמי גריס במתניתין וחכ"א עיר אחת מביאה עגלה אחת ואין ב' עיירות מביאות ב' עגלות משמע דאחת מביאין בשותפות ומפרש התם טעמייהו דר"א דריש ומדדו אל הערים כו' ואי שתיהם קרובות שתיהם חייבות ורבנן דרשי והיה העיר הקרובה אחת ולא שתים ואפ"ה שתים מביאות אחת בשותפות והיינו כמ"ש אלא דיש לפרש דברי חכמים בירושלמי דאין ב' עיירות מביאין ב' עגלות היינו דאין מביאין כלל וכהאי תנא בבכורות דס"ל הכי אליבא דחכמים:

משנה נמצא ראשו במקום א' כו' ואמרינן בגמ' דהאי פלוגתא לענין מת מצוה דקנה מקומו ומ"מ מסידרא דמתניתין משמע דקבורת החלל היו אחר מדידת הזקנים שבלשכת הגזית וכמו שכ' הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהל' רוצח ודלא כדאיתא בתוספתא ובירושלמי דתחלה היו שולחים שלוחי ב"ד ומסמנין אותו וקוברין אותו ומציינין אותו עד שיבאו ב"ד שבלשכת הגזית ועל דברי התוספתא יש לדקדק הא פליגי במתניתין מאין מודדין אי מחוטמו אי מטיבורו והיכי אפשר למודדו אם כבר נקבר אלא ודאי משמע דהקבורה היתה אחר המדידה ועיין בירושלמי הגירסא במתניתין איפכא ברישא תנא מאין היו מודדים כו' ואח"כ בבא דנמצא ראשו במקום אחד כו' ועי' פ"מ שתמה על הרמב"ם ז"ל בזה ול"נ כמ"ש דסמך אסידרא דמתניתין ולמסקנא משמע דלענין מדידה ליכא נפ"מ כלל ולכ"ע מודדין ממקום שנמצא ס"ד ובלא"ה ליכא נפ"מ בזה לדינא דהא הלכה דמודדין מחוטמו וקי"ל נמי דאחר מקום הראש הולכים ועי' בירושלמי דאשכח גווני דלכ"ע מוליכין הראש אצל הגוף ע"ש:

דף מו.

ויהא מום פוסל בעגלה בק"ו מפרה מה פרה שאין השנים פוסלין כו' והקשה מהרש"א ז"ל אמאי לא פריך מה לפרה שכן עליה פוסל בה ואין צריך שתמשוך ותי' דהא גופא פריך ומנ"ל דעליה פוסל בפרה דילמא לא מיפסיל שאר עבודות בפרה ונילף עגלה בק"ו דמום פוסל ולא הבנתי דאכתי איכא למיפרך מעול גופא דבפרה מיפסיל בעליה בעלמא ובעגלה עד שתמשוך כדכתיבי קראי ואיכא למימר מה לפרה שכן עליית עול פסל בה וי"ל דזה לא חשיב חומר בפרה כיון דאיכא חומר בעגלה דשאר עבודות פוסלות בה ויש לדקדק אמאי לא יליף עגלה בק"ו מקדשים שאין העבודה פוסל בהם וגם איכא קדשים שאין השנים פוסלין בהם אפ"ה המום פוסל בהם עגלה שהשנים פוסלין בה ועבודה פוסלת בה אינו דין שהמום תפסל בה וי"ל דלענין מום ליכא למילף בק"ו מקדשים דקדשים שאני שהם קרבנות שמים ואיכא משום הקריבהו נא לפחתך כו':

ובירושלמי אמרינן דמחוסר אבר פוסל בה משום דגבי בני נח נמי פסול מחוסר אבר ואף על גב דיש מהם למזבח עגלה נמי כיון דכתיב בה כפרה כיש מהן למזבח דמי. וכן קאמר התם דטריפה פסול בה מהאי טעמא והרמב"ם ז"ל בפ"ט לא כתב אלא דטריפות פוסל בה דכפרה כתיב בה כקדשים ודין מחוסר אבר לא כתב ותמה ע"ז הכ"מ ז"ל ע"ש וכתב הפ"מ בירושלמי דגבי בני נח נמי לא מיפסיל מחוסר אבר מדלא הזכיר מזה בפ"ג מהל' איסורי מזבח ואין זה מובן דהא טריפה ג"כ לא הזכיר שם איסורו לבני נח ולא כתב דין בני נח אלא בסוף הל' מעה"ק דמותרין להקריב עולות לשם בכל מקום שירצו ולא ביאר שם דינים אלו אי אסורין במחוסר אבר וטמאה וטריפה ובפ"ג מהל' עבודת כוכבים מוכח מדבריו דס"ל דבני נח אסור להקריב מחוסר אבר וכדאיתא בע"ז דף נ"א ונראה דלא משמע ליה להרמב"ם ז"ל למילף מהא דכפרה כתיב בה כקדשים לענין מחוסר אבר דליפסל בה כיון דמום לא פסל בה כקדשים מהיכי תיתי למימר דמחוסר אבר פסול בה ועוד דמשמע הכא בגמרא דאי לאו ק"ו מפרה לא הוי ילפינן למיפסל מום בעגלה מדכתיב בה כפרה כקדשים וה"נ דלא ילפינן למחוסר אבר אבל טריפה מילתא אחריתי היא וילפינן שפיר מדכתיב בה כפרה עד שאני תמה על תמיהת הכ"מ ז"ל דלפי דבריו דהרמב"ם ז"ל הוציא דין זה דפסול טריפה גבי עגלה מד' הירושלמי הנ"ל איכא למיתמה מפני מה לא כתב נמי דמחוסר אבר פסיל בה דאיתמר שם בירושלמי גבי הדדי אבל לא הוי צריך לזה כי גמרא מפורשת היא בחולין דף ט' דטריפה פוסלת בעגלה מהאי טעמא דכפרה כתיב בה כקדשים ולא איתמר בתלמודין אלא טריפה ולא מחוסר אבר וכ"ש לפי מש"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהל' א"מ דהא דטריפה פסול בקדשים הוא משום הקריבהו

נא לפחתך כו' להכי ילפינן נמי לעגלה דכתיב כפרה דליהוי כקדשים לענין זה אבל לא לענין מחוסר אבר דמקרא ילפינן ועי' רש"י ז"ל בחולין שכתב דמחוסר אבר נמי פסיל משום הקריבהו כו' ועי' תוס' ז"ל שם:

רש"י בד"ה עגלה בת שנתה היא עכ"ל עיין משל"מ ז"ל בפ"א דפרה שתמה על רש"י ז"ל שפי' כר"א דעגלה בת שנתה והא רבנן פליגי עליה וס"ל דעגלה בת שתים ועי' שם שהביא דברי הר"ש ז"ל באורך ולחד פירושא אתיא שמעתין דווקא כרבנן ולא כר"א. דלר"א בפרה פוסלין בה שנים ודווקא בת שתים ולא יותר ומשמע משמעתין דכל הני קדשים דלא כתיב בהו בן שנה אין השנים פוסלין בהן ואין שיעור בשנים למעלה וליכא דפסלי שנים אלא בפסח וחטאת דכתיב בהו בן שנה כמו שפי' רש"י ז"ל לקמן בד"ה מי ליכא כו' ועי' במשל"מ ז"ל בפ"ב מהל' איסורי מזבח שהקשה הא זקן פסול בכל הקרבנות ע"ש שהאריך גם בזה והדבר ברור כמ"ש הוא ז"ל שם בהל' א"מ ובהל' פרה דפסול זקן אינו אלא מדרבנן אבל מש"כ לחלק דגבי פרה ליכא פסול זקנה אפילו זקנה שפוסלת בקדשים מה"ת. כי היכי דמום לא פסיל בה נהי דמסתבר למימר הכי אבל אין צריך לזה דהא גבי קדשים נמי אמרינן דאין השנים פוסלין ומה שהקשה שם מ"ש דזקן חולה ומזוהם לא כסיל בפרה. ויוצא דופן ואתנן ומחיר פסולין בפרה משום דחטאת קריא רחמנא נראה מדאיצטריך למיכתב אשר אין בה מום ש"מ דלא גמרינן לכל מילי מהא דחטאת קריא רחמנא ולא ילפינן אלא דבר ערוה וע"א:

וכדאיתא בע"ז דף כ"ג ע"ש ברש"י ותוס' ז"ל באורך וגבי עגלה נראה דלא פסלי בה כל הני לא רובע ולא נעבד כיון דהמום לא פסיל בה ולא ילפינן מהא דכפרה כתיב בה כקדשים אלא לענין טריפה לחוד אבל לא כל שאר הדברים הפוסלים בקדשים:

גמ' איצטריך סד"א ה"מ היכא דעבד עבודת היתר אבל עבודת איסור אימא ליתסרו יש לדקדק מנ"ל למימר הכי כיון דבק"ו מעגלה תו ליכא למילף דהא בעגלה פסול אפי' עבודה היתר וא"כ מנ"ל למיפסל בקדשים אפי' עבודת איסור. וכן הא דאמרינן לקמן דס"ד למיפסל עבד בהן כשהן קדשים מהיכי תיתי למימר הכי דמסברא בעלמא וודאי ליכא למיפסל כל הני וכיון דאיכא מיעוטא דבה דקדשים קילי מעגלה לענין עבודה ממילא לא פסיל בקדשים כל גווני עבודה ולמה לי כל הני קראי וצ"ל דאי לאו הני קראי מסברא הוה לן להחמיר בקדשים לפסול עבודת איסור או עבודה כשהן מוקדשים משום דלא מסתבר לאקולי בקדשים כולי האי יותר מבעגלה וסגי אם נקיל בעבודת היתר לחוד:

תנאי היא דאיכא דמייתי לה מעגלה כו' ולפ"ז ע"כ רב יהודה דאמר דלא בעינן משיכה בשאר עבודות בפרה לא ס"ל גז"ש דעול עול מעגלה וקצת קשה הא דאמרינן לעיל על

הא דרב יהודה שאני פרה דילפינן עול עול כו' והא לרב יהודה ע"כ מגופא דפרה יליף ויותר קשה בזה על הרמב"ם ז"ל שכ' בפ"א מהל' פרה גז"ש דעול עול מעגלה ואפ"ה חילק ביניהם דבפרה לא בעינן משיכה ובעגלה עד שימשוך כרב יהודה וכן הקשה הפ"מ ז"ל בירושלמי על דברי הרמב"ם ז"ל וכ' לתרץ דהך מילתא תליא בפלוגתא דעלמא אי דון מינה ומינה או דון מינה ואוקי באתרה דלמ"ד דון מינה ואוקי באתרה נהי דילפינן שאר עבודות מעגלה אבל אוקי באתרה דומיא דעול דלא בעינן משיכה בפרה ה"ה שאר עבודות ולכאורה מילתא דמסתבר הוא אבל מדלא קאמר הש"ס הכי משמע דלא שייך הכא בפלוגתא הנ"ל ואפי' למ"ד בעלמא אוקי באתרה הכא ליכא למימר הכי דאי נימא אוקי באתרה דומיא דעול א"כ נימא דשאר עבודות פוסלות אפילו שלא בשעת עבודה דומיא דעול ומנ"ל לחלק בפרה בין עול לשאר עבודות לענין שלא בשעת עבודה וי"ל דלענין שעת עבודה לא שייך למימר אוקי באתרה כיון דאשכחן בעגלה דחלוק עול משאר עבודות הא גופא ילפינן לפרה דעול חלוק משאר עבודות שלא בשעת עבודה אבל לענין דליבעי משיכה כיון דאשכחן דיש חילוק בזה בין פרה לעגלה דבעגלה בעי שתמשוך ובפרה לא בעינן משיכה. ה"ה דבשאר עבודות הוי כל חד כדיניה ודו"ק:

גמ' מנין לאיתן שהוא קשה שנאמר איתן קשה כסלע ופי' דמתניתין נמי הכי הוא איתן כמשמעו קשה היינו דלמצוה בעינן שיהיה קרקע קשה אבל בדיעבד אע"פ שאינו איתן כשר דלא כתיב ביה עיכובא וקצת קשה מ"ש דבעינן הכי לעיכובא הא בכל דוכתי לא בעינן דליתני ביה קרא לעיכובא כ"א גבי קדשים ועוד אמאי לא נימא נמי אע"פ שלא היה נחל כשר ונראה בזה דברי הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה דהוא מפרש למתניתין הכי איתן כמשמעו היינו נחל גדול השיעור וקמ"ל מתניתין קשה אע"פ שאינו איתן כשר פי' אע"פ דסתם משמעות איתן הוא על גודל שיעורו מ"מ אם קשה וחזק ההמשכה הוא ג"כ כשר דקשה גם כן בכלל איתן הוא והיינו דאמרינן הכא בברייתא מנין לאיתן שהוא קשה אע"ג דסתם משמעות איתן הוא על גודל השיעור מ"מ גם זה בכלל איתן הוא שנאמר איתן מושבך דלפי' רש"י ז"ל לא א"ש הא דאמר מנין לאיתן שהוא קשה כו' הא במתניתין אמרינן איתן כמשמעו קשה הרי דמשמעותו קשה פשיטא הוא ומאי קאמר מנין כו' ועי' תוסי"ט ז"ל שכתב כנ"ל ועי' בירושלמי דאיכא מ"ד אע"פ שאינו נחל נמי כשר ומסיק התם דלאו דסמכא הוא ע"ש:

דף מו:

גמ' ועורפין כו' מ"ט גמר עריפה עריפה מחטאת העוף ולא נתבאר אי צריך לערוף הסימנים ג"כ:

ובירושלמי משמע דצריך שיערוף שנים או רוב שנים והרמב"ם ז"ל לא ביאר זאת ומהא דאמרינן בזבחים סוף פ' חטאת העוף דעריפתה מטהרת אותה מידי נבילה אין הכרח דעורף הסימנים ג"כ דאפילו בלא סימנים מטהרת מידי נבילה דהכשרה בכך ועוד נראה דאין צריך לערוף הסימנים דכי מתה עומד ועורף וכדפרכינן בחולין גבי מליקת חטאת העוף למאי דקיי"ל דנשברה מפרקת ורוב בשר עמה נבילה מחיים וכי מתה עומד ומולק ומשני חותך מפרקת בלא רוב בשר אבל בעגלה ערופה משמע דעורפין אותה כברייתה א"כ ע"י המפרקת כמתה היא ולמה יערוף עוד הסימנים וצ"ע ועי' בירושלמי בפירקין דפליגי בה אמוראי לענין אותו ואת בנו אי חייב בעריפת עגלה דר"מ ור"ש לא פליגי אלא בשחטה ומדמי התם אי זו היא שחיטתו לענין אותו ואת בנו ה"ה דמטהרתה מידי נבילה וא"כ למאי דקיי"ל שם בזבחים דעריפתה מטהרתה מידי נבילה היה נראה דה"ה לענין אותו ואת בנו דחשיב שחיטה וכן מוכרח מהא דאמרינן ביומא דחייתו לצוק זו היא שחיטתה ופסק כן הרמב"ם ז"ל בפ"ח מהל' עבודת יוה"כ וכש"כ דעריפתה זו היא שחיטתה ודברי הפ"מ שכתב בדעת הרמב"ם ז"ל דבעריפה ליכא משום אותו ואת בנו: אינו נראה דלא גרע מדחיה לצוק:

גמ' אשר לא יעבד כו' לשעבר כו' ומסיק דבלהבא כ"ע לא פליגי דאסור דהא כתיב לא יזרע כי פליגי לשעבר דר' יאשיה דריש אשר לא יעבד לשעבר ולא יזרע להבא ור' יונתן ס"ל דאשר ריבויא הוא ומרבי שאר עבודות ולפ"ז נראה קצת דלר' יאשיה דלא כתיב להבא אלא ולא יזרע לחוד לא נאסר להבא אלא זריעה לחוד דהא אליביה ליכא ריבויא לשאר עבודות וא"ש בזה הא דפריך הש"ס בסוף מכות וליחשב נמי הזורע בנחל איתן ואמאי לא קאמר משום חורש בנחל איתן והיינו משום דבזריעה לכ"ע לוקה. ובירושלמי בפירקין נקט להאי פירכא ליתני משום חורש ולא מייתי התם פלוגתא דר' יאשיה ור' יונתן ועי' בתוסי"ט ז"ל ובפ"מ מש"כ ולפי הנ"ל ע"כ מתניתין דלא כר' יאשיה כיון דאסרה כל העבודות אבל אין הדבר מוכרח לעשות פלוגתא חדשה בין ר' יאשיה לר"י מה שלא הוזכרה בש"ס ולר' יאשי' נמי ילפינן שאר עבודות מזריעה:

תניא היה ר"מ אומר כופין ללויה ששכר הלויה אין לה שיעור עי' מהרש"א בח"א מש"כ דלא שייך הכא הא דמצוה שמתן שכרה בצדה אין כופין אבל בד' הרמב"ם ז"ל בפי"ד מהל' אבל מבוארים הדברים היטב שכ' שם כופין על הלויה כמו על הצדקה וכבר הקשו

התוס' ז"ל בחולין פ' כל הבשר הא דכופין על הצדקה הא מצוה שמתן שכרה בצדה היא ע"ש מה שתי' ודברי ר"מ מסייעין למתניתין דתנן דזקני ב"ד אומרין ידינו לא שפכי דלא פטרוהו בלא מזון ובלא לויה אלמא דלויה ומזון חד דינא להו דבר המוטל על הב"ד וכי היכי דכופין על הצדקה ה"נ כופין על הלויה וכי היכי דעל הב"ד לעשות קופה של צדקה ה"נ על הב"ד לעשות שלוחים ללויה וכמו שכ' הרמב"ם ז"ל שם וב"ד היו מתקנים שלוחים כו' והיינו דתנן במתניתין לא פטרנוהו בלא לויה דאטו ב"ד בעצמן צריכין ללות לכל אדם אלא צריך לתקן שלוחים מיוחדין לזה:

שם גמ' שבא סנחרב ולא בלבלה כו' ואף מלאך המות אין לו רשות לעבור בה והיינו דשכר המלוה הוא כשכר התורה וכמו שאז"ל לקמן כי התורה היא לוית חן להורות לאדם הדרך אשר ילך ובזכותה זכו ישראל לחירות ממלאך המות ומשעבוד מלכיות מפני שאין כח לאלו לשלוט אם לא על תועה מדרך החיים אבל המהלך אחרי לוית החן ילך דרכו לבטח ואין לך בן חורין הימנה כמו כן הוא שכר המלוה מורה דרך לחבירו לבל יבא מכשול לפניו שכרו הוא לצאת לחירות משע"מ וממלה"מ וזה שנחלקו חזקיה אמר בפיו עקם להם ור"י אמר באצבעו הראה להם שני אלו מכוונים כנגד ב' ההצלות בשביל שהראה להם באצבעו זכה שלא ישלטו בו ובזרעו ידי הזרים לא יד סנחרב כו' ובשביל שעקם להם בפיו זכה לחירות ממלה"מ. כי המות והחיים ביד לשון:

גמ' בשביל ד' פסיעות שלוה פרעה לאברהם נשתעבד בבניו ד' מאות שנה והענין כי המלוה את חבירו מגביר כחו על המתלוה והמתלוה ניתן תחת רשות המלוה ובשביל זה ניתן הכח לפרעה להשתעבד בבניו של אברהם מפני שליוהו לאברהם והמשיך כחו ורשותו לשלוט בזרעו ויש לפרש בזה מה שנאמר ויהי בשלח פרעה כו' כל מקום שנאמר ויהי אינו אלא צרה. כי ביציאת ישראל ממצרים שילחם פרעה וליוה אותם. וזה היה קצת צרה כי תכלית צאתם היה להפרד מתחת יד מצרים והוא בשלחם ולווהם חזר והגביר עליהם כחו ורשותו ולזה לא נחם כו' כי אמר כו' פן ינחם כו' ויסב כו'. דרך המדבר ים סוף כו' וכאשר ראו בני ישראל כי מצרים נוסע אחריהם נתייראו אולי יעמוד לו כח הלויה לשלוט בם ח"ו ואמר להם משה מפי הגבורה התיצבו כו' כי אשר ראיתם את מצרים עד הנה לא תוסיפו לראותם כו' כי על הים נשבר כח פרעה לשברי שברים ונתפרדו זמ"ז עד עולם:

גמ' שמואל אמר ראה שכולן נתעברה כו' ר"י אמר ראה בלורית להם כאמוריים ר' יוחנן אמר ראה שלא היה בהם לחלוחית של מצוה יש לכוין דבריהם ז"ל בהא דאמרינן לקמן כי מכח מ"ב קרבנות שהקריב בלק לקלל את ישראל זה גרם לבקיעת המ"ב ילדים

ותאכלם חיה רעה וכמבואר בדברי זוה"ק ע"פ חיה רעה אכלתהו ונתקיימה בזה קצת מחשבת בלק ובלעם לשלוט בישראל ולבלוע אותם תחת כוכב רעה אשר ראו איצטגניני פרעה ולא היה ביכולתם להוציא מחשבתם הרעה אל הפועל מפני זכות ג' דברים אשר הגין על ישראל האחת ראשית צמיחת ישראל ותולדתם ע"י טהרה וקדושה כמו שנאמר מי מנה עפר יעקב ומספר את רובע ישראל כדאיתא במדרשות השנית זכות המצות כמש"נ כרע שכב כארי היינו זכות ק"ש שחרית וערבית כמו שדרשו ז"ל בזה השלישית היא זכות מלבושי החיצון שלהם אשר מצויינים המה במצות והמה למחסה שלא ישלוט בהם עין הרע וכמו שאמרו ז"ל ע"פ ותהי עליו (על ישראל) רוח אלקים כאמא דפריס סודרא על ברא להצילו מעין הרע ולזאת נסתמו עיניהם של בלק ובלעם ולא היה להם כח להפילם ברעה ח"ו ועכ"ז בשביל הקרבנות ניתן להם כח ולחיה הרעה לבקע המ"ב ילדים מפני אשר לא היו להם כל אלו ההגנות כי ראשיהם היה באיסור ונתעברה כו' וזכות מצות אין להם כי לא היה בהם שום לחלוחית מצוה עד עולם הגנת לבוש החיצון ג"כ לא היה להם כי בלורית ראה להם כאמוריים ע"כ מצאה עתה החיה רעה מקום לשלוט בהם ויש לכוין עוד בזה כי מקור מים הרעים הוא נחל השטים נובע בנחלת וארץ מואב ואלישע בתפלתו ריפא את מים הרעים אשר ביריחו והילדים אלו בשביל שביזוהו ואמרו עלה קרח כו':

עי"ז נתעורר ונתגבר עליהם כח מואב וחטף נפשות אלו הילדים לבאר שחת אל מקום מים הרעים ע"כ נסמך שם במלכים סמוך לנס של רפואת המים נס של מלחמת מואב כמו שנאמר על יהורם ויפשע מואב כי מימיו הרעים חזרו והתגברו לינק מן הקודש כאשר זה הוא עיקר התגברות איזה עם לפי העת והזמן ע"כ ציוה להם בהלחמם עם מואב כל עץ טוב תפילו וכל מעין טוב תסתומו והבן:

דף מז.

משנה נמצא ההורג עד שלא נערפה העגלה תצא ותרעה בעדר כו' עי' בכריתות דף כ"ה דהוכיח רבא מינה דאינה נאסרת מחיים דאי מחיים נאסרה אמאי תצא ותרעה בעדר הא איתסרא מחיים והרמב"ם ז"ל פסק דמחיים נאסרה וכו' ינאי בכמה דוכתי דירידתה לנחל איתן אוסרתה ואפ"ה פסק דאם נמצא ההורג עד שלא נערפה דתצא ותרעה בעדר ועי' בכ"מ ז"ל שם וכבר הקשו זאת להרשב"א ז"ל וכ' הכ"מ ז"ל לתרץ ע"פ דברי התוס' ז"ל שם בכריתות דלמה לא תרעה בעדר אפילו נאסרה מחיים כמו אשם ודאי ותי' דהכא הוי דומיא דאשם תלוי דמספק גמר ומקדיש וה"נ בעגלה ערופה כן והרמב"ם ז"ל ס"ל

כקושיתם ואפי' אם נאסרה מחיים מ"מ כשנמצא ההורג ולא נערפה תרעה בעדר וכדעתו של הרמב"ם ז"ל מבואר בירושלמי במכילתין ואדרבה דייק איפכא דתנן תצא ותרעה בעדר מאי תצא. תצא מקדושתה וזה דלא כשיטת ר"ת בעלמא דשור הנסקל אינו אסור בהנאה מחיים ובמתניתין דכריתות שם תנן נמי עד שלא נסקל יצא וירעה בעדר משמע דיצא מאיסורו אלא דבתלמודין ע"כ לא ס"ל להאי דיוקא וכדדייק מינה דלא מיתסרא מחיים:

ויש לדקדק בעיקר סברא זו הן לדעת הרמב"ם ז"ל וכמו שכ' הכ"מ דאדעתא דהרי לא אקדשה דשכיח הוא שימצא ההורג הן לסברת התוס' ז"ל דמספק גמר ומקדיש היכי מצינו קדושת פה בעגלה ערופה ולא מצינו בזה אלא איסור בעלמא כמו בשור הנסקל דאיסור הוא דרביע עלה וילפינן להאי איסורא בריש כריתות מוערפו שם את העגלה וכיון דאין כאן קדושה מדעת אדם אלא איסור בעלמא מגזה"כ היכי שייך למימר בנמצא ההורג דאדעתא דהכי לא אקדשה. ומאן אקדשה ואיסורא דרבע עלה בשעת ירידתה לנחל איתן להיכן הלך ונהי דאשכחן דכוותה גם בשור הנסקל אם הוזמו עדיו או שבא הרוג ברגליו דיצא וירעה בעדר ופקע איסורו התם שאני דאיגלאי מילתא למפרע דגמר דינו בטעות היה ולאו שור הנסקל הוא כלל אבל עגלה דבשעת ירידתה ראויה היתה לזה לכפר ספיקה ואם אח"כ נמצא ההורג מנ"ל דליבטיל איסורא שחל עליה כבר ומידי דהוי אם שחט את העגלה ונפסלה זו וצריך לכפר באחרת ואפ"ה הראשונה באיסורה קיימא כיון דכבר נאסרה וכדמוכח בחולין דף פ"ב ובכריתות דף כ"ה ה"נ דכוותה בנמצא ההורג אח"כ וכן אם נמצאת העגלה טריפה אחר ירידתה לנחל מ"מ היא באיסורה קיימא אע"ג דאינה ראויה עוד לכפרה זו כיון דבשעת ירידתה ראויה היתה וכדמוכח בקידושין דף נ"ז לענין ציפורי מצורע וצ"ל לדברי הרמב"ם ז"ל דנמצא ההורג הוי כמו בא הרוג ברגליו דשור הנסקל דה"נ איגלאי מילתא למפרע דלא צריכי כפרה כלל כיון שנמצא ההורג אבל התוס' ז"ל בכריתות ובחולין שם לא הוי צריכי לדמויי לאשם תלוי דמספק גמרי ואקדשה כיון דליכא גבי עגלה שום קדושת פה אלא מסברא בעלמא נראה לשיטת תלמודין בכריתות דאיסורה דעלה לא אזיל אם נמצא ההורג כיון דירידתה היתה כדין ושפיר חל עלה איסורא ותו לא פקע וכן משמע לעיל בריש מכילתין דאומרת טמאה אני לך לא אמרינן איגלאי מילתא למפרע דבטעות קידשה כיון דכדין הוקדשה ואומרת טמאה או באו עדים שהיא טמאה למ"ד דהמים בודקין הוי כמו נמצא ההורג ולא אמרינן דתצא לחולין אלא דאשכחן דכוותה בנזיר גבי אשה שנדרה בנזיר והפרישה בהמה והפר לה בעלה אם שלו היתה הבהמה תצא ותרעה בעדר אע"ג דליכא למימר הכא איגלאי מילתא

למפרע דהפרה מיגז גייז ואפ"ה תצא לחולין. ועי' מש"כ שם בנזיר בחי' ובד' התוס' ז"ל לעיל שם בריש מכילתין. וכן מצינו בס"פ הגוזל קמא דגבי חטאת שמתו בעליה הוי אמרינן דתיפוק לחולין משום דאדעתא דהכי לא קידשה אי לאו משום דהילכתא גמירי לה אבל כ"ז בקדושת פה דבזה אפשר למימר אדעתא דהכי לא אקדשה אבל באיסור מאליו נראה כיון דחל כדין תו לא פקע אפי' אם נמצא ההורג אח"כ וכשיטת הש"ס דילן והתוס' ז"ל דמדמי לה להקדש י"ל משום דאזלי לשיטתם בקדושין דאיסור עגלה ערופה מחיים נפקא לן מהא דכפרה כתיב בה כקדשים ועי' תוס' ישנים ביומא דף ס' שהאריכו בזה ג"כ:

ויש לדקדק עוד בדברי הרמב"ם ז"ל לפי מאי דמסקינן בחולין דף פ"ב דר' יוחנן אמר עגלה ערופה אינה משנה וס"ל דאינה נאסרת מחיים א"כ כיון דפסק בע"ע דנאסרת מחיים וכר' ינאי אמאי לא פסק נמי כר"ל לענין ציפורי מצורע דאסורין משעת לקיחה. ואי משום דר' יוחנן ס"ל משעת שחיטה הא ר"י לטעמיה דע"ע נמי אינה נאסרת מחיים אבל לדידן דקיי"ל דע"ע מחיים נאסרה ציפורי מצורע נמי נילף מינה וכר"ל דיליף מכשיר ממכפר כתנא דבי ר' ישמעאל וי"ל דהוא ז"ל סמך אשמעתא דקדושין דאמרינן דע"ע נאסרת משום דכפרה כתיב בה כקדשים ולא משום דילפינן מכשיר ממכפר ומכפר ממכשיר כמו שכ' התוס' ז"ל ודוקא ע"ע הוא דנאסרת מחיים ולא ציפורי מצורע ועי' מהרש"א ז"ל שם בקדושין דלא מסתבר ליה שיפלוג ר' יוחנן אר' ינאי רביה בהא דנאסרת מחיים והוא תמוה דבהדיא אמרינן הכי בחולין שם דר' יוחנן פליג ומש"ה אמר דע"ע אינה משנה ובסנהדרין פ' נגמר הדין משמע דרבא גופא ס"ל דע"ע מחיים נאסרה גבי הא דפריך התם לרבא אמאי לא יליף דהזמנה מילתא היא מע"ע ועי' תוס' שם שפי' דהש"ס פריך אמאי לא יליף רבא לטעמיה מע"ע והוא דחוק דהא הש"ס מפרש לטעם פלוגתייהו ואמאי לא קאמר הש"ס דאזלי לטעמייהו דאביי סבר דע"ע מחיים נאסרה ויליף מינה דהזמנה מילתא היא ורבא לטעמיה דע"ע ג"כ לא נאסרה מחיים גם מש"כ שם להוכיח דרבא ס"ל דע"ע אינה נאסרת מחיים משום דהלכה כר"י לגבי ר"ל אין זה מוכרח דר' ינאי נמי ס"ל כר"ל ורביה דר' יוחנן הוא ועוד דתנאי נמי פליגי בזה ולא הוי צריכי לזה דהא רבא ס"ל בהדיא בכריתות דאינה נאסרת מחיים ואולי הוי גרסי רבה שם בכריתות ומ"מ פשטיה דשמעתא משמע התם דרבא נמי ס"ל דנאסרת מחיים ויש להאריך עוד בזה בשמעתא דקדושין. בהא דתנן בציפורי מצורע שחטה ונמצאת טריפה או שחטה שלא באזוב דפליגי ר' יעקב ור"ש ובדברי הרמב"ם ז"ל בפי"א מהל' טומאת צרעת ובד' המשל"מ ז"ל ואין כאן מקומו:

ויש לי עוד מקום עיון בד' הרמב"ם ז"ל שם הלכה ז' שכ' נמצאו העדים זוממים כגון שאמר אחד ראיתי את ההורג וב' אומרים לא ראית והוזמו השנים אחר הורדה לנחל ה"ז מותרת בהנאה. וכ' הכ"מ ז"ל דלמד כן מהא דאמר רב יהודה דמודים חכמים לר"מ באשם תלוי שהוזמו עדיו דיצא וירעה בעדר וה"נ דכוותה ואין זה מובן דהא לא קיי"ל כוותיה דרב יהודה בזה אלא כר' יוחנן כיון דלכפרה אתיא אפי' נמצאו עדים זוממים ירעה עד שיסתאב וכמו שכ' הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהל' פסהמ"ק אבל לדידי קשה דבעיקר דין זה אין כאן רבותא הכא דע"כ לא איצטריך רב יהודה לאשמעינן דבנמצאו עדים זוממין יצא וירעה בעדר אלא באשם תלוי דבנתוודע לו שלא חטא אפ"ה ירעה עד שיסתאב להכי אשמעינן דבנמצאו עדים זוממין יצא וירעה בעדר אבל הכא לשיטתו של הרמב"ם ז"ל. דבנמצא ההורג נמי תצא ותרעה בעדר ולא דמיא לאשם תלוי א"כ פשיטא דבנמצאו עדים זוממים תצא ותרעה בעדר ומאי קמ"ל בזה ולשיטת תלמודין דבנמצא ההורג באיסורה קיימא ומדמינן לה לאשם תלוי נראה דאפי' נמצאו זוממים באיסורה קיימי דע"כ לא קאמר רב יהודה התם גבי א"ת דיצא וירעה בעדר משום דהוא יודע בעצמו דעדותן כשר וכמו שכ' רש"י ז"ל שם אבל הכא הב"ד אין יודעים בשקרם. אלא די"ל דמ"מ הא עדיפא מנמצא ההורג דבנמצאו זוממים איגלאי מילתא למפרע דבטעות חל עליה איסור דהא כבר העיד אחד שראה את ההורג אלא דשני עדי שקר באו והכחישום וכי הוזמו אח"כ איגלאי מילתא למפרע דלא חל איסורא כלל והוי כמו שור הנסקל שהוזמו עדיו דיצא וירעה בעדר אע"ג דאין הבעלים יודעים שקרם כמו נרבע שורך ועוד היה נראה דבנמצאו עדים זוממין אפילו משנערפה העגלה אמאי לא תהיה מותרת בהנאה דהא לא שייך כאן כיפרה ספיקה והלכה לה כיון דאיגלאי מילתא למפרע דעדי שקר הם וכמו במנחת סוטה אם נמצאו זוממים תצא לחולין ועי' תוס' ז"ל שם ודומיא דשור הנסקל דגם משנסקל מותר בהנאה. ובאשם ג"כ היה מותר אפי' לאחר שחיטה ומדרבנן אסור משום דמתחזי כזבח פסול כדאיתא בכריתות שם ובעגלה ערופה ליכא למימר הכי וכ"ת דשייך שפיר למימר כיפרה ספיקה דלב"ד ולזקני העיר ספק היה ומה לי אם נמצאו העדים זוממים אח"כ השתא מ"מ לא נודע מי הכהו וצריכין לכפרה דא"כ אפי' נמצאו זוממים עד שלא נערפה אמאי תצא ותרעה בעדר כיון דלא אמרינן הכא איגלאי מילתא למפרע דבטעות היתה וצ"ע ולקמן משמע דאם נודע לאחד בסוף העולם אין צריכין לכפרה עוד וא"כ בנמצא ההורג ג"כ איגלאי מילתא למפרע דאיסורא בטעות היה והוי דומיא דבאו לה עדים שהיא טמאה דהוי הקדש טעות למ"ד דאין המים בודקין אם יש עדים אפי' בסוף העולם:

משנה עד אומר ראיתי את ההורג כו' בירושלמי ריש פירקין יליף מכי ימצא חלל אין מציאה אלא בעדים ומחלק שם בין הרוג להורג דבהרוג בעינן עדות גמורה שימצאו אותו כדינו לא תלוי ולא צף. אבל ע"י עד אחד אין צריכין הסנהדרין לצאת ובהורג סגי בע"א אפילו עבד ושפחה כל שנודע מי הכהו וקשה קצת למה לא ביאר הרמב"ם ז"ל להאי דינא דבהרוג בעינן עדות גמורה:

דף מז:

גמ' השתא דאמרת ע"א מהימן אידך היכי מצי מכחיש ליה כו' צריך לדקדק בכל הני דוכתי דפריך הש"ס הכי אמאי לא משני דמיירי דהשני בא בתורת הזמה ואומר עמי היית דהשני נאמן ונראה דאפי' בתורת הזמה אין השני נאמן כיון דהראשון הוי כשנים הוי כחד לגבי תרי דאפי' בתורת הזמה לאו כלום הוא ועוד נראה דכל היכא דלא בעינן עדות גמורה. וחד נמי מהימן ליכא נפ"מ בין הכחשה להזמה דלא נאמרה דין הזמה וחידושו אלא בעדות גמורה אבל לא בכל הני דלא בעינן עדות גמורה אלא דאשכחן הזמה גם במידי דלא בעינן עדות גמורה כדאיתא בכריתות אשם תלוי שהוזמו עדיו וכן מצינו הזמה בעד טומאה דסוטה כדאיתא בדברי הרמב"ם ז"ל בהל' עדות אע"ג דלא בעינן התם עדות גמורה ואפי' עבד ושפחה נאמנים וכן כ' בפ"ט מהל' רוצח לענין עגלה ערופה דשייכא הזמה וכמו שהבאתי לעיל ומ"מ נראה דע"כ לא שייכא הזמה אלא כשהעידו שנים ואתו תרי ואזמינהו אבל בע"א בין המזים בין המוזם לא שייכא ביה הזמה דבע"א המזים וודאי לית ביה דין הזמה כיון דלאו עדות גמורה היא אלא אפילו אם המוזם הוא ע"א ג"כ לא שייכא ביה הזמה דהא בהכחשה נמי סגי אי אתו בי תרי ואכחשוהו אבל לא משמע הכי גבי הא דע"א בטומאה דשייכא ביה הזמה כמבואר בד' הרמב"ם ז"ל שהבאתי לעיל והוא מהירושלמי דריש מכילתין ובלא"ה יש לדקדק אי שייכא הזמה בעדות איסורין כיון דלא מצינן לקיומי בהו דין הזמה כמו עדות עגלה ערופה ועדות כל האיסורין כמו נטמאו טהרותיך דתנן נמי בטהרות כה"ג דמתניתין ואין כאן מקומו בזה וצ"ע בדברי הראשונים ז"ל:

גמ' אלא כולה מתניתין בפסולי עדות כו'. עי' בד' הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהל' רוצח שחידש דבר כאן דהא דמחלקינן בין באו בבת אחת או בזאח"ז דבזאח"ז חשיב הראשון כשנים היינו דווקא בעד כשר אבל באשה או פסול אפי' בזאח"ז הוי כבת אחת והיו עורפין והיינו משום דבאשה או פסול לא אמרינן הך סברא דחשיב כשנים כיון דפסול הוא לעדות דעלמא ליכא למיחשביה כשנים ובהל' סוטה לא ביאר זאת וגם בהל' גירושין

לא משמע הכי מדבריו ז"ל כמו שכ' הה"מ ז"ל לענין עד שאמר מת בעליך וכבר הרגיש התוסי"ט ז"ל בזה ואנכי הארכתי בזה ג"כ בחי' ביבמות בהאשה רבה ובהאשה בתרא ועוד יש חילוק בדבריו ז"ל בהל' סוטה כתב באחד כשר שאמר נטמאת וב' פסולים שאמרו לא נטמאת היתה שותה משום דכפלגא ופלגא דמי ואזלינן בתר דברי הפסולים ובהל' רוצח לענין עגלה ערופה כ' דכשר אומר ראיתי את ההורג וב' פסולים אומרים לא ראית לא היו עורפין ודברי הכשר הראשון עיקר וע"כ צ"ל דבהל' סוטה מיירי בבת אחת דווקא והכא בהל' רוצח מיירי בזאח"ז דווקא דהראשון הכשר חשיב כשנים כשרים ואין דברי הב' פסולים כלום ובכ"ז הארכתי ביבמות שם ועוד יש לדקדק דבהל' גירושין והל' סוטה כתב בביאור דפסול היינו בעבירה דרבנן והכא בהל' רוצח כתב סתם דאפילו עבד ואשה או פסול בעבירה נאמן ולא כתב דווקא עבירה דרבנן משמע קצת דהכא כל מי שבא ואומר ראיתי את ההורג חשיב נודע מי הכהו ובזה יש לישב קצת הא דבהל' סוטה כתב בא' כשר וב' נשים או פסולים דהיתה שותה והיינו משום דב' פסולים ודאי אזלינן בתרייהו אפילו בזאח"ז כיון דלא הוי אלא פסולים דרבנן ומש"ה נקט נשים נמי בגווני דפסולים היינו בבת אחת והיתה שותה אבל בהלכות רוצח דמיירי בפסולין דאורייתא משמע לן בתרווייהו דלא היו עורפין והיינו בזאח"ז וע"כ צ"ל דפסולין דהכא היינו פסולין דאורייתא דאל"ה אמאי לא היו עורפין כיון דב' עדים כשרים מה"ת אתו ואמרי דלא ראה את ההורג אמאי לא יהיו נאמנים וגם בזה כתבתי בחי' ביבמות שם ודו"ק:

דף מח.

גמ' ולודי אשאר מעשרות אמר ר"ל כל בית שאין מתוודה על מעשר ראשון שוב אין מתוודה על שאר מעשרות לכאורה קשה לפ"ז הא דתנן במע"ש דכהנים ולוים מתוודין לר' יוסי משום דיש להם ערי מגרש ועל מה מתוודין הא מעשר ראשון שלהם הוא ואין צריכין ליתן ללוים כמבואר בד' הרמב"ם ז"ל בפ"א מהל' מעשר וכיון דאין מתוודין על מעשר ראשון שוב אין מתודין על שאר מעשרות והרמב"ם ז"ל בפי"א מהל' מע"ש הלכה י"ד כתב דמי שאין לו אלא מע"ש בלבד מתוודה אבל אם אין לו אלא תרומה אינו מתוודה שעיקר ווידוי במעשר הוא והוא מהירושלמי בכורים וזה ג"כ קצת דלא כר"ל דאם אינו מתוודה על מעשר ראשון אין מתוודה על שאר מעשרות ואמרי הכי בירושלמי שם בהא דרמי אהדדי מתניתין דמעשר שני דתנן וגם נתתיו זה תרומה אלמא דבתרומה נמי מתוודה ובמשנה בכורים תנן דיש במעשר וביכורים דטעונין ווידוי משא"כ בתרומה משמע דבתרומה ליכא ווידוי ומשני התם לחד שינויא דמעשר וביכורים מתודה בין

הנותנן בין הנוטלן ותרומה אינו מתוודה אלא הנותנן ור' זעירא אמר בשם רבנן דהכא על מעשר בפ"ע מתוודה על ביכורים בפ"ע מתוודה אבל על תרומה בפ"ע אינו מתודה והן הן ד' הרמב"ם ז"ל אע"ג דבירושלמי לא אמרו אלא על מעשר בפ"ע מתוודה והרמב"ם ז"ל כתב על מע"ש בפ"ע מתוודה ע"כ מוכח הכי ממתניתין דביכורים דמיירי במעשר שני ור' הילא הביא ראיה שם לר' זעירא מהך מתניתין דכהנים ולוים מתוודים במה קמיירי אי בתרומות ומעשר שלו הם אלא כיני מיירי במעשר שני ובכורים כצ"ל התם ומבואר דאמעשר שני לב"ד ג"כ מתוודה וכדברי הרמב"ם ז"ל מ"מ הא דר"ל תיקשי דאמר אם אינו מתוודה על המעשר אינו מתוודה על שאר מעשרות וצ"ל דר"ל לא מיירי אלא באינו מתוודה על המעשר מפני שעשה שלא כדין כגון הכא שנתן לכהן אבל אין לו מעשר מתוודה שפיר על שאר מעשרות וצ"ע:

גמ' מכלל דאיפרושי הוי מפרשי והתניא כו' ממתניתין גופא הוי מצי למיפרך דהתנן ובימיו אין צריך לשאול על הדמאי אלמא דלא הוי מפרשי אלא דפריך מברייתא דתני בהדיא דלא הוי מפרשי וק"ל:

דף מח:

גמ' ת"ר שמיר שבו בנה שלמה את בה"מ שנאמר והבית בהבנותו כו' ר' יהוד' אומר דברים ככתבן כו' אמר רבי נראין דברי ר"י באבני מקדש כו' והרמב"ם ז"ל בפ"א מהל' ביהב"ח פסק כר' יהודה שהיה מתקן מבחוץ ומכניס וכבר הקשה עלו הכ"מ י"ל הא רבי משמע נמי דסבר כר' יהודה באבני מקדש ור' נחמי' יחיד לגבייהו ומש"כ הכ"מ דרבי מכריע הוא נכונים בזה דברי המ"ל דלאו מכריע הוא דבאבני ביתו לא פליגי ומ"מ שפיר הקשה הכ"מ ז"ל כיון דרבי סבר כוותיה דר' יהודה היה לו לפסוק כרבים. והיה נראה דס"ל להרמב"ם ז"ל דר"י ור' נחמיה לאו בדינא פליגי דוודאי מדינא ליכא איסורא להניף ברזל על אבני מקדש וגבי מזבח הוא דכתיב לא תבנה אתהן גזית ודרשינן במכילתא אתהן אי אתה בונה גזית אבל אתה בונה גזית אבני מקדש אלא דשלמה המלך ע"ה עשה בזה לפנים משורת הדין ולא נשמע קול מקבות וכלי ברזל כלל והכל נעשה ע"י שמיר וזה שאמר ר"י דברים ככתבן דלא נשמע כלל אפי' מבחוץ ור' נחמיה אמר דבפנים היינו בבית לא נשמע קול כלי ברזל אבל מבחוץ היה מתקן שפיר בכלי ברזל והא דאינו מתקן בפנים לר"נ נראה ג"כ דלאו מד"ת הוא דמנ"ל האי איסורא מה"ת אלא מחמת חומרא הוא ולאו דרך כבוד הוא לתקן האבנים בפנים בהר הבית:

ופריך הש"ס לר' נחמיה שמיר למאי אתא ופי' רש"י ז"ל דפריך מהא דגיטין דאמרינן התם שהביאו שמיר ע"י אשמדאי. ומשני דמיבעי ליה לאבני אפוד והתם לא משמע הכי אלא דנצרך לשמיר משום אבני בנין כדמוכח התם וכמו שכ' התוס' ז"ל שם. ונרא' דממתניתין פריך דתנן משחרב ביה"מ בטל השמיר משמע דהוא דבר נצרך למקדש מדאיבטיל בחורבנו ולמאי נצרך לר"נ ומשני דנצרך לאבני אפוד דמכלי המקדש הוא ומפשט המשנה משמע דבחורבן אחרון בטל השמיר דכל הני דבטלי בחורבן ראשון תני בהדיא משחרב ביהמ"ק ראשון כדתני בברייתא לעיל ובברייתא לקמן משחרב מקדש ראשון בטלה שירא פרנדא כו' וכן הוכיחו התוס' ז"ל בגיטין מהך עובדא דדמא בן נתינא שנצרכו לאבני אפוד ואבני אפוד אין נעשים אלא ע"י שמיר אם לא לפי דעת הרמב"ן ז"ל בפי' על התורה דבאבני חשן לבד הוצרכו לשמיר דגביה כתיב במלואותם אבל לא באבני אפוד ולפ"ז י"ל דבחורבן ראשון בטל ועי' בד' המגיה בכ"מ ז"ל בפ"א הנ"ל שם אבל אכתי נראה דבחורבן שני קאמר דלר' יהודה היכי בנו מקדש שני אם לא ע"י שמיר ולכ"ע וודאי נצרכו לאבני חשן ואפוד כשחזרו מן הגולה:

והרמב"ם ז"ל השמיט הא דצריך שמיר גם לאבני חשן ואפוד וכמו שתמה עליו המשל"מ ז"ל בפ"ט מהל' כלי המקדש ונראה גם בזה בדעתו דס"ל דלאו לעיכובא אמרו ז"ל כן דאין מפתחין אלא בשמיר כיון שהיא בריה שאינה מצויה ושלמה המלך ע"ה כמה תחבולות עשה עד שמצאו לא מסתבר ליה דאם אין שמיר ליכא אבני חשן ואפוד אלא לא אמרו כן אלא לכתחלה ולמצוה אם אפשר ע"י שמיר אבל אם אין שמיר מפתחין כדרך כל פיתוחי חותם ומש"ה כתב סתם דמפתחין ומה שמצוה לכתחלה ע"י שמיר לא כתב מפני שהוא דבר שאינו מצוי ודו"ק:

גמ' אמר ר' אמי משחרב מקדש ראשון בטלה שירא פרנדא וזכוכית לבנה ובברייתא מוסיף גם רכב ברזל וי"א אף יין קרוש הבא משניר כו' יש לכוין בדבריהם ז"ל כי הודיעו לנו בזה גודל החסרון בחורבן הראשון והוא כי בהיותו בנוי והיה למשכן כבוד שמים ית' משם היה יוצא אורה לעולם לילך בדרכיו ובתכלית ההשגה השלימה ולא עמד לנגדם מסך כח החומרי כי מפני אור הגדול אשר האיר ממקדש הראשון היה בכחם לזכך חומרם עד שנעשה גם הוא בהירי ולא היה למסך מבדיל להשגת אור תורתו ומצותיו ית' ומצינו עוד דבר אשר הוא למסך בפני השגת השלימות. הלבושים העכורים והצואים ח"ו אשר נעשו לכח הנפשי מאיזה מעשים אשר לא טובים כמו שנאמר הסירו הבגדים הצואים וגם אם לא יעשו מעשים אשר לא טובים כל שלא נעשה מעשים טובים בשלימות כח הנפש גם היא לא תשלם. כי עדן היא בלי לבוש כאשר נודע כי מעשים הטובים

המה מלבושי כבודה וכמו שנאמר בכל עת יהיו בגדיך לבנים כו' וכ"ז שהיה ביה"מ קיים לאורו נעשו כל המעשים בתכלית הטוב והיו למלבושים יקרים נקיים בלי שום סיג אבל משחרב בעונינו נעדר כל אלה כי כח החומרי נתעבה ונתגשם מפני החושך אשר כיסה ארץ והמעשים הטובים גם הם אינם זכים על תכלית שלימותן ועל הרוב מעורבי סיג הם וכ"ז הוא למסך מבדיל להשגת השלימות והעבודה התמה ולזה רמזו ז"ל משחרב מקדש ראשון בטלה זכוכית לבנה היינו שבטל בהירות וזכות כח החומרי וחזר ונתעבה להחשיך בפני כח הנפשי ושירא פרנדא ג"כ בטלה כי אין עוד לבוש זך ונקי ואפי' מי שיש לו קצת מלבושים ממעשה הטוב אשר עשה יש בהם קצת סיג מעורבת עם שאר מינים לא עצם המשי הנבחר אשר ע"ז יקראו כלל ישראל בשם תולעת יעקב כמבואר במדרשים. כי הוא דוגמת תולעת המשי להוציא מפיו מלבושים יקרי הערך ולבושי מלכות:

ובברייתא הוסיפו גם ביטול רכב ברזל יכוין ג"כ כי באור מקדש ראשון היה להם כלי קרב הן לישראל בכלל והן בפרט ללחום מול היצה"ר וכל מחנהו ובחורבנו בטלו ואבדו כלי מלחמה וי"א אף יין קרוש הבא משניר הודיע בזה סיבת ביטול כל הדברים וזה כי נודע בחינת מקדש ראשון היה בחינת עלמא דחירו יין המשומר בענבים כו' ולאורו הלכו לבטח ולא נחה אז עליהם שום שבט מושל ובחורבנו נגנז האור הגדול הזה וע"ז אמרו ברמיזא דחכמתא כי בטל גם יין המעולה הקרוש הבא משניר והבן:

ובמתניתין תנן משחרב ביהמ"ק בטל השמיר ונופת צופים ופסקו אנשי אמנה זה נאמר על חורבן שני וידוע כי אור מקדש שני לא הגיע למעלת אור מקדש ראשון ונחסרו ה' דברים לרמוז על בחי' ה' עילאה עלמא דחירו כי נסתרה ולא האיר עליהם אלא אור ה' אחרונה ולאורה הלכו כל ימי בית שני וקדושה זו ג"כ היה בעזרם לפתח אבן המכשול אשר בלב המעשה התורה ומצוה אשר היו עושים בהארת קדושה זו וגם טעמו מתיקות ונעימות התורה והמצוה ע"י אור היוצא מן המקדש להאיר בלב כל ישראל ומפני זה אשר טעמו מתיקות התורה והמצוה גבר שרש האמונה בלבם להאמין בו ית' למעט השתדלות רב בעסקי הזמן ולוותר ממונם בעסק מצוה כאשר כ"ז יצמח מאמונה השלימה ולידע נאמנה כי לא יביאנו חסרון מוויתור במצוה ולא יבא לו יתרון אם יקמץ וגם ירבה בהשתדלות אבל משחרב בעו"ה וגם אור קדושה זו נגנזה בטל השמיר ירמוז כי גבר כח היצר וקשה לפתחו ולשברו והוא לאבן ולצור מכשול ונופת צופים כי נאבד טעם התורה והמצוה כמו שנאמר בקדושת מקדש שני נופת תטופנה כו' ובהעדר אור קדושה זו בטל טעם ומתיקות זו מכח הנפש וחזרה נפשם להשתוקק אחרי ההבל ושמים מר למתוק

לאהוב את הממון ולהלוך אחר בצעו ובשביל זה פסקו בעלי אמונה וזה מפני התגברות כח המתאוה לדברים המרים באחריתן ומתוקים אך לכח דמיוני כאשר מזה גבר עון האחרון שנאת חנם כמבואר בתוספתא מקדש שני מפני מה חרב מפני שאוהבים את הממון ושונאים זא"ז כי כל זמן שנפשות ישראל התענגו בנופת צוף מתיקות התורה והמצוה היה כ"א שמח בחלקו ואהבה ואחוה ביניהם ואין קנאה ושנאה אבל כאשר סרו אל האהבה הזרה לאהוב את הממון ראש התאוות הזרות גבר ביניהם השנאה והפירוד ועין כ"א רעה בשל חבירו וכ"ז מקטנות האמונה השלימה וע"ז כוונו בפירושם בנופת צופים רב אמר סולת שצפה כו' ולוי אמר ב' ככרות כו' וריב"ל אמר זה דבש והוא נגד חלקי טעמי התורה וראשיתה הוא הלימוד השלם לטוחנה ולהסיר הסובין ולקלוט הסולת כי בראשית הלימוד דבריו סתומים הם מכוסים ועלומים וע"י השקידה בה יקלוט הסולת נקיה זכה וברורה בלי שום סיג:

והיו מרגישים בלימודם מתיקות כעיסה שנלושה בשמן ודבש אבל עדיין לא תשבע הנפש עד אשר יתוקן לתכלית מזון הנפש כמו הככרות אשר לבב אנוש יסעד כן יטעם טעם נפש היקרה הלומדת התורה ומצותיה תשבע בהם. והם עיקר מזון נפשם ועליהם יחיו והברכה משתלחת בלימודם דוגמת הככרות שנוגעות זו בזו מרוב ברכה ויש עוד חלק אחד דוגמת דבש המובחר הוא סוד התורה ובזה תתעדן נפש הלומדים בעריבות נפלאה יותר מכל מעדני עולם וכל אלו הטעמים בטלו בעונינו בחורבן שני ועל כן תפוג תורה מדור דור עד אשר ישובו בנים לגבולם ויזכו לינק עוד ולשבוע משוד תנחומיה ויתענגו מזיז כבודה כי"ר:

דף מט.

גמ' ואלא אמאי קאים עלמא כו' נראה לפרש דברי מתניתין הא דתנן מיום שחרב ביהמ"ק אין לך יום שאין קללתו מרובה כו' ולא ירד הטל לברכה וניטל טעם הפירות וזה כי עמידת העולם וקיומו הוא על הדין ועל האמת ועל השלום וע"י מדות הטובות האלו יושפע בעולם מדות העליונות חב"ד כאמור ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה ובדעת כו'. כי עיקר חיות העולם ושלימותו הוא בשכון בו אלו המדות העליונות ע"י הכשר העבודה בנ' דברים שהעולם עומד עליהם וקיום העולם הוא בהיות ביהמ"ק על תלו מקום משכן כבודו ית' וכאשר גבר החטא ונחרב נסתלק שפע הטוב וחיות העולם ונשאר העולם באין מעמד וידוע כי מדת החד"ר מרכבה הם למדות החב"ד וע"ז אמרו ז"ל כי בהעדר שפעם הטוב ח"ו יהיה להיפך כי אין לך יום שאין קללתו כו' תחת אשר היה

בהיות המקדש בנוי חסד כו' כל היום עתה מדת הדין מתגברת בכל יום וחמת המלך לא שככה מפני אשר אין זכות להפכה למדת הרחמים והחסד ולא ירד הטל לברכה כי אפי' טל דלא מיעצר והוא ירמוז למדת החסד אשר לא תמוש ח"ו לגמרי בכל עת וזמן וכמו שיבואר לקמן בירמיהו ודניאל שלא אמרו גבור ונורא אבל גדול אמרו גם הם כי לולי שפע מדה זו המתמדת שפעה לא היה העולם קיים כרגע ועכ"ז בסיבת החורבן לא פעל פעולתו בהתגלות ולא ירד הטל לברכה וניטל טעם הפירות ונודע כי הטעם הוא בחינת הדעת כמו שנאמר טוב טעם ודעת כו' ובהיות המקדש על תלו נשפע השפע הטוב הזה בכל הבריאה ועמד טעמם בו ובחורבנו פסק השפע הטוב הזה וניטל טעם הפירות. ויש לכוין בזה משאז"ל לא בסבי טעמא ולא בדרדקי עצה כי הטעם והעצה יצמחו ממדת הדעת מדה הממוזגת ביחוד הקצוות אשר הם כמתנגדים וע"י הטעם והעצה יהיו לאחדים ע"כ לא בסבי טעמא. כי הזקן מצד התגברות טבע החסד במדתו. ע"כ לא בו הוא הטעם ליחד המדות כולם ולא בדרדקי עצה כי הילד מצד התגברות טבע הגבורה בו אין בו עצה ותחבולה למזגה ולהפכה למדת הרחמים והבן ולזה הלוים שומרי משמרת המקדש בעלי מלחמת ה' ישובו מצבא העבודה מבן חמשים ומעלה כי עד שנת חמשים כח הגבורה בתקפו וזה נצרך לשומרי משמרת המקדש ובעלי מלחמתו כמבואר בזוה"ק ומשנת החמשים והלאה הם בעלי עצה מדה ממוזגת. ע"כ ישובו מצבא העבודה:

אשר אמרו ז"ל כי בחורבן בית קדשנו נתרופפו עמודי עולם להכי שאיל הש"ס ואלא עלמא אמאי קאים אקדושא דסידרא ואיהא שמיה רבא דאגדתא יבואר על פי דבריהם ז"ל באנשי כנה"ג שהחזירו עטרה ליושנה כי ירמיה ודניאל לא אמרו גבור ונורא וגדול אמרו כולם וזה כי ג' אלו הם שבחי פעולתנו יתברך ע"י מדות החד"ר גדול הוא על מדת חסדו ית' גבור הוא על פעולת גבורותיו ומדת דינו לטוב לנקום נקמתו ונקמת עמו מאויביהם נורא הוא על מדת הרחמים מדה המכרעת כנודע ולזה גדול אמרו כולם כי חסד ה' מעולם ועד עולם לעתים בהתגלות ולעתים בהסתרה וכל ברואיו לעולם חיים וקיימים בחסדו הגדול אבל גבור ונורא אמרו בניו הם בשעבוד איה גבורותיו גוים מרקדים בהיכלו איה נוראותיו. ואנשי כנה"ג החזירו עטרה ליושנה הן הן גבורותיו הן הן נוראותיו ועכ"ז הזהירו ז"ל לתקן המעשה ולהפך לטוב פועל ב' עמודים אלו כמשאז"ל הוו מתונים בדין כי ע"י דין אמת למטה אין דין למעלה ומתהפך הוא למדת הרחמים והעמידו תלמידים הרבה ועשו סייג לתורה כי אין לך דבר מעורר התגלות נוראותיו לטוב כמו עסק התורה. כי שרש התורה מהמדה הזאת. כמבואר בדבריהם ז"ל בג' עמודי עולם תורה ועבודה וג"ח עבודה וג"ח הם הקצוות והתורה מכרעת היא וכן דין אמת ושלום דין הוא מעין

עבודה סגולה אחת להם להפך הכל לטוב אמת הוא מעלת התורה כי תורת אמת היא שלום הוא משרש החסד וכמדתו של אהרן הכהן ע"ה איש החסד והיה רודף שלום ע"כ באו להזהיר על הכשר המעשה למען יגלה פעולות גבורותיו ונוראותיו ית' לטובה ובימי שמעון הצדיק נתבסס העולם על ג' עמודיו בשלימות כמש"א על ג' דברים העולם עומד כו' וכ"ז היה בראשית בנין בית שני אבל בשעת חורבנו בעו"ה חזרו ונתרופפו עמודי העולם ועמוד החסד אשר לא ימוש לעולם ג"כ ברכתו נסתרה כמשאז"ל ולא ירד הטל כו' וזה מפני התגברות הקללה בכל יום מצד מדת הדין ומפני אשר ניטל הטעם בחינת הדעת המכרעת ליחד ולמזוג כל המדות לטובה ע"כ מריבוי הקללה אין לברכה מקום לשכון ואמאי קאים עלמא וקאמר הש"ס אקדושה דסידרא ואיהא שמיה רבא דאגדתא כי עי"ז יחזקו עמוד התורה והעבודה למען יושפע שפע מדתם לטובה קדושה דסידרא הוא מעין עבודה כי עתה התפלה וקדושת שמו הגדול כנגד עבודה וקדושה דסידרא נתקנה גם בלשון ארמי למען יקדישו שמו יתברך אחר התפלה כללות ישראל מגדולם ועד קטנם ויהא שמיה רבא דאגדתא הוא לחיזוק עמוד התורה. כי כולם היו באים לשמוע הדרשא. ונחשב להם כאילו כולם עוסקים בתורה ובהתחזק עמוד התורה והעבודה ממילא יקבלו גמילות חסדו ית' לברכה ולקיום העולם בכל עמודיו אבינו שבשמים חזק נא לבב כל עמך ישראל בתורה ועבודה באמת ובלב שלם והראנו בבנין בית קדשנו ותפארתנו וטובך הגנוז וברכתך ישכון בתוכנו במהרה בימינו אמן: